İVAN SERGEYEVİÇ
TURGENYEV

# BABALAR VE OĞULLAR

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: ERGİN ALTAY

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

XIII. BASIM

# BABALAR VE OĞULLAR

# İVAN SERGEYEVİÇ TURGENYEV

**RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:**

# ERGİN ALTAY

# TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

ERGİN ALTAY
© türkiye iş bankası kültür yayınları, 2008
editör
ALİ ALKAN İNAL
görsel yönetmen
BİROL BAYRAM
redaksiyon
KORAY KARASULU
düzelti
MÜGE KARALOM
grafik tasarım ve uygulama
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
istiklal caddesi, no: 144/4 beyoğlu 34430 istanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

# Genel Yayın: 632

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

*Vissarion Grigoryeviç Belinski'nin Anısına*

# I

— Ne o, Pyotr? Hâlâ görünürlerde yok mu?

Kırkını biraz geçkin bir beyefendi, 1859'un 20 Mayıs'ında şapkasız, toz içinde paltosuyla, ekose pantolonuyla... Şosesi üzerindeki hanın alçak verandasına çıkınca genç, tombul yanaklı, çenesinde sarı tüyler yeni yeni bitmiş, ufak gözleri donuk bakan uşağına böyle seslenmişti.

Uşak, tek kulağında firuze küpesiyle; pomatlı, renkli saçıyla, kibar tavırlarıyla, kısacası, her şeyiyle tam bir zamane genciydi. Alçakgönüllü bir tavırla yola bakarak cevap verdi: "Yok efendim, gelen giden yok!"

— Yok mu? diye yineledi bey.

Uşak bir kez daha cevap verdi:

— Yok efendim.

Bey göğüs geçirip tahta sıraya oturdu. O, sıranın üzerinde ayaklarını altına almış, dalgın dalgın çevresine bakınarak oturadursun, gelin biz okurla tanıştıralım onu.

Adı Nikolay Petroviç Kirsanov'du. Handan on beş versta uzakta, iki yüz kölelik güzel bir arazisi, veya köylülerle sınırlarını belirlemesinden bu yana kendi deyimiyle, iki bin hektarlık bir "çiftliği" vardı. Babası 1812 yılında savaşa katılmış yarı okur yazar, kaba, ama iyi yürekli bir generaldi. Ömür boyu zorlu görevlerde bulunmuş, önce tugay komutanlığı, sonra tümen komutanlığı yapmış, sürekli olarak taşrada, rütbesi gereği saygın, etkili bir kişi olduğu illerde kalmıştı. Nikolay Petroviç, sözünü ileride edeceğimiz ağabeyi Pavel gibi, Rusya'nın güneyinde doğmuş ve on dört yaşına kadar ucuz öğretmenlerin, yılışık, ve dalkavuk tavırlı yaverlerin, alaydan ve karargâhtan birçok görevlinin arasında evde eğitim görmüştü. Kolyazinler ailesinden olan annesinin adı genç kızlığında Agathe'ydi, bir general karısı olduktan sonraysa Agafokleya Kuzminişna Kirsanova olmuştu; sert bir anneydi, pek gösterişli şapkalar, hışırtılı ipek giysiler giyer, kilisede haça en önde o gider, yüksek sesle ve çok konuşur, sabahları çocuklarının elini öpmesine izin verir, geceleri yatarken onları haç çıkararak kutsar, sözün kısası, kendi keyfine göre yaşardı. Nikolay Petroviç –her ne kadar cesaretten nasibini almamış ve korkak lakabını hak etmiş olsa da– bir general oğlu olarak, ağabeyi Pavel gibi askerlik mesleğini seçmek zorundaydı.

Ama tam askeri okula kabul yazısının geldiği gün bacağını kırmış, iki ay yattıktan sonra, ömür boyu "aksak" kalmıştı. Bunun üzerine babası ona boş vermiş, memuriyete geçmesine razı olmuştu. On sekiz yaşına girer girmez Petersburg'a götürüp üniversiteye yerleştirdi onu. Bu arada ağabeyi subay çıkmış, muhafız alayına atanmıştı. Gençler, önemli bir devlet memuru olan ana tarafından akrabaları İlya Kolyazin'in uzaktan kontrolü altında bir apartman dairesinde birlikte yaşamaya başladılar. Babaları onları Petersburg'da bırakıp tümeninin başına, karısının yanına döndü; oğullarına da ancak arada bir, kocaman resmi kâğıtlara, iri, süslü püslü kâtip el yazısıyla çiziktirdiği mektuplar gönderiyordu. Bu mektupların hepsinin sonunda her zaman özenle şöyle yazıyordu: "Pyotr Kirsanov, Tümgeneral". 1835'te Nikolay Petroviç üniversiteyi bitirdi; denetimde başarılı olamadığı için emekli edilen General Kirsanov da aynı yıl karısıyla birlikte Petersburg'a taşınmıştı. Tavriçeski Parkı yakınlarında bir ev tutmuş, İngiliz kulübüne de üye olmuştu ki, ansızın kalpten öldü. Onun arkasından kısa bir süre sonra Agafokleya Kuzminişna da öldü: Başkentin kapalı yaşamına alışamamıştı; emeklilik yaşamı sıkmıştı onu. Bu arada Nikolay Petroviç yaşamlarının son günlerinde anne babasını çok üzmüştü: Eski ev sahibi sahibi memur Prepolovenski'nin sevimli ve eğitimli –hani şu dergilerin "bilim" sayfalarını okumaya meraklı kızlar vardır ya, işte onlardan biri– olan kızına vurulmuştu. Matem süresi biter bitmez de kızla evlenmiş, babası sayesinde girdiği bakanlıktaki memuriyetinden ayrılmış, Maşa'sıyla birlikte önce bir süre Ormancılık Enstitüsü'nün yakınlarındaki bir yazlıkta, sonra kentte temiz merdivenli, konuk salonu soğukça, küçük, şirin bir dairede ve nihayet, temelli yerleştiği, kısa süre sonra da oğlu Arkadiy'in doğduğu köyünde mutlu yaşamını sürdürmüştü. Karı kocanın huzur dolu, sakin bir yaşamı vardı: Birbirlerinden hiç ayrılmıyor, her yere birlikte gidiyor, birlikte dört el piyano çalıyor, düet yapıyorlardı; karısı çiçek ekip kuş yuvalarıyla ilgilenirken, Nikolay Petroviç arada bir ava çıkıp çiftlik işleriyle ilgileniyordu. Arkadiy'se büyüdükçe büyüyor, o da huzur dolu, sakin bir yaşam sürüyordu. On yıl bir rüya gibi geçti. 47 yılında Kirsanov'un karısı öldü. Bu darbeyi çok zor atlattı Kirsanov; birkaç haftada saçları bembeyaz oldu. Hiç değilse biraz oyalanmak için yurtdışına gitmeye hazırlanıyordu... ama 48 yılı[1] gelip çatmıştı. İster istemez köye döndü ve uzun süre işsiz güçsüz oturduktan sonra tarım alanındaki değişikliklerle ilgilendi. 55 yılında oğlunu üniversiteye götürdü; neredeyse hiçbir yere çıkmadan, Arkadiy'in genç arkadaşlarıyla tanışmaya, onlarla dost olmaya çalışarak Petersburg'da oğlunun yanında üç kış geçirdi. Son kış gidememişti oğlunun yanına. İşte 1859 yılının Mayıs'ında saçları iyice kırlaşmış, şişmanlamış, hafif kamburu çıkmış görüyoruz onu şimdi: Bir zamanlar onun bitirdiği gibi üniversiteyi bitirmiş olan oğlunu bekliyordu.

Uşak ya terbiyesinden ya da efendisinin gözü önünde durmayı hiç istemediğinden avlu kapısının arkasına geçip çubuğunu yaktı. Nikolay Petroviç başını önüne eğdi, verandanın harap basamaklarına bakmaya başladı: İri, alaca renkli bir piliç sarı, kocaman ayaklarını basamaklara hızla vurarak pek vakur tavırlarla merdivenden inip çıkıyordu; çamura bulanmış bir kedi parmaklığın arasına sinmiş, hain hain bakıyordu ona. Güneş yakıyordu; hanın loş holünden fırından yeni çıkmış çavdar ekmeği kokusu geliyordu. Bizim Nikolay Petroviç hayallere dalmıştı: "Oğlum... Arkadiyciğim... üniversiteyi bitirdi..." Durmadan aynı düşünce dolaşıp duruyordu kafasının içinde. Başka bir şey düşünmeyi deniyor, ama hep aynı düşünce, dönüp dolaşıp geri geliyordu. Ölmüş karısını hatırlıyordu... "Bugünü göremedi!" diye mırıldandı hüzünle... Kül rengi, iri bir güvercin yola kondu ve kuyunun yanındaki su birikintisinden su içmeye başladı telaşla. Nikolay Petroviç onu izlemeye başladı ama tam o sırada bir tekerlek sesi geldi kulağına...

Avlu kapısının arkasından başını uzatan uşak,

— Geliyorlar galiba efendim, dedi.

Nikolay Petroviç ayağa fırladı, yola baktı. Üç posta atı koşulu bir yaylı yaklaşmaktaydı yolda. Yaylının penceresinden bir üniversiteli kasketinin şeridi ve beklenen değerli konuğun tanıdık yüz hatları seçiliyordu...

— Arkadiyciğim! Arkadiyciğim! diye haykırdı Kirsanov, elini kolunu sallayarak yaylıya doğru koşmaya başladı... Birkaç saniye sonra dudakları genç üniversite mezununun sakalsız, tozlu, güneşten yanmış yanaklarına yapışmıştı.

# II

Arkadiy, babasının okşamalarına yol yorgunluğundan biraz kısık, ama çın çın öten genç sesiyle neşeli cevaplar verirken şöyle diyordu:

— Dur üzerimdeki tozu silkeleyeyim bari babacığım. Yoksa senin üstün başın da berbat olacak.

Nikolay Petroviç sevgiyle gülümseyerek,

— Önemli değil, hiç önemli değil, dedi. (Oğlunun kaputunun yakasına, sonra kendi paltosunun yakasına iki kez vurduktan sonra geri çekilerek ekledi.) Dur hele şöyle bir bakayım sana...

Hemen, çabuk adımlarla hana yürürken sürdürüyordu konuşmasını:

— Bu tarafa, bu tarafa, atlar da birazdan hazır olur...

Nikolay Petroviç oğlundan çok daha heyecanlı görünüyordu; biraz şaşkın, çekinir gibiydi.

Arkadiy durdurdu onu.

— Babacığım, dedi, izin ver, mektuplarımda çok sık sözünü ettiğim yakın dostum Bazarov'la tanıştırayım seni. Büyük bir nezaket gösterip, bize konuk gelmeyi kabul etti.

Çabucak geri döndü Nikolay Petroviç, üzerinde uzun, cüppe gibi püsküllü paltosuyla yaylıdan yeni inmiş uzun boylu gencin pek acele etmeden uzattığı kırmızı, eldivensiz elini kuvvetlice sıktı.

— Çok sevindim, dedi. Bizi ziyaret etme düşünceniz çok mutlu etti beni. Umarım... Adınızı, baba adınızı öğrenebilir miyim acaba?

Bazarov tembelce, ama tok bir sesle karşılık verdi:

— Yevgeniy Vasilyev.

Sonra paltosunun yakasını yatırıp yüzünü gösterdi Nikolay Petroviç'e. Geniş alnı, üst tarafı yassı, ucu sivri burnu, yeşilimsi iri gözleri, kum rengi uzun favorileriyle uzun, zayıf yüzü sakin bir gülümsemeyle aydınlanmış, kendine güven ve zekâyla ışıyordu.

Nikolay Petroviç,

— Umarım, bizde canınız sıkılmaz Yevgeniy Vasilyiç, dedi.

Bazarov'un ince dudakları hafifçe kıpırdadı, ama bir şey söylemedi, kasketini hafifçe kaldırdı yalnızca. Uzun, gür, koyu sarı saçları kocaman başının girinti çıkıntılarını gizleyemiyordu.

Nikolay Petroviç oğluna dönüp,

— Ne dersin Arkadiy? dedi. Atları hemen koşsunlar mı? Yoksa biraz dinlenmek mi istersiniz?

— Evde dinleniriz babacığım; söyle hazırlasınlar arabayı.

— Hemen, hemen, dedi Nikolay Petroviç. Hey, Pyotr, duyuyor musun beni? Biraz kıpırda birader.

Bir zamane uşağı olan Pyotr, hiç küçük beyin elini öpmeye davranmadı, yalnızca uzaktan eğilerek bir selam verip tekrar avlu kapısının arkasında gözden kayboldu.

Arkadiy han sahibinin karısının getirdiği kovadan su içerken ve Bazarov da piposunu yakmak için atları çözen arabacının yanına giderken Nikolay Petroviç telaşla, şöyle diyordu:

— Ben buraya faytonla geldim, senin yaylın için de ayrıca üç at var, ama fayton yalnızca iki kişilik, bilmem arkadaşını ne...

Babasının sözünü kesen Arkadiy, alçak sesle şöyle dedi:

— O da yaylıyla gelir. Ona resmi davranma lütfen. Harika bir çocuktur, son derece alçakgönüllüdür... göreceksin.

Nikolay Petroviç'in arabacısı atları getirdi.

Bazarov sürücüsüne seslendi:

— Hadi kıpırda bakalım, fırça sakal.

Hemen orada ellerini gocuğunun arka ceplerine sokmuş, dikilen bir başka sürücü,

— Duydun mu Mityuha, bey nasıl seslendi sana? dedi. Gerçekten de koca sakalın tekisin yani!

Mityuha şapkasını salladı yalnızca, ortadaki terlemiş atın dizginlerini çözmeye koyuldu.

Nikolay Petroviç seslendi:

— Hadi çocuklar, acele edin, daha canlı, bahşiş var işin sonunda!

Birkaç dakika sonra atlar arabalara koşulmuştu. Baba oğul faytona bindiler; Pyotr sürücü yerine çıktı; Bazarov yaylıya atladı, başını deri yastığa gömdü ve iki araba yola koyuldu.

# III

Nikolay Petroviç, Arkadiy'in kâh omzunu, kâh dizini okşayarak,

— Sonunda üniversiteyi bitirip eve döndün demek, dedi. Nihayet!

Arkadiy, o anda içini dolduran yürekten ve handiyse çocuksu sevince karşın, onu heyecanlandıran konuşmayı güncel konulara çevirmek isteğiyle sordu babasına:

— Ya amcam nasıl? Sağlığı yerinde mi?

— Yerinde, yerinde. Benimle birlikte, seni karşılamaya gelmek istiyordu, ama nedense vazgeçti sonra.

— Peki, çok mu bekledin beni? diye sordu Arkadiy.

— Beş saat kadar.

— Babacığım benim!

Arkadiy çabucak babasına dönüp şap diye öpüverdi yanağını.

Nikolay Petroviç sakin, gülümsedi.

— Öyle harika bir at hazırladım ki sana! dedi. Göreceksin! Odanın duvarları da kâğıt kaplandı.

— Ya Bazarov için oda var mı?

— Onun için de bir oda buluruz.

— Onu hoş tut lütfen baba. Onun dostluğunun benim için ne kadar değerli olduğunu anlatamam sana.

— Yeni mi tanıştın onunla?

— Evet, yeni.

— Geçen kış görmemiştim onu çünkü. Hangi bölümü bitirdi?

— Asıl bölümü doğal bilimler. Ama bilmediği yoktur. Önümüzdeki yıl doktora çalışmalarına başlamayı düşünüyor.

Nikolay Petroviç,

— Ya! Demek tıp fakültesi, dedi. (Kısa bir süre sustuktan sonra kolunu uzatıp işaret ederek Pyotr'a seslendi.) Pyotr, bizim köylüler değil mi şunlar?

Pyotr, efendisinin gösterdiği yöne baktı. Azgın atlar koşulu birkaç yük arabası dar patikada deli gibi gidiyordu. Her arabada gocuğunun önü açık bir, en çok iki köylü vardı.

— Evet efendim, dedi Pyotr.

— Nereye gidiyorlar, kente mi?

— Öyle olsa gerek. (Pyotr, küçümser bir tavırla sürücüye dönüp, ona taş atıyormuş gibi ekledi.) Meyhaneye gidiyorlardır.

Ama sürücü oralı bile olmamıştı: Eski kafalı, yeni fikirleri benimsemeyen biriydi.

Nikolay Petroviç oğluna dönüp,

— Bu yıl köylülerle başım epey dertte, dedi. Vergilerini ödemiyorlar. Ne yapacağımı bilemiyorum.

— Peki kiralık işçilerden hoşnut musun?

— Evet, diye mırıldandı Nikolay Petroviç dişlerinin arasından. Ama işin kötüsü, onları da kışkırtıyorlar. Hâlâ doğru dürüst bir şey yaptıkları yok. Durmadan koşum takımlarını bozuyorlar. Ama sürdükleri yer hiç denecek kadar az. Sonuçta biraz unumuz olacak... Yoksa artık çiftlik işleriyle ilgilenmeye mi başladın?

Arkadiy babasının son sorusuna cevap vermeden,

— Gölge yer yok buralarda, bu kötü işte, dedi.

Nikolay Petroviç,

— Evin kuzey yanında balkonun altına genişçe bir sundurma yaptırdım, dedi. Yemeğimizi artık açık havada yiyebileceğiz.

— İyice yazlığa benzedi yani... Ama önemli de değil. Çok güzel bir havası var buraların! Ne hoş kokuyor! Bence dünyanın hiçbir yerinde buralarınki kadar güzel kokmaz hava! Hele şu gökyüzü...

Arkadiy birden dönüp arkaya baktı, sustu.

— Elbette, dedi Nikolay Petroviç, burada doğdun sen ve burada her şey özel gelir sana...

— Yo, babacığım, insan nerede doğmuş olursa olsun, fark etmez.

— Yine de...

— Yok, yok, hiç fark etmez.

Nikolay Petroviç dönüp yandan baktı oğluna. Tekrar konuşmaya da ancak fayton yarım versta yol aldıktan sonra başladılar.

Nikolay Petroviç,

— Yazdım mı hatırlamıyorum, diye başladı. Eski dadıcığın Yegorovna öldü.

— Gerçekten mi? Zavallı kadıncağız! Peki Prokofyiç sağ mı?

— Sağ ve hiç değişmedi. Gene öyle homurdanıp duruyor. Anlayacağın, Maryino'da pek değişiklik bulamayacaksın.

— Kâhyan hep aynı kâhya mı?

— Kâhyayı değiştirdim işte. Özgürlüğü verilmiş eski kölelerimi yanımda tutmamaya karar verdim. Ya da daha doğrusu, en azından, sorumluluk isteyen işlerde onları kullanmıyorum. (Arkadiy bakışıyla Pyotr'u işaret edince Nikolay Petroviç alçak sesle ekledi.) Il est libre, en effet.[2] Ama oda hizmetçisidir Pyotr. Şimdiki kâhyam kentli esnaftan. İşini iyi de yapıyor. Yılda iki yüz elli ruble veriyorum ona. Ancak (Nikolay Petroviç, içinde bir kararsızlık olduğunda her zaman yaptığı gibi, alnını ve kaşlarını ovuşturdu), az evvel sana Maryino'da bir değişiklik bulamayacağını söyledim ya... Tam olarak doğru değildi bu. Bir konuda uyarmak istiyorum seni, gerçi...

Bir an duraksadıktan sonra, bu kez Fransızca sürdürdü konuşmasını:

— Sıkı ahlakçı olan biri benim bu açıkyürekliliğimi yersiz bulabilir ama hem bunu saklamak olmaz, hem de bildiğin gibi, baba oğul ilişkisinde eskiden beri özel birtakım prensiplerim vardır benim. Bununla birlikte, senin gene de beni yargılamaya hakkın var. Benim yaşımda... Kısacası, o... herhalde hakkında bazı şeyler duyduğun o kız...

Arkadiy rahat bir tavırla,

— Feniçka mı? dedi.

Nikolay Petroviç kıpkırmızı kesildi.

— Yüksek sesle söz etme ondan, lütfen... Evet... Şu anda benim yanımda kalıyor. Evime aldım onu... Boş, küçük iki oda vardı... Ama değişiklik yapabiliriz.

— Aman babacığım, ne gereği var?

— Arkadaşın bizde kalacak... Ayıp kaçar belki...

— Bazarov için hiç kaygılanma lütfen. Böyle şeyleri umursamaz o...

Nikolay Petroviç,

— İyi ama sen de varsın... dedi. Ek binanın durumu berbat, kötü olan da bu zaten.

Arkadiy kesti babasının sözünü:

— Aman babacığım, özür diler gibisin, utanıyor musun yoksa?

Nikolay Petroviç daha da kızararak,

— Elbette utanmam gerekir, dedi.

Arkadiy sevgiyle gülümsedi.

— Lütfen babacığım, yeter artık! ("Ne için üzülüyor?" diye geçirdi içinden ve iyi yürekli, yumuşak huylu babasına karşı, gizli bir üstünlükle karışık hoşgörülü bir içtenlik doldurdu içini. Kendi olgunluk ve rahatlığından elinde olmadan haz duyarak tekrarladı.) Lütfen yeter artık.

Nikolay Petroviç, alnını ovalamayı sürdürdüğü elinin altından oğluna baktı ve o anda bir şey battı sanki kalbine... Ama bunun için kendini suçladı. Uzun süren bir sessizlikten sonra,

— Bizim tarlalar işte burada başlıyor, dedi.

Arkadiy sordu:

— Şu ilerideki orman bizimki olsa gerek, değil mi?

— Evet, bizimki. Ama sattım orayı. Bu yıl kesim yapacaklar.

— Neden sattın?

— Para gerekliydi; hem orası köylülere verilecek.

— Sana vergilerini ödemeyen köylülere mi?

— Onların bileceği iş, eninde sonunda ödeyecekler nasıl olsa.

— Ormana yazık olmuş, dedi Arkadiy ve çevreye bakınmaya başladı.

Geçmekte oldukları yerler güzel sayılmazdı. Tarlalar kâh hafiften yükselerek, kâh gene düzleşerek ta ufka kadar uzanıyordu; yer yer ufak koruluklar ve Yekaterina zamanının eski haritalarını hatırlatan seyrek, alçak çalılıklar arasında kıvrılarak uzayan dereler vardı. Kıyıları yenmiş küçük derecikler, zayıf bentli ufacık göletler, kararmış alçak çatılarının yarısı uçup gitmiş basık evleri ve çıplak kalmış harman yerlerinde duvarları kuru dallardan örülmüş, kapıları esner gibi açık duran, yan yatmış samanlıklarıyla küçük köyler, sıvaları yer yer dökülmüş tuğladan ya da ahşap köy kiliseleri ve haçları eğilmiş, dağılmış mezarlıklar çarpıyordu göze. Arkadiy'in yüreği hafiften sızlıyordu bunlara bakarken. Öte yandan, karşılaştıkları köylülerin de üstleri başları berbat, atları sıskaydı; yolun kenarlarındaki kabukları soyulmuş, dalları kırık söğüt ağaçları, paçavralar içindeki dilenciler gibi dikiliyordu; sıska, kemirilmiş gibi tüyleri dökülmüş inekler hendeklerde hırsla otluyordu. Bir şeyin korkunç, öldürücü pençelerinden henüz kurtulmuş gibiydiler ve güzel bir ilkbahar gününün ortasında bu güçsüz hayvanların acıklı görünümü, tipileri, dondurucu soğukları ve karıyla bitmek bilmeyen bir kışın beyaz hayaletini hatırlatıyordu... "Hayır," diye düşünüyordu Arkadiy, "hiç zengin bir yer değil burası, ne refah ne de faaliyet var; hayır, hayır, böyle gitmez, değişiklikler yapmak zorunlu... Peki ama nasıl yapmalı, nereden başlamalı?.."

Böyle düşünüyordu Arkadiy... oysa bu arada ilkbahar da etkisini göstermekteydi. Çevrede her şey, ağaçlar, çalılar, otlar canlı bir yeşilliğe bürünmüş, hafif bir esintinin ılık nefesiyle yumuşakça dalgalanıyor, cilalı gibi parıldıyordu. Çayır kuşlarının bitmek tükenmek bilmeyen sesleri çınlatıyordu her yanı; kızkuşları kâh alçak otlar üzerinde çığlık çığlığa dolanıyor, kâh sessizce tümsekler üzerinde sıçrıyordu; güzel kara kargalar yeni yeşermiş ekinler arasında dolaşıyor, hafiften beyazlaşmış çavdarların arasında gözden kayboluyor, ancak arada bir dalgalanan kül rengi başaklar arasında görünüyordu başları. Arkadiy bunları izlerken düşünceleri yavaş yavaş dağılıyordu... Paltosunu çıkardı, küçük bir çocuk gibi öylesine neşeli baktı ki babasına, Nikolay Petroviç kendini tutamayıp bir kez daha sarıldı ona.

— Çok yolumuz kalmadı, dedi, geldik sayılır. Şu tepeyi aştık mı ev görünecek.

Seninle çok güzel günler geçireceğiz Arkadiyciğim; çiftlik işlerinde bana yardımcı olursun, tabii canını sıkmazsa. Birbirimize artık daha sıkı sarılmalı, birbirimizi daha iyi tanımalıyız, öyle değil mi?

— Elbette, dedi Arkadiy. Ne harika bir gün bu!

— Sen geldiğin için, canım oğlum benim... Pırıl pırıl bir ilkbahar günü işte. Bense Puşkin'e katılıyorum... hatırlıyor musun, Yevgeniy Onegin'i bilirsin.

Benim için ne de hüzünlü gelişin,

Ah bahar, ah aşk mevsimi!

Ne karanlık...

Arkadaki yaylıdan Bazarov'un sesi duyuldu:

— Arkadiy! Kibriti yollayıver bana, pipomu yakacak bir şeyim yok.

Nikolay Petroviç sustu, onu biraz şaşkınlıkla, hatta duygulanarak dinlemeye hazırlanan Arkadiy ise gümüş kibrit kutusunu aceleyle çıkardı cebinden ve Pyotr'la Bazarov'a yolladı.

Bazarov tekrar seslendi ona:

— Puro ister misin?

— Yolla, dedi Arkadiy.

Pyotr geri geldi, kibrit kutusuyla birlikte iri, siyah bir puro uzattı Arkadiy'e. Hemen yaktı puroyu Arkadiy. Bayatlamış purodan öylesine sert, ekşi bir koku yayıldı ki, hayatında hiç puro içmemiş Nikolay Petroviç, ister istemez, ama oğlunu gücendirmemek için belli etmeden, başını öte yana çevirmişti.

On beş dakika sonra iki araba kırmızı çatısı sac kaplı, ahşap, gri boyalı yeni bir evin kapısının önünde durdu. Maryino idi burası. Yani Yeni Köy veya köylülerin deyimiyle, Yalnız Adam Çiftliği...

# IV

Uşaklar, beyleri karşılamak için kapıya koşmamıştı; kapıda yalnızca on iki yaşlarında bir kız çocuk vardı. Onun arkasından da armalı beyaz düğmeli gri uşak ceketiyle Pavel Petroviç Kirsanov'un uşağı, Pyotr'a çok benzeyen bir genç çıkmıştı evden. Bir şey söylemeden açtı faytonun kapısını, sonra yaylının tentesini çekti. Nikolay Petroviç, oğlu ve Bazarov'la birlikte, kapı aralığında genç bir bayan yüzünün bir an görünüp kaybolduğu loş, handiyse boş salonun önünden geçip yeni stil döşeli konuk salonuna yürüdü. Şapkasını çıkardı, saçlarını silkelerken,

— İşte evdeyiz, dedi. Şimdi yapmamız gereken yemeğimizi yemek ve dinlenmek.

Bazarov gerinerek,

— Gerçekten de, yemek iyi gider, dedi ve kendini kanepeye bıraktı.

Nikolay Petroviç, görünürde hiçbir neden yokken ayaklarını yere vurarak haykırdı:

— Evet, evet, hemen yiyelim yemeğimizi, çabuk getirin yemeğimizi! İşte Prokofyiç de geldi.

Konuk salonuna, madeni düğmeli, kahverengi bir frak giymiş, pembe bir boyunbağı takmış, ak saçlı, zayıf, esmer, altmış yaşlarında biri girmişti. Gülümseyerek gelip Arkadiy'in elini sıktı, öne eğilerek konuğu selamladı, sonra geri geri kapıya çekildi ve ellerini arkasında bağladı.

Nikolay Petroviç,

— İşte oğlum, Prokofyiç, dedi. Sonunda geldi... Ne dersin? Nasıl buldun onu?

İhtiyar,

— Çok iyi efendim... diye karşılık verdi. (Tekrar gülümsedi ama hemen arkasından çattı gür kaşlarını. Duygulu bir sesle ekledi.) Yemeği hazırlamamızı emreder misiniz?

— Evet, evet, lütfen... Önce odanıza çıkmak ister miydiniz Yevgeniy Vasilyiç?

Bazarov,

— Yo, gereği yok, zahmet etmeyin, dedi. Valizimi, işte şunu oraya götürmelerini emredin, yeterli. (Bol paltosunu çıkarırken ekledi.) Bir de şu giysimi...

— Tamam... Prokofyiç, beyefendinin paltosunu al. (Prokofyiç Bazarov'un "giysisini" şaşırmış gibi aldı, iki eliyle tuttu ve başının üzerine yüksekçe kaldırıp parmaklarının ucuna basarak gitti.) Ya sen Arkadiy, birkaç dakikalığına odana çıkmak ister misin?

— Evet, temizlenmem gerek, diye karşılık verdi Arkadiy.

Kapıya doğru yürüyordu ki, tam o anda konuk salonuna koyu renk İngiliz ceketli, boynuna günün modası küçük bir kravat bağlamış, cilalı potin giymiş, orta boylu Pavel Petroviç Kirsanov girdi. Kırk beş yaşlarında gösteriyordu: Kısa kesilmiş kır saçlarının cilalanmamış gümüş gibi mat bir parlaklığı vardı; yüzü sağlıksız görünüyordu ama usta bir heykeltıraşın elinden çıkmış gibi kırışıksız, son derece düzgün ve temizdi, olağanüstü bir güzelliğin izlerini taşıyordu. Özellikle siyah, hafif çekik, aydınlık gözleri güzeldi. Arkadiy'in amcasının zarif, soylu yüzü, çoğunlukla yirmili yaşlardan sonra kaybolan gençliğin tüm ahengini ve başı bulutlarda havasını taşıyordu.

Pavel Petroviç, kocaman opal bir düğmeyle ilikli manşetinin kar beyazı renginden ötürü daha da güzel görünen uzun, pembe tırnaklı pek güzel elini pantolonunun cebinden çıkarıp yeğenine uzattı. Önce Avrupa usulü "shake hands"ini[3] tamamladıktan sonra Rus usulü üç kez öptü onu, yani hoş kokulu bıyıklarını onun yanaklarına dokundurdu ve şöyle dedi:

— Hoş geldin.

Nikolay Petroviç, Bazarov'u tanıştırdı ona. Pavel Petroviç esnek bedenini hafifçe eğerek belli belirsiz gülümsedi Bazarov'a ama elini uzatmadı, hatta bu arada elini tekrar cebine sokmuştu bile.

Bedenini kibarca iki yana sallayarak, aynı anda omuzlarını kaldırıp güzel, bembeyaz dişlerini de göstererek hoş bir sesle şöyle dedi:

— Bugün geleceğinizden umudu kesmiştim. Yolda bir aksilik falan olmadı ya?

— Bir şey olmadı, dedi Arkadiy. Biraz geciktik, o kadar. Onun için şu anda kurt gibi açız. Prokofyiç'e söyle, acele etsin babacığım, ben hemen döneceğim.

Birden kanepeden sıçrayan Bazarov,

— Bekle, ben de seninle geliyorum, dedi.

İki genç birlikte çıktılar.

Pavel Petroviç,

— Kimdir bu çocuk? diye sordu.

— Arkadiy'in arkadaşı. Dediğine göre çok zeki bir gençmiş.

— Bizde mi kalacak?

— Evet.

— O uzun saçlı genç ha?

— Evet, öyle.

Pavel Petroviç parmaklarıyla masada trampet çalmaya başladı.

— Arkadiy'i s'est dégourdi[4] gördüm, dedi. Eve döndüğüne sevindim.

Yemekte az konuştular. Özellikle Bazarov hemen hiç konuşmadı, ama çok yedi. Nikolay Petroviç, onun deyimiyle, çiftlik yaşamından ilginç olaylar anlattı; ileride devletin tarımla ilgili alacağı önlemlerden, kuracağı komitelerden, atayacağı delegelerden, tarımda makineleşmenin zorunlu olduğundan falan söz etti. Pavel Petroviç yemek odasında ağır adımlarla aşağı yukarı dolaşıp duruyor (akşam yemeği hiçbir zaman yemezdi), arada bir kırmızı şarap dolu kadehinden bir yudum alıyor, çok seyrek olarak bir iki sözcükle söze karışıyor veya "ya! aha! hım!" gibi ünlemlerle düşüncesini belirtiyordu. Arkadiy, Petersburg'dan birkaç haber anlattı; ne var ki, çocukluktan çıkmış her gencin, onu çocuk görmeye alışmış bir çevreye döndüğünde genelde hissettiği o hafif sıkılganlığı hissediyordu içinde. Hiç gerek yokken sözünü uzattıkça uzatıyor, "babacığım" sözcüğünü kullanmamaya dikkat ediyordu; hatta bir keresinde bu sözcüğün yerine –elbette dişlerinin arasından– "baba" diye mırıldanmış, sonra laubai bir tavırla bardağına, istediğinden daha fazla şarap doldurmuş ve bir dikişte hepsini içmişti. Prokofyiç gözlerini ondan ayırmıyor, bir yandan da dudaklarını ısırıyordu. Yemekten hemen sonra herkes dağıldı.

Bazarov üzerinde sabahlığıyla Arkadiy'in yatağının kenarına oturmuş, kısa piposunu içerken şöyle diyordu:

— Amcan ne antika adammış. Köylük yerde o şıklık ne öyle! Düşünsene! Hele o tırnakları, tam müzelik!

— Ama bilmiyorsun sen, dedi Arkadiy, gençliğinde aslan gibiydi... Bir gün anlatırım sana onun öyküsünü. Çok yakışıklıydı, kadınların başını döndürürdü.

— Aman ne önemli! Demek eski günlerde, anılarında hâlâ. Ama ne yazık ki, başını döndüreceği kadın yok burada. Dikkat ettim: Yakası çok acayip, taştan sanki; çenesini de öylesine sinekkaydı tıraş etmiş ki... Gerçekten çok komik değil miydi Arkadiy Nikolayeviç?

— Olabilir, ama gerçekten çok iyi bir insandır.

— Arkaik bir fenomen. Ama baban harika biri. Şiirler okumasına gelince, boş şey bu, hem yanılmıyorsam çiftlik işlerinden de pek anladığı yok. Ama çok iyi biri.

— Altın gibi bir kalbi vardır babamın.

— Bir şeylerden çekindiğini fark ettin mi?

Arkadiy, kendisinin bir şeyden korkmadığını anlatmak ister gibi salladı başını.

Bazarov sürdürdü konuşmasını:

— Bu eski zaman romantikleri pek ilginç oluyorlar! İyice dağıtıncaya kadar bozarlar sinir sistemlerini... Dengelerini altüst ederler. Neyse, hoşça kal! Benim odamda bir İngiliz lavabosu var, ama kapı kilitlenmiyor. Ne var ki gene de değerini bilmek gerek... İngiliz lavabosu, yani ilerleme!

Bazarov gitti. Tatlı bir duygu dolmuştu Arkadiy'in içine. Baba evinde, kendi yatağında, sevdiği ellerin, belki de dadısının o müşfik, temiz, yorulmak bilmez ellerinin diktiği kendi yorganının altında olmak pek hoştu. Dadısı Yegorovna'yı hatırladı Arkadiy, derinden çekti içini, öteki dünyada huzur diledi ona... Kendisi için dua etmedi.

Bazarov da, Arkadiy de hemen uykuya dalmıştı ama evdekiler daha uzun süre uyumadılar. Oğlunun dönüşü Nikolay Petroviç'i heyecanlandırmıştı. Yatağına uzanmış, ama mumu söndürmemişti; başına koluyla destek yapmış, derin düşüncelere dalmıştı. Ağabeyiyse odasında, birkaç közün hafiften yandığı şöminenin önündeki Hambs stili koltuğunda gecenin geç saatlerine kadar oturdu. Pavel Petroviç soyunmamış, yalnızca rugan potinlerini çıkarıp kırmızı, arkalıksız Çin terliklerini giymişti. Galignani'nin son sayısını elinde tutuyor, ama okumuyordu. Mavimsi bir alevin kâh parlayıp kâh söndüğü şömineye dikmişti gözlerini... Düşüncelerinin nerelerde dolaştığını Tanrı bilirdi ya, yine de yalnızca geçmiş yıllar değildi düşündüğü: Yüzünde, hatıralara dalmış birinin yüzünde

görülmeyen gergin, kasvetli bir ifade vardı. Küçük arka odadaysa büyük bir sandığın üzerinde oturan, sırtında mavi bir hırka, siyah saçlarını beyaz bir başörtüsüyle örtmüş genç bir kadın, Feniçka, kâh çevresini dinliyor, kâh uyukluyor, kâh açık kapısından yatağında mışıl mışıl uyuyan bir bebek karyolasının göründüğü bitişikteki odaya bakıyordu.

# V

Ertesi sabah Bazarov herkesten önce uyanıp dışarı çıktı. Çevresine bakınarak "Vay canına!" diye geçirdi içinden, "Pek külüstür bir yermiş". Nikolay Petroviç toprağını köylülerle bölüştükten sonra yeni çiftliğini dört hektarlık dümdüz ve bütünüyle kıraç bir yerde kurmak zorunda kalmıştı. Evini, iş yerlerini, çiftlik yapılarını burada yaptırmış, bir bahçe düzenlemiş, bir gölet ve iki kuyu açtırmıştı; ne var ki, diktirdiği fidanlar istediği gibi gelişmemiş, gölette çok az su birikmiş, kuyuların suyu da tuzlu çıkmıştı. Yalnız kameriyenin leylak ve akasyaları oldukça iyi gelişmişti; orada bazen çay içip yemek yiyorlardı. Bazarov birkaç dakikada bahçenin bütün yollarını dolaşmış, ahıra, tavlaya girip çıkmış, uşakların çocuklarından ikisiyle karşılaşmış, onlarla hemen dost olmuş ve onlarla birlikte çiftlikten bir versta ötedeki küçük bataklığa kurbağa yakalamaya gitmişti.

Çocuklardan biri sormuştu ona:

— Kurbağaları ne yapacaksınız efendim?

Kendinden aşağı düzeyde insanlara hiçbir zaman yüz vermemesine ve umursamaz davranmasına karşın, onların güvenini kazanmakta özel bir yeteneği olan Bazarov,

— Bak ne yapacağım, dedi. Kurbağanın karnını yarıp içinde ne var, bakacağım. Kurbağalar da senin, benim gibi canlılardır, biz onlardan farklı olarak ayaklarımızın üzerinde yürüyoruz yalnızca, yani bizim içimizde de neler olduğunu öğrenmiş olacağım.

— Bunu öğrenince ne olacak?

— Hastalandığında seni iyileştirmem gerekirse yanlış bir şey yapmayacağım.

— Sen dohtur musun yoksa?

— Evet.

— Vaska, duyuyor musun, bey senin de benim de kurbağalarla aynı olduğumuzu söylüyor. Hayret!

— Kurbağalardan korkarım ben, dedi Vaska.

Sırtında dik yakalı, kül rengi bir hırka olan, sapsarı, lepiska saçlı, yalınayak,

yedi yaşlarında bir çocuktu Vaska.

— Neden korkuyorsun? Seni ısırmalarından mı?

Bazarov,

— Hadi bakalım filozoflar, girin suya, dedi.

Bu arada Nikolay Petroviç de uyanmış, Arkadiy'in odasına gitmişti. Arkadiy giyinikti. Baba oğul üzeri tenteyle örtülü taraçaya çıktılar. Parmaklığın yanında masanın üzerinde, iyice boy atmış bir leylağın dalları altında semaver kaynıyordu. Dün konukları kapıda ilk karşılayan küçük kız geldi ve ince sesiyle,

— Fedosya Nikolayevna pek iyi değiller, kahvaltıya gelemeyecekler, dedi. Size sormamı emrettiler, çay servisini siz mi yaparsınız, yoksa Dunyaşa'yı yollamalarını mı istersiniz?

Hemen karşılık verdi Nikolay Petroviç:

— Ben koyarım çayları, ben koyarım... Arkadiy, sen neli içeceksin çayını, sütlü mü, limonlu mu?

— Kaymaklı, dedi Arkadiy, (ve bir an sustuktan sonra sorar gibi ekledi) babacığım?

Nikolay Petroviç ne söyleyeceğini bilemez bir tavırla,

— Ne var? diye mırıldandı.

Arkadiy bakışını yere indirdi.

— Sorum sana yersiz gelirse bağışla beni babacığım, diye başladı, ama dünkü açıkyürekliliğinle, bana açıkyürekli olma cesaretini veriyorsun... Kızmayacaksın, değil mi?..

— Söyle.

— Sana sormaya yüreklendiriyorsun beni... Yoksa Fen... ben burada olduğum için mi çay servisi yapmaya gelmiyor?

Nikolay Petroviç başını hafifçe öte yana çevirdi. Neden sonra mırıldandı:

— Olabilir. Sanıyor ki şey... Utanıyor...

Arkadiy çabucak baktı babasının yüzüne.

— Utanmasına hiç gerek yok. Önce, benim düşünce biçimimi biliyorsun (Arkadiy bunu söylemekten çok keyif alıyordu), hem sonra, senin yaşamına, alışkanlıklarına zerre kadar olsun kısıtlama getirmeyi ister miyim hiç? Ayrıca senin kötü bir seçim yapmayacağına eminim. Onunla aynı çatı altında yaşamaya karar verdiysen, demek hak ediyor bunu: Dahası, hiçbir koşulda babasını yargılama hakkı olamaz bir evladın; özellikle benim gibi bir evladın, özellikle senin gibi bir babayı... Özgürlüğümü hiçbir zaman kısıtlamamış senin gibi bir babayı...

Konuşmaya başladığında titriyordu Arkadiy'in sesi: Yüce gönüllü hissetmekteydi kendini, ama aynı zamanda babasına nasihat veriyor gibi konuştuğunun da farkındaydı; ne var ki, kendi sesi derinden etkiler insanı, bu yüzden son sözcüklerini pek kararlı, hatta coşkulu söylemişti...

Nikolay Petroviç kısık bir sesle,

— Teşekkür ederim Arkadiyciğim, dedi. (Parmakları gene alnına, kaşlarına gitmişti.) Gerçekten söylediklerinde çok haklısın. Elbette, bu kız hak etmeseydi... Gelip geçici bir heves değil benimki. Bu konuda seninle konuşmayı beceremiyorum pek; ama sen buradayken yanımıza gelmesinin onun için zor olduğunu anlarsın, hem de daha ilk gün...

Arkadiy yeni bir yüce gönüllülük duygusuyla ayağa fırlayıp,

— Öyleyse ben onun yanına giderim, diye haykırdı. Benden utanmaması gerektiğini anlatırım ona.

Nikolay Petroviç de ayağa kalkmıştı.

— Arkadiy, diye başladı. Lütfen... öyle şey olur mu hiç... önce... senin onun yanına gideceğini söylemeden...

Ama Arkadiy babasını dinlemeden koşarak çıkmıştı taraçadan. Nikolay Petroviç arkasından baktı ve şaşkın bir durumda sandalyesine çöktü. Kalbi küt küt atıyordu... O anda, baba oğul arasındaki ilişkinin gelecekteki kaçınılmaz tuhaflığını mı, bu konuyu hiç açmamış olsaydı Arkadiy'in ona biraz daha fazla saygı duyacağını mı düşünüyordu, yoksa zayıf davrandığı için kendini mi suçluyordu... söylemek güçtü: Bütün bunlar vardı içinde, ama yalnızca duygu, hem de silik, belirsiz birer duygu gibi... Öte yandan, yüzünün kızarıklığı gitmiyor, kalbi çarpıyordu.

Telaşlı ayak sesleri duyuldu ve Arkadiy girdi taraçaya. Yüzünde hoş, mağrur

bir ifadeyle haykırdı:

— Tanıştık, baba! Fedosya Nikolayevna bugün gerçekten biraz rahatsız, sonra gelecek. Ama bir kardeşim olduğunu neden söylemedin bana? Şimdi öptüğüm gibi, daha dün akşam gider öperdim onu.

Bir şey söylemek istedi Nikolay Petroviç, ayağa kalkıp kollarını açmak geldi içinden... Arkadiy atik davranıp boynuna sarıldı babasının.

O anda arkalarında Pavel Petroviç'in sesi duyuldu:

— Neler oluyor? Gene mi kucaklaşıyorsunuz?

Tam o anda gelmesi baba oğlu aynı ölçüde sevindirmişti; insanın bir an önce kurtulmayı istediği duygulu anlar vardır.

Nikolay Petroviç neşeli,

— Neden şaşırdın? dedi. Ne zamandır bekliyordum Arkadiyciğimi... Dün akşamdan beri yüzüne şöyle doya doya bakamadım.

— Hiç şaşırmadım, dedi Pavel Petroviç. Hatta ben de isterim onu kucaklamayı.

Arkadiy amcasının yanına gitti, onun hoş kokulu bıyıklarını bir kez daha hissetti yanaklarında. Pavel Petroviç masaya oturdu. İngiliz stili çok zarif bir sabah kostümü vardı üzerinde; başına da küçük, hoş bir fes geçirmişti. Bu fes de, boynuna gelişigüzel bağladığı kravatı da köy yaşamının rahatlığını gösteriyordu, ama gömleğinin elbette sabah kılığının gerektirdiği gibi beyaz değil, renkli olan yakası, sinekkaydı çenesine alttan sıkıca dayanıyordu.

Arkadiy'e:

— Yeni arkadaşın nerede? diye sordu.

— Evde değil. Genelde erken kalkıp bir yerlere gider. En iyisi kendi haline bırakmaktır onu: Kendisiyle aşırı ilgilenilmesinden hoşlanmaz.

Pavel Petroviç acele etmeden ekmeğine yağ sürerken,

— Belli oluyor, dedi. Uzun süre mi kalacak burada?

— Bilemem. Babasını görmeye giderken uğradı.

— Babası nerede?

— Bizim buralarda, seksen versta ötede. Küçük bir çiftliği var orada. Eskiden orduda alay doktoruymuş.

— Tamam, tamam... Ben de bu Bazarov soyadını nereden hatırlıyorum diye sorup duruyordum kendime... Hatırlıyor musun Nikolay? Babamın tümeninde Bazarov diye bir hekim vardı.

— Galiba vardı.

— Evet, evet... O hekim senin arkadaşının babası demek. Hım! (Pavel Petroviç bıyığını çekiştirdi. Bir süre sustuktan sonra sordu.) Peki senin Bazarov ne iş yapar?

Arkadiy gülümsedi:

— Ne iş mi yapar benim Bazarov? Size onun ne iş yaptığını söylememi ister misiniz amcacığım?

— Lütfen, sevgili yeğenim.

— Nihilisttir.

— Nasıl? diye sordu Nikolay Petroviç.

Pavel Petroviç ise ucunda bir parça yağ olan bıçağını havaya kaldırmış, öyle kalakalmıştı.

— Nihilisttir, diye tekrarladı Arkadiy.

Nikolay Petroviç mırıldandı:

— Nihilist. Anladığım kadarıyla, Latince nihil, yani hiç sözcüğünden geliyor bu... Herhalde bu sözcük hiçbir şeyi... tanımayan insan anlamında, değil mi?

Pavel Petroviç,

— Hiçbir şeye saygısı olmayan, desene şuna, dedi ve yağı sürmeye devam etti.

Arkadiy,

— Her şeye eleştirel açıdan yaklaşan... dedi.

Pavel Petroviç,

— Hepsi aynı şey değil mi? diye sordu.

— Hayır, değil. Nihilist, hiçbir otorite karşısında eğilmeyen, ne denli saygın olursa olsun, hiçbir prensibi eleştirmeden benimsemeyen insandır.

Pavel Petroviç yeğeninin sözünü kesti:

— Peki iyi bir şey mi bu?

— Kişiye göre değişir, amcacığım. Kimine göre iyidir, kimine göreyse çok kötü.

— Bak sen. Ama bize ters gelir böyle şeyler. Biz eski kafalı insanlarız; bize göre prensipler (Pavel Petroviç bu sözcüğü yumuşak, Fransızlar gibi telaffuz etmişti, oysa Arkadiy ilk hecenin üzerine basarak "prensip" diyordu) evet, toplumca kabul edilmiş, senin deyiminle benimsenmiş prensipler olmadan bir adım atamazsın, nefes bile alamazsın. Vous avez change tout cela,[5] Tanrı sağlık versin size, general rütbesi versin. Bizler yalnızca gurur duyarak izleyeceğiz sizi bay... Neydi o dediğin?

Arkadiy üstüne basa basa,

— Nihilistler, dedi.

— Evet. Başlangıçta Hegelciler vardı, şimdi de nihilistler. Boşlukta, havasız bir ortamda varlığınızı nasıl sürdüreceksiniz, göreceğiz... Şu çıngırağı çalıver lütfen kardeşim Nikolay Petroviç, kakaomu içme zamanım geldi.

Nikolay Petroviç çıngırağı çaldı ve seslendi: "Dunyaşa!" Ama Dunyaşa'nın yerine Feniçka kendi çıktı taraçaya. Yirmi üç yaşlarında, bembeyaz, yumuşak tenli, kara saçlı, kara gözlü, kıpkırmızı dudakları çocuk dudağı gibi tombul, küçücük elleri zarif, genç bir kadındı. Üzerinde tertemiz, basma bir entari vardı. Yeni, mavi bir başörtüsü yuvarlak omuzlarına yumuşakça dökülmüştü. Getirdiği büyük bir fincan kakaoyu Pavel Petroviç'in önüne çekinerek koydu: İnce derisinin altındaki damarlara dolan sımsıcak kanla dalga dalga pembeleşti sevimli yüzü. Bakışını yere indirip ince parmaklarına hafifçe dayanarak masanın yanında ayakta durdu. Geldiğine hem utanmış, hem de buna hakkı olduğunu hisseder gibiydi.

Pavel Petroviç sertçe kaşlarını çatmıştı; Nikolay Petroviç'se sıkıntılıydı. Yarım ağızla,

— Günaydın Feniçka, dedi.

Feniçka alçak, ama berrak bir sesle,

— Günaydın efendim, diye karşılık verdi.

Sonra, kendisine dostça gülümseyen Arkadiy'e şöyle bir bakıp usulca çıktı. Yürüyüşü bir parça paytaktı ama bu da ona yakışıyordu.

Bir süre sessizlik oldu taraçada. Pavel Petroviç kakaosundan birkaç yudum aldıktan sonra birden kaldırdı başını. Alçak sesle,

— İşte sonunda bay nihilist de onurlandırdılar bizleri, dedi.

Gerçekten de, Bazarov bahçede çiçek tarhlarının üzerinden geniş adımlarla geçerek geliyordu. Keten paltosuyla pantolonu çamur içindeydi; yuvarlak, eski şapkasının tepesine yapışkan bir bataklık bitkisi dolanmıştı. Sağ elinde küçük bir torba vardı; canlı bir şeyler kıpırdayıp duruyordu torbanın içinde. Çabucak çıktı taraçaya, başını eğerek,

— Günaydın baylar, dedi. Çaya geciktiğim için bağışlayın. Hemen geliyorum; önce şu tutsaklarıma bir yer bulayım.

— Nedir onlar? diye sordu Pavel Petroviç. Sülük mü?

— Hayır, kurbağa.

— Yiyecek misiniz onları, yoksa besleyecek misiniz?

Bazarov kayıtsız bir tavırla,

— Deney yapacağım, diyerek eve girdi.

Pavel Petroviç,

— Yani onları kesip biçecek, dedi. Prensiplere inanmıyor, ama kurbağalara inanıyor.

Arkadiy esefle baktı amcasına. Nikolay Petroviç'se belli etmeden omuz silkti. Başarılı bir nükte yapmadığını kendisi de fark eden Pavel Petroviç, çiftlik işlerinden, bir gün önce ona gelip işçi Foma'nın doğru dürüst çalışmadığından, iyice yoldan çıktığından yakınan kâhyadan söz etmeye başladı. Bu arada şöyle ekledi: "Tam bir Ezop bu adam. Berbat biri olduğunu her yerde gösteriyor. Ama bir zaman gelecek, anlayacak hatasını."

# VI

Bazarov taraçaya döndü, masaya oturup aceleyle çayını içmeye koyuldu. İki kardeş sessizce onu izliyor, Arkadiy'se çaktırmadan bir babasına, bir amcasına bakıyordu.

Neden sonra Nikolay Petroviç:

— Çok uzaklaştınız mı? diye sordu.

— Titrek kavak korusunun oradaki küçük bataklığınıza kadar. Beş çulluk kalktı önümden; sen vurabilir misin onları Arkadiy?

— Ya siz, ava çıkmaz mısınız?

— Hayır.

Pavel Petroviç,

— Sizin özel ilgi alanınız fizik, öyle mi? diye sordu.

— Evet, fizik ve genel olarak doğal bilimler.

— Dediklerine göre, son zamanlarda Cermenler bu alanda hayli ilerleme kaydetmişler.

Bazarov umursamaz bir tavırla karşılık verdi:

— Evet, Almanlar bu konuda öğretmenimiz sayılırlar.

Pavel Petroviç Almanlar yerine Cermenler sözcüğünü alay olsun diye kullanmıştı, ama fark eden olmamıştı bunu. Olabildiğince kibar olmaya çalışarak şöyle dedi:

— Almanlar sizin gözünüzde bu kadar yüce demek?

İçin için sinirlenmeye başlamıştı. Bazarov'un aşırı umursamazlığı aristokrat gururuna dokunuyordu. Bu hekim çocuğu ondan çekinmediği gibi, dik, umursamaz cevaplar veriyordu ve sesinde kaba, neredeyse küstah bir ton vardı.

— Oranın bilim adamları çalışkan insanlardır, dedi Bazarov.

— Demek öyle? Ama Rus bilim adamları için bu kadar iyi şeyler düşünmüyorsunuz herhalde?

— Sanırım öyle.

Pavel Petroviç bedenini doğrultup başını geri atarak,

— Sizin açınızdan övgüye değer bir alçakgönüllülük, dedi. Sahi, biraz önce Arkadiy Nikolayiç bize sizin hiçbir otoriteyi tanımadığınızı söylüyordu; nasıl oluyor bu? Gerçekten hiçbirine inanmıyor musunuz?

— Neden tanıyacakmışım? Hem neye inanacağım? Doğru bir şey söylerlerse, inanırım, hepsi o kadar.

Pavel Petroviç,

— Peki, Almanların her söylediği doğru mu? dedi.

Bulutların üstünde bir yerlere gitmiş gibi ilgisiz, uzak bir ifade vardı yüzünde.

Bazarov, hafifçe esneyerek,

— Hepsi değil, dedi.

Bu konuyu kapatmak istediği belliydi.

Pavel Petroviç, "Doğrusu, pek kibarmış arkadaşın," der gibi baktı Arkadiy'in yüzüne.

— Bana gelince, diye sürdürdü konuşmasını. (Kendini zorladığı belliydi.) Evet, suçluyum, Almanları pek sevmem... Rusya Almanlarından söz etmiyorum: Onların ne mal olduklarını herkes biliyor. Ama Almanya Almanlarından hoşlanmam. Eskiden bir şeyleri vardı... Sözgelimi Schiller, Goethe falan... Kardeşim pek bayılır onlara... Şimdilerdeyse yalnızca kimyacı, materyalist çıkarıyorlar...

Bazarov sözünü kesti Pavel Petroviç'in:

— İyi bir kimyacı her türlü ozandan yirmi kat daha yararlıdır.

Pavel Petroviç, uykusu gelmiş gibi kaşlarını hafiften kaldırarak,

— Demek öyle, diye mırıldandı. Anlaşılan siz sanatı da tanımıyorsunuz?

Bazarov küçümser bir tavırla gülümsedi.

— Sanat para kazanmaya yarar yalnızca, bir de basura!

— Anlıyorum efendim, anlıyorum... Anlaşılan işin şakasındasınız siz. Demek

her şeyi yadsıyorsunuz? Öyle olsun. Demek yalnızca bilime inanıyorsunuz?

— Daha önce söylediğim gibi, hiçbir şeye inanmıyorum; hem bilim nedir ki? Nasıl ki çeşitli meslekler, zanaatlar vardır, öyle bilimler de vardır. Ama genel olarak bilim yoktur.

— Çok güzel, efendim. Peki, toplumun benimsediği öteki kurallar konusunda da aynı olumsuz görüşte misiniz?

Bazarov,

— Ne oluyoruz, sorguya mı çekiyorsunuz beni? dedi.

Pavel Petroviç'in yüzü hafiften sarardı... Nikolay Petroviç araya girmek zorunda hissetti kendini:

— Bu konuyu ileride daha ayrıntılı konuşuruz sizinle, sevgili Yevgeniy Vasilyiç. Sizin düşüncelerinizi öğrenir, bizimkileri anlatırız size. Ayrıca, doğal bilimlerle ilgilendiğinizi duymak sevindirdi beni. Duyduğuma göre, Liebig[6] tarlaların gübrelenmesi konusunda çok önemli buluşlar yapmış. Tarım işlerimde yardım edebilirsiniz bana; yararlı birtakım önerilerde bulunabilirsiniz.

— Emrinizdeyim Nikolay Petroviç; ama Liebig'in yanında bir hiçiz biz! İşin kitabını okumak için alfabesinden başlamak gerekir, oysa biz daha ilk harfini görmüş değiliz.

Nikolay Petroviç "Evet, gerçekten bir nihilistsin sen," diye geçirdi içinden. Yüksek sesle ekledi:

— Ama izin verin, gerektiğinde gene de yardım isteyeyim sizden... Evet ağabey, sanırım gidip kâhyayla konuşmamızın zamanı geldi.

Pavel Petroviç sandalyesinden kalktı. Kimseye bakmadan,

— Evet, dedi. Köylük yerde büyük zekâlardan uzakta beş yıl yaşamak hiç de hoş bir şey değilmiş! Aptallaşıyor insan. Sana öğretilenleri unutmamaya çalışıyorsun, oysa dışarıda neler oluyor! Bir de bakıyorsun, bildiklerinin hepsi saçmaymış. Aklı başında insanların böyle şeylerle artık ilgilenmediklerini, senin geri kafalı olduğunu söylüyorlar sana... Ne yaparsın! Anlaşılan, gençler bizden çok daha akıllı.

Pavel Petroviç topuklarının üzerinde yavaşça döndü, ağır adımlarla çıktı taraçadan; Nikolay Petroviç de onu izledi.

Taraçanın kapısı iki kardeşin arkasından kapanır kapanmaz Bazarov soğukkanlı bir tavırla sordu Arkadiy'e.

— Her zaman böyle midir bu?

Arkadiy,

— Bak ne diyeceğim Yevgeniy, dedi, sen de çok ters davrandın ona. Gururunu incittin.

— Bu taşra aristokratlarını pohpohlayacak değilim ya! Kendilerini pek beğenirler, kendilerini aslan sanırlar, gösterişten başka bildikleri bir şey yoktur! O kafadaysa, Petersburg'da, kendi alanında kalsaydı... Neyse canım, bırakalım onu şimdi! Çok ender rastlanan cinsten bir böcek buldum. Dytiscus marginatus... Bilir misin? Göstereceğim onu sana.

Arkadiy,

— Onun öyküsünü anlatacağıma söz vermiştim sana, dedi.

— Böceğin öyküsünü mü?

— Yeter artık Yevgeniy... Amcamın öyküsünü, diyorum. Onun, sandığın gibi biri olmadığını göreceksin. Alaydan ziyade acımayı hak ediyor.

— Benim bir şey dediğim yok canım, ne diye bu kadar duruyorsun üzerinde?

— Haksızlık yapmaman gerekir Yevgeniy.

— Neden gerekti şimdi bu?

— Hayır, dinle sen...

Ve Arkadiy amcasının öyküsünü anlattı Bazarov'a. Okur bunu gelecek bölümde bulacak.

# VII

Pavel Petroviç Kirsanov, öğrenimini önce küçük kardeşi Nikolay gibi evde gördü, sonra soylular askeri okuluna girdi. Çocukluğundan beri güzelliğiyle dikkati çekerdi; ayrıca kendine güvenen, biraz alaycı, kırıcı şakalar yapan bir çocuktu ya, herkes severdi onu. Subay çıktıktan sonra her yerde görülmeye başlamıştı. Herkes el üstünde tutuyordu onu; o da çocukça davranışlarda bulunuyor, hatta kimi zaman aptalca şeyler yapıyor, saçmalıyordu ama bütün bunlar ona yakışıyordu. Kadınlar onun için deli oluyor, erkekler arkasından züppe diyor ama için için de kıskanıyorlardı. Daha önce söylediğimiz gibi, kardeşiyle aynı dairede oturuyordu; kendisine hiç benzemiyor olsa da, gerçekten seviyordu kardeşini. Nikolay Petroviç hafifçe aksardı; pek belirgin olmayan yüz hatları hoş, ama biraz hüzünlüydü. Pek iri sayılamayacak simsiyah gözleri, seyrek, yumuşak saçları vardı. Dehşetli tembeldi, ama okumayı seviyor, sosyeteden uzak duruyordu. Pavel Petroviç'se hiçbir akşamı evde geçirmezdi; cesareti, çevikliğiyle ünlüydü (sosyete gençleri arasında jimnastik yapmayı moda haline getiren oydu) ve topu topu beş-altı Fransızca kitap okumuştu. Daha yirmi sekiz yaşında yüzbaşı olmuştu, önünde parlak bir gelecek vardı. Birden her şey değişiverdi.

O sıralar Petersburg sosyetesinde, herkesin hâlâ unutamadığı, Prenses R. diye bir kadın boy göstermeye başlamıştı. Prensesin kültürlü, kibar, ama biraz aptalca bir kocası vardı; çocukları da yoktu. Kadın durup dururken ikide bir yurtdışına gidiyor, sonra gene Rusya'ya dönüyor, genelde tuhaf bir yaşam sürüyordu. Aptal bir koket olarak tanınmıştı; her çeşit eğlenceye düşkündü, bitkin düşene kadar dans ediyor, akşam yemeğinden önce yarı karanlık konuk salonunda kabul ettiği genç erkeklerle kahkahalarla gülüşüp şakalaşıyor, geceleriyse ağlıyor, dualar ediyor ve huzuru bir yerde bulamıyor, odasında sık sık ellerini üzüntü içinde ovuşturarak sabahlara kadar aşağı yukarı dolaşıp duruyor veya yüzü bembeyaz, buz gibi soğuk, elinde bir dua kitabıyla oturuyordu. Ertesi gün yeniden bir sosyete kadını oluyor, gene gezip dolaşıyor, söyleşip gülüyor, karşısına çıkan en küçük eğlenceye bırakıyordu kendini. Vücudu son derecede güzeldi; saçları altın rengiydi ve altın gibi ağır bir biçimde dizlerinden aşağıya dek dökülüyordu, fakat hiç kimse ona güzel demezdi. Yüzünde yalnızca gözleri güzeldi, hatta gözleri de değil (iri değillerdi, üstelik griydiler) gözlerinin canlı, derin, kaygısız, cesur, hüzne benzeyen dalgın ve esrarlı bakışıydı güzel olan. Ağzından en anlamsız laflar dökülürken bile olağanüstü bir parıltısı vardı bakışının. Çok şık giyinirdi. Pavel Petroviç onunla bir baloda karşılaşmış, birlikte mazurka

oynamışlardı; dans boyunca kadının ağzından akıllıca tek sözcük çıkmamış olmasına karşın, gene de tutuldu ona Pavel Petroviç. Bu konuda başarılara alışık olduğu için, kısa zamanda amacına ulaştı; ne var ki, başarıya öylesine kolay ulaşması soğutmadı kadından Pavel Petroviç'i. Tersine, kadın her şeyiyle kendini ona verdiği anlarda bile, onda ulaşamadığı, kimsenin ulaşamayacağı başka bir şey varmış gibi acı duyarak daha tutkulu, daha sıkı bağlandı ona. Ne gizliydi bu ruhta... Tanrı bilir! Sanki kendisinin de bilmediği birtakım gizemli güçlerin etkisindeydi kadın; bu güçler onunla istedikleri gibi oynuyor, kıt zekâsı bu güçlerle başa çıkmasına yetmiyordu. Tüm davranışları bir saçmalıklar silsilesiydi; kocasının haklı olarak kuşkulanmasına neden olabilecek mektuplar yalnızca, hemen hiç tanımadığı Pavel Petroviç'e yazdığı mektuplardı. Acı veriyordu ona sevgisi: Kahkahalar atmıyordu artık, seçtiği erkekle şakalaşmıyordu, yalnızca anlattıklarını dinliyor, şaşkın şaşkın yüzüne bakıyordu. Kimi zaman, çoğunlukla ansızın bu şaşkınlığı soğuk bir korkuya dönüşüyor, yüzünde ölüm benzeri, yabani bir ifade beliriyordu; yatak odasına kapanıyor, oda hizmetçisi kulağını anahtar deliğine dayayınca onun boğuk hıçkırıklarını duyabiliyordu. Kirsanov, hoş bir buluşmadan sonra eve dönerken içinde çoğu zaman, sonuçta başarısız olmanın yüreğine sapladığı o acı hüznü hissetmişti. "Daha ne istiyorum?" diye sorup dururdu kendi kendine, yüreğinde bir sızıyla. Bir gün taşına sfenks oyulmuş bir yüzük armağan etti ona. Kadın,

— Nedir bu? Bir sfenks mi? diye sordu.

— Evet, dedi Pavel Petroviç. Ve bu sfenks sizsiniz.

— Ben mi? dedi kadın. (Ve gizemli bakışını ağır ağır kaldırıp Pavel Petroviç'in yüzüne boş boş baktıktan sonra manasız bir gülümsemeyle ekledi.) Biliyor musunuz, çok gurur verdi bana bu!

Prenses R. onu severken bile acı çekiyordu Pavel Petroviç; kadın ondan soğuduğundaysa (kısa bir zaman sonra olmuştu bu) neredeyse aklını yitirecekti. Acılar içinde kıvranıyor, kıskançlık krizleri geçiriyor, kadına rahat vermiyor, nereye gitse onu izliyordu; kadın sonunda bu amansız takipten bıktı ve yurtdışına kaçtı. Pavel Petroviç ordudan ayrıldı, arkadaşlarının ricalarına, komutanlarının öğütlerine aldırmadan, prensesin arkasından yurtdışına gitti; kâh prensesin arkasından koşarak, kâh bilerek ondan uzaklaşarak dört yıl kaldı yaban ellerde. Kendinden utanıyor, iradesinin zayıflığına kızıyordu... Ama hiçbiri işe yaramıyordu. Kadının o anlaşılmaz, handiyse anlamsız, ama büyüleyici görüntüsü ruhunun derinliklerine işlemişti. Baden'de nasılsa gene bir araya gelmişlerdi; kadın, onu daha önce hiç o kadar tutkulu sevmemiş gibiydi... Ne var

ki, bir ay sonra her şey bitti gene: Alev son bir kez parlamış ve temelli sönmüştü. Kaçınılmaz ayrılık zamanının geldiğini hisseden Pavel Petroviç kadının hiç değilse arkadaşı olarak kalmayı denedi; böyle bir kadınla arkadaş olunabilirmiş gibi... Prenses sessizce ayrıldı Baden'den ve ondan sonra Kirsanov'la karşılaşmaktan sürekli olarak kaçtı. Kirsanov'sa Rusya'ya dönüp eski yaşamını sürdürmeyi denedi ama beceremedi. Sarhoş gibi oradan oraya dolaşıp durmaya başladı; hâlâ akşamları çıkıyor, sosyetenin yabancısı olmayan biri olarak toplantılara katılıyordu. Övünebileceği yeni iki üç gönül ilişkisi de olmuştu, gel gelelim artık ne kendinden ne de başkalarından bir şey bekleyecek haldeydi. Bir girişimde de bulunmuyordu. Yaşlanmış, saçları kırlaşmıştı; akşamları kulüpte bekâr erkekler arasında can sıkıntısı çekmek, tartışmalara ilgisizce katılmak onun için bir gereksinim olmuştu artık, ki bu da bilindiği üzere, kötüye işaretti. Tabii ki evlenmeyi düşünmüyordu. Böylece aradan renksiz, bomboş on yıl geçti, hem de korkunç bir hızla... Zaman hiçbir yerde Rusya'da olduğu kadar hızlı geçmez. Anlatıldığına göre, yalnızca cezaevinde daha hızlı geçermiş. Bir gün kulüpte yemek yerken Prenses R.'nin öldüğünü öğrendi Pavel Petroviç. Paris'te, aklını yitirmeye az kalmış bir durumda ölmüştü. Bunu duyunca masadan kalktı, kâğıt oynayanların çevresinde, arada bir çakılı gibi durarak kulübün odalarında uzun süre dolaştı durdu ama her zamankinden erken dönmedi eve. Bir süre sonra adına postalanmış bir paket aldı: İçinde prensese verdiği yüzük vardı. Sfenksin üzerine bir haç kazımıştı prenses ve Pavel Petroviç'e bilmecenin bu haç olduğunu söylemelerini istemişti.

Bu olay 48 yılının başlarında, Nikolay Petroviç'in karısının ölümünden sonra Petersburg'a geldiği sırada olmuştu. Kardeşinin köye yerleşmesinden bu yana Pavel Petroviç hemen hiç görüşmemişti onunla: Nikolay Petroviç'in düğünü Pavel Petroviç'in prensesle tanışmasının ilk günlerine rastlamıştı. Yurtdışından döndükten sonra kardeşinin yanında iki ay kalmak, onun mutluluğuyla mutlu olmak niyetiyle köye gitmiş ama ancak bir hafta kalabilmişti orada. İki kardeşin durumu çok farklıydı. 48'de bu fark o kadar büyük değildi artık: Nikolay Petroviç karısını kaybetmişti, Pavel Petroviç de anılarını... Prensesin ölümünden sonra onu düşünmemeye çalışıyordu Pavel Petroviç. Oysa Nikolay'ın içinde güzel geçmiş günlerin anısı vardı, oğlu da günden güne büyüyordu. Pavel Petroviç'se, gençlik yıllarının artık geride kaldığı, yaşlılığınsa henüz başlamadığı o bulanık, alacakaranlık günlere, umutlara benzeyen hüzünlerin, hüzünlere benzeyen umutların dönemine yapayalnız bir bekâr olarak giriyordu.

Herhangi birine kıyasla, Pavel Petroviç için o günler çok daha zordu: Geçmişini yitirmekle her şeyini yitirmişti.

Bir gün şöyle dedi ona Nikolay Petroviç:

— Benimle Maryino'ya (karısının anısına köyüne onun adını vermişti) gel demiyorum sana. Toprağı bol olsun, karım varken sıkılmıştın orada, sanırım şimdi sıkıntıdan patlarsın.

Pavel Petroviç,

— O zamanlar aptal ve mızmızdım. dedi. Artık akıllanmış olmasam da duruldum. Şimdi izin verirsen, senin yanında temelli kalmaya hazırım.

Nikolay Petroviç cevap olarak ağabeyini kucakladı. Ama Pavel Petroviç niyetini gerçekleştirmeye karar verdiğinde bu konuşmanın üzerinden bir buçuk yıl geçmişti. Bir gün gelip köye yerleştikten sonraysa bir daha ayrılmadı oradan; Nikolay Petroviç üç kışı Petersburg'da oğlunun yanında geçirdiğinde bile köyde kalmıştı. Okumaya kaptırmıştı kendini; daha çok İngilizce kitaplardı okuduğu, zaten yaşam biçimi de İngilizlerinki gibiydi. Komşularla seyrek görüşüyor, ancak seçimlere katılmak için kasabaya iniyor, orada da genellikle susuyor, arada bir, eskiye bağlı toprak sahiplerine liberal çıkışlarla gözdağı vermekle yetiniyor, yeni kuşağın temsilcilerindense uzak duruyordu. İki taraf da onun pek kibirli biri olduğunu düşünüyordu; ama şu özelliklerinden ötürü saygı da duyuyorlardı: Seçkin, soylu davranışları vardı, kadınlar konusunda çok başarıları olduğu söyleniyordu, çok şık giyiniyor, her zaman kasabanın en güzel otelinin en pahalı odasında kalıyor, genelde güzel yemekler seçiyor (hatta bir keresinde Wellington'la birlikte Louis-Philippe'in evinde akşam yemeği yediğini söylüyorlardı), gümüş tuvalet çantasıyla portatif banyo küvetini nereye gitse yanında götürüyor, her zaman olağanüstü, son derece "nefis" kokuyordu; vist oyununda ustaydı ve her zaman kaybediyordu... Nihayet, kusursuz dürüstlüğü için saygı duyuyorlardı ona. Kadınlar büyüleyici bir melankolik olarak görüyorlardı onu, ama kadınlarla ilgilendiği yoktu onun artık...

Öyküsünü bitirdiğinde şöyle dedi Arkadiy:

— Amcam konusunda ne kadar haksız olduğunu görüyorsun işte Yevgeniy! Bütün parasını vererek babamı kaç kez felaketten kurtardığındansa hiç söz etmiyorum. Belki bilmiyorsundur, çiftliği aralarında paylaşmış falan da değiller; ayrıca, herkese seve seve yardım eder amcam. Her zaman da köylülerin yanındadır. Tamam, onlarla konuşurken yüzünü ekşitir biraz ve burnuna kolonya çeker ama...

Bazarov sözünü kesti Arkadiy'in,

— Besbelli bir şey: Sinir hastası.

— Olabilir ama tertemiz bir kalbi vardır. Ayrıca hiç de aptal değildir. Ne yararlı öğütler vermiştir bana... Özellikle... Özellikle kadınlar konusunda.

— Vay vay! Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyerek yer. Biliriz öylelerini!

Arkadiy sürdürdü konuşmasını,

— Neyse, anlayacağın, çok mutsuz bir insandır. İnan bu sözüme. Küçümsemek günahtır onu.

— Küçümseyen kim? diye itiraz etti Bazarov. Ama gene de şunu söyleyeceğim, tüm hayatını bir kadının aşkına yatıran, kaybedince de çöken, artık hiçbir işe yaramayacak kadar kendini bırakan, hayata küsen bir erkek, erkek değildir. Onun mutsuz olduğunu söylüyorsun. Benden iyi bilirsin sen bunu, ama apttalıktan tamamen kurtulamamış. Kalıbımı basarım, Galignani'yi okuduğu, her ay bir köylüyü kırbaçlanmaktan kurtardığı için bir işe yaradığını sanıyordur.

— Ama gördüğü eğitimi, yetiştiği dönemi unutma, dedi Arkadiy.

— Gördüğü eğitim mi? Her insan kendi kendini eğitmek zorundadır; sözgelimi, benim gibi... Döneme gelince, neden yetiştiğim döneme bağlı olacakmışım? Varsın o bana bağlı olsun. Hayır kardeşim, bütün bunlar boş şeyler, gevşeklik... Hem kadınla erkek arasındaki gizemli ilişki neyin nesidir? Bu ilişkinin ne olduğunu biz fizyolojistler iyi biliriz. Gözün anatomisini incele bakalım, gizemli bakış dediğin şey nereden geliyormuş? Bütün bunlar romantizm, saçmalık, çürümüşlük, sanat yapma hevesi. İyisi mi gel seninle şu böceğe bakalım.

İki arkadaş kalkıp, Bazarov'un daha şimdiden cerrah ilaçları kokusuyla ucuz tütün kokusu sinmiş odasına yürüdü.

# VIII

Pavel Petroviç, kardeşi uzun boylu, sıska kâhyayla konuşurken çok kalmadı yanında. Veremliler gibi ince bir sesi vardı kâhyanın, bakışı kurnazdı. Nikolay Petroviç'in her dediğine, "Baş üstüne efendim, nasıl buyurursanız efendim" diye karşılık veriyor, sürekli köylüleri kötülüyor, hırsız olduklarını, durmadan içtiklerini söylüyordu. Çiftliğe kısa bir süre önce getirilen yeni düzen yağlanmamış bir tekerlek gibi gıcırdıyor, yaş ağaçtan yapılmış mobilya gibi çatırdıyordu. Nikolay Petroviç bu duruma üzülmüyorsa da, sık sık göğüs geçirip düşüncelere dalıyordu: Para olmadan işin yürümeyeceğini hissediyordu ve parası da tükenmek üzereydi. Arkadiy'in dediği doğruydu: Pavel Petroviç birçok kez yardım etmişti kardeşine; kardeşinin çırpındığını, bir çıkış yolu bulmak için kafa patlattığını görünce birçok kez ağır ağır pencereye doğru gidip elini cebine sokarak dişlerinin arasından, "Mais je puis vous donner de l'argent."[7] diye mırıldanmış ve vermişti de, ama o gün parası yoktu; bunun için fazla kalmamıştı yanında. Çiftlik işlerinde ufak tefek terslikler canını sıkıyordu; ayrıca Nikolay Petroviç'in olanca gayretine, çok çalışmasına karşın, işleri gerektiği gibi yürütemediğini de düşündüğü oluyordu. Oysa Nikolay Petroviç'in nerede yanlış yaptığını da söyleyemezdi. "Kardeşim yeterince iş bilir değil," diye düşünüyordu, "aldatıyorlar onu". Nikolay Petroviç'inse ağabeyinin yeteneğine büyük güveni vardı; her konuda onun fikrini alırdı. Hep şöyle derdi Pavel Petroviç'e: "Ben yumuşak, zayıf bir insanım, ömrümü taşrada geçirdim. Ama sen öyle değilsin, insanların arasına girdin, onları iyi tanıyorsun: Gözlerin kartal gibi keskin." Pavel Petroviç bu sözlere karşılık olarak kardeşine arkasını dönüyor, hiç onu bozmuyordu.

Nikolay Petroviç'i çalışma odasında kâhyayla yalnız bırakıp evin ön bölümünü arka bölümden ayıran koridor boyunca yürüdü, alçak bir kapının önüne gelince tereddüt etti, bıyığını çekiştirerek tıklattı kapıyı.

Feniçka'nın sesi geldi içeriden:

— Kim o? Girin.

Pavel Petroviç kapıyı açarken,

— Benim, dedi.

Feniçka kucağında bebeğiyle oturduğu sandalyeden ayağa fırladı, bebeği oda hizmetçisi kıza verip (kız hemen odadan çıkarmıştı bebeği) çabucak başörtüsünü

düzeltti.

Pavel Petroviç ona bakmadan,

— Rahatsız ettiysem özür dilerim, dedi. Bir ricam olacak sizden... Yanılmıyorsam, bugün kasabaya inilecek... Lütfen söyleyin, bana da yeşil çay alsınlar.

— Baş üstüne efendim, dedi Feniçka. Ne kadar istersiniz?

— Sanırım yarım funt[8] yeter. (Pavel Petroviç arada Feniçka'nın yüzüne de bakarak çevresine çabucak bir göz gezdirdikten sonra ekledi.) Bakıyorum değişiklik yapmışsınız burada... (Feniçka'nın anlamadığını fark edince mırıldandı.) Şu perdeleri diyorum...

— Ya, evet, perdeler; Nikolay Petroviç lütfetti onları, uzun zamandır varlar.

— Ben de uzun zamandır uğramıyorum odanıza. Çok güzel olmuş burası.

Feniçka,

— Nikolay Petroviç'in sayesinde, diye mırıldandı.

Pavel Petroviç kibarca, ama hafiften gülümseyerek sordu:

— Avludaki o küçük yerden rahat burası, değil mi?

— Elbette çok daha rahat efendim.

— Sizin yerinize kimi yerleştirdiler şimdi?

— Çamaşırcı kadınlar var orada şimdi.

— Ya!

Pavel Petroviç sustu. Feniçka "Şimdi gidecek," diye geçirdi içinden ama gitmedi Pavel Petroviç. Feniçka onun karşısında parmaklarını hafifçe bükerken mıhlanmış gibi kıpırdamadan ayakta duruyordu.

Neden sonra sordu Pavel Petroviç:

— Çocuğunuzu neden öteki odaya yolladınız? Çocukları severim. Gösterin onu bana.

Feniçka'nın yüzü şaşkınlık ve sevinçten kıpkırmızı olmuştu. Pavel Petroviç'ten çok çekinirdi: Daha önce hemen hiç konuşmamıştı onunla Pavel Petroviç.

— Dunyaşa! diye seslendi. Mitya'yı getirin (Feniçka evde herkese siz derdi.) Yo, bir dakika bekleyin, önce üstünü değiştirelim.

Feniçka kapıya yürüdü.

Pavel Petroviç,

— Gereği yok, dedi.

Feniçka aceleyle odadan çıkarken,

— Hemen şimdi, dedi.

Pavel Petroviç yalnız kalınca, odayı daha dikkatli inceledi. Alçak tavanlı, küçük oda tertemiz ve rahat döşeliydi. Yeni boyanmış döşemenin kokusuna papatya ve melisa kokusu karışmıştı. Duvarlar boyunca arkalıkları lir biçiminde sandalyeler sıralıydı; toprağı bol olsun, general sefer sırasında Polonya'dan almıştı onları. Bir köşede tavandan sarkan tülbent bir örtünün altında yüksekçe, küçük bir karyola; karyolanın hemen yanında kapağı bombeli, demir çemberli bir sandık vardı. Karşı köşede Aziz Nikolay'ın karanlık, kocaman tasvirinin önünde bir kandil yanıyordu; başının üzerindeki haleye bağlı kırmızı bir kurdelenin ucundaki küçücük, porselen bir paskalya yumurtası azizin göğsünün üzerine sarkıyordu. Pencere içlerinde, geçen yılın reçellerinin bulunduğu, kapakları özenle bağlı, ışıkta yeşil yeşil görünen kavanozlar diziliydi; kapaklarına yapıştırılmış kâğıtlara Feniçka iri harflerle "frenküzümü" diye yazmıştı. Nikolay Petroviç özellikle bu reçeli severdi. Tavana uzun bir iple bağlı kafeste kısa kuyruklu bir iskete vardı. Kuş durmadan ötüyor, oradan oraya atlayıp durduğu için kafes de sallanıyordu. Kendir tohumları döşemeye döküldükçe tıpır tıpır ses çıkarıyordu. İki pencerenin arasındaki duvarda, küçük konsolun üstünde, Nikolay Petroviç'in gezginci bir sanatçının çektiği çeşitli pozlarda hiç de başarılı olmayan fotoğrafları asılıydı; Feniçka'nın da çok kötü bir fotoğrafı vardı aralarında: Siyah çerçevenin içinden gözsüz bir yüz, gergin, gülümsemeye çalışıyor gibiydi; başkaca bir şey belli değildi. Feniçka'nın resminin üzerindeki çerçevedeyse General Yermalov, sırtında keçi derisi gocuğuyla, tam alnına gelen, iğnelik niyetine kullanılan ipek bir patiğin altından, uzak Kafkas dağlarına müthiş bir öfkeyle bakıyordu.

Aradan beş dakika geçmişti; bitişik odadan hışırtılar, fısıltılar geliyordu. Pavel Petroviç konsolun üzerinden Masalski'nin yağlı, dağılmış "Okçular"ını eline almış, sayfalarını çeviriyordu... Kapı açıldı, kucağında Mitya'yla Feniçka girdi odaya. Çocuğa yakası işlemeli kırmızı bir gömlek giydirmiş, saçlarını taramış,

yüzünü yıkamıştı. Çocuk derin derin soluk alıyor, sağlıklı her çocuk gibi tüm bedeniyle öne doğru atılıyor, küçücük kollarını sallıyordu; cicili gömlek giydiği için sevinmişti sanki. Küçük bedeninin her yerinden neşe fışkırıyordu. Feniçka kendi saçlarını da toplamış, başörtüsünü düzeltmişti. Oysa düzeltmese de olurdu. Gerçekten, dünyada kucağında sağlıklı bebeğiyle güzel bir anneden daha etkileyici bir şey var mıdır acaba?

Pavel Petroviç, Mitya'nın iki kat gerdanını işaret parmağının uzun tırnağıyla gıdıklayarak hoşgörüyle,

— Amma da gürbüz, dedi.

Gözlerini isketeye dikip gülmeye başladı bebek.

Feniçka yüzünü Mitya'nın yüzüne yaklaştırıp onu hafifçe sallayarak.

— Bak, amca, dedi.

Bu arada Dunyaşa, altına madeni bir para koyduğu yanan buhur mumunu pencerenin içine yerleştirmekteydi.

— Kaç aylık oldu? diye sordu Pavel Petroviç.

— Altı; yakında, ayın on birinde yediye girecek.

Dunyaşa biraz çekinerek karıştı söze:

— Sekize değil mi Fedosya Nikolayevna?

— Hayır, olur mu canım, yedisine! (Bu arada Mitya, bu kez gözlerini köşedeki sandığa dikip gene gülmeye başlamış, sonra birden beş parmağıyla annesinin burnuna, dudaklarına dalmıştı. Feniçka yüzünü bebeğin parmaklarından kurtarmak için çekmeden mırıldandı.) Yaramaz...

Pavel Petroviç,

— Kardeşime çok benziyor, dedi.

"Ya kime benzeyecekti?" diye geçirdi içinden Feniçka.

Pavel Petroviç kendi kendine konuşuyormuş gibi sürdürdü konuşmasını:

— Evet... Gerçekten çok benziyor.

Dikkatli, handiyse üzgün baktı Feniçka'nın yüzüne.

Feniçka daha alçak sesle fısıldadı:

— Bak, amca...

Birden Nikolay Petroviç'in sesi duyuldu:

— Vay! Pavel! Buradasın ha!

Aceleyle dönüp baktı Pavel Petroviç ve yüzünü ekşitti. Ama kardeşi ona öylesine neşeli, sevgiyle bakıyordu ki, gülümseyerek karşılık vermekten alamadı kendini:

— Harika bir oğlun var. (Saatine baktı.) Ben de çay ısmarlamaya uğramıştım...

Sonra kayıtsız bir tavır takınıp hemen çıktı odadan.

Nikolay Petroviç sordu Feniçka'ya:

— Kendisi mi uğradı sana?

— Evet, efendim. Kapıyı çalıp girdiler.

— Peki Arkadiy bir daha gelmedi mi buraya?

— Gelmedi. Avludaki eski yerime geçeyim mi Nikolay Petroviç?

— Nedenmiş o?

— İlk günler için daha iyi olmaz mı diye düşündüm de.

Nikolay Petroviç bir an duraksadıktan sonra, alnını ovalayarak,

— Ha... hayır, dedi. Bunu daha önce yapmamız gerekirdi... (Birden canlanıp ekledi.) Merhaba tombul oğlum benim...

Yaklaşıp çocuğun yanağını öptü, sonra biraz eğilip dudaklarını Feniçka'nın, Mitya'nın kırmızı gömleği üzerinde süt beyazı görünen eline dokundurdu.

Feniçka,

— Ne yapıyorsunuz Nikolay Petroviç? diye fısıldadı.

Ve bakışını yere indirdi, sonra yavaşça kaldırdı... Gözlerinde tatlı bir ifadeyle kaşlarının altından Nikolay Petroviç'e baktı ve sevgiyle ama biraz aptalca gülümsedi.

Nikolay Petroviç'in Feniçka ile tanışması şöyle olmuştu: Bundan üç yıl önce bir gün uzak bir kasabada handa gecelemesi gerekmişti. Kendisine verilen odanın temizliği, yatak takımlarının yıkandıktan sonra hiç kullanılmamış olması şaşırtmıştı onu. "Bu hanı Alman bir kadın mı işletiyor acaba?" diye geçirmişti içinden. Ama hanın işletmecisinin elli yaşlarında, iyi giyimli, temiz yüzlü, aklı başında bir Rus kadın olduğunu görmüştü; kadının konuşması da düzgündü. Kahvaltıda kadınla sohbet etmiş, çok da hoşlanmıştı ondan. Nikolay Petroviç o sıralar yeni çiftliğine henüz taşınmıştı ve evinde köle köylü kullanmak istemediğinden kiralık işçiler arıyordu; bu arada kadın da zor zamanlarda yaşadıklarından, işlerinin iyi olmadığından, kasabaya çok az yabancının geldiğinden yakınıyordu. Nikolay Petroviç ona kâhya kadın olarak evine gelmesini önerdi, kadın da kabul etti. Kadının kocası uzun zaman önce ölmüş, ona yalnızca bir kız çocuğu, Feniçka'yı bırakmıştı. İki hafta sonra Arina Savişna (yeni kâhya kadının adı buydu) kızıyla birlikte Maryino'ya gelmiş ve avludaki ek yapıya yerleşmişti. Bir süre sonra, Nikolay Petroviç'in seçiminin çok iyi olduğu anlaşılmıştı; Arina evi çekip çevirmeye başlamıştı. O sıralar on yedi yaşında olan Feniçka'dan söz eden yoktu. Ortalarda çok seyrek görünüyordu. Nikolay Petroviç yalnızca pazar günleri köy kilisesinde bir köşede onun zayıf, beyaz yüzünü yandan görüyordu. Böylece bir yıl geçmişti.

Bir sabah Arina, Nikolay Petroviç'in çalışma odasına girdi, her zaman olduğu gibi, yerlere kadar eğilerek, sobadan gözüne kıvılcım sıçrayan kızına yardımcı olup olamayacağını sordu. Nikolay Petroviç, bütün ev kuşları gibi, ufak tefek hastalıklar konusunda neler yapılması gerektiğini bilir, hatta hastalara düşük dozda ilaçlar bile verirdi. Feniçka'yı hemen getirmesini söyledi Arina'ya. Beyefendinin onu istediğini duyunca çok korktu Feniçka, ama gene de annesinin arkasından yürüdü. Nikolay Petroviç pencerenin yanına ışığa götürdü onu, iki elinin arasına aldı başını. Kızcağızın kızarmış, iltihap kapmış gözüne baktı, hemen oracıkta hazırladığı ilaçlı suyla göz banyosu yapması gerektiğini söyledi ve mendilini birkaç parçaya bölüp, Feniçka'ya bunu nasıl yapacağını gösterdi. Feniçka sonuna kadar dinledi onu, tam dönmüş, odadan çıkıyordu ki, Arina "Beyefendinin elini öpsene, aptal," diye uyardı onu. Nikolay Petroviç elini öptürmedi, mahcup olup, kızın öne eğik başını saç ayrımından öptü. Feniçka'nın gözü çabucak iyileşti, ama Nikolay Petroviç'te uyandırdığı etki çabuk geçmedi. Hep onun ürkekçe yukarıya kaldırdığı pırıl pırıl, zarif yüzü geliyordu gözlerinin önüne; onun yumuşak saçlarını avuçlarının içinde hissediyor, arasından küçücük dişlerinin güneş ışığında ıslak inciler gibi parladığı hafif aralık, masum dudaklarını görür gibi oluyordu. Kilisede ona büyük bir dikkatle bakmaya başlamıştı; konuşmak için fırsatlar arıyordu. Önceleri çekiniyordu ondan

Feniçka; bir akşamüzeri de, çavdar tarlasında gelip geçenin açtığı dar yolda karşıdan geldiğini fark edince sırf ona görünmemek için peygamber çiçekleriyle pelin otlarının boy attığı yüksek ve sık çavdar başaklarının arasına atmıştı kendini. Nikolay Petroviç'se altın sarısı başakların arasında görmüştü onu; oradan yırtıcı küçük bir hayvan gibi bakıyordu Nikolay Petroviç'e. Sevgiyle seslendi ona:

— Merhaba Feniçka! Korkma, ısırmam seni.

Feniçka gizlendiği yerden çıkmadan mırıldandı:

— Merhabalar efendim.

Feniçka yavaş yavaş Nikolay Petroviç'e alışmaya başlamıştı ya, gene de onun yanında çok çekingendi. Tam o sıralarda annesi Arina ansızın koleradan öldü. Feniçka ne olacaktı? Düzene düşkünlüğünü, sağduyusunu, ağırbaşlılığını annesinden almıştı; ama o kadar genç, o kadar yalnızdı ve Nikolay Petroviç de o kadar iyi yürekli, o kadar ince düşünceliydi ki... Gerisini anlatmanın gereği yok...

Nikolay Petroviç,

— Demek kardeşim seni görmeye geldi ha? diye sordu Feniçka'ya. Kapıyı çaldı ve içeri girdi?

— Evet efendim.

— Bu çok iyi işte. Ver de biraz hoplatayım Mitya'yı.

Çocuğu alıp neredeyse tavana kadar atıp tutmaya başladı; Mitya bundan çok hoşlanıyordu, ama annesi, Nikolay Petroviç onu havaya her attığında çıplak bacaklarından yakalamak için telaşla kollarını uzatıyordu.

Bu arada Pavel Petroviç duvarları canlı renklerde çok güzel duvar kâğıtlarıyla kaplı zarif çalışma odasına dönmüştü; duvardaki alacalı bir İran halısının üzerine asılmış silahları, koyu yeşil örtülerle kaplanmış ceviz mobilyası, eski, siyah meşe ağacından Rönesans stili kitaplığı, nefis yazı masasının üzerindeki bronz heykelcikleri ve şöminesiyle harika bir çalışma odasıydı burası... Kendini kanepeye atıp ellerini başının altına koydu, kıpırdamadan, neredeyse umutsuzca tavana bakmaya başladı. O anda yüzünde beliren ifadeyi duvarlardan bile saklamayı mı düşünüyordu, yoksa başka bir nedenle mi, bilinmez, yattığı yerden çabucak doğrulup ağır perdelerin bağlarını çözdükten sonra tekrar kanepeye uzandı.

# IX

Bazarov o gün tanıştı Feniçka'yla. Arkadiy'le bahçede dolaşıyor, ona burada bazı ağaçların, özellikle meşelerin neden bodur kaldığını anlatıyordu.

— Buralara akkavak, daha çok da akçam, hatta belki ıhlamur dikmek gerek. Altlarına da biraz kara toprak koyacaksın. Bak şu kameriye ne güzel... Akasya da, leylak da iyi çocuklardır, bakım istemezler. Vay, biri var orada.

Feniçka, Dunyaşa ve Mitya'yla birlikte kameriyede oturuyordu. Bazarov durakladı, Arkadiy'se eski bir tanıdık gibi başıyla selam verdi Feniçka'ya. Kameriyeden uzaklaştıklarında sordu Bazarov:

— Kimdi o? Ne güzel bir kızdı!

— Kimden söz ediyorsun sen?

— Kimden söz ettiğim belli: Sadece bir güzel vardı orada.

Arkadiy biraz sıkılarak, Feniçka'nın kim olduğunu anlattı kısaca.

— Vay canına! dedi Bazarov. Baban ağzının tadını biliyormuş. Sevdim babanı... Aferin ona! (Dönüp kameriyeye doğru yürürken ekledi.) Öyleyse tanışmalıyız kendisiyle.

Korku içinde seslendi arkasından Arkadiy:

— Yevgeniy! Tanrı aşkına hareketlerine dikkat et.

— Korkma, dedi Bazarov. Oturup kalkmasını biliriz, ne de olsa kentte yetiştik...

Feniçka'nın yanına varınca kasketini çıkardı. Kibarca öne eğilerek,

— İzninizle kendimi tanıtayım, diye başladı. Arkadiy Nikolayeviç'in arkadaşı... iyi biriyim.

Feniçka tahta sıradan kalktı, bir şey söylemeden bakmaya başladı ona.

Bazarov sürdürdü konuşmasını:

— Ne harika bir çocuk! Korkmayın, şimdiye kadar hiç kimseye nazarım değmemiştir. Yanakları neden öyle kırmızı? Dişleri mi çıkıyor yoksa?

— Evet efendim, dedi Feniçka. Dört dişi çıkmıştı, şimdi gene şişti dişeti.

— Bir bakayım hele.. Korkmayın, doktorum ben.

Bazarov kucağına aldı çocuğu; hiç ürküp direnmeden Bazarov'a gitmesine Feniçka da, Dunyaşa da çok şaşırmıştı.

— Evet, evet... Merak edilecek bir şey yok, işler yolunda: Güzel dişleri olacak. Bir terslik olursa bana haber verirsiniz. Siz de iyi misiniz?

— İyiyim, şükürler olsun.

— Şükürler olsun, en önemli olan sağlık. (Bazarov Dunyaşa'ya döndü.) Ya siz?

Evde akıllı uslu, dışarıda ise durmadan gülen Dunyaşa karşılık olarak kıkırdadı yalnızca.

— Pekâlâ... Buyurun alın pehlivanınızı.

Feniçka kucağına aldı bebeği. Alçak sesle,

— Ne uslu durdu sizde, dedi.

— Bende bütün çocuklar uslu durur, diye karşılık verdi Bazarov. Onlara nasıl davranacağımı bilirim.

Dunyaşa söze karıştı:

— Çocuklar, onları seveni hisseder.

Feniçka destekledi Dunyaşa'nın dediğini:

— Çok doğru. Mesela başka kimsenin kucağına gitmez Mitya.

Bir süre uzakta duran Arkadiy yanlarına gelip,

— Bakalım bana gelecek mi? dedi.

Mitya'yı kucağına almak istedi ama Mitya başını geriye atıp ciyakladı. Feniçka da buna çok üzüldü.

Arkadiy hoş görür bir tavırla,

— İleride alışır, o zaman gelir bana, dedi.

İki arkadaş uzaklaştılar.

Bazarov,

— Adı ne bu kızın? diye sordu.

— Biz Feniçka diyoruz ona... Fedosya.

— Peki baba adı?.. Baba adını da bilmek gerek.

— Nikolayevna.

— Bene.[9] Pek sıkılgan olmaması hoşuma gitti. Başkası olsa bunu yadırgardı herhalde. Ne saçma şey değil mi? Neden sıkılacakmış? Bir anne o, rahat olmaya hakkı var artık.

— Evet, buna hakkı var, dedi Arkadiy. Ama babam...

Bazarov kesti sözünü:

— Baban da haklı.

— Hayır, ben öyle düşünmüyorum.

— Anlaşılan, yeni bir mirasçının ortaya çıkmasından pek hoşlanmadık, ha?

Arkadiy heyecanlanarak,

— Benim hakkımda böyle bir yargıya varmaya utanmıyor musun? dedi. Babamı haksız bulduğum nokta başka; Feniçka'yla evlenmesi gerektiğini düşünüyorum ben.

Bazarov sakin,

— Vay, vay! dedi. Aman ne yüce gönüllüymüşüz öyle! Demek nikâhı hâlâ önemsiyorsun; bunu senden hiç beklemezdim.

İki arkadaş konuşmadan birkaç adım yürüdüler.

Sonra şöyle dedi Bazarov;

— Babanın çiftliğini dolaştım. Davarın durumu kötü, atlar perişan. Yapılarda da iş yok. İşçilere gelince, hepsi uyuşuk; kâhyaysa ya aptal, ya düzenbaz, henüz ne olduğunu anlayamadım.

— Bugün pek acımasızsın Yevgeniy Vasilyeviç.

— O saf köylüler de kesin aldatıyorlar babanı. Atasözünü bilirsin: "Rus

köylüsü Tanrı'yı bile soyar."

Arkadiy,

— Amcama hak vermeye başlıyorum, dedi. Ruslarla ilgili düşüncelerin kesinlikle hiç iyi değil.

— Aman ne önemliydi! Rus insanı için iyi olan tek şey, kendisiyle ilgili hep kötü şeyler düşünmesidir. Asıl önemli olan, iki kere ikinin dört ettiğidir, gerisi zırva.

Arkadiy, batmak üzere olan güneşin pek güzel ve yumuşacık aydınlattığı uzaklardaki rengârenk tarlalara dalgınlıkla bakarak,

— Peki doğa da mı zırva? diye mırıldandı.

— Senin anladığın anlamda doğa da fasa fiso. Tapınak değil, bir işyeridir doğa, insan da işçidir orada.

Tam o anda evden doğru bir viyolonsel sesi geldi. Birisi acemice ama gayet içtenlikle, Schubert'in "Bekleyiş"ini çalıyor ve ezgi yumuşakça yayılıyordu havaya.

Bazarov şaşırmış,

— Nedir bu? diye sordu.

— Babam.

— Baban viyolonsel mi çalıyor?

— Evet.

— Peki kaç yaşında baban?

— Kırk dört.

Bir kahkaha attı Bazarov.

— Neden gülüyorsun?

— İnsaf. Kırk dört yaşında bir pater familias[10]... ilinde viyolonsel çalıyor!

Bazarov kahkahayla gülmeyi sürdürdü, ama öğretmenine büyük saygısı olan Arkadiy bu kez gülümsemedi bile.

# X

Aradan yaklaşık iki hafta geçti. Maryino'da yaşam eskiden olduğu gibi sürüp gidiyordu: Arkadiy tasasız yaşamını sürdürüyor, Bazarov çalışıyordu. Evde herkes ona, kayıtsız tavırlarına, kaba ve dik konuşmasına alışmıştı. Özellikle Feniçka kendisini ona öylesine yakın hissediyordu ki, bir gece uykusundan kaldırtmıştı bile: Mitya titremeye başlamıştı. Gelmişti Bazarov ve her zamanki alışkanlığıyla yarı şakalar yaparak, yarı esneyerek Feniçka'nın yanında iki saat oturup bebekle ilgilenmişti. Buna karşılık, Pavel Petroviç nefret ediyordu Bazarov'dan: Mağrur, küstah, alaycı, bayağı buluyordu onu. Bazarov'un ona saygısı olmadığını, neredeyse onu... yani Pavel Kirsanov'u küçümsediğini düşünüyordu! Genç "nihilist"ten çekiniyordu Nikolay Petroviç ve Andrey'in üzerinde kötü etkisi olmasından şüpheleniyordu; ama onu dinlemeye, fizik ve kimya deneyleri yaparken yanında bulunmaya pek meraklıydı. Bazarov bir mikroskop getirmişti yanında, saatlerce onunla uğraşıyordu. Onlarla hafiften dalga geçtiğini bile bile, uşaklar da bağlanmışlardı ona: Onun bir bey değil, ne de olsa, kendilerinden biri olduğunu hissediyorlardı. Dunyaşa onunlayken hep kıkırdıyor, yanından "bıldırcın gibi" koşarak geçerken göz ucuyla anlamlı anlamlı bakıyordu yüzüne; aslında bütün özelliği alnını kırıştırarak saygılı görünmek, tane tane konuşmak ve sık sık ceketini fırçalamaktan ibaret olan, aşırı kendini beğenmiş ve ahmak Pyotr bile, Bazarov ona bakar bakmaz sırıtıyor, yüzü aydınlanıyordu. Hizmetçilerin, uşakların çocukları ise "dohturun" arkasından yavru köpekler gibi koşturup duruyorlardı. Yalnızca ihtiyar Prokofyiç sevmiyordu onu; yemeğini bile masada önüne yüzünü ekşiterek koyuyor, arkasından "kasap", "düzenbaz" diyor ve favorileriyle tam bir domuza benzediğini söylüyordu. Prokofyiç, aristokratlıkta Pavel Petroviç'ten hiç de geri kalmıyordu.

Yılın en güzel günleri gelmişti: Haziranın ilk günleri. Havalar nefisti; evet, uzaklardan koleranın ayak sesleri tekrar duyulmaya başlamıştı ama ... ilinin insanları onun ziyaretlerine alışıktı. Bazarov sabahları çok erken kalkıyor, iki üç versta ötelere gidiyor (ama dolaşmak için değil, amaçsız dolaşmayı hiç sevmezdi), çeşitli otlar ve böcekler topluyordu. Kimi zaman Arkadiy'i de alıyordu yanına. Dönüşte genellikle bir konuda tartışmaya başlıyorlar ve arkadaşından daha çok konuşmasına karşın, tartışma sonunda her zaman Arkadiy yenik düşüyordu.

Bir gün nasılsa geciktiler; Nikolay Petroviç onları karşılamak için bahçeye

çıkmıştı. Tam kameriyenin yakınından geçerken telaşlı ayak sesleriyle iki gencin sesini duydu. Kameriyenin arkasından geçiyorlardı ve Nikolay Petroviç'i görememişlerdi.

Şöyle diyordu Arkadiy:

— Babamı yeterince tanımıyorsun sen.

Nikolay Petroviç bir saklandı.

Bazarov,

— Baban çok iyi biri, diyordu, ama geri kafalının teki. Öylelerinin günü çoktan geçti.

Nikolay Petroviç kulak kesildi... Arkadiy susuyordu.

"Geri kafalı" iki dakika kıpırdamadan durdu olduğu yerde, sonra yavaşça eve doğru yürümeye başladı.

Bu arada Bazarov konuşmasını sürdürüyordu:

— Önceki gün baktım, Puşkin okuyor. Bunun işe yaramaz bir uğraş olduğunu anlat ona lütfen. Öyle ya, çocuk değil artık: Bu saçmalıkları bırakması gerek. Günümüzde romantizmin yeri yok! Doğru dürüst bir şeyler ver eline, okusun.

— Ne vereyim? diye sordu Arkadiy.

— Bana sorarsan, önce Büchner'in "Stoff und Kraft"ını[11] ver.

Andrey onayladı arkadaşını:

— Ben de öyle düşünüyorum. Halkın anlayabileceği bir dille yazılmıştır "Stoff und Kraft".

Aynı gün akşam yemeğinden sonra Pavel Petroviç'in çalışma odasında otururken Nikolay Petroviç ağabeyine şöyle diyordu:

— Evet, bizler geri kafalı olduk artık, zamanımız geçmiş... Kim bilir? Belki de haklıdır Bazarov. Ama ne yalan söyleyeyim, bir tek şeye üzülüyorum: Özellikle şimdi Arkadiy'e yaklaşmak, onunla dost olmak istiyordum, ama öyle anlaşılıyor ki, ben çok gerilerde kalmışım, o çok ilerlemiş; artık anlayamayız birbirimizi.

Pavel Petroviç sabırsızca,

— Peki niçin ilerlemiş? diye sordu. Neyiyle bizden ileride, farklı? Bütün bu fikirleri kafasına o sinyor nihilist soktu. Nefret ediyorum o doktor bozuntusundan; bana sorarsan, düpedüz bir şarlatan. Bütün o kurbağalarıyla falan tıp biliminde bir adım ileri gitmediğine de eminim.

— Yok, öyle söyleme ağabey; Bazarov akıllı ve bilgili bir genç.

Gene kardeşinin sözünü kesti Pavel Petroviç:

— Kendini beğenmişliği de çok iğrenç!

— Haklısın, kendini çok beğeniyor, dedi Nikolay Petroviç. Ama insan kendini beğenmezse olmaz zaten; yalnız bir şeyi anlayamıyorum. Çağın gerisinde kalmamak için bence elimden geleni yapıyorum; köylülerin durumunu düzelttim, bir çiftlik kurdum. Öyle ki, bütün ilde bana kızıl diyenler bile var; okuyorum, öğrenmeye çabalıyorum, çağın gereklerine ayak uydurmaya çalışıyorum... gene de zamanı geçmiş diyorlar benim için. Yavaş yavaş, gerçekten öyle olduğuma inanmaya başlıyorum ağabey.

— Neden öyle düşünüyorsun?

— Nedenini anlatayım. Bugün oturmuş, Puşkin'i okuyordum... Hatırlıyorum, "Çingeneler"i okuyordum... Birden Arkadiy geldi yanıma, bir şey söylemeden, yüzünde büyük bir sevgi ve acıma ifadesiyle, bir çocuğun elinden alıyormuş gibi yavaşça aldı elimden kitabı ve önüme Almanca başka bir kitap koydu... Gülümseyip gitti, Puşkin'i de yanında götürdü.

— Vay canına! Peki sana hangi kitabı verdi?

— İşte şunu.

Nikolay Petroviç redingotunun arka cebinden Büchner'in ünlü yapıtının dokuzuncu baskısını çıkardı.

Pavel Petroviç elinde evirip çevirdi kitabı.

— Hım! dedi. Demek Arkadiy Nikolayeviç seni eğitmeye çalışıyor. Ee, okumayı denedin mi?

— Denedim.

— Ya sonuç?

— Ya ben aptalım ya da bu kitap baştan sona saçma. Herhalde, ben aptalım.

— Almancayı unutmadın, değil mi?

— Almancam iyi.

Pavel Petroviç elinde bir kez daha evirip çevirdi kitabı, kaşlarının altından baktı kardeşine. İkisi de bir süre sustu.

Nikolay Petroviç, besbelli, konuyu değiştirmek için,

— Sahi, şimdi aklıma geldi, dedi, Kolyazin'den bir mektup aldım.

— Matvey İlyiç'ten mi?

— Evet. İli denetlemek için ... kentine gelmiş. Çok önemli biri olmuş artık. Akrabaları olarak bizlerle görüşmekten mutlu olacağını yazıyor; beni, seni ve Arkadiy'i kente davet ediyor.

— Gidecek misin? diye sordu Pavel Petroviç.

— Hayır; ya sen?

— Ben de gitmeyeceğim. Boş yere elli versta yol tepmek çok gerekliydi sanki... Mathieu ne kadar büyük bir adam olduğunu göstermek istiyordur bize, şeytan görsün yüzünü! Bütün il pohpohlayacaktır onu, bizimki eksik kalsın varsın. Hem danışman olmak çok önemliymiş gibi... Devlet hizmetinden ayrılmayıp o saçmalığı sürdürseydim, ben de şimdi sarayda başyaverdim. Hem sonra bizler çağın gerisinde kalmış insanlarız ya...

Nikolay Petroviç karşılık verdi:

— Haklısın ağabey; bir ayağımız çukurda artık, tabutlarımızı ısmarlayıp, kollarımızı göğsümüzün üzerinde çaprazlama zamanımız geldi.

Derin bir iç çekti Nikolay Petroviç.

Ağabeyi,

— Yo, ben öyle kolay teslim olmayacağım, diye mırıldandı. Daha o doktor bozuntusuyla kapışacağız, hissediyorum.

Kapışma o gün, akşam çayında gerçekleşti. Pavel Petroviç konuk salonuna savaşa hazır bir halde inmişti; sinirli ve kararlıydı. Sadece düşmanının üzerine saldırmak için bir bahane arıyordu, ne var ki uzun süre bahane çıkmadı. Bazarov "ihtiyar Kirsanovlar"ın (iki kardeşten söz ederken hep bu deyimi kullanıyordu) yanında genelde çok az konuşuyordu; o akşam da keyfi hiç yerinde değildi ve

hiç konuşmadan birbiri arkasına bardak bardak çay içiyordu. Pavel Petroviç sabırsızlıktan tutuşmuştu, sonunda istediği oldu.

Komşu bir toprak sahibinden söz ediyorlardı. Adamı Petersburg'dan tanıyan Bazarov umursamaz bir tavırla "Rezilin, aristokrat bozuntusunun tekidir," dedi.

Pavel Petroviç, sinirden dudakları titreyerek,

— Sorabilir miyim size bayım, dedi, sizin görüşünüze göre "sünepe" ve "aristokrat" sözcükleri aynı şeyi mi ifade ediyorlar?

Bazarov çayından tembel tembel bir yudum daha alırken karşılık verdi:

— Ben "aristokrat bozuntusu" dedim.

— Doğru efendim: Ama bence siz aristokratlarla "aristokrat bozuntuları" konusunda aynı düşünceye sahipsiniz. Size şunu söylemek isterim ki, bu düşüncenizi ben paylaşmıyorum. Size şunu söyleyebilirim, beni herkes liberal ve gelişmeyi seven biri olarak tanır; işte gerçek aristokratlara da bunun için saygı duyarım ben. İngiliz aristokratlarını unutmayın sayın bayım (bunun üzerine Bazarov bakışını kaldırıp Pavel Petroviç'in yüzüne baktı. Pavel Petroviç öfkeyle tekrar etti.) İngiliz aristokratlarını unutmayın sayın bayım. Onlar, haklarının en küçük bir parçasından bile vazgeçmez ve bu yüzden başkalarının haklarına da saygı duyarlar; kendilerine karşı olan yükümlülüklerin de eksiksiz yerine getirilmesinde ısrarcıdırlar, bu yüzden kendi yükümlülüklerini de tam olarak yerine getirirler. İngiltere'ye özgürlüğü veren de destekleyen de aristokrasidir...

Bazarov itiraz etti:

— Bu şarkıyı çok dinledik. Peki ama bu söylediğinizle neyi kanıtlamak istiyorsunuz siz?

— "Bonunla" (Pavel Petroviç sinirlendiği zamanlar, bu sözcüklerin gramer yönünden yanlış olduklarını çok iyi bilmesine karşın, bununla yerine "bonunla, bohnunla" derdi. Çar Aleksandr zamanından kalma tuhaf bir konuşma biçimiydi bu. O zamanın önemli kişileri seyrek de olsa, anadillerinde konuştukları zaman bu sözcüğü bazen bonunla, bazen bohnunla biçiminde söylerlerdi. Bununla şöyle demek isterlerdi sanki: "Bakın, sapına kadar Rusuz biz, aynı zamanda okullarda öğretilenlere bağlı kalmayacak kadar önemli kişileriz de.) evet, bonunla kanıtlamak istiyorum: Kendi değerini bilmeyen, kendisine saygısı olmayan kişinin –bu duygu da aristokratlarda çok gelişmiştir– toplumsal... bien public için...[12] sağlam bir temel oluşturamaz... toplumsal yapıya... Kişilik, sayın

bayım, en önemlisi budur işte: İnsanın kişiliği bir kaya gibi sağlam olmalıdır, çünkü her şey onun üzerine bina ediliyor. Çok iyi biliyorum ki, sözgelimi, benim alışkanlıklarımı, giyinişimi, nihayet, kibarlığımı komik buluyorsunuzdur; ama bütün bunlar insanın kendine olan saygısından, görev duygusundan, evet efendim, evet, görev duygusundan geliyor. Köyde, ücra bir yerde yaşıyorum, ama bırakmıyorum kendimi, insan olarak saygı duyuyorum kendime.

Bazarov alçak sesle,

— İzninizle Pavel Petroviç, dedi. Kendinize saygı duyuyor ve bir şey yapmadan, eliniz belinizde boş oturuyorsunuz.

Bien public neresinde bunun? Kendinize saygınız olmasaydı da, bir şeyler yapsaydınız.

Pavel Petroviç'in yüzü bembeyaz oldu.

— Bu bambaşka bir konu, dedi. Buyurduğunuz gibi, elim belimde neden boş oturduğumu size açıklamak zorunda hissetmiyorum kendimi. Yalnızca şu kadarını söyleyeceğim size: Aristokrasi bir prensiptir ve günümüzde de yalnızca ahlaksız veya boş insanlar prensipsiz yaşayabilir. Geldiğinizin ertesi günü söyledim bunu Arkadiy'e, şimdi de size söylüyorum. Öyle değil mi, Nikolay?

Nikolay Petroviç başını eğdi.

Bu arada Bazarov,

— Aristokrasi, liberalizm, ilerleme, prensipler... daha ne kadar yabancı sözcük geliyorsa aklınıza... Hepsi saçmadır... Hiçbiri Rus insanına gerekli değildir.

— Peki sizce ne gereklidir Rus insanına? Sizin bu söylediğinizi duyan, insanlığın, onun yasalarının dışında yaşadığımızı sanır. Şunu söylememe izin verin... Tarih mantığına göre...

— Tarih mantığı nemize gerek bizim? Onsuz da yaşayabiliriz.

— Nasıl yani?

— Basbayağı yaşarız. Bence, karnınız açken ağzınıza bir lokma ekmek koymak için tarih mantığına ihtiyacınız yoktur. Bu çeşit soyut şeylerden bize ne?

Pavel Petroviç kollarını havaya kaldırdı.

— Bütün bu söylediklerinizden sonra anlayamıyorum ben sizi. Rus aklına hakaret ediyorsunuz. İnsan prensipleri, kuralları nasıl yadsıyabilir, aklım almıyor. Yaşamınızı başka ne yönlendirebilir?

Arkadiy araya girdi:

— Daha önce de söyledim size amcacığım, bizler hiçbir otoriteyi tanımıyoruz.

Bazarov alçak sesle ekledi:

— Bizleri yöneten, yararlı olduğunu kabul ettiğimiz şeylerdir. Günümüzde en yararlı olan şey yadsımaktır, biz de her şeyi yadsıyoruz.

— Her şeyi mi?

— Evet, her şeyi.

— Nasıl yani? Yalnızca sanatı, şiiri de değil her... bunu söylemesi bile korkunç...

Bazarov, anlatılamaz bir rahatlıkla karşılık verdi:

— Her şeyi...

Pavel Petroviç dik dik baktı onun yüzüne. Bu kadarını hiç beklemiyordu. Arkadiy'in yüzüyse keyiften kıpkırmızı olmuştu.

Nikolay Petroviç söze karıştı:

— Ama, izninizle sorabilir miyim, sizler her şeyi yadsıyor musunuz, yoksa daha açıkçası, her şeyi yıkıyor musunuz?.. Oysa yapıcı olmak gerekmez mi?

— Orası bizim işimiz değil... Önce ortamı temizlemek gerekir.

Arkadiy mağrur bir tavırla ekledi:

— Çağımızda halkın içinde bulunduğu koşullar bunu gerektiriyor. Bize düşen de bu gerekleri yerine getirmek; böyle bir durumda kişisel egoizmimizi düşünmeye hakkımız yok.

Arkadiy'in bu son söylediğinden Bazarov'un hoşlanmadığı belliydi; söyledikleri felsefe, yani romantizm kokuyordu... Çünkü felsefeyi de romantizm sayardı Bazarov. Yine de genç öğrencisini eleştirmek istemedi.

Pavel Petroviç birden öfkeyle bağırdı:

— Hayır! Hayır! Sizin Rus halkını tanıdığınıza, onun gereksinimlerinin, isteklerinin temsilcileri olduğunuza inanmıyorum baylar! Hayır, sizin düşündüğünüz gibi değildir Rus halkı. Gelenek göreneklerini kutsal bilir, muhafazakârdır, inancı olmadan yaşayamaz...

Bazarov sözünü kesti Pavel Petroviç'in:

— Buna itirazım yok. Hatta bunda haklı olduğunuzu bile söyleyebilirim.

— Haklıysam...

— Haklı olmanız gene de hiçbir şeyi kanıtlamaz.

Arkadiy, rakibinin tehlikeli atağını önceden kestirdiği için en ufak bir şaşkınlık göstermeyen bir satranç ustasının kendine güveniyle,

— Kesinlikle hiçbir şeyi kanıtlamaz, dedi.

Pavel Petroviç şaşırmıştı.

— Nasıl bir şeyi kanıtlamaz? diye sordu. Öyleyse, kendi halkınıza da karşısınız?

Bazarov sesini yükseltti:

— Öyle olsa bile, ne çıkar bundan? Halk, gök gürlediğinde İlyas Peygamber'in arabasıyla gökyüzünde dolaştığına inanır. Ne yani? Kabul etmeli miyim bunu? Üstelik onlar Rustur da, ben Rus değil miyim yani?

— Hayır, bu söylediklerinizden sonra Rus değilsiniz artık! Sizi Rus sayamam ben.

Bazarov mağrur bir tavırla karşılık verdi:

— Benim dedem toprağı kendi sürerdi. İstediğiniz köylünüze sorun, hangimizi... sizi mi, beni mi kendisine daha yakın, yurttaşı olarak benimseyecektir. Siz onlarla konuşamıyorsunuz bile.

— Siz konuşuyorsunuz, ama aynı zamanda da küçümsüyorsunuz onları.

— Küçümsemeyi hak ediyorlarsa elden ne gelir! Benim düşüncelerimi eleştiriyorsunuz; peki, böyle düşünmemin tesadüfi olduğunu, bunun nedeninin de öylesine tutkuyla savunduğunuz o ulusal ruh olmadığını kim söyledi size?

— Daha neler! Nihilistler de pek gerekliydi zaten!

— Gerekli mi değil mi, biz karar veremeyiz. Baksanıza, siz de kendinizi yararlı sayıyorsunuz.

Nikolay Petroviç ayağa kalkıp yüksek sesle,

— Baylar, baylar kişiselleştirmeyin lütfen! dedi.

Pavel Petroviç gülümsedi. Elini kardeşinin omzuna koyup tekrar oturttu onu.

— Rahat ol sen, diye mırıldandı. Bay... bay doktorun böylesine kıyasıya saldırdığı kendime olan saygım sayesinde kaybetmem ben kendimi. (Tekrar Bazarov'a döndü.) Bağışlayın ama, sanırım bu öğretinizin yeni olduğunu

düşünüyorsunuz, değil mi? Öyleyse, yanılıyorsunuz. Yaymaya çalıştığınız materyalizm birçok kez gündeme geldi ve her seferinde yetersiz olduğu anlaşıldı...

Bazarov kesti Pavel Petroviç'in sözünü:

— Gene yabancı sözcükler! (Sinirlenmeye başlamıştı artık. Yüzünü tuhaf, kaba bir bakır rengi kaplamıştı.) Önce, bizim bir şey yaymaya çalıştığımız yok; ayrıca öyle şeyler düşünmüyoruz da...

— Peki, ne yapmaya çalışıyorsunuz öyleyse?

— Şunu yapıyoruz. Eskiden, daha doğrusu, yakın zamana kadar memurlarımızın rüşvet aldığından, yollarımızın olmadığından, ticaretimizin kötü yürütüldüğünden, hukuk sistemimizin kötülüğünden yakınıyorduk...

— Evet, evet, siz suçlayıcılardansınız... Sizin gibilere öyle diyorlar sanırım. Doğrusu, sizin suçladığınız şeylerin çoğunda ben de sizin gibi düşünüyorum, ama...

— Oysa sonra anladık ki, toplumsal yaralardan söz etmek boşuna zaman kaybetmekten başka bir işe yaramıyor, bizi yalnızca bayağılığa ve ukalalığa götürüyor; gördük ki, toplumun önderleri ve suçlayıcılar denilen aklı evvellerimiz bir işe yaramamaktadır ve bizler boş yere çabalayıp durmaktayız, bir çeşit sanattan, bilinçsiz bir yaratıcılıktan, parlamentarizmden, barolardan, bilmem daha nelerden dem vuruyoruz ama karnımızı doyuracak bir lokma ekmek bulamazken ve en kabasından batıl inançlar iflahımızı keserken, anonim şirketler sırf dürüst insanımız az olduğu için karınlarını, ceplerini tıka basa doldurmaktadırlar; devletin yerleştirmeye çalıştığı özgürlükse hiç işimize yaramamaktadır, çünkü köylümüz, sırf meyhanede içebilmek uğruna kendi kendi soymaktan mutludur...

Pavel Petroviç kesti Bazarov'un sözünü:

— Evet, demek, bütün bunları anladınız ve ciddi olarak hiçbir girişimde bulunmamaya karar verdiniz?

Bazarov öfkeyle tekrarladı:

— Ve ciddi olarak hiçbir girişimde bulunmamaya karar verdik.

Birden kendine kızmaya başlamıştı: Bu soylunun karşısında ne diye böylesine açılmıştı?

— Ve yalnızca sövüp saymaya başladınız?

— Evet, sövüp saymaya.

— Ve bunun adı da nihilizm oluyor, öyle mi?

Bazarov bir kez daha, ama bu sefer özellikle üzerine basa basa, küstah bir tavırla tekrarladı Pavel Petroviç'in söylediğini:

— Ve bunun adı da nihilizm oluyor, evet.

Pavel Petroviç hafifçe kıstı gözlerini. Tuhaf, son derece sakin bir sesle,

— Demek öyle! dedi. Nihilizm her derde deva olsa gerek ve sizler... sizler de bizim kurtarıcılarımız, kahramanlarımızsınız. Peki ama başkalarına, özellikle öteki suçlayıcılara neden küfür ediyorsunuz? Bu durumda siz de onlar gibi boş konuşmuş olmuyor musunuz?

Bazarov dişlerinin arasından mırıldandı:

— Belki başka kusurlarımız vardır ya, bu onlardan biri değil.

— Nasıl yani? Siz bir şeyler mi yapıyorsunuz? Yoksa bir şeyler yapmaya, eyleme geçmeye mi hazırlanıyorsunuz?

Bazarov cevap vermedi. Pavel Petroviç şöyle bir kıpırdadı oturduğu yerde, ama tuttu kendini, bir şey söylemedi. Sonra sürdürdü konuşmasını:

— Hım!.. Eyleme geçmek, yıkmak... Peki ama nedenini bile bilmeden nasıl yıkacaksınız?

Arkadiy karıştı söze:

— Yıkarız, çünkü biz bir gücüz.

Pavel Petroviç yeğenine bakıp gülümsedi.

Arkadiy,

— Evet, gücüz biz ve güç kimseye hesap vermez, diyerek şöyle bir dikleşti.

— Zavallı çocuk! diye yükseltti sesini Pavel Petroviç, artık kendini tutacak gücü kalmamıştı. Bu acınacak ahlak öğretinle Rusya'ya ne yaptığını sen anlayabilseydin bari! Yok ama, bir meleğin bile tepesini attırabilir bu! Güçmüş! Vahşi bir Kalmık'ta, Moğol'da da vardır güç; ama neyleyelim öyle gücü? Bize

gerekli olan uygarlıktır, evet efendim, evet sevgili beyefendi; uygarlığın meyveleridir bizim için değerli olan. O meyvelerin değersiz olduğunu söylemeyin bana: Kötü bir ressam... un barbouilleur da, gecede beş kapik alan bir piyanist de, onlar bile sizden daha yararlıdırlar; çünkü kaba Moğol gücünün değil, uygarlığın temsilcileridir! Kendinizi önder sanıyorsunuz, oysa bir Kalmık çadırında oturmak yakışır size! Güçmüş! Son olarak, şunu da unutmayın güçlü beyefendiler, ancak dört buçuk kişisiniz siz ve karşınızdaki milyonlar kutsal inançlarını ayaklarınızın altına almanıza izin vermeyip sizi ezecek...

Bazarov,

— Ellerinden gelirse ezsinler de görelim! dedi. Siz öyle sanın. Aslında sizin düşündüğünüz kadar az da değiliz.

— Nasıl? Gerçekten koca bir ulusun hakkından geleceğinizi mi düşünüyorsunuz yoksa?

Bazarov,

— Biliyorsunuz, diye karşılık verdi, bir kapiklik mum bütün Moskova'yı yaktı.

— Tabii, tabii. Önce neredeyse şeytanca bir gurur, sonra alay. Gençliğin kendini kaptırdığı, çocukların saf yüreklerini çeken bu işte! Bakın, onlardan biri şu anda yanınızda oturuyor; neredeyse tapıyor size. Zevkini çıkarın bunun. (Arkadiy başını öte yana çevirip kaşlarını çattı.) Bu salgın hastalık oldukça da yaygın. Duyduğuma göre, Roma'da bulunan sanatçılarımız Vatikan'a ayak basmıyorlarmış. Rafael'i sırf bir otorite olduğundan neredeyse bir budala sayıyorlarmış; oysa kendileri birer hiç, iğrenç derecede kısır, verimsiz... oysa ne kadar çabalarlarsa çabalasınlar, hayal güçleri Rafael'in "Çeşme başında kızlar" tablosunun ötesine geçemez. Üstelik son derece iğrençtir o kız... Ama sizce bunlara da aferin denir, değil mi?

Bazarov,

— Bana sorarsanız, diye karşılık verdi. Rafael beş para etmez, ötekiler de öyle...

— Bravo, bravo! Duyuyor musun Arkadiy... Çağdaş gençlerin nasıl konuşması gerektiğini öğren! Böyle düşünürseniz, gençler sizin arkanızdan nasıl gelmesin? Eskiden okuyup öğreniyordu gençler; çevrelerinde cahil tanınmak istemediklerinden ister istemez öğrenmeye çalışıyorlardı. Ama şimdi şöyle demek yeterli oluyor onlar için: "Dünyada her şey saçma!" Bu kadarla iş bitiyor!

Tabii bundan keyif alıyor gençler. Eskiden de saçmalayanları vardı kuşkusuz, ama şimdi nihilist olup çıktılar.

Bazarov son derece sakin (oysa Arkadiy'in yüzü kıpkırmızı olmuştu, gözleri ateş saçıyordu) şöyle dedi:

— Bakın, pek övündüğünüz kendinize saygınız nereye getirdi sizi... Tartışmamızı çok uzaklara götürdü... İyisi mi, keselim artık... (Ayağa kalkarken ekledi.) Günümüzde aile veya toplum içinde acımasızca yadsımayacak bir tek kurum gösterirseniz bana, o zaman dediklerinizi kabul etmeye hazırım.

Pavel Petroviç sesini yükseltti:

— Böyle milyonlarca kurum gösterebilirim size! Milyonlarca! Sözgelimi, komünler.

Bazarov'un dudaklarında alaycı bir gülümseme dolaştı.

— Komünler demek, diye mırıldandı. Komünler konusunu kardeşinizle konuşsanız daha iyi edersiniz. Komünün nasıl bir şey olduğunu, teminat konusunu, kendini aldatmayı, buna benzer daha birçok şeyini görüp anlamıştır sanırım.

Pavel Petroviç bağırdı:

— Aile, köylümüzün ailesi kusursuz bir ailedir!

— Bana sorarsanız, bu konuyu enine boyuna incelemeye kalkışmasanız daha iyi edersiniz. Yasadışı gelin-kayınpeder ilişkilerini duymuşsunuzdur. Bakın ne diyeceğim Pavel Petroviç, iki güncük ayırın bu işe, yoksa hemen bir şeyler bulamayacaksınız. Toplumumuzun her sınıfını inceleyin, her birinin üzerinde uzun uzun düşünün, bu arada Arkadiy'le ben...

Pavel Petroviç,

— Önünüze gelenle alay edeceksiniz, diye bağırdı.

— Hayır, kurbağaların karnını yaracağız. Hadi gidelim Arkadiy. Hoşça kalın baylar!

İki arkadaş çıktı. Kardeşler yalnız kalınca önce birbirinin yüzüne baktılar yalnızca.

Neden sonra Pavel Petroviç,

— İşte böyle, dedi. Şimdiki gençlik bu işte... Bizim vârislerimiz bunlar.

Nikolay Petroviç derin bir göğüs geçirdikten sonra üzgün,

— Evet, vârislerimiz, diye tekrarladı.

Tartışma süresince diken üzerinde oturuyor gibiydi; yalnız, arada bir gizliden, endişeyle bakıyordu Arkadiy'e. Bir süre sonra,

— Ne hatırladım, biliyor musun ağabey? dedi. Bir gün rahmetli annemle tartışıyordum: "Seni dinlemek istemiyorum," diye bağırıyordu... Sonunda şöyle dedim ona: "Beni anlayamazsınız anne, ikimiz ayrı kuşakların insanlarıyız çünkü." Bu sözüme çok gücendi, bense, "Ne yapayım," diye düşünmüştüm, "İlaç acıdır, ama gene de yutmak gerekir." İşte sıra şimdi bize geldi, çocuklarımız onların kuşağından olmadığımızı söyleyecekler bize ve biz bu acı ilacı yutacağız.

Pavel Petroviç itiraz etti:

— Sen ziyadesiyle iyi niyetli, alçakgönüllüsün. Oysa ben senin aksine, biraz eskimiş, vieilli[13] bir dille konuşmamıza, onlar gibi küstah, kurumlu olmamamıza rağmen, gene de bu küçük beylerden daha haklı olduğumuza eminim... Üstelik pek de kibirli günümüz gençleri! Birine "Kırmızı şarap mı istersiniz, beyaz mı?" diye sorsanız, o anda bütün evren kendisine bakıyormuş gibi kasılıp sesini kalınlaştırarak şöyle cevap veriyor: "Kırmızı şarabı yeğlemek alışkanlığım vardır!"

Feniçka kapıdan başını uzatıp sordu:

— Daha çay ister miydiniz?

Tartışanların sesini duyduğu sürece konuk odasına girmeye cesaret edememişti. Nikolay Petroviç ayağa kalkıp,

— Hayır, semaveri kaldırmalarını söyleyebilirsin, dedi.

Pavel Petroviç kardeşine kısaca bir bon soir[14] diyerek çalışma odasına gitti.

# XI

Yarım saat sonra Nikolay Petroviç çok sevdiği kameriyede oturuyordu. Bir hüzün vardı içinde. Önce, oğluyla arasında bir kopma olduğunu açıkça ilk kez anlıyordu; bu kopmanın giderek artacağını da hissediyordu. Demek Petersburg'da kışları o yeni kitapların başında günlerce boşuna oturmuştu, gençlerin sohbetlerini boşuna dinlemişti, onların ateşli konuşmalarının arasına kendi sözcüklerini sıkıştırdığında boşuna sevinmişti. "Ağabeyim bizim haklı olduğumuzu söylüyor," diye düşünüyordu, "Her türlü gururu bir yana bırakarak düşünürsek, bence de onlar gerçeğe bizden daha uzak, ama öte yandan şunu da hissediyorum: Bizde olmayan, bize karşı üstünlük kurmalarını sağlayan bir şey de var onlarda... Gençlik olabilir mi bu? Hayır! Tek başına gençlik olamaz. Bu üstünlük, toprak sahipliği izlerinin onlarda bizdekinden daha az bulunmasından olabilir mi?"

Nikolay Petroviç başını önüne eğdi, yüzünü ovaladı.

Tekrar düşünmeye başladı: "Peki ya şiiri yadsımak? Sanattan, doğadan etkilenmemek..."

Doğadan etkilenmemenin nasıl bir şey olduğunu anlamak ister gibi çevresine bakındı. Hava kararmak üzereydi, güneş bahçeden yarım versta ötedeki küçük titrek kavak korusunun ardına inmişti: Koruluğun gölgesi kıpırtısız tarlaların uzaklarına doğru uzanıyordu. Koru boyundaki loş, dar patikada beyaz atlı bir köylü tırısla gidiyordu: Gölgede olmasına karşın, omzundaki yamaya varıncaya kadar her şeyiyle açık seçik görünüyordu. Atın ayakları da hoş bir biçimde bir görünüp bir kayboluyordu. Koruya öte yandan dalıp bu yandan çıkan güneş ışınları çıkışta titrek kavakların bedenlerini öylesine ılık bir ışığa boğuyordu ki, uzaktan bakınca çam bedenlerini andırıyorlardı; gurubun kızıllığına boğulmuş masmavi göğün altında yaprakları da handiyse mavi bir renk alıyordu. Kırlangıçlar uçuşuyordu yukarılarda; rüzgâr bütünüyle kesilmişti; gecikmiş arılar uykulu, tembel dolaşıyorlardı leylaklar üzerinde; yana doğru uzamış tek başına bir dalın üzerinde bir böcek kümesi bir sütun gibi dolanıp duruyordu. Nikolay Petroviç "Bütün bunlar ne güzel, Tanrım!" diye geçirdi içinden ve o anda az kalsın çok sevdiği bir şiir dökülüyordu dudaklarından... ama Arkadiy'i, "Stoff und Kraft"ı hatırlayınca sustu; oturmayı, kendini yalnız düşüncelerin hüzünlü, tatlı oyununa bırakıp oturmayı sürdürdü. Hayallere dalmayı severdi, köy hayatı da bu yeteneğini geliştirmişti. Daha kısa bir süre önce handa oğlunu beklerken böyle hayal kuruyordu, oysa o zamandan bu yana ne çok şey

değişmişti. O anda belirsiz olan ilişkiler su yüzüne çıkmıştı... hem de nasıl! Merhum karısı geldi gene aklına. Ama onu uzun yıllar tanıdığı gibi hamarat, iyi bir ev hanımı olarak değil de, ince belli, masum ve meraklı bakışlı, çocuksu boynunun yukarısında sıkıca bağlanmış saç örgüsüyle genç bir kız olarak düşündü. Onu ilk kez görüşünü hatırladı. O zamanlar henüz öğrenciydi. Onunla oturduğu evin merdiveninde karşılaşmış, kazayla çarpmış, özür dilemek amacıyla dönüp "Pardon monsieur,"[15] demişti; kızsa başını önüne eğip gülümsemiş, sonra birden korkmuş gibi basamakları koşarak çıkmış, ama merdivenin dönemecinde durmuş, ona çabucak bir göz attıktan sonra ciddi bir tavır takınıp kıpkırmızı olmuştu. Arkasından ilk ürkek ziyaretler, yarım konuşmalar, yarım gülümsemeler, yarı şaşkınlıklar, hüzünler, heyecanlar ve nihayet o soluk kesen mutluluk... Nereye uçup gitmişti bütün bunlar? Evlenmişlerdi, dünyada çok az insanın olabildiği kadar mutluydu Nikolay Petroviç... "Ama," diye düşünüyordu şimdi, "o doyumsuz ilk anlar neden sonsuza dek sürmedi?"

Düşüncelerini kendi kendine açıklamaya çalışmıyordu, ama o mutlu günleri belleğinde daha güçlü bir şeyle tutmayı istediğini biliyor, Mariya'sının yakınlığını tekrar tatmak, onun sıcaklığını, soluğunu hissetmek istiyordu... ona öyle geliyordu ki, sanki üzerinde...

Birden yakın bir yerden Feniçka'nın sesi geldi:

— Nikolay Petroviç, neredesiniz?

Ürperdi Nikolay Petroviç. O anda ne bir acı ne de bir pişmanlık duymuştu içinde... Karısıyla Feniçka arasında bir karşılaştırma yapma olasılığını bile düşünemezdi, ama Feniçka'nın şimdi onu aramaya çıkmasına canı sıkılmıştı. Bu ses ona kır saçlarını, yaşlılığını ve bugünü hatırlatmıştı...

Sisli dalgalarının arasına henüz girdiği geçmişin o büyülü dünyası çalkalanarak yitip gitmişti.

— Buradayım, diye seslendi. Geliyorum, sen git.

"Toprak sahibi olmanın belirtileri işte," diye geçirdi içinden. Feniçka bir şey söylemeden başını uzatıp ona baktı ve uzaklaştı, Nikolay Petroviç hayallere dalıp gitmişken o arada gece olduğunu fark edince şaşırdı. Ortalık kararmış, sesler kesilmişti. Bir an Feniçka'nın soluk, küçücük yüzü geçmişti gözlerinin önünden. Eve gitmek için kalktı Nikolay Petroviç, ama göğsünde heyecanla titreyen kalbi durulacak gibi değildi. Bahçede ağır adımlarla yürümeye başladı;

kâh dalgın dalgın önüne yere bakıyor, kâh gözlerini yıldızların kaynaştığı, göz kırptığı gökyüzüne kaldırıyordu. Uzun süre, yoruluncaya kadar yürüdü, ama içindeki huzursuzluk, sanki bir şeyleri arayan belirsiz, hüzünlü huzursuzluk bir türlü yatışmıyordu. Ah, o anda ruhunda olup biteni bilseydi nasıl alay ederdi onunla Bazarov! Arkadiy de suçlardı onu. Kırk dört yaşında bu adamın, toprak sahibi ve çiftçi bu beyefendinin gözlerinden yaşlar, nedensiz yaşlar akıyordu; viyolonselden yüz kat daha kötüydü bu...

Dolaşmayı sürdürüyordu Nikolay Petroviç; canı eve, aydınlık pencereleriyle ona öylesine candan bakan o huzur dolu, rahat yuvasına girmek istemiyordu. Karanlıktan, bahçeden, yüzüne vuran taze havanın verdiği duygudan ve o hüzünden, o endişeden ayrılacak gücü bulamıyordu bir türlü...

Patikanın bir dönemecinde Pavel Petroviç'le karşılaştı.

— Neyin var? diye sordu Pavel Petroviç. Hayalet gibi bembeyazsın. Hastasın galiba, neden hemen gidip yatmıyorsun?

Nikolay Petroviç ona içinde bulunduğu ruh halini kısaca anlattı ve uzaklaştı. Pavel Petroviç bahçenin sonuna kadar yürüdü. O da düşünüyor, arada bir gökyüzüne bakıyordu. Ne var ki, onun koyu renk güzelim gözlerinde yıldızların ışığından başka bir şey yansımıyordu. Romantik bir yaradılışı yoktu ve Fransızlarınki gibi insanlara uzak, tutkulu, kendini pek beğenen kuru ruhu hayal kurmaya yatkın değildi...

O gece Bazarov Arkadiy'e şöyle diyordu:

— Bak ne diyeceğim. Aklıma harika bir fikir geldi. Baban bugün ünlü bir tanıdığınızdan davet aldığını söylüyordu. Baban gitmeyecekmiş; gel biz gidelim ... kentine, nasıl olsa adam seni de davet etmiş. Baksana hava ne güzel... Gidip kenti de görmüş oluruz. Beş altı gün dolaşırız yeter!

— Oradan tekrar buraya mı döneceksin?

— Hayır, babamın yanına gitmem gerekiyor. Biliyorsun, ... kentinden otuz verstadır evi. Uzun zamandır görmüyorum onu, annemi de... İhtiyarları ziyaret etmeli. İkisi de iyidir, özellikle babam. Çok eğlencelidir. Tek çocuklarıyım.

— Çok mu kalacaksın orada?

— Sanmam. Herhalde çabuk sıkılır canım.

— Peki, dönüşte bize uğrayacak mısın?

— Bilmiyorum... Bakarız. Evet, ne diyorsun? Gidiyoruz değil mi?

Arkadiy isteksiz bir tavırla,

— Belki, dedi.

Arkadaşının bu önerisine çok sevinmişti, ama sevincini gizlemesinin uygun olacağını düşünmüştü. Boşuna nihilist değildi!

Ertesi gün iki arkadaş ... kentine gitmek üzere yola çıktılar. Maryino'nun gençleri gitmelerine üzüldü. Dunyaşa ağladı bile... Ama ihtiyarlar rahat bir soluk almıştı.

# XII

Bizim iki arkadaşın gittikleri ... kentinin başında, Rusya'da çok sık görüldüğü gibi, hem ilerici, hem de zorba, gençten bir vali vardı. Kente atandığının daha birinci yılında yalnızca soylular başkanıyla değil (hara işleten, sofrası herkese açık, Muhafız Alayı'ndan emekli bir süvari yüzbaşısıydı soylular başkanı), kendi astlarıyla da çatışmaya başlamıştı. Bu yüzden anlaşmazlıklar öylesine çoğalmıştı ki, Petersburg'daki bakanlık, orada ne olup bittiğini incelemesi için güvenilir bir üst düzey görevli göndermeyi gerekli gördü. Yukarısı bu görev için, bir zamanlar başkentte Kirsanov kardeşlerle yakından ilgilenen Kolyazin'in oğlu Matvey İlyiç Kolyazin'i seçmişti. O da "gençlerdendi", yani kırkına yeni basmıştı. Devlet hizmetinde hızla ilerliyordu ve daha şimdiden göğsünün iki yanında birer yıldız vardı. Aslında, yıldızlardan biri, yabancı bir ülkenin önemsiz bir nişanıydı... Denetlemeye geldiği vali gibi o da ilericilerden sayılıyordu ve önemli kişilerden olmasına karşın, çoğu önemli kişiye pek de benzemiyordu. Kendini çok yüksek görüyordu; sınırsız bir kendini beğenmişliği vardı ama davranışları sadeydi, karşısındakinin yüzüne öylesine hoşgörüyle bakar, onu hoşgörüyle dinler, öylesine içtenlikle gülümserdi ki, insan ilk anda onun "harika biri" olduğunu düşünürdü. Ama önemli durumlarda, nasıl demeli, nasıl davranacağını da bilirdi. O zaman şöyle derdi: "Enerjik olmak gerekir... l'énergie est la premiére qualité d'un homme d'état."[16] Ne var ki, bütün bunlara karşın, genelde saf biriydi; biraz deneyimli bir memur parmağında oynatırdı onu. Guizot'tan her zaman büyük övgüyle söz ederdi Matvey İlyiç. Herkesi onun bir gelenekçi ve modası geçmiş bir bürokrat olmadığına, önemli toplumsal değişimlerin hiçbirini gözden kaçırmadığına inandırmaya çalışırdı... Bu çeşit sözcükleri çok iyi bilirdi. Kayıtsız bir kendini beğenmişlikle de olsa, çağdaş edebiyatla bile ilgilenirdi: Yetişkin birinin, bazen sokakta gördüğü çocukların oyununa katılması gibi... Aslında Matvey İlyiç, Aleksandr devrinin, o zamanlar Petersburg'da yaşayan Madame Sveçina'nın akşam toplantısına gitmeye hazırlanırken sabahtan Condillac'tan bir sayfa okuyan, devletin ileri gelen memurlarından pek farklı değildi. Yalnızca davranışları farklı, çok daha çağdaştı. Usta bir saray adamı ve çok kurnazdı, hepsi o kadar; devlet işinden pek anlamazdı, zeki değildi, ama çıkarını gözetmeyi iyi bilirdi: Bu konuda kimse oyuna getiremezdi onu ki asıl önemli olan da buydu işte.

Matvey İlyiç aydın bir devlet adamının yüce gönüllülüğüyle, dahasını söyleyelim, şakacılığıyla karşıladı Arkadiy'i. Ama davet ettiği akrabalarının köyde kaldıklarını öğrenince şaşırdı. Pek gösterişli kadife ceketinin püsküllleriyle

oynayarak "Eskiden beri tuhaftır senin baban," dedi. Sonra üniformasının düğmelerini özenle düğmelemiş genç bir memura endişeli bir tavırla seslendi: "Ne var?" Uzun zamandır konuşmadığı için dudakları neredeyse birbirine yapışmış genç memur ayağa kalktı ve heyecanla baktı amirinin yüzüne... Ama Matvey İlyiç genç memuru telaşlandırdıktan sonra bir daha dönüp bakmadı ona. Yüksek memurlarımız astlarını heyecanlandırmayı genelde pek sever. Bu amaca varmak için çok çeşitli yöntemleri vardır ya, en çok başvurulan, İngilizlerin dediği gibi, "is quite a favorite" yöntem şudur: Yüksek memur birden en basit sözcükleri anlayamaz olur, kulakları duymuyormuş gibi yapar. Sözgelimi: "Bugün günlerden ne?" diye sorar.

Memur saygıyla cevap verir ona:

— Bugün cuma, ef... ef... efendim.

Yüksek memur ısrarla tekrarlar sorusunu:

— Ne dedin? Ne? Anlamadım.

— Bugün cuma, ef... ef... efendim.

— Ne? Ne dedin? Ne cuması? Hangi cuma?

— Bugün günlerden cuma ef... ef... efendim. Haftanın cuma günü.

— Bak, bak, bana günleri mi öğretmeye kalkışıyorsun?

Matvey İlyiç bir liberal olsa da, gene de bir yüksek memurdu.

Arkadiy'e döndü.

— Sana valiyi ziyarete gitmeni öneririm dostum, dedi. Anlarsın ya, bunu sana eskinin, büyüklere gidip saygılar sunmak zorunluluğundan yana olduğum için söylemiyorum. Yalnızca, vali düzgün bir adam olduğu için söylüyorum; hem sonra, sanırım kentin ileri gelenleriyle tanışmak da istersin... Umarım, o kadar kaba değilsindir. Hem öbür gün vali büyük bir balo verecek.

— Siz gidecek misiniz baloya? diye sordu Arkadiy.

Neredeyse üzgün bir tavırla cevap verdi Matvey İlyiç:

— Benim onuruma veriyor bu baloyu. Dans edebilir misin sen?

— Ederim, ama kötü ederim.

— Çok yazık. Çok güzeller var burada ve bir gencin dansa kalkmaması ayıp kaçar. Bunu da eskiye bağlılığımdan söylemiyorum. İnsanın aklının bacaklarında olduğuna inananlardan değilim ben, ama Byronculuk da gülünç kaçıyor günümüzde, il a fait son temps.[17]

— Ama hiç de Byron gibi düşündüğüm için değil, amcacığım...

Matvey İlyiç keyifle gülümseyerek kesti Arkadiy'in sözünü:

— Seni buranın bayanlarıyla tanıştırıp, kanatlarımın altına alacağım. Hoşlanırsın bundan, değil mi?

Odaya giren uşak, il defterdarının geldiğini haber verdi. Tatlı bakışlı, dudakları kırış kırış bir ihtiyardı defterdar. Doğayı aşırı derecede severdi, özellikle de, kendi deyimiyle "her arıcığın her çiçekten payını aldığı" yaz aylarında...

Arkadiy çıktı odadan.

Yerleştikleri otelde buldu Bazarov'u. Valiye kendisiyle birlikte gelmesi için uzun süre kandırmaya çalıştı onu. Sonunda razı oldu Bazarov:

— Elden bir şey gelmez! Madem birlikte koşulduk arabaya, takatim kalmadı denmez. Buraya pomeşçik görmeye geldik, gidip görelim bakalım!

Vali gençleri güler yüzle karşıladı, ama oturmalarını söylemedi, kendi de oturmadı. Her zaman telaşlı biriydi: Sabahleyin dar üniformasını giyer, kravatını sıkı sıkı bağlar, kahvaltısını bile bitirmeden sağa sola emirler vermeye başlardı. İlde herkes ona "burda" diyordu ama ünlü Fransız vaiz Bourdaloue'yi değil, tatsız tuzsuz sıvı anlamındaki "burda"yı kastederek. Kirsanov'la Bazarov'u baloya davet etti ve iki dakika sonra, onları kardeş sanıp, ikisine de Kaysarov diyerek bir kez daha yineledi davetini.

Valinin yanından çıkıp otele doğru yürürlerken yoldan geçen arabalardan birinden ansızın kısa boylu, Panslavistlerin pek beğendiği Macar ceketli biri atladı, "Yevgeniy Vasilyiç!" diye bağırarak Bazarov'a koştu.

Bazarov kaldırımda yürümeyi sürdürerek,

— A! dedi. Siz misiniz Herr Sitnikov? Hangi rüzgâr attı sizi buralara?

— Tamamen bir rastlantı, diye karşılık verdi Sitnikov. (Arabacıya dönüp kollarını üç beş kez sallayarak seslendi.) Bizi izle, yürü! (Kaldırıma çıkıp sürdürdü konuşmasını.) Babamın bir işi vardı burada. Benim de gelmemi rica

etti... Burada olduğunuzu bugün öğrendim ve otele uğradım... (Gerçekten de, iki arkadaş odaya döndüklerinde orada köşeleri kıvrık, bir yüzünde Fransızca, bir yüzünde Slav harfleriyle Sitnikov'un adının yazılı kartını bulmuşlardı.) Umarım valinin yanından gelmiyorsunuzdur.

— Ummayın hiç, doğruca oradan geliyoruz.

— Ya! Öyleyse ben de ziyaret ederim onu... Yevgeniy Vasilyiç, arkadaşınızla tanıştırsanıza beni...

Bazarov yürümeyi sürdürerek mırıldandı:

— Sitnikov... Kirsanov...

Sitnikov yan dönüp gülümseyerek, bu arada pek şık eldivenlerini aceleyle çıkarırken,

— Çok memnun oldum, diye başladı. Adınızı çok duydum... Yevgeniy Vasilyiç'i uzun zamandır tanırım ve öğrencisi olduğumu söyleyebilirim. Yeniden doğuşumu ona borçluyum...

Bazarov'un öğrencisine baktı Arkadiy. Küçük ama hatları hoş, pek bakımlı yüzünde endişeli ve bön bir ifade vardı; içeri çökük gibi duran ufak gözleri sabit ve huzursuz bakıyordu. Kesik kesik, kuru gülüşünde de bir huzursuzluk vardı.

— İnanır mısınız, diye sürdürdü konuşmasını, Yevgeniy Vasilyiç bana ilk kez hiçbir otoriteyi tanımamak gerektiğini söylediğinde öylesine bir heyecana kapılmıştım ki... bir anda gözüm açılmıştı! "İşte sonunda buldum aradığım adamı!" diye düşünmüştüm. Aklıma gelmişken, burada bir bayan var Yevgeniy Vasilyiç, kesinlikle tanışmalısınız onunla; sizi çok iyi anlayabilecek bir kadın. Ziyaretinizle bayram edecektir: Sanırım duymuşsunuzdur ondan söz edildiğini?

Bazarov ilgisiz,

— Kimmiş? dedi.

— Kukşina, Eudoxie, Yevdoksiya Kukşina. Çok ilginç bir kişi, kelimenin tam anlamıyla, émancipée[18], ilerici bir bayan. Bakın ne diyeceğim, hemen şimdi birlikte gidelim ona. Birkaç adım ötede oturuyor. Kahvaltımızı orada yaparız. Henüz kahvaltı yapmadınız, değil mi?

— Yapmadık.

— Hah, çok güzel işte. Anlarsınız ya, kocasından ayrıldı, kimseyle bir

bağlantısı yok.

— Güzel mi bari? diye sordu Bazarov.

— Yo... yok, güzel olduğu söylenemez.

— Öyleyse ne diye götürüyorsunuz bizi oraya?

— Ah şakacı, şakacı... Bir şişe şampanya koyar önümüze.

— Hah şöyle! İşini bilen adam diye böylesine denir işte. Aklıma gelmişken, babanız hâlâ vergi toplama işinde mi?

Sitnikov çabucak cevap verdi:

— Evet, hâlâ o işte. (Tiz bir kahkaha attıktan sonra ekledi.) Tamam mı? Gidiyor muyuz?

— Bilmem ki. Doğrusu...

Arkadiy alçak sesle söze karıştı:

— Buranın insanlarını tanımayı istiyordun, git işte...

— Ya siz bay Kirsanov? diye sordu Sitnikov. Siz de gelin lütfen, gelmezseniz olmaz.

— Ama hep birlikte ansızın doluşursak oraya nasıl olacak?

— Hiç önemli değil! Kukşina çok iyidir!

— Peki bir şişe şampanya olacak mı? diye sordu Bazarov.

Sitnikov haykırdı:

— Üç şişe olacak! Garanti veriyorum size!

— Nesine?

— Başımı koyuyorum.

— Babacığının para kesesini koysaydın daha iyi ederdin. Neyse, hadi gidelim.

# XIII

Avdotya Nikitişna (ya da Yevdoksiya) Kukşina'nın Moskova tarzı döşeli soylulara özgü küçük evi ... kentinin son zamanlarda çıkan yangınlardan birinde harap olmuş sokaklarından birindeydi; bilindiği gibi, taşra kentlerimizde her beş yılda bir düzenli olarak yangın çıkar. Kapıda kaykılmış bir levhanın altında bir çıngırak kolu vardı. Gelenleri holde ne hizmetçiye ne de evin bir yakınına benzeyen, başında bağcıklı başlığıyla bir kadın karşıladı; ev sahibesinin ilerici biri olduğunun kesin delilleriydi bunlar. Sitnikov, Avdotya Nikitişna'nın evde olup olmadığını sordu.

Bitişik odadan ince bir ses geldi:

— Siz misiniz Victor?

Başlıklı kadın hemen kayboldu gözden.

Sitnikov, Macar ceketini kıvrak bir hareketle çıkarırken (altında deri bir uzun yelek vardı), Arkadiy'le Bazarov'a şöyle bir göz atıp,

— Yalnız değilim, diye seslendi.

Ses içeriden cevap verdi:

— Önemli değil. Entrez.[19]

Gençler odaya girdiler. Oda konuk odasından çok bir çalışma odasına benziyordu. Tozlu masaların üzerinde kâğıtlar, mektuplar, çoğunun sayfaları açılmamış kalın Rus dergileri vardı; yerler beyaz sigara izmaritleriyle doluydu. Pek düzgün sayılamayacak ipek giysili, karışık sarı saçlarına oyalı bir eşarp takmış, kısa kolları kocaman bileziklerle dolu, gençten bir kadın, deri kanepeye yarı uzanmıştı. Kenarları sararmış kakım kürklü kadife pelerinini gelişigüzel omuzlarına alıp doğruldu. Elini Sitnikov'a uzatarak baygın baygın,

— Hoş geldin Victor, dedi.

Sitnikov, Bazarov'a öykünerek kısaca,

— Bazarov, Kirsanov... diye mırıldandı.

Kukşina,

— Hoş geldiniz, dedi.

Sonra aralarındaki küçük, kalkık kırmızı burnunun yetim kalmış gibi göründüğü yuvarlak gözlerini Bazarov'a dikerek ekledi:

— Sizi tanıyorum.

Onun da elini sıktı.

Bazarov yüzünü buruşturdu. Bu serbest düşünceli kadının ufak tefek, alımsız görünüşünde belli bir çirkinlik yoktu; ne var ki, yüz ifadesi ona bakanın üzerinde tatsız bir duygu uyandırıyordu. İnsanın içinden ister istemez ona şöyle sormak geliyordu: "Ne o, karnın mı aç? Yoksa canın mı sıkılıyor? Yoksa korkuyor musun? Neden böyle gerginsin?" Sitnikov gibi o da kaygılı görünüyordu. Davranışları çok serbest gibiydi, ama aynı zamanda bir sakarlık da vardı halinde: Kendini iyi yürekli, sade biri sanıyor olmalıydı. Oysa ne yaparsa yapsın, siz hep onun aslında bunu yapmak istemediğini düşünüyordunuz. Her şeyi, sanki çocukların dediği gibi mahsusçuktandı, yani sadelik ve doğallıktan uzaktı.

— Evet, evet, tanıyorum ben sizi Bazarov, diye tekrarladı. (Çoğu taşralı ve Moskovalı bayanlar gibi onun da yeni tanıştığı her erkeği soyadıyla çağırma alışkanlığı vardı.) Bir sigara yakar mısınız?

Bu arada bir koltuğa yayılıp bacağını havaya kaldırmış olan Sitnikov,

— Sigara da fena olmaz ama, siz önce yemek verin bize lütfen, dedi. Çok açız çünkü. Ayrıca söyleyin de, bir şişe şampanya getirsinler.

— Keyfine de pek düşkündür, dedi Yevdoksiya ve güldü. (Gülerken üst dişeti görünürdü.) Ne dersiniz Bazarov, keyfine pek düşkün değil midir?

Sitnikov pek kurularak,

— Rahat yaşamayı severim, dedi. Liberal olmamı engellemez bu.

Yevdoksiya,

— Hayır engeller, engeller! diye haykırdı. (Hizmetçisine yemek ve şampanya konusuyla ilgilenmesini söyledikten sonra Bazarov'a dönüp ekledi.) Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz? Hiç kuşkum yok, paylaşıyorsunuzdur benim bu görüşümü.

— Hayır, dedi Bazarov. Bir parça et bir parça ekmekten daha iyidir, kimya açısından da öyledir.

— Siz kimyayla mı ilgileniyorsunuz? Ben çok severim kimyayı. Yeni bir

yapıştırıcı bile yaptım.

— Yapıştırıcı mı? Siz mi?

— Evet, ben. Hem ne için biliyor musunuz? Kukla yapımında kullanmak için, kuklanın başı kopmasın diye. Gördüğünüz gibi ben de pratik bir insanım. Ama bütünüyle hazır değil. Daha Liebig'i okumam gerekiyor. Aklıma gelmişken, "Moskova Haberleri"nde Kislyakov'un kadın emeği üzerine makalesini okudunuz mu? O makaleyi okuyun lütfen. Sanırım, kadın sorununa ilgi duyuyorsunuzdur. Ya okul sorununa? Arkadaşınız ne iş yapıyor? Adı nedir?

Bayan Kukşina nazlı bir kayıtsızlıkla, cevap beklemeden peş peşe sıralıyordu sorularını; şımarık çocuklar da dadılarıyla böyle konuşur...

— Adım Arkadiy Nikolaiç Kirsanov ve yaptığım hiçbir iş yok, dedi Arkadiy.

Yevdoksiya bir kahkaha attı.

— Bu çok hoş işte! Ne yani, sigara da mı içmiyorsunuz? Viktor, biliyor musunuz, size çok kızgınım.

— Neden?

— Gene George Sand'ı övmeye başladığınızı duydum. Oysa çağdışı bir kadından başka bir şey değildir! Emerson'la nasıl bir tutabilirsiniz onu? Eğitimle de, fizyolojiyle de, hiçbir şeyle ilgili bir fikri yok. Embriyolojinin adını bile duymadığına eminim; oysa günümüzde böyle şeyleri bilmeden ne yapabilirsiniz? (Bunu söylerken kollarını bile iki yana açmıştı Yevdoksiya.) Ah, bu konuda ne harika bir yazı yazmış Yeliseviç! Dâhi bir bay şu Yeliseviç! (Yevdoksiya "adam" yerine her zaman "bay" sözcüğünü kullanırdı.) Bazarov, gelin kanepede benim yanıma oturun. Bilmiyorsunuzdur belki, sizden çok korkarım ben.

— İzninizle sorabilir miyim? Neden?

— Korkulacak bir baysınız da ondan; öyle bir eleştirmensiniz ki. Aman Tanrım! Komik şeyler söylüyorum, aptal bir çiftçi karısı gibi konuşuyorum. Doğrusunu isterseniz, ben de bir çiftçi karısıyım. Benim de bir çiftliğim var, hatta Yerofey adında bir kâhyam bile var, garip biridir. Cooper'ın Pathfinder'ından farkı yok. Kimseye benzemez! Gelip buraya yerleştim ben de; çekilmez bir kent, öyle değil mi? Ama ne yaparsın!

Bazarov kayıtsız bir tavırla,

— Öteki kentler gibi bir kent, dedi.

— İlginç yanı çok az, kötü olan da bu! Eskiden kışları Moskova'da geçirirdim... Ama şimdi değerli eşim Mösyö Kukşin oturuyor orada. Hem şimdi Moskova da... Bilmiyorum ama, sanırım orası da böyle olmuştur artık. Yurtdışına çıkmayı düşünüyorum; geçen yıl hazırlıklarımı tamamlamıştım bile.

— Herhalde Paris'e gidecektiniz, değil mi? dedi Bazarov.

— Paris'e ve Heidelberg'e.

— Neden Heidelberg'e?

— Neden olacak, Bunsen orada!

Buna söyleyecek bir şey bulamadı Bazarov.

— Pierre Sapojnikov... tanıyor musunuz onu?

— Hayır, tanımıyorum.

— İnsaf, Pierre Sapojnikov... Lidiya Hostatova'ya çok sık gelir.

— Onu da tanımıyorum.

— Bir gün evime kadar bana eşlik etmek istedi. Tanrıya şükür, özgür bir kadınım, çocuğum da yok... Neler diyorum ben: Tanrıya şükür, dedim! Neyse, önemli değil.

Yevdoksiya tütünden sararmış parmakları arasında bir sigara sarıp diliyle ıslattıktan sonra yaktı. Hizmetçi kadın elinde tepsiyle geldi.

— İşte kahvaltınız da geldi. Önce çerez almak ister miydiniz? Viktor, şişeyi açın, bu sizin göreviniz.

Sitnikov,

— Benim, benim, dedi ve tiz bir kahkaha daha attı.

Bazarov, üçüncü kadehini içerken,

— Burada güzel bayanlar var mı? diye sordu.

— Var, dedi Yevdoksiya. Ama hepsi de boş insanlar. Sözgelimi, mon amie[20] Odintsova fena değildir. Ama ne yazık ki ünü... Öte yandan, bu önemli de olmayabilirdi, ancak görüşlerinde bağımsızlık, genişlik, hiçbir şey yoktur... Tüm

eğitim sistemimizi değiştirmek gerek. Hep düşünmüşümdür: Kadınlarımız çok kötü eğitiliyor.

Sitnikov araya girdi:

— Onlarla bir şey yapılamaz. Küçümsenmektir tek hak ettikleri, ki ben de öyle yapıyor, tamamen küçümsüyorum onları! (Sitnikov'un en çok hoşlandığı şey birilerini küçümsemek ve bunu açıkça söylemekti; özellikle kadınlara saldırırdı, oysa birkaç ay sonra, sırf Prenses Durdoleosova olarak doğduğu için karısına yaltaklanacağını bilmiyordu.) Hiçbiri şu andaki sohbetimizi anlayabilecek durumda değildir, hiçbiri biz ciddi erkeklerin oturup onların sözünü etmesine değmez!

Bazarov,

— Zaten bizim konuşmamızı anlamaya ihtiyaçları yoktur, dedi.

Yevdoksiya söze karıştı:

— Kimden söz ediyorsunuz?

— Güzel kadınlardan.

— Nasıl? Demek siz de Proudhon'un düşüncesini paylaşıyorsunuz?

Bazarov kibirli bir tavırla doğruldu oturduğu yerde.

— Ben kimsenin düşüncesini paylaşmam: Benim kendi düşüncelerim vardır.

— Kahrolsun otoriteler! diye haykırdı Sitnikov.

Tapındığı adamın önünde düşüncesini açıkça belirtmek fırsatını yakaladığına sevinmişti.

Kukşina,

— Ama Macauley... diye başlayacak oldu.

Birden gürledi Sitnikov:

— Macauley de kahrolsun! Yoksa o hoppaları savunmaya mı niyetlisiniz siz?

— Hoppaları falan değil, kanımın son damlasına kadar savunacağıma yemin ettiğim kadın haklarını savunuyorum.

— Kahrolsun! (Ama birden sustu Sitnikov. Mırıldandı.) Kadın haklarına bir

şey dediğim yok da...

— Evet, farkındayım, Panslavistsiniz siz!

— Hayır, Panslavist falan değilim, gerçi, elbette...

— Hayır! Hayır! Hayır! Panslavistsiniz. Domostroy taraftarısınız.[21] Elinizde kırbaç olsun istiyorsunuz!

— Kırbaç iyi bir şey, dedi Bazarov. Ne var ki, son damlasına yetiştik...

Yevdoksiya, Bazarov'un sözünü kesti:

— Neyin?

— Şampanyanın, değerli Avdotya Nikitişna, şampanyanın... Sizlerin kanının değil.

Yevdoksiya devam etti:

— Kadınlara saldırıldığında kayıtsız kalamıyorum. Korkunç bir şey bu, korkunç. Onlara saldıracak yerde, Michelet'in kitabını okuyun: "De l'Amour" [22] Harikadır! (Yevdoksiya kolunu kanepenin buruş buruş yastığının üzerine bitkin bir biçimde bırakarak ekledi.) Baylar, gelin biraz da aşktan konuşalım.

Ansızın bir sessizlik oldu.

Sessizliği Bazarov bozdu:

— Hayır, aşktan konuşmanın ne gereği var şimdi?.. Demin Odintsova'dan söz etmiştiniz... Adı buydu, değil mi? Kimdir o bayan?

— Harika bir şey! Harika! diye cıyakladı Sitnikov. Sizinle tanıştırırım. Akıllı, zengin ve dul... Ne yazık ki, tam anlamıyla gelişmiş değil: Bizim Yevdoksiya'yla da yakınlaşmalı. Sağlığınıza içiyorum Eudoxie! Tokuşturalım kadehlerimizi! "Et toc, et toc, et tin-tin-tin! Et toc, et toc, et tin-tin-tin!!"

— Çok haylazsın Victor.

Yemek uzun sürdü. Birinci şampanya şişesini ikinci, üçüncü, hatta dördüncü izledi... Yevdoksiya ha bire konuşuyor, Sitnikov da onunla yarışıyordu. Evlilik nasıl bir şeydir, bir önyargı mı, yoksa suç mudur, insanlar nasıl dünyaya gelir, eşit mi, değil mi, aslında kişilik denen şey nedir gibi konularda uzun uzun konuştular. Sonunda iş, yüzü içtiği şampanyadan kıpkırmızı kesilmiş Yevdoksiya'nın, yassı tırnaklarıyla akordu bozuk piyanonun tuşlarını

gıcırdatarak, kısık sesiyle önce Çingene şarkıları, arkasından Seymour Schiff'in "Uyuyor Granada" romansını söylemesine dek vardı. Bu arada Sitnikov atkısını başına sarmış, Yevdoksiya romansta ölmek üzere olan âşığın şu sözlerini söylerken ölü taklidi yapıyordu.

"Ve birleşsin dudakların benimkilerle

Ateşli bir öpücükte"

Sonunda dayanamadı Arkadiy,

— Baylar, burası Bedlam'a[23] döndü... dedi.

Konuşmaya seyrek olarak, komik bir sözcükle katılan Bazarov –daha çok şampanya içmekle meşguldü– yüksek sesle esnedikten sonra kalktı, Yevdoksiya'yla vedalaşmadan, Arkadiy'le birlikte çıkıp gitti. Sitnikov da arkalarından koştu.

Yaltaklanır tavırlarla Bazarov'un bir sağında, bir solunda koştururken soruyordu:

— Ee, nasıldı, nasıldı? Çok ilginç biri olduğunu söylemiştim size! Keşke onun gibi daha çok kadınımız olsa! Bir açıdan üstün bir yüksek ahlak örneğidir.

Bazarov, o anda önünden geçmekte oldukları meyhaneyi parmağıyla göstererek,

— Senin babanın şu meyhanesi de bir ahlak örneği mi oluyor? dedi.

Sitnikov gene tiz bir kahkaha attı. Geldiği aileden utanırdı ve Bazarov'un bu beklenmedik dokundurmasının kendisi için övünülecek bir şey olup olmadığı konusunda kararsızdı.

# XIV

Birkaç gün sonra valinin balosu vardı. Matvey İlyiç günün gerçek "kahramanıydı"; kentin soylular başkanı herkese tek tek, bu baloya sırf valiye olan saygısından geldiğini söylüyor, valiyse balo sırasında bile bir kenarda oturmuş, sağa sola "yönetimle ilgili buyruklar vermeyi" sürdürüyordu. Matvey İlyiç'in davranışlarındaki yumuşaklık ancak onun gibi büyüklük taslayan birinde olabilirdi. Herkese (kimine hafiften tiksintisini, kimine saygısını belirterek) güzel şeyler söylüyordu; kadınların yanında "un vrai chevalier français"[24] gibi davranıyor, yüksek bir devlet görevlisine yakışır biçimde gürültülü, kimsenin katılmadığı kahkahalar atıyordu. Yüksek sesle "yeğenim" diyerek Arkadiy'in sırtına vurdu; eski bir frak giymiş Bazarov'un yüzüne alttan alttan bakarak, dalgın ve hoşgörülü bir tavırla, içinden ancak "ben..." ve de "pek çok..." gibi sözcüklerin anlaşılabildiği dostça bir şeyler mırıldandı. Sitnikov'a sıkması için parmaklarını uzatarak gülümsedi, ama hemen öte yana çevirdi başını. Baloya giysisinin altına krinolin takmadan, kirli eldivenlerle, saçına bir cennet kuşu takıp gelmiş Kukşina'ya bile "enchante" demişti. Balo çok kalabalıktı. Yeterince kavalye de vardı; siviller daha çok duvar diplerinde birbirine sokulup sıralanmışlardı, ama subaylar durmadan dans ediyorlardı. Özellikle, içlerinden Paris'te altı hafta kalmış, orada "zut", "ah fichttrre", "pst, pst, mon bibi"[25] vs. gibi kabadayılara yakışır birtakım deyimler öğrenmiş biri durmak bilmiyordu. Bu deyimleri tam Paris ağzıyla, pek çalımlı bir biçimde söylüyor, aynı zamanda "si j'avais"[26] yerine "si j'aurais" diyor; "elbette" anlamına "absolument" sözcüğünü kullanıyor; kısacası, Fransızların bizim beyleri onların dilini melekler gibi "comme des anges" konuştuğumuza inandırmak gereği duymadıkları zamanlar öylesine alay ettikleri, o yüce Rusça-Fransızca karışımı dili yeğliyordu.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Arkadiy kötü dans ediyordu; Bazarov'unsa dansa kalktığı bile yoktu. İkisi bir köşeye çekilmişlerdi. Bir süre sonra Sitnikov geldi yanlarına. Küçümser bir gülümseme vardı dudaklarında; çevresine küstah tavırlarla bakınarak aşağılayıcı şeyler söylüyordu. Bundan büyük haz duyduğu belliydi. Birden değişti yüzü ve Arkadiy'e dönüp, canı sıkılmış gibi şöyle dedi: "Odintsova geldi."

Dönüp baktı Arkadiy ve salonun kapısında dikilen siyah giysili, uzun boylu bir kadın gördü. Kadının görkemli duruşu çarpmıştı onu. Çıplak kolları düzgün bedeninin iki yanına sarkıyordu, parlak saçlarından yuvarlak omuzlarına zarif bir biçimde ince küpeçiçekleri dökülüyordu. Aydınlık gözleri, bir parça çıkık alnının

altından, zeki ve dingin, ama özellikle dingin (dalgın değil) bakıyordu; dudaklarındaysa belli belirsiz bir gülümseme vardı. Yüzünden yumuşak, hoş bir güç yayılıyordu sanki.

Arkadiy sordu Sitnikov'a:

— Onunla tanışıyor musunuz?

— Çok yakınız. İsterseniz tanıştırayım sizi.

— Lütfen... Bu kadrilden sonra.

Bu arada Bazarov'un dikkatini çekmişti Odintsova.

— Kim şu bayan? diye mırıldandı. Diğerlerine hiç benzemiyor.

Sitnikov kadrilin bitmesini bekledikten sonra Arkadiy'i Odintsova'nın yanına götürdü; ama onunla pek yakın tanışıyor gibi görünmüyordu: Konuşurken kekelemeye başlamıştı, kadın da şaşkın şaşkın bakıyordu ona. Ne var ki, Andrey'in soyadını duyunca yüzü sevinçle aydınlandı. Arkadiy'e onun Nikolay Petroviç'in oğlu olup olmadığını sordu.

— Oğluyum, dedi Arkadiy.

— Babanızla iki kez karşılaştım ve onunla ilgili çok şey duydum, dedi Odintsova. Sizinle tanıştığıma çok sevindim.

Bu arada bir yaver sokuldu Odintsova'nın yanına, onu kadrile davet etti. Odintsova kabul etti bu daveti.

Arkadiy saygılı bir tavırla sordu:

— Siz dans ediyor muydunuz?

— Ediyorum. Neden dans etmediğimi düşündünüz? Yoksa bunun için yaşlı mı buldunuz beni?

— Rica ederim, olur mu hiç... Öyleyse izin verin, mazurkaya davet edeyim sizi.

Odintsova hoşgörüyle gülümsedi.

— Elbette, dedi.

Arkadiy'in yüzüne baktı. Ama yüksekten değil de, evli kadınların pek genç

erkek kardeşlerine baktıkları gibi bir bakıştı bu.

Odintsova Arkadiy'den fazla büyük değildi; yirmi dokuzuna daha yeni girmişti, ama Arkadiy onun yanında kendini küçük bir ilkokul ya da lise öğrencisi gibi hissediyordu. Matvey İlyiç kurumlu bir tavırla, iltifatlar ederek Odintsova'nın yanına sokuldu. Arkadiy kenara çekildi ama gözlerini Odintsova'dan ayırmıyordu: Kadril süresince de yalnızca onu izledi. Odintsova, kavalyesiyle de, yüksek dereceden bir memurla da aynı rahatlıkla konuşuyor, sakin sakin başını sağa sola çeviriyor, bakışlarını salonda dolaştırıyordu. İki kez tatlı tatlı gülümsemişti bile. Burnu, hemen bütün Ruslarda olduğu gibi hafif iriceydi, cildi de pek pürüzsüz sayılmazdı; bütün bunlara karşın, Arkadiy ömründe böylesine güzel bir kadın görmediğini düşünüyordu. Odintsova'nın sesi kulaklarından gitmiyordu, giysisinin kıvrımları bile sanki öteki kadınlarda olduğundan daha bir değişik, daha bir gösterişli, daha bir geniş duruyordu üzerinde. Hareketleri de aynı zamanda hem akıcı, hem doğaldı.

Mazurkanın ilk notaları duyulduğu sırada, damının yanında oturan Arkadiy bir şeyler söylemek istiyor, ama içinde bir korku hissediyordu; yalnızca ellerini saçlarında gezdirmiş, tek sözcük edememişti. Ama bu çekingenliği, heyecanı uzun sürmedi; Odintsova'nın sakinliği ona da geçmişti: On beş dakika geçmeden rahat tavırlarla babasından, amcasından, köydeki ve Petersburg'daki yaşamından söz ediyordu. Odintsova yelpazesini açıp kapayarak nazik bir ilgiyle onu dinliyordu; Arkadiy'in gevezeliği onu damından ayırdıkları zamana kadar sürüyordu. Bu arada Sitnikov da iki kez dansa kaldırmıştı Odintsova'yı. Yerine dönünce gene Arkadiy'in yanına oturuyordu Odintsova, hemen yelpazesini alıyordu; oysa o anda soluk alışı bile hızlanmıyordu. Arkadiy, Odintsova'nın yanında olmanın, onunla konuşmanın verdiği mutlulukla içi dopdolu, onun gözlerinin içine, güzel alnına ve sevimli, vakur, zeki yüzüne bakarak gene hemen anlatmaya başlıyordu. Odintsova az konuşuyordu, ama kullandığı bazı sözcüklerden onun hayatı tanıdığı belli oluyordu; açıkladığı birtakım gözlemlerinden Arkadiy bu genç kadının çoğu şeyi anlayıp kavradığı sonucunu çıkarmıştı...

— Bay Sitnikov sizi yanıma getirirken yanınızda duran kimdi? diye sordu Odintsova.

Arkadiy soruya soruyla karşılık verdi:

— Onu fark ettiniz mi? Ne hoş bir yüzü var, değil mi? Adı Bazarov, dostumdur.

Arkadiy "dostunu" anlatmaya başladı.

Öylesine ayrıntılı, öylesine heyecanlı anlatıyordu ki, Odintsova dönüp dikkatle ona baktı. Bu arada mazurka bitmek üzereydi. Damından ayrılacağı için üzülüyordu Arkadiy: Onun yanında yaklaşık bir saatini harika geçirmişti! Doğrusu, bütün bu süre içinde Arkadiy, Odintsova'nın ona hoşgörüyle yaklaştığını sanmış, bu yüzden kadına minnettarlık duyması gerektiğini hissetmişti... Ne var ki genç yüreklere ağır gelmez bu duygular.

Müzik kesildi.

Odintsova kalkarken,

— Merci, dedi. Ziyaretime geleceğinize söz verdiniz. Gelirken dostunuzu da getirin. Hiçbir şeye inanmama cüretini gösterebilen birini tanımak, benim için ilginç olacak.

Vali, Odintsova'nın yanına gelip yemeğin hazır olduğunu söyledi ve telaşlı bir yüz ifadesiyle kolunu verdi ona. Uzaklaşırlarken, Odintsova, Arkadiy'e son bir kez daha gülümsemek, başını eğerek ona selam vermek için dönüp arkaya baktı. Arkadiy yerlere kadar eğilerek karşılık verdi selamına, sonra arkasından bakarak (siyah ipek giysisinin gümüşe çalan parıltılarla sardığı düzgün bedeni ne harika görünmüştü o anda!), "Daha şimdiden unutmuştur bile benim varlığımı," diye düşündü ve bir tür latif tevazu hissi doldu içine.

Arkadiy, Bazarov'un bulunduğu köşeye dönünce sordu ona Bazarov:

— Eee? Tadını çıkardın mı bari? Demin adamın biri anlatıyordu, aman neymiş senin o hatun öf, öf; gerçi adam budalanın tekiydi galiba... Sence nasıl bir şey o kadın, öf, öf mü?..

— Bu tanımlamanı hiç anlayamadım, diye karşılık verdi Arkadiy.

— Vay canına! Ne de masum!

— Öyleyse, senin o adamın ne dediğini anlayamadım diyeyim. Çok sevimli bir kadın Odintsova, orası kesin, ama öylesine soğuk ve katı ki...

Bazarov,

— Yani derin sular gibi... anlarsın ya! Soğuk olduğunu söylüyorsun. En tatlısı öylesidir. Dondurma sever misin sen?

— Olabilir, diye mırıldandı Arkadiy. Bu konuda bir şey söyleyemeyeceğim.

Seninle tanışmak istiyor; seni ona götürmemi rica etti.

— Beni ona nasıl anlattığını tahmin ediyorum! Ama iyi ettin. Götür o zaman. Kim olursa olsun, ister taşralı dişi bir aslan, ister Kukşina gibi bir "émancipée"... onda o omuzlar varken... Uzun zamandır öylesini görmemiştim.

Bazarov'un alaycılığı Arkadiy'in canını sıkmıştı, ama –genelde olduğu gibi– bundan hoşlanmasa da sitem etmedi arkadaşına... Alçak sesle,

— Kadınlarda serbest düşünceye neden karşısın? dedi.

— Çünkü, kardeş, gözlemlerime göre, kadınlar arasında serbest düşünceli olanlar yalnızca ucubelerdir.

Konu orada kapandı. İki genç yemekten hemen sonra balodan ayrıldılar. Kukşina kinle, ama biraz da ürkek arkalarından baktı ve gülümsedi: İkisinin de onunla ilgilenmemiş olmaları gururunu incitmişti. Herkes dağılıncaya kadar kaldı baloda Kukşina ve gecenin dördünde Sitnikov'la Paris usulü polka-mazurka oynadı. Bu öğretici gösteriden sonra da valinin verdiği balo sona erdi.

# XV

Ertesi gün Bazarov, Odintsova'nın kaldığı otelin merdivenlerinden Arkadiy'le birlikte çıkarken şöyle diyordu:

— Bakalım, bu bayan memelilerin hangi türüne giriyor. Fena kokular geliyor burnuma da.

Arkadiy,

— Şaşıyorum sana! diye bağırdı. Nasıl oluyor bu? Sen, sen Bazarov... böylesine sığ bir ahlak anlayışıyla, böylesine...

Önemsemez bir tavırla kesti sözünü Bazarov:

— Çok tuhafsın doğrusu! Bizde "fena" demenin "iyi" anlamına geldiğini bilmiyor musun sen? İşe yarar, anlamına gelir. Hem bugün onun tuhaf bir evlilik yaptığını söyleyen sen değil miydin? Gerçi bana göre kadın için zengin, yaşlı bir kocaya varmak hiç de tuhaf bir şey değildir, üstelik akıllıcadır da. Ortalıkta dolaşan dedikodulara inanmam ben, ama kültürlü valimizin dediği gibi, bunlarda haklılık payı olduğunu düşünmeyi severim.

Bir şey söylemedi Arkadiy ve odanın kapısını tıklattı. Üniformalı genç bir uşak iki arkadaşı, bütün Rus otellerinde olduğu gibi kötü döşeli, ama her yanında saksılarda çiçekler olan geniş bir odaya aldı. Çok geçmeden Bayan Odintsova sade bir sabah kıyafetiyle geldi. İlkbahar güneşinin ışığında şimdi daha da genç gösteriyordu. Arkadiy Bazarov'u tanıştırdı ona ve gizli bir hazla, Bazarov'un sanki biraz sıkılıp utandığını hissetti; öte yandan Odintsova dünkü gibi, tam anlamıyla sakindi. Bazarov da utandığının farkındaydı ve bu yüzden canı sıkılmıştı. "Aferin sana! Bir kadından çekiniyorsun!" diye geçirdi içinden ve bir koltuğa tıpkı Sitnikov gibi yayılıp abartılı bir senlibenlilikle konuşmaya başladı. Odintsova ışıl ışıl gözlerini ayırmıyordu ondan.

Anna Sergeyevna Odintsova, Sergey Nikolayeviç Loktev'in kızıydı; zamanında yakışıklılığı, maceraperestliği ve kumarbazlığıyla nam salmış olan Sergey Nikolayeviç, Petersburg ve Moskova'da on beş yıl fırtınalı bir yaşam sürdükten sonra kumarda varını yoğunu yitirmiş ve köye yerleşmek zorunda kalmıştı. Ama köye döndükten kısa bir süre sonra ölmüş, iki kızına (Anna yirmi, Katerina on iki yaşındaydı) küçük bir çiftlik bırakmıştı. Son zamanlarda yoksullaşmış Prens X...'lerin soyundan gelen anneleri ise daha kocasının parlak devrinde

Petersburg'da ölmüştü. Babasının ölümünden sonra Anna çok zor günler geçirdi. Petersburg'da gördüğü parlak öğrenimin çiftlik işlerinde de, evde de, kapalı köy yaşamında da ona hiç yararı olmamıştı. Çevrede kimseyi tanımıyordu ve akıl danışacağı kimsesi yoktu. Babası komşularla ilişki kurmaktan uzak durmuştu; kendince küçük görüyordu onları, onlar da kendilerince onu, kuşkusuz. Ama Anna hiç kaybetmemişti kendini, hemen annesinin kız kardeşi, huysuz, kendini beğenmiş bir yaşlı kadın olan Prenses Avdotya Stepanovna X...'e bir mektup yazıp onu yanına çağırmıştı; yaşlı kadın yeğeninin evine yerleşmiş, en güzel odaların hepsine el koymuştu. Sabahtan akşama kadar homurdanıp, huysuzluk edip duruyor ve elinde kalan biricik kölesi olan mavi kordonlu, kül rengi üniformalı, üçgen şapkalı, asık suratlı uşağı olmadan bahçeye dolaşmaya bile çıkmıyordu. Anna, teyzesinin bütün kaprislerine sabırla katlanıyor, bir yandan da kız kardeşinin eğitimiyle ilgileniyor ve taşrada solup gitme düşüncesine kendini alıştırmış gibi görünüyordu... Ama kaderi başka bir yol çizmişti ona. Bir rastlantı sonucu, tuhaf huyları olan, vesveseli, tombul, hantal, asık suratlı, ama hiç de aptal ve kötü olmayan Odintsov diye, kırk altı yaşlarında çok zengin biri tesadüfen onu görüp âşık oldu ve evlenme önerisinde bulundu. Önerisini kabul etti Anna, evlendiler. Altı yıl bir arada yaşadıktan sonra Odintsov öldü ve büyük servetinin tümünü Anna'ya bıraktı. Kocasının ölümünden sonra bir yılı aşkın bir süre köyden ayrılmadı Anna Sergeyevna; sonra kız kardeşiyle birlikte yurtdışına gitti, ama yalnızca Almanya'da kaldı. Canı sıkıldı ve ... kentine kırk versta uzaklıktaki çok sevdiği Nikolskoye'ye döndü. Çok güzel döşeli, limonluklarıyla harika bir bahçesi olan (kocası bir dediğini iki etmezdi) görkemli bir evi vardı orada. Anna Sergeyevna kente nadiren, çoğu zaman işleri için, o da kısa bir süreliğine iniyordu. Çevrede pek sevmiyorlardı onu; özellikle Odintsov'la evliliği yüzünden kızıyor, onunla ilgili masallar uyduruyorlardı. Babasının üçkâğıtlarına onun da karıştığını, yurtdışına boşuna değil, bazı talihsiz sonuçları düzeltmek amacıyla gittiğini söylüyorlardı... Dedikoducular sözlerinin sonunu şöyle bağlıyorlardı: "Anlarsınız ya. Hem ateşten hem sudan kurtuldu." Bölgenin ünlü hazırcevabı bu söz karşısında hemen şunu ekliyordu: "Hem de bakır boru içinde." Anna Sergeyevna bütün bu dedikoduları duyuyor, ama hepsi bir kulağından girip ötekinden çıkıyordu: Sağlam kişilikli, epey kararlı bir kadındı.

Odintsova koltukta arkasına yaslanmış, kollarını göğsünün üstünde kavuşturmuş, Bazarov'u dinliyordu. Her zamankinin tersine, çok konuşuyordu Bazarov; dinleyicisini etkilemek istediği apaçıktı ki bu da Arkadiy'i bir kez daha şaşırtmıştı. Yalnız, Bazarov'un amacına ulaşıp ulaşamadığını kestiremiyordu. Anna Sergeyevna'nın yüzünden, etkilenip etkilenmediğini anlamak çok güçtü: Hep aynı hoş, kibar ifade vardı yüzünde; güzel gözleri dikkatle ışıyordu, ama

dingin bir dikkatti bu. Bazarov'un ilk anlardaki tuhaf tavırları, kötü bir koku veya kulak tırmalayan bir ses misali, tatsız bir etki yaratmıştı onun üzerinde; ama delikanlının utandığı için böyle davrandığını hemen anlamış, bu hoşuna bile gitmişti. Yalnızca bayağılık ters teperdi onda ve hiç kimse de Bazarov'un bayağı olduğunu söyleyemezdi. Arkadiy o gün birkaç kez daha şaşırdı. Bazarov'un Odintsova'yla, görüşlerinden, kanılarından söz edebileceği aklı başında bir kadınla konuşur gibi konuşmaya başlayacağını bekliyordu. Odintsova'nın da "hiçbir şeye inanmayacak kadar cesur" birini dinlemeye hazır olduğu belliydi. Oysa Bazarov tıp biliminden, alternatif tedaviden, botanikten söz etmeye başlamıştı. Odintsova'nın köyde yalnızken zamanını boş geçirmediği anlaşılıyordu: İyi birkaç kitap okumuştu ve düzgün bir Rusçası vardı. Konuyu müziğe getirecek oldu, ama Bazarov'un sanata değer vermediğini fark edince, Arkadiy'in hemen halk ezgilerinin öneminden söz etmeye başlamasına karşın, usulca botanik konusuna döndü. Odintsova, Arkadiy'e küçük kardeşiymiş gibi davranmayı sürdürüyordu: Besbelli, onun yalnızca iyi yürekliliğine, dürüstlüğüne, gençliğine değer veriyordu. Değişik konulardaki telaşsız, canlı sohbetleri üç saati aşkın sürdü.

Sonunda arkadaşlar kalkıp vedalaşmaya başladılar. Anna Sergeyevna şefkatle baktı ikisinin yüzüne; bembeyaz, güzel elini uzattı onlara ve bir an düşündükten sonra kararsız, ama hoş bir gülümsemeyle şöyle dedi:

— Baylar, can sıkıntısından korkmuyorsanız Nikolskoye'ye, bana gelin.

— Aman efendim, öyle şey olur mu Anna Sergeyevna? diye haykırdı Arkadiy. Kendi hesabıma büyük bir mutluluk duyarım bundan...

— Ya siz Mösyö Bazarov?

Bazarov yalnızca başını öne eğdi ve bir kez daha şaşırttı Arkadiy'i: Arkadaşının yüzünün kızardığını fark etmişti.

Sokağa çıktıklarında Arkadiy şöyle dedi:

— Eee? Hâlâ aynı fikirde misin? Öf, öf, öf... mü?

— Bunu kim bilebilir? dedi Bazarov. Görmedin mi nasıl buz kesmiş! (Kısa bir sessizlikten sonra ekledi.) Düşes sanki pek buyurgandı.. Bir arkasında sürünen eteğiyle başında tacı eksik...

Arkadiy,

— Bizim düşesler öyle Rusça konuşamazlar, dedi.

— Yokluk çekmiş kardeşim, kuru ekmeğin tadını biliyor...

— Ama gene de harika bir kadın, diye mırıldandı Arkadiy.

Bazarov sürdürdü konuşmasını:

— O ne vücuttu öyle! Hemen anatomi sınıfına götürmeli!

— Tanrı aşkına kes, Yevgeniy! Çok ileri gidiyorsun.

— Kızma, hanım evladı. Birinci sınıf diyorum işte. Mutlaka köyüne gitmeliyiz.

— Ne zaman?

— İstersen öbür gün. Burada ne işimiz var! Kukşina'yla şampanya mı içeceğiz? Akraban liberal yüksek devlet memurunu mu dinleyeceğiz?.. Yarından sonra çekip gideriz. Hem babamın küçük çiftliği de yakın oraya. Şu Nikolskoye, ... yolu üzerinde değil mi?

— Evet.

— Optime.[27] Hiç oyalanmayalım, yalnızca aptallarla çok akıllılar oyalanırlar. Söylüyorum sana: Harika bir vücudu var!

Üç gün sonra iki arkadaş arabayla Nikolskoye yolundaydılar. Güneşli bir gündü, ama çok sıcak değildi; besili posta atları kıvrık, örgülü kuyruklarını hafiften sallayarak yan yana, uyum içinde gidiyorlardı. Arkadiy yola bakarak, nedenini bilmeden gülümsüyordu.

Bazarov birden,

— Kutla beni! diye haykırdı. Bugün yirmi iki haziran, isim günüm benim. Bakalım nasıl geçecek. Bugün evde bekliyorlar beni –sesini alçalttı– beklerlerse beklesinler, dert değil!

# XVI

Anna Sergeyevna'nın çiftliği çıplak bir tepenin yamacında, yeşil çatılı, beyaz sütunlu, ana kapısının üstünde "İtalyan usulü" bir "İsa'nın Dirilişi" freski olan, sarı boyalı, taş kilisenin hemen yakınındaydı. Freskte yuvarlak hatlarıyla dikkati en çok çeken, ön planda, yere uzanmış miğferli esmer savaşçıydı. Kilisenin hemen arkasında, saz damlarında yer yer bacaların göründüğü iki sıra evleriyle köy vardı. Bey evi kiliseyle aynı, Aleksandr usulü yapılmıştı: Bey evi de sarı boyalı, yeşil çatılı, beyaz sütunluydu, alınlığında da bir arma vardı. İlin mimarı bu iki binayı da, kendi deyimiyle "anlamsız ve keyfi" icatlara tahammülü olmayan merhum Odintsov'un istekleri doğrultusunda yapmıştı. Evin iki yanı eski bahçenin koyu yeşil ağaçlarıyla çevriliydi ve ön kapıya giden, iki yanında budanmış çamların olduğu bir yol vardı.

İki arkadaşı ön kapıda üniformalı, iriyarı iki uşak karşıladı, biri hemen haber vermek için kâhyaya koştu. Çok geçmeden gelen siyah fraklı, şişman kâhya, konukları halı döşeli merdivenden çıkarıp, iki karyola ve gerekli bütün tuvalet eşyalarıyla hazır, özel bir odaya götürdü. Evde düzenin hüküm sürdüğü belliydi: Her şey tertemizdi, her yer bakanlık bekleme odalarında olduğu gibi, güzel kokuyordu.

Kâhya,

— Anna Sergeyevna sizi yarım saat sonra kabul edecekler, dedi. Şimdilik herhangi bir emriniz var mıydı?

— Herhangi bir emrimiz yok muhterem, dedi Bazarov. Yalnızca bir bardakçık votka getirebilir miydiniz acaba?

— Baş üstüne efendim, diye mırıldandı kâhya hiçbir şaşkınlık belirtisi göstermeden ve çizmelerini gıcırdatarak gitti.

Bazarov,

— Bu ne granjar[28] öyle! dedi. Yanılmıyorsam, şatafat diyorsunuz buna siz? Tam bir düşes, hem de kusursuz...

Arkadiy karşılık verdi:

— Ama iyi bir düşes, senin benim gibi iki sıkı aristokratı daha ilk görüşünde evine davet ediyor.

— Özellikle beni, bir köy hekiminin, gelecekte yine köy hekimi olacak oğlunu. Bir diyakoz torununu... Bir diyakoz torunu olduğumu biliyorsun, değil mi?..

Bazarov bir an sustuktan sonra dişlerini gıcırdatarak ekledi:

— Speranski[29] gibi... Gene de havası yerinde hanımefendinin, hem de ne yerinde! Frak mı giyseydik dersin?

Arkadiy yalnızca omuz silkti... Ama o da bir parça sıkılmıştı.

Yarım saat sonra Bazarov'la Arkadiy konuk salonuna indiler. Burası oldukça lüks, ama zevksiz döşeli, yüksek tavanlı, çok geniş bir salondu. Pahalı, ağır mobilyalar büyük bir titizlikle, altın yaldız işlemeli kahverengi kâğıt kaplı duvarlar boyunca yerleştirilmişti; bu mobilyaları merhum Odintsov, Moskova'dan, komisyonculuk da yapan şarap tüccarı bir arkadaşı aracılığıyla getirtmişti. Ortadaki divanın üzerinde, duvarda sarı saçlı, sarkık tombul yüzlü bir adamın portresi asılıydı... Konuklara düşmanca bakar gibiydi. Bazarov, Arkadiy'e fısıldadı: "Kocası galiba. Sıvışalım mı, ne dersin?" Ama tam o anda ev sahibesi girdi salona. Üzerinde hafif, muslin bir giysi vardı. Kulaklarının arkasına düz taradığı saçları temiz, taptaze yüzüne bir genç kız havası veriyordu.

— Sözünüzü tuttuğunuz için çok teşekkürler, diye başladı. Bir süre konuğum olun. Gerçekten, çok güzeldir burası. Kız kardeşimle tanıştıracağım sizi; çok güzel piyano çalar. Sizin için bunun bir anlamı yoktur kuşkusuz Mösyö Bazarov; ama siz müzikten hoşlanıyorsunuz sanırım Mösyö Kirsanov. Kız kardeşimden başka, yaşlı teyzem de benim yanımda, ayrıca bir komşum da kimi zaman kâğıt oynamaya gelir: Hepimiz bu kadarız işte. Buyurun, oturalım.

Odintsova, bu küçük söylevini sanki önceden ezberlemiş gibi özellikle akıcı bir tonla vermişti, sonra Arkadiy'e döndü. Odintsova'nın annesinin Arkadiy'in annesini tanıdığı, hatta onun Nikolay Petroviç'e olan aşkında aralarında sırdaşlık ettiği anlaşıldı. Arkadiy merhum annesinden heyecanla söz etmeye başladı. Bu arada Bazarov albümleri incelemeye başlamıştı. Kendi kendine düşünüyordu: "Ne uslu bir çocuk oldum ben!"

Açık mavi tasmalı güzel bir tazı, tırnakları döşemede ses çıkararak daldı salona, arkasından siyah saçlı, esmer, yüzü yuvarlakça ama hoş, kara gözlü, on sekiz yaşlarında genç bir kız girdi. Kolunda çiçek dolu bir sepet vardı.

Odintsova başıyla onu göstererek,

— İşte size benim Katyam, dedi.

Katya hafifçe diz kırıp konukları selamladıktan sonra ablasının yanına oturdu, sepetindeki çiçekleri ayırmaya koyuldu. Tazı (adı Fifi idi) kuyruğunu sallayarak sırayla iki konuğun yanına gitti, soğuk burnunu ikisinin de eline dokundurdu.

Odintsova sordu kız kardeşine:

— Bunların hepsini sen mi topladın?

— Evet, dedi Katya.

— Peki teyzem çaya gelecek mi?

— Gelecek.

Katya konuşurken pek sevimli, utangaç, içten gülümsüyordu ve konuştuğu kişiyi güleç bir ciddiyetle aşağıdan yukarı süzüyordu. Sesi, yüzündeki ayva tüyleri, avuçları pespembe beyaz elleri, hafifçe dar omuzlarıyla taptaze, her şeyiyle pırıl pırıl bir genç kızdı... Durmadan kızarıp bozarıyor, sık sık soluyordu.

Odintsova, Bazarov'a döndü:

— Kibarlığınızdan bakıyorsunuz albümlere Yevgeniy Vasilyiç, dedi. Sizi hiç ilgilendirmediklerini sanıyorum. İyisi mi, buraya, yanımıza gelin, bir şeyleri tartışalım.

Bazarov yaklaştı.

— Neyi tartışalım istersiniz?

— Neyi isterseniz. Ama baştan uyarayım sizi, müthiş bir rakibim.

— Siz mi?

— Evet, ben. Şaşırmış gibisiniz. Neden?

— Çünkü gördüğüm kadarıyla sakin, soğukkanlı birisiniz. Oysa tartışma için insanın heyecanlı olması gerekir.

— Bu kadar kısa zamanda nasıl anlayabildiniz beni? Bir kere çok sabırsız ve inatçıyım, iyisi mi Katya'ya sorun; sonra, hemen kaptırıveririm kendimi.

Bazarov, Anna Sergeyevna'nın yüzüne baktı.

— Belki siz daha iyi bilirsiniz. Buyurun size bir tartışma konusu. Demin albümünüzde Saksonya İsviçre'sinin resimlerine bakıyordum; böyle şeylerin

beni ilgilendirmeyeceğini söylediniz. Benim sanattan anlamadığımı düşündüğünüz için böyle söylediniz herhalde; evet, gerçekten anlamam ben sanattan... Ancak o görünümler beni jeoloji, sözgelimi dağların yapısı, yerleşimi açısından ilgilendirebilir.

— Bağışlayın... Bir jeolog olarak kitaplara, bu konuda yapılmış araştırmalara başvuracak yerde resimlerle ilgileniyorsunuz.

— Kitapların onlarca sayfada anlattığı şeyi bir resim açık seçik anlatır bana da ondan.

Bir an sustu Anna Sergeyevna. Dirseklerini masaya dayayıp (bu hareketiyle yüzünü Bazarov'un yüzüne daha da yaklaştırmıştı) şöyle dedi:

— Demek hiç ilgi duymuyorsunuz sanata? Sanatsız nasıl yapıyorsunuz?

— İzninizle sorabilir miyim, neye yarar sanat?

— En azından insanları tanımaya, anlamaya...

Bazarov gülümsedi.

— Bunun için önce hayat tecrübesi gerekir; sonra şunu da söyleyeyim size, kişileri ayrı ayrı incelemek uğraşmaya değmez. İnsanlar bedensel yönden de, ruhsal yönden de birbirine benzer: Her birimizin bir beyni, bir dalağı, bir kalbi vardır, ciğerlerimizin yapısı da aynıdır. Ruhsal yapımız da hemen hepimizde aynıdır: Görünüşteki küçük farklılıkların bir anlamı yoktur. Bir tek insanı ele alıp incelemek ötekilerin tümüyle ilgili karar vermek için yeterlidir. İnsanlar ormandaki ağaçlar gibidirler. Hiçbir bitkibilimci her akağacı tek tek incelemeye kalkışmaz.

Çiçekleri hiç acele etmeden bir araya toplamaya çalışan Katya şaşırmış gibi kaldırdı başını, Bazarov'a baktı ve onun çabuk, önemsemez bakışıyla karşılaşınca kulaklarına kadar kızardı. Anna Sergeyevna başını salladı.

— Ormandaki ağaçlar gibidirler... diye tekrarladı. Yani siz aptal biriyle zeki biri, iyi yürekliyle hain arasında fark yoktur diyorsunuz, öyle mi?

— Hayır, vardır: Hasta biriyle sağlıklı biri arasında olduğu gibi. Yapısı aynı olsa bile, veremli birinin ciğerleri sizinle benimki gibi değildir. Bedensel hastalıkların nereden kaynaklandığını az çok biliyoruz; ama ruhsal hastalıklar kötü eğitimden, çocukluktan başlayarak kafalara doldurulan gereksiz bir sürü şeyden, sözün kısası, toplumdaki bozukluklardan oluyor. Toplumu düzeltin, bu

hastalıklar kalmayacaktır.

Bazarov bütün bunları, o anda kendi kendine şöyle düşünüyor gibi söylüyordu: "İster inan bana, ister inanma, umurumda değil!" Uzun parmaklarını favorilerinin üzerinde yavaşça gezdiriyor, bakışları salonun içinde dolaşıyordu.

Anna Sergeyevna,

— Yani toplum düzelirse ortalıkta aptal ve kötü insan kalmayacak mı diyorsunuz? diye sordu.

— En azından, toplum düzelirse insanın akıllı, aptal, iyi ya da kötü olmasının hiçbir önemi kalmayacak.

— Evet, anlıyorum; herkeste aynı dalak olacak.

— Tam öyle işte hanımefendi.

Odintsova, Arkadiy'e döndü.

— Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz Arkadiy Nikolayeviç?

— Ben de Yevgeniy'e katılıyorum, diye cevap verdi Arkadiy.

Katya alttan alttan baktı ona.

Odintsova,

— Şaşıyorum size baylar, dedi. Daha çok konuşacağız sizinle... Ama sesini duydum, teyzem çaya geliyor; kadıncağızın kulaklarına acımalıyız.

Anna Sergeyevna'nın teyzesi Prenses X... sıska, yumruk kadar yüzlü, gri peruğunun altından gözleri kötü kötü bakan ufak tefek bir kadındı; salona girdi, konukları zoraki selamladıktan sonra, ondan başka kimsenin oturmaya cesaret edemediği geniş, kadife koltuğa çöktü. Katya ayaklarını uzatması için önüne bir minder koydu; ihtiyar, ona teşekkür etmedi, hatta başını kaldırıp yüzüne bile bakmamıştı. Sıska bedeninin neredeyse tümünü kaplayan sarı şalının altında elleri kıpırdadı. Sarı rengi seviyordu Prenses: Bağcıklı başlığında bile açık sarı kurdeleler vardı.

Odintsova sesini yükseltip,

— Nasıl teyzeciğim, iyi uyuyabildiniz mi? diye sordu.

Yaşlı kadın,

— Gene burada bu köpek... diye söylendi. (Fifi'nin ona doğru kararsız birkaç adım attığını fark edince bağırdı.) Hoşt, hoşt!

Katya, Fifi'yi çağırdı, dışarı çıkması için kapıyı açtı ona.

Fifi, kendisini dolaşmaya çıkaracakları umuduyla koşarak dışarı attı kendini, ama kapının dışında yalnız kalınca kapıyı tırmalamaya, inlemeye başladı. Prenses kaşlarını çattı. Katya dışarı çıkmak için yerinden kalkmıştı ki...

— Sanırım çay hazırdır, dedi Odintsova. Baylar, buyurun gidip çayımızı içelim. Teyzeciğim, kahvaltıya buyurun.

Prenses sessizce koltuğundan kalktı ve en önde çıktı salondan. Onun arkasından herkes yemek odasına yürüdü. Üniformalı ufak tefek bir Kazak uşak, gene başka kimsenin oturamadığı, yastıklarla desteklenmiş koltuğu prensesin oturması için gürültüyle masadan geri çekti; Katya çayları koydu ve armalı bir bardağı önce ona uzattı. Yaşlı kadın çayına bal koydu (çayı şekerle içmenin hem günah, hem de bir şeye tek kapik harcamamasına karşın, pahalı olduğunu düşünürdü). Kısık bir sesle sordu birden:

— Ee? Prens İvan ne yazıyor?

Cevap veren olmadı ona. Bazarov'la Arkadiy, herkesin yaşlı kadına saygılı davranmasına karşın, evde onunla pek ilgilenilmediğini hemen anlamışlardı. Bazarov şöyle geçirdi içinden: "Prens soyundan geldiği için, hava olsun diye katlanıyorlar ona..." Çaydan sonra Anna Sergeyevna konuklarına dolaşmaya çıkmayı önerdi. Ama bu arada yağmur atıştırmaya başladığından prenses dışında herkes konuk salonuna döndü. Kâğıt oyunlarını seven Porfiriy Platonıç adındaki şişman, kır saçlı, komşu da çıkagelmişti; kısa bacakları tornadan çıkmış gibi, pek kibar, şakacı biriydi. Daha çok Bazarov'la konuşan Anna Sergeyevna ona, eski moda bir kâğıt oyunu olan preferans oynayacaklarını, kendisinin onlara katılmak isteyip istemeyeceğini sordu. Bazarov, gelecekteki köy hekimliği görevine kendini alıştırması için bunun gerekli olduğunu söyleyerek razı oldu.

— Ama dikkatli olun, dedi Anna Sergeyevna. Porfiriy Platonıç'la yeneriz sizi. (Katya'ya dönüp ekledi.) Katya sen de Arkadiy Nikolayeviç'e bir şeyler çal. Müzik seviyor, biz de oynarken dinleriz.

Katya isteksizce piyanoya yöneldi; müziği gerçekten sevmesine karşın, Arkadiy de isteksiz bir tavırla onu izledi: Bayan Odintsova'nın onu kendinden uzaklaştırmaya çalıştığını düşünüyordu. Onun kalbindeyse, o yaşlardaki her gençteki gibi aşkın sezgisine benzeyen o belirsiz, güçlü coşku vardı. Katya

piyanonun kapağını kaldırdı ve Arkadiy'e bakmadan,

— Neyi çalmamı istersiniz? diye sordu.

Arkadiy ilgisiz bir tavırla karşılık verdi:

— Neyi isterseniz.

Katya gene dönüp ona bakmadan,

— Daha çok ne tür müzik seviyorsunuz? diye sordu.

Arkadiy aynı tavırla karşılık verdi:

— Klasik.

— Mozart'ı sever misiniz?

— Severim.

Katya, Mozart'ın C minor Sonata Fantasia'sını çıkardı. Biraz sert ve kuru olsa da, güzel çalıyordu. Gözlerini notalardan ayırmadan, dudakları sımsıkı kapalı, piyanonun önünde kıpırdamadan dimdik oturuyordu. Ancak sonatın sonuna doğru yüzü kıpkırmızı oldu, çözülen saç örgüsünden küçük bir tutam esmer alnının üzerine düştü.

Ezginin büyülü, tasasız neşesi arasında ansızın öylesine acı dolu, handiyse trajik o hüznün başladığı sonatın son bölümü özellikle etkilemişti Arkadiy'i... Ne var ki, Mozart'ın müziğinin onda yarattığı düşüncelerin Katya'yla ilgisi yoktu. Ona bakarken yalnızca şöyle düşünüyordu: "Gerçekten de fena çalmıyor bu bayan, kendi de fena değil".

Sonat bitince Katya parmaklarını piyanonun tuşlarından kaldırmadan sordu: "Yeter mi?"

Arkadiy onu daha yormak istemediğini söyledi ve onunla Mozart üzerine konuşmaya başladı. Bu sonatı öğrenmeyi kendisinin mi seçtiğini, yoksa bunu ona başka birinin mi önerdiğini sordu. Ama Katya tek heceli sözcüklerle cevaplar veriyordu ona: Saklanmış, içine kapanmıştı. Böyle olduğu zamanlar uzun süre dışa çıkmaz, açılmazdı; yüzünde inatçı, neredeyse bön bir ifade olurdu. Ürkek değil ama güvensiz ve bir parça da utangaçtı. Ablası –elbette bunun farkına bile varmadan– öyle yetiştirmişti onu. Arkadiy, tekrar salona dönen Fifi'yi yanına çağırıp, durumu kurtarmak için, gülümseyerek köpeğin başını okşamaya başlamış, Katya da yeniden çiçekleriyle ilgilenmeye

koyulmuştu.

Bu arada Bazarov peş peşe kaybetti. Oyunda Anna Sergeyevna çok iyiydi, Porfiriy Platonıç ise durumu kurtarmıştı. Bazarov büyük para kaybetmiş sayılmazdı ama gene de keyfi kaçmıştı. Akşam yemeğinde Anna Sergeyevna tekrar botanik konusunu açtı.

— Yarın sabah dolaşmaya çıkalım, dedi. Sizden bizim buraların kır çiçeklerinin Latince adlarını ve özelliklerini öğrenmek istiyorum.

— Çiçeklerin Latince adları ne işinize yarayacak? dedi Bazarov.

— Her şeyin bir düzeni olmalı, diye karşılık verdi Anna Sergeyevna.

Arkadiy, onlara ayrılan odada baş başa kaldıklarında şöyle dedi arkadaşına:

— Ne harika bir kadın şu Anna Sergeyevna!

— Evet, dedi Bazarov. Kafası çalışan bir kadın. Çok da görmüş geçirmiş.

— Bunu ne anlamda söylüyorsun Yevgeniy Vasilyiç?

— İyi anlamda, iyi anlamda sevgili dostum Arkadiy Nikolayeviç! Çiftliğini çok iyi yönettiğinden de kuşkum yok. Ama asıl harika olan, o değil, kız kardeşi.

— Nasıl yani? Şu esmer ufaklık mı?

— Evet, o esmer ufaklık. Evet, istediğin her şey var onda: Hem körpe, hem el değmemiş, hem utangaç, hem sessiz... Onunla ilgilenmeye değer işte. İstediğin biçime sokarsın onu; oysa öteki feleğin çemberinden geçmiş...

Arkadiy cevap vermedi ve iki arkadaş, kafalarında apayrı düşüncelerle yatıp uyudular.

O gece Anna Sergeyevna da konuklarını düşünüyordu. Yapmacıksız oluşu ve düşüncelerinin sivriliği yüzünden hoşlanmıştı Bazarov'dan. Şimdiye kadar karşılaşmadığı, ama çok merak ettiği yeni bir şey bulmuştu onda.

Anna Sergeyevna oldukça tuhaf yaradılışlı bir kadındı. Her türlü önyargıdan uzaktı, sıkıca bağlı olduğu inançları bile yoktu; hiçbir şey karşısında geri çekilmez, hiçbir şeyden kaçınmazdı. Çoğu şeyi açıkça görür, çoğu şeyle yakından ilgilenir, ama hiçbirinden tatmin olmazdı; aslında tam bir tatmin aradığı da söylenemezdi. Soruşturan ama aynı zamanda kayıtsız bir zekâya sahipti: Kuşkuları asla bütünüyle yatışmaz ve asla endişeye varırcasına

güçlenmezdi. Varlıklı ve bağımsız olmasaydı, belki kendini bir savaşın içine atar, tutkuyu orada tanırdı herhalde... Ama, arada bir canı sıkılsa da, kolay bir yaşamı vardı ve nadiren heyecanlanarak, hiç acele etmeden, sakince yaşayıp gidiyordu. Kimi zaman gözlerinin önünde renkli dünyalar parlıyordu, ama bir süre sonra söndüklerine rahatlıyor, arkasından üzülmüyordu. Hayallerinin olağan ahlak kurallarının sınırlarını zorladığı olmuyor da değildi, ama o zamanlar bile göz kamaştırıcı biçimli bedeninin damarlarında kanı gene öyle sakin dolaşıyordu. Kimi zaman, hoş kokulu banyosundan bedeni sıcacık, yumuşacık çıktığında yaşamın boşluğunu, acılarını, kötülüklerini düşündüğü oluyordu... Ansızın bir cesaret doluyordu içine, güzel şeyler yapmak tutkusuna kaptırıyordu kendini; ama o anda yarı açık pencereden gelen ilk esintiyle canı sıkılıyor, neredeyse öfkeleniyordu, o anda yalnızca bir şey istiyordu: O iğrenç esintinin kesilmesini.

Hiç âşık olmamış her kadın gibi o da neyi istediğini bilmeden, bir şeylerin olmasını istiyordu. Her şeyi istediğini sanmasına karşın, aslında istediği bir şey yoktu. Merhum kocası Odintsov'a zor katlanmıştı (onun iyi biri olduğuna inanmasa, karısı olmayı kabul etmezdi muhtemelen ya, gene de parası için evlenmişti onunla) ve şapşal, hantal, bezgin, sıkıcı erkeklerden gizlice nefret eder olmuştu. Yurtdışında bir yerde yakışıklı, mert yüzlü, açık alnının altındaki mavi gözlerinde dürüst bir ifade olan, genç bir İsveçliyle tanışmıştı: Bu genç onu çok etkilemiş, ama Rusya'ya dönmesine engel olamamıştı.

Pek gösterişli yatağında dantelli yastıkların arasında, yumuşak, hafif yorganının altında yatarken, "Şu köy hekimi çok ilginç biri," diye düşünüyordu... Anna Sergeyevna lükse düşkünlüğünü babasından almıştı. Günahkâr ama çok iyi biri olan babasını çok severdi. Babası da ona çok düşkündü. Arkadaşıymış gibi dostça takılır, her türlü sırrını açar, çoğu şeyi ona danışırdı. Annesini pek hatırlamıyordu.

Kendi kendine, "Çok tuhaf biri bu hekim!" diye tekrar etti. Sonra gerindi, gülümsedi, kollarını başının altına aldı, daha sonra aptal bir Fransız romanının iki satırına şöyle bir göz gezdirdi, kitap düştü elinden ve tertemiz, hoş kokulu yatağında tatlı, serin bir uykuya daldı.

Ertesi sabah Anna Sergeyevna kahvaltıdan hemen sonra Bazarov'la, bitkileri incelemek için kırlara gitti ve tam öğle yemeği saatinde döndü. Arkadiy bir yere gitmemiş, yaklaşık bir saatini Katya'yla geçirmişti. Sıkılmamıştı Katya'nın yanında. Katya kendiliğinden dünkü sonatı ona bir kez daha çalmayı önermişti. Ama Bayan Odintsova döndüğünde, Arkadiy onu görür görmez kalbi sıkışmıştı... Bahçeden doğru yorgun adımlarla geliyordu; yanakları al aldı ve

yuvarlak hasır şapkasının altında gözleri her zamankinden daha aydınlıktı. Parmaklarının arasında ince bir kır çiçeğinin sapını evirip çeviriyordu. İnce şalı dirseklerinin üzerine kaymış, şapkasının gri, geniş kurdeleleri göğsünün üzerine dökülmüştü. Bazarov arkası sıra geliyordu. Her zaman olduğu gibi mağrur, rahattı, ama yüzündeki ifade neşeli, hatta yumuşak olsa da, Arkadiy'in hiç hoşuna gitmemişti. Bazarov dişlerinin arasından "Merhaba!" diye mırıldandıktan sonra odasına çıktı. Odintsova'ysa dalgın daldın sıktı Arkadiy'in elini ve o da yanından yürüyüp geçti.

"Merhaba!" diye geçirdi içinden Arkadiy... "Sanki hiç görüşmedik bugün..."

# XVII

Zaman (bilindiği üzere) bazen kuş gibi uçar gider, bazen sümüklüböcek gibi ilerler; ama insanın en çok hoşlandığı, onun çabuk mu, yavaş mı geçtiğini fark etmemesidir. Arkadiy'le Bazarov, Odintsova'nın yanında böyle tam on beş gün geçirdiler. Bunun nedeni biraz da, Anna Sergeyevna'nın evde ve yaşamında kurduğu düzendi. Bu düzene sıkı sıkı uyar ve herkesin de uymasını isterdi. Gün boyunca her şeyin belirlenmiş bir saati vardı. Sabahleyin saat tam sekizde herkes kahvaltı masasında toplanırdı, kahvaltıdan sonra öğle yemeğine kadar herkes ne istiyorsa onu yapardı. Bayan Odintsova o arada kâhyayla (çiftlik ondalık usulü işletiliyordu), baş uşakla, kilerci kadınla görüşürdü. Akşam yemeğinden önce sohbet veya birlikte bir şeyler okumak için tekrar toplanırdı herkes; akşamlar dolaşmaya, kâğıt oyunlarına, müziğe ayrılmıştı. Anna Sergeyevna saat on buçukta odasına çekilir, ertesi günle ilgili gereken emirleri verdikten sonra yatardı. Bazarov bu aşırı ölçülü, bir parça merasimi andıran günlük düzenden hiç hoşlanmamıştı. "Her şey tıkır tıkır yürüyor," diyordu: Üniformalı uşaklar, saygılı hizmetçiler, demokrat duygularını incitiyordu. İşler böyle yürüyecekse, yemeklerin de İngiliz usulü, fraklı, beyaz kravatlı yenmesi gerektiğini düşünüyordu. Bir gün söyledi bunu Anna Sergeyevna'ya. Düşüncesini herkesin çekinmeden açabileceği kadar rahat bir kadındı çünkü. Bazarov'u sonuna kadar dinledikten sonra şöyle dedi: "Kendi açınızdan doğru söylüyorsunuz ve bu durumda ben de tam bir hanımefendi oluyorum herhalde; fakat bir düzen olmadan köyde yaşayamaz insan, sıkıntıdan patlar," ve aynı yaşam biçimini sürdürdü. Bazarov homurdanıp duruyordu ya, o da, Arkadiy de Odintsova'nın evinde "işler tıkır tıkır yürüdüğü" için yaşamlarından hoşnuttu. Öte yandan, Nikolskoye'ye geldikleri ilk günden bu yana iki delikanlıda da büyük değişiklikler olmuştu. Anna Sergeyevna'nın (söylediklerini oldukça seyrek kabullense de) pek yakınlık gösterdiği Bazarov'da daha önceleri hiç görülmeyen bir huzursuzluk görülmeye başlamıştı: Hemen kızıveriyor, pek isteksiz konuşuyor, çevresine öfkeli bakıyor, içi sıkılıyor gibi, bir yerde uzun süre oturamıyordu. Odintsova'ya artık sırılsıklam âşık olduğuna karar vermiş olan Arkadiy'se derin bir hüzne kaptırmıştı kendini. Ne var ki, bu hüznü onun Katya'ya yakınlaşmasına engel olmuyordu, hatta genç kızla içten, dostça bir ilişki kurmasına yardımcı oluyordu. "Anna değer vermiyor bana! Vermesin ne çıkar? Bu hoş kız ilgi gösteriyor ya bana..." diye düşünüyor, gene tatlı duygular doluyordu içine. Katya, Arkadiy'in onda bir teselli aradığını belli belirsiz seziyor ve yarı çekingen, yarı güvenilir, masum bir dostluğun tadını ondan da, kendisinden de esirgemiyordu. Anna Sergeyevna'nın yanında birbiriyle

konuşmuyorlardı: Katya ablasının keskin bakışları altında siniyor, Arkadiy'se, her âşık gibi, sevdiği kadının yanında başkasıyla ilgilenemiyordu. Ama Katya'yla yalnızken iyi zaman geçiriyordu. Odintsova'nın ilgisini çekemeyeceğini hissediyordu; onunla yalnız kaldığında korkuyor, ne yapacağını şaşırıyordu. Odintsova da ne diyeceğini bilemiyordu, Arkadiy ona göre çok gençti çünkü. Öte yandan, Katya'nın yanında çok rahattı Arkadiy, hoşgörülü davranıyordu ona. Katya'nın müziğin, birlikte okudukları öykülerin, şiirlerin, daha bir sürü önemsiz şeyin kendisinde uyandırdığı duyguları anlatmasına, bütün bu önemsiz şeylerin onu da pek ilgilendirdiklerini fark etmeden veya anlayamadan, engel olmuyordu. Katya da onun hüzünlenmesine engel olmuyordu. Katya'nın yanında mutluydu Arkadiy, Bazarov da Odintsova'nın yanında. Bu yüzden, çoğunlukla şöyle oluyordu: İki çift kısa bir süre bir arada olduktan sonra, özellikle gezilerde ayrılıyordu. Katya doğaya tapıyordu, açıkça söylemeye cesaret edemiyordu gerçi ama Arkadiy de seviyordu doğayı. Odintsova'ysa Bazarov gibi doğaya karşı oldukça kayıtsızdı. Bizim iki arkadaşın neredeyse sürekli ayrı olmaları sonuçsuz kalmadı: Aralarındaki ilişki değişmeye başladı. Bazarov, Arkadiy'e Odintsova'dan söz etmiyordu artık; kadının "aristokrat davranışlarını" eleştirmeyi bile kesmişti. Evet, ilk günler olduğu gibi övüyordu gene Katya'yı; ancak Arkadiy'e duygusal eğilimlerini dizginlemesini öğütlüyordu, o kadar. Ama övgüleri aceleci, öğütleri ise kuruydu ve Arkadiy'le eskiden olduğundan daha bir az sohbet ediyordu... Sanki ondan utanıyor, kaçıyordu...

Her şeyin farkındaydı Arkadiy, ama farkında olduğunu belli etmiyordu.

Bütün bu "yeniliklerin" gerçek nedeni Odintsova'nın Bazarov üzerinde yarattığı duyguydu. Bazarov'a acı veriyordu bu duygu; ona biri ruhunda olup bitenden ima yollu bile söz edecek olsaydı, öfkelenir, alaycı bir kahkaha ve aşağılamalarla öyle bir şeyin söz konusu olmadığını söylerdi. Kadınlara ve kadın güzelliğine pek düşkündü Bazarov; ama ideal veya onun deyimiyle romantik anlamda aşkın bir saçmalık, aptallık olduğunu söyler, kahramanlık duygularını bir çeşit sakatlık veya hastalık sayardı. Toggenburg'u bütün minnesinger'ler ve troubadour'larla birlikte neden tımarhaneye tıkmadıklarına şaştığını da kaç kez söylemişti. "Bir kadın hoşuna mı gidiyor, elde etmeye çalış onu... Bunu başaramadın mı, üzülmene gerek yok, dünyanın sonu değil ya..." Odintsova'dan hoşlanıyordu. Onun için sağda solda söylenenler ve onun rahat tavırları, düşüncelerinin bağımsızlığı, ona gösterdiği yakınlık... Bütün bunlar Bazarov'un hoşuna gidiyordu. Ne var ki, kısa bir zaman sonra onu "elde edemeyeceğini" anlamıştı; buna rağmen ondan vazgeçemediğini gördükçe kendi kendine

şaşıyordu. Onu düşündükçe damarlarındaki kan kaynamaya başlıyordu; kanıyla kolayca başa çıkabilirdi, ama her zaman alay ettiği başka bir şeyler oluyordu içinde ve asıl gururuna dokunan da buydu. Anna Sergeyevna'yla konuşurken romantizmden, önceleri olduğundan daha da kayıtsız bir küçümsemeyle söz ediyordu; oysa yalnız kalınca kendisinin de bir romantik olduğunu nefretle sezinliyordu. O zaman ya çıkıp ormana gidiyor, önüne çıkan dalları kırarak, yüksek sesle dallara da, kendine de küfürler ederek uzun adımlarla dolaşıyor ya da samanlığa gidip saman yığınlarının üzerine tırmanıyor, gözlerini kapayıp uyumak için kendini zorluyor ve elbette her zaman başaramıyordu bunu. Birden, o tertemiz kolların bir gün boynuna dolanacağını, o mağrur dudakların öpüşlerine karşılık vereceğini, o zeki gözlerin sevgiyle... evet, sevgiyle onun gözlerinde duracağı geliyordu gözlerinin önüne ve o anda başı dönüyor, bir öfke patlaması daha yaşayana dek bir anlığına kendinden geçiyordu. Onu şeytan kandırmış gibi, birçok "utanılacak şey" düşünürken yakalıyordu kendini. Bazen Odintsova'da bir değişiklik olmuş gibisine geliyordu; yüz ifadesinde bir şeyler vardı sanki, belki de.... Ama o zaman genellikle ayaklarını yere vurarak tepiniyor veya dişlerini gıcırdatıyor, yumruğunu göstererek kendi kendine gözdağı veriyordu.

Ne var ki, Bazarov tamamen yanılmıyordu. Odintsova'yı etkilemişti; ilgisini çekmişti, onu çok düşünüyordu Odintsova. Yokluğunda canı sıkılmıyor, onu beklemiyordu, ama yanına geldiğinde hemen canlanıveriyordu; onunla baş başa kalmaktan hoşlanıyor, Bazarov onu kızdırdığı veya zevkini, seçkin alışkanlıklarını eleştirerek onu kırdığı zamanlar bile gene seve seve sohbet ediyordu onunla. Sanki Bazarov'u öğrenmeye, kendini de anlamaya çalışıyordu...

Bir gün birlikte bahçede dolaşıyorlardı. Bazarov ansızın, üzgün bir sesle, yakında köye, babasının yanına gitmek niyetinde olduğunu söyledi... Yüreğine bir şey batmış gibi bembeyaz oldu Anna Sergeyevna'nın yüzü; öyle bir sızı duymuştu ki, bunun ne anlama geldiğini sonra uzun uzun düşünmüştü. Bazarov gitmek niyetinde olduğunu, onu denemek, ne tepki vereceğini görmek için söylememişti: Hiçbir zaman "numara" yapmazdı. O sabah babasının kâhyasıyla, çocukluğunun amcacığı Timofeiç'le konuşmuştu. Timofeiç soluk sarı saçlı, yüzü rüzgârdan kızarmış, zayıf, çevik bir ihtiyardı; kısık bakan gözleri de yaştan sürekli ıslak ıslaktı. Beli deri kuşaklı gri mavi çuhadan kısa kaftanıyla, siyah çizmeleriyle birden çıkmıştı Bazarov'un karşısına.

— Oo! İhtiyar, merhaba! diye haykırmıştı Bazarov.

İhtiyar, yüzünü buruş buruş eden neşeli bir gülümsemeyle:

— Merhaba Yevgeniy Vasilyiç, demişti.

— Neden geldin buralara? Beni almaya mı yolladılar seni yoksa?

— Olur mu öyle şey efendim! diye kekelemişti Timofeiç. (Yola çıkarken aldığı kesin emri hatırlamıştı.) Beyefendinin işleri için kente iniyordum, sizin de burada olduğunuzu duyunca köy yoluna saptım... Yani sizi görmek için... Yoksa beyimi rahatsız etmek ister miyim hiç!

Bazarov sözünü kesmişti:

— Yalan söyleme hadi! Kente gitsen yolun buradan nasıl geçer?

Timofeiç ne diyeceğini bilememişti.

— Babam iyi mi?

— Tanrıya şükürler olsun, çok iyi.

— Ya annem?

— Tanrıma şükürler olsun! Arina Vlasyevna da çok iyi.

— Herhalde beni bekliyorlar, değil mi?

İhtiyar küçücük başını yana eğmişti.

— Ah Yevgeniy Vasilyeviç, beklemez olurlar mı! Annenizin babanızın durumunu gördükçe, Tanrı şahidimdir, içim sızlıyor.

— Hadi tamam, tamam! Uzatma! Söyle onlara, yakında geleceğim.

Timofeiç içini çekerek,

— Baş üstüne efendim, diye karşılık vermişti.

Evden çıkınca kasketini kulaklarına kadar başına geçirmiş ve kapıda bıraktığı sıska atlar koşulu arabasına binip yola çıkmıştı, ama kente doğru değil.

O akşam Odintsova odasında Bazarov'la oturuyordu; Arkadiy'se salonda bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, Katya'nın piyanosunu dinliyordu. Prenses üst kata, odasına çıkmıştı. Genelde konuktan, özellikle de, onun deyimiyle, bu "genç densizlerden" hiç hazzetmezdi. Alt katta surat asar, üst kattaki odasındaysa kimi zaman coşup öylesine küfürler savurmaya başlardı ki, bağcıklı başlığı takma saçıyla birlikte sallanırdı başında. Bunu biliyordu Odintsova.

— Nasıl oluyor da gitmeyi düşünüyorsunuz? diye başladı. Ya bana verdiğiniz söz?

Birden irkildi Bazarov.

— Hangi söz efendim?

— Unuttunuz mu? Birkaç kimya dersi verecektiniz bana.

— Ne yapabilirim efendim! Babam bekliyor beni; daha fazla geciktiremem artık. Ama şu kitabı okuyabilirsiniz: Pelouse ve Frémy'nin, "Notions Générales de Chimie"[30] Çok iyi bir kitaptır ve kolay anlaşılır bir dille yazılmıştır. Size gereken her şeyi bulacaksınız orada.

— Hatırlıyor musunuz: Kitabın... şeyin yerini tutmadığını söylüyordunuz... unuttum, nasıl demiştiniz, ne demek istediğimi anlıyorsunuzdur kuşkusuz... Hatırladınız mı?

— Ne yapabilirim! diye tekrarladı Bazarov.

Odintsova sesini alçalttı:

— Neden gidiyorsunuz?

Bazarov ona baktı. Odintsova başını koltuğun arkalığına yasladı ve dirseklerine kadar çıplak kollarını göğsünün üzerinde kavuşturdu. Üzerine delikli kâğıttan kafes geçirilmiş tek lambanın ışığında yüzü daha bir soluk görünüyordu. Anna Sergeyevna'nın üzerindeki bol, beyaz giysi yumuşak kıvrımlarla sarmıştı bedenini. Yalnızca, kolları gibi kavuşturduğu ayaklarının ucu görünüyordu.

— Neden kalayım? diye sordu Bazarov.

Odintsova hafifçe öte yana çevirdi başını.

— Ne demek neden? Yanımda olmaktan mutlu değil misiniz yani? Yoksa gittiğinize burada kimsenin üzülmeyeceğini mi sanıyorsunuz?

— Bundan hiç kuşkum yok.

Odintsova bir an sustuktan sonra,

— Yanılıyorsunuz, dedi. Ama ben inanmıyorum size. Bunu ciddi söylemiş olamazsınız. (Bazarov kıpırdamadan oturmayı sürdürüyordu.) Yevgeniy Vasilyiç, neden bir şey söylemiyorsunuz?

— Ne söyleyebilirim ki? Genelde insanlar için üzülmeye değmez, benim için ise hiç...

— Nedenmiş o?

— Ben renksiz, ilginç yanı olmayan biriyim. Doğru dürüst konuşmayı bile beceremiyorum.

— Sizi övmelerini istediğiniz için böyle konuşuyorsunuz Yevgeniy Vasilyiç.

— Öyle bir alışkanlığım yoktur. Öylesine değer verdiğiniz kibar yaşamın benim için ulaşılmaz olduğunu kendiniz de bilmiyor musunuz?

Odintsova mendilinin ucunu ısırdı.

— Nasıl düşünürseniz düşünün, ama siz gidince benim canım sıkılacak.

— Arkadiy kalacak, dedi Bazarov.

Odintsova hafiften omuz silkti.

— Canım sıkılacak, diye yineledi.

— Gerçekten mi? Ama ne olursa olsun, uzun sürmeyecektir can sıkıntınız.

— Neden öyle düşünüyorsunuz?

— Çünkü kendiniz söylemiştiniz, yalnızca evinizde düzen bozulduğunda canınız sıkılırmış. Öylesine düzgün, kusursuz bir yaşam biçimi edinmişsiniz ki kendinize, sizin için ne can sıkıntısı, ne hüzün... ne de herhangi bir rahatsız edici duygu söz konusu olabilir.

— Demek beni kusursuz buluyorsunuz... Yani düzgün bir yaşam edinmişim kendime?

— Hem de nasıl! Örnek mi istiyorsunuz: Birkaç dakika sonra saat dokuzu vuracak ve ben şimdiden biliyorum ki, yanınızdan kovacaksınız beni.

— Hayır, kovmayacağım Yevgeniy Vasilyiç. Kalabilirsiniz yanımda. Şu pencereyi açar mısınız... Havasızlıktan bunaldım sanki.

Bazarov kalkıp pencereyi itti. Birden gürültüyle açıldı pencere... Bunun böyle kolay açılacağını hiç beklemiyordu; üstelik elleri de titriyordu. Karanlık, sakin bir gece neredeyse simsiyah gökyüzüyle, hafiften hışırdayan ağaçlarıyla,

tertemiz havanın taptaze kokusuyla açık pencereden içeri bakıyordu.

Odintsova alçak sesle,

— Perdeyi indirin ve oturun, diye mırıldandı. Gitmeden önce sizinle konuşmak istiyorum. Biraz kendinizden söz edin bana; hiç kendinizden söz etmediniz.

— Sizinle yararlı şeylerden söz etmeye çalışıyorum Anna Sergeyevna.

— Çok alçakgönüllüsünüz... Ama ben sizinle, ailenizle, uğruna bizi terk ettiğiniz babanızla ilgili bir şeyleri bilmek istiyorum.

"Neden böyle şeyler söylüyor?" diye geçirdi içinden Bazarov ve yüksek sesle:

— Hiç de ilginç şeyler değil bütün bunlar, dedi. Özellikle sizin için. Sıradan insanlarız bizler...

— Peki sizce ben bir aristokrat mıyım?

Bazarov başını kaldırıp Odintsova'nın yüzüne baktı. Aşırı sert bir sesle,

— Evet, dedi.

Odintsova gülümsedi.

— İnsanların birbirine benzediğini, onları incelemeye değmediğini iddia ediyorsunuz ama, beni çok az tanıdığınız belli. Yaşam öykümü bir gün anlatırım size... Ama önce siz kendinizinkini anlatın.

— Sizi çok az tanıyorum, diye tekrarladı Bazarov. Belki haklısınız, belki her insan bir bilmecedir. Evet, sözgelimi siz: Toplumdan kaçıyor, insanlardan sıkılıyorsunuz ve bu yüzden iki üniversite öğrencisini evinize aldınız. Sizin gibi zeki, güzel bir bayan neden köyde yaşar?

Odintsova heyecanla kesti Bazarov'un sözünü:

— Nasıl? Ne dediniz? Benim gibi... güzel mi?

Bazarov kaşlarını çattı.

— Önemli değil, diye mırıldandı. Neden köye yerleştiğinizi tam anlayamadığımı söylemek istemiştim.

— Anlayamıyorsunuz demek... Yine de kendinizce bir açıklamanız vardır, değil mi?

— Evet... Bence sürekli aynı yerde kalmayı yeğlemenizin nedeni kendinizi fazla şımartmanız; konfora, rahatınıza çok düşkün olmanız, geri kalan her şeye son derece kayıtsız kalmanızdır.

Odintsova gene gülümsedi.

— Kendimi bir heyecana kaptırabileceğime kesinlikle inanmak istemiyorsunuz, değil mi?

Bazarov kaşlarının altından baktı Odintsova'ya.

— Merak edebilirsiniz belki, ama hepsi o kadar.

— Gerçekten mi? Sizinle neden anlaştığımızı şimdi anlıyorum; doğrusu siz de benim gibisiniz.

Bazarov boğuk bir sesle mırıldandı:

— Anlaştığımızı mı?..

— Evet!.. Ama gitmek istediğinizi unutmuşum.

Bazarov ayağa kalktı. Lamba hoş kokulu, sessiz odayı loş bir ışıkla aydınlatıyordu; arada bir dalgalanan perdenin arasından odaya gecenin ferahlatıcı tazeliğiyle gizemli fısıltıları süzülüyordu. Odintsova hiç kıpırdamadan oturuyordu ama anlaşılmaz bir heyecan yavaş yavaş doldurmaktaydı içini... Bu heyecan Bazarov'a da geçti. Ansızın genç, güzel bir kadınla baş başa olduğunu hissetti...

— Nereye? diye sordu Odintsova.

Bazarov cevap vermedi, oturdu.

Odintsova bakışını pencereden ayırmadan sürdürdü konuşmasını:

— Demek beni kaygısız, lükse düşkün, şımarık buluyorsunuz? Oysa ben çok mutsuz bir insan olduğumu düşünüyorum.

— Mutsuz ha! Neden? Birtakım saçma dedikoduları mı önemsiyorsunuz yoksa?

Odintsova yüzünü ekşitti. Bazarov'un onu yanlış anlaması canını sıkmıştı.

— O dedikodulara gülmüyorum bile Yevgeniy Vasilyeviç. Onların beni huzursuz etmesine izin vermeyecek denli de gururluyumdur. Mutsuz biriyim

çünkü... yaşama sevinci, isteği yok içimde. İnanmıyorsunuz bana, bunu danteller içinde, kadife koltukta oturan "aristokrat bir kadının" söylediğini düşünüyorsunuz. Gizlemiyorum: Konfor dediğiniz şeyi seviyorum, ama aynı zamanda yaşamayı pek o kadar sevmiyorum. Bu çelişkiyi nasıl isterseniz öyle yorumlayın. Ne var ki, bütün bunlar sizin gözünüzde romantizmdir.

Bazarov başını salladı.

— Sağlığınız yerinde, bağımsız ve zengin bir kadınsınız; daha ne istiyorsunuz? Ne istiyorsunuz?

Odintsova derin bir göğüs geçirdikten sonra,

— Ne istiyorum? diye tekrarladı. Çok yorgunum ve ihtiyarladım; çok uzun zamandır yaşıyorum sanki. (Şalının ucunu çıplak kolunun üzerine yavaşça çekti. Bazarov'la göz göze gelince belli belirsiz kızardı yüzü.) Geride öylesine çok anı bıraktım ki: Petersburg'daki yaşamım, zenginlik yıllarım, arkasından gelen yoksulluk, sonra babamın ölümü, evlenmem, daha sonra yurtdışına gidişim, anlayacağınız... çok anım var, ama hiçbiri hatırlanmaya değmez; önümde, ilerideyse uzun, çok uzun bir yol var, ama bir amacım yok... O yolu gitmek de istemiyorum.

— Çok mu umutsuzsunuz? dedi Bazarov.

Odintsova bir an sustuktan sonra cevap verdi:

— Hayır. Ama tatmin olamadım. Sanırım, bir şeye sıkı sıkı bağlansaydım...

— Âşık olmak istiyorsunuz, diye kesti sözünü Bazarov. Ama sevemiyorsunuz: Mutsuzluğunuzun nedeni bu işte.

Odintsova şalının ucunu incelemeye koyuldu.

— Sevme yeteneğimin olmadığını mı söylemek istiyorsunuz? diye mırıldandı.

— Aşağı yukarı! Ama buna mutsuzluk derken hata ettim. Tersine, daha çok acımak gerekir öyle birine.

— Nasıl birine?

— Seven birine.

— Nereden biliyorsunuz bunu?

Bazarov canı sıkılmış gibi karşılık verdi:

— Anlatılanlardan.

"Cilve yapıyorsun," diye geçirdi içinden. "Canın sıkılıyor ve yapacak başka işin olmadığı için beni sinirlendirmeye çalışıyorsun, oysa bana..." Bazarov'un kalbi gerçekten de duracak gibi çarpıyordu. Öne eğilip oturduğu koltuğun saçaklarıyla oynayarak ekledi:

— Bunun yanında, belki de aşırı titizsiniz...

— Olabilir. Benim için ya hep ya hiçtir. Cana candır... Benim hayatımı aldıysan, sen de kendi hayatını vereceksin bana; acımadan ve dönüşü olmayacak biçimde. Yoksa başka türlüsünü istemem.

— Doğru, dedi Bazarov. Hakça bir koşul bu... Hayret, nasıl oldu da şimdiye kadar... aradığınızı bulamadınız?

— Yoksa siz insanın kendini bir şeye vermesinin kolay olduğunu mu sanıyorsunuz?

— İnsan düşünecek, bekleyecek, kendi değerini bilecek, yani kendine değer verecek olursa kolay olmaz; ama düşünmezse, kendini vermesi çok kolay olur.

— İnsan nasıl değer vermez kendine? Bir değerim yoksa, bağlılığım kimin ne işine yarayacak?

— Benim sorunum değil bu. Değerim konusunda başkaları karar versin. Önemli olan insanın kendini bütünüyle verebilmesidir.

Odintsova koltuğunda öne doğru eğildi.

— Bütün bunları yaşamış gibi konuşuyorsunuz, dedi.

— Sırası geldi, öyle söyledim işte Anna Sergeyevna. Bildiğiniz gibi, benim konum değildir bunlar.

— Peki siz verebilir miydiniz kendinizi?

— Bilmiyorum, övünmeyi pek sevmem.

Odintsova bir şey söylemedi, Bazarov da sustu. Piyanonun sesi konuk salonundan onlara kadar geliyordu.

Odintsova,

— Bu geç saatte piyano mu çalıyor Katya? dedi.

Bazarov ayağa kalktı.

— Evet, geç oldu artık, dedi, sizin de yatmanız gerekiyor.

— Bekleyin, aceleniz ne... Size bir şeyler daha söylemek istiyorum.

— Nedir?

— Bekleyin, diye fısıldadı Odintsova.

Bakışları Bazarov'un yüzünde durmuştu, dikkatle onu inceler gibiydi.

Bazarov odanın içinde bir süre dolaştı, sonra birden Odintsova'nın yanına geldi, aceleyle, "Hoşça kalın" dedi, elini öyle bir sıktı ki, az kaldı bir çığlık atacaktı kadın, hızla yürüyüp çıktı odadan. Anna Sergeyevna birbirine yapışan parmaklarını dudaklarına götürüp hohladı, sonra birden fırladı koltuktan, Bazarov'u geri döndürmek istiyormuş gibi çabuk adımlarla kapıya yürüdü... O anda oda hizmetçisi kadın, üzerinde sürahi olan gümüş bir tepsiyle girdi odaya. Onu görünce durdu Odintsova, çıkmasını emretti ve tekrar koltuğuna oturup düşünmeye başladı. Saç örgüsü çözülmüş, kara bir yılan gibi omzuna düşmüştü. Anna Sergeyevna'nın odasında lamba daha uzun süre yandı. Odintsova parmaklarını gece ayazının hafiften ısırdığı kollarında arada bir gezdirerek uzun süre kıpırdamadan oturdu koltuğunda.

Bazarov'sa iki saat sonra çiyden ıslanmış çizmeleriyle, saçı başı karmakarışık, yüzü asık, döndü yatak odasına. Arkadiy'i yazı masasının başında, elinde bir kitapla, ceketinin önü ta yakasına kadar ilikli, oturur buldu.

Canı sıkkınmış gibi,

— Hâlâ yatmadın mı? diye sordu.

Arkadiy onun sorusuna cevap vermeden,

— Anna Sergeyevna'nın yanında çok kaldın bugün, dedi.

— Evet, siz Katya Sergeyevna'yla piyano çaldığınız sürece ben de onun yanında oturdum.

— Ben çalmıyordum... diye başladı Arkadiy ama hemen sustu. Gözlerinden yaşlar süzüleceğini hissetmişti ve alaycı arkadaşının karşısında ağlamak istemiyordu.

# XVIII

Ertesi gün Odintsova kahvaltıya indiğinde Bazarov uzun süredir başını fincanına eğmiş, öyle oturuyordu. Birden başını kaldırıp bakmıştı ona... Anna Sergeyevna da biri onu dürtmüş gibi dönüp Bazarov'a baktı, geceden bu yana yüzü hafiften sararmış gibiydi. Kahvaltıdan sonra hemen odasına çekildi ve öğle yemeğine kadar orada kaldı. Sabahleyin hava yağmurluydu, dolaşmaya çıkmak olanaksızdı. Herkes konuk salonunda toplanmıştı. Arkadiy bir derginin son sayısını almış, okuyordu. Prenses, her zamanki alışkanlığıyla önce Arkadiy uygunsuz bir şey yapıyormuş gibi, ona kötü kötü baktı, ama beriki hiç ilgilenmedi onunla.

Anna Sergeyevna,

— Yevgeniy Vasilyeviç, dedi, odama gelir misiniz... Bir şey soracağım size... Dün akşam bir kılavuz kitaptan söz etmiştiniz bana...

Kalkıp kapıya yürüdü Anna Sergeyevna. Prenses çevresine bakışıyla şöyle der gibiydi: "Bakın, bakın nasıl şaşırdım, görüyor musunuz!" Sonra gene Arkadiy'e dikti gözlerini. Ama Arkadiy bu kez yüksek sesle okumaya başladı ve yanında oturduğu Katya ile bakışıp okumayı sürdürdü.

Odintsova çabuk adımlarla girdi odasına. Bazarov bakışlarını önü sıra kayarak giden ipek giysiden ayırmadan, giysinin hışırtısını ve ıslığını dinleyerek ondan geri kalmamaya çalışıyordu. Odintsova dün akşam oturduğu aynı koltuğa çöktü, Bazarov da kendi yerine oturdu.

Kısa süren bir sessizlikten sonra sordu Anna Sergeyevna:

— Neydi o kitabın adı?

— Pelouse ve Frémy'in "Notions Générales"... dedi Bazarov. Ganot'un "Traité eleméntaire de physique expérimentale"[31] kitabını da öneririm. Bu eserde resimler çok daha belirgindir ve özellikle bu kitapta...

Odintsova kolunu öne uzattı.

— Yevgeniy Vasilyeviç, bağışlayın, kitaptan söz etmek için çağırmadım sizi buraya. Dünkü konuşmamızı sürdürmek istiyorum. Öyle acele çıkıp gittiniz ki... Sıkılmayacaksınız, değil mi?

— Emrinizdeyim Anna Sergeyevna. Dün akşam neden söz ediyorduk?

Odintsova yan yan baktı Bazarov'a.

— Yanılmıyorsam, mutluluktan konuşuyorduk. Kendimden söz ediyordum size. Birden "mutluluk" sözcüğü çıktı ağzımdan. Söyler misiniz, sözgelimi müzik dinlerken, sevdiğimiz insanlarla güzel bir akşam geçirirken, onlarla sohbet ederken duyduğumuz haz neden daha çok bir yerlerde var olan büyük bir mutluluğun yansımasıymış gibi gelir bize? Nedeni nedir bunun? Belki siz hiç tatmamışsınızdır bu duyguyu?

— Deyimi bilirsiniz: "Mutluluk bizim olmadığımız yerdedir." Ayrıca, tatmin olmadığınızı dün kendiniz de söylediniz. Benim aklımaysa böyle şeyler gelmez.

— Belki de komik buluyorsunuzdur bunları?

— Hayır, ama aklıma gelmiyorlar.

— Gerçekten mi? Biliyor musunuz, aklınızdakileri bilmeyi çok isterdim.

— Nasıl? Anlayamadım.

— Bakın ne diyeceğim, uzun zamandır size karşı açık olmak istiyordum. Bunu size söylememe gerek yok ya –zaten biliyorsunuz– sıradan bir insan değilsiniz; henüz gençsiniz, önünüzde koca bir hayat var. Neye hazırlıyorsunuz kendinizi? Nasıl bir gelecek bekliyor sizi? Demek istediğim şu: Amacınız nedir, nereye gidiyorsunuz, ruhunuzda neler var? Sözün kısası, kimsiniz siz, nesiniz?

— Şaşırtıyorsunuz beni Anna Sergeyevna... Doğal bilimlerle ilgilendiğimi biliyorsunuz. Kim olduğuma gelince...

— Evet, kimsiniz?

— Söyledim size, geleceğin köy hekimiyim.

Anna Sergeyevna sabırsız bir hareket yaptı.

— Neden öyle söylüyorsunuz? Kendiniz de inanmıyorsunuz buna. Arkadiy'den böyle bir cevap bekleyebilirim, ama sizden asla...

— Arkadiy'le ne ilgisi...

— Kesin! Böylesine mütevazı bir uğraşla yetinecek biri misiniz siz, hem her zaman tıbbın sizce bir anlamı olmadığını söylemiyor muydunuz? Sizin gibi gururuna düşkün bir insan köy hekimi olacak ha! Benden uzaklaşmak için böyle

söylüyorsunuz, çünkü hiç güvenmiyorsunuz bana. Ama biliyor musunuz, Yevgeniy Vasilyeviç, ben sizi anlayabilirdim: Bir zamanlar yoksul ve gururuma düşkündüm, tıpkı sizin gibi; sizin yaşadıklarınızı ben de yaşadım muhtemelen.

— Bütün bu söylediklerniz çok güzel, Anna Sergeyevna, ama bağışlayın beni... kendimden söz etmeye alışık değilimdir, hem aramızda öylesine bir uçurum var ki...

— Nasıl bir uçurum? Gene bir aristokrat olduğumu mu söyleyeceksiniz? Yeter artık Yevgeniy Vasilyiç. Sanırım kanıtlamışımdır size...

Bazarov, Anna Sergeyevna'nın sözünü kesti:

— Ayrıca büyük bölümü bize bağlı olmayan gelecek üzerine konuşmanın, düşünmenin ne gereği var? Bir şeyler yapma şansını yakalarsan ne âlâ, ama olmazsa, önceden boşuna gevezelik etmeye değmez en azından.

— Dostça sohbeti gevezelik sayıyorsunuz... Yoksa bir kadın olarak güveninize değer mi bulmuyorsunuz beni? Gerçi hepimizi küçümsüyorsunuz ya.

— Sizi küçümsemiyorum Anna Sergeyevna, siz de biliyorsunuz bunu.

— Hayır, bir şey bildiğim yok benim... Ama tutalım ki, gelecekte yapacaklarınızla ilgili konuşmaktan hoşlanmadığınızı anlıyorum; ama şimdi içinizde olup biteni...

— Olup biteni! diye tekrarladı Bazarov. Sanki ben bir devlet veya toplummuşum gibi konuşuyorsunuz! Kim ne derse desin, hiç de ilgi çekici bir şey değil bu; ayrıca insan içinde "olup biteni" her zaman yüksek sesle dışavurabilir mi?

— Peki ama insanın ruhunda olanları neden açıklayamayacağını ben anlayamıyorum.

— Siz açıklayabilir misiniz? diye sordu Bazarov.

Anna Sergeyevna kısa süren bir kararsızlıktan sonra karşılık verdi:

— Açıklayabilirim.

Bazarov başını önüne eğdi.

— Siz benden daha talihlisiniz o zaman, dedi.

Anna Sergeyevna sorar gibi baktı Bazarov'un yüzüne. Konuşmasını sürdürdü:

— Siz ne derseniz deyin, bence boşuna tanışmadık sizinle ve sonunda iki iyi dost olacağız. Sizin bu, nasıl söylesem, gerginliğinizin, kendinizi tutmanızın eninde sonunda geçeceğine inanıyorum.

— Peki kendimi tuttuğumu... ne demiştiniz başka... gerginliğimi... gerçekten fark ettiniz mi bende?

— Evet.

Bazarov kalkıp pencerenin önüne gitti.

— Peki, bu gerginliğimin nedenini, içimde neler olup bittiğini bilmek ister miydiniz?

Odintsova, kendisinin de anlayamadığı ürkek bir tavırla tekrarladı:

— Evet.

— Ve kızmayacaksınız?

— Hayır.

Bazarov, Odintsova'ya arkası dönük, pencerenin önünde ayakta duruyordu.

— Hayır mı? Öyleyse şunu bilin ki, aptalca, deli gibi seviyorum sizi... Sonunda istediğinize ulaştınız işte...

Odintsova kollarını öne doğru uzattı, Bazarov'sa alnını pencerenin camına dayamıştı. Soluk soluğaydı, tüm bedeni belirgin bir şekilde titriyordu. Ama bu bir delikanlının ürkek titremesi değildi, aşkını sevdiği insana ilk kez açmasının o tatlı korkusu da: İçinde çırpınan bir tutkuydu bu; öfkeye benzeyen, belki de öfkenin eşi olan çok güçlü, ağır bir tutku... Odintsova hem korkuya kapılmış, hem de Bazarov'a acımaya başlamıştı.

— Yevgeniy Vasilyiç, dedi.

İstemdışı bir sevecenlik vardı sesinde.

Birden döndü Bazarov, gözlerinde onu yiyecek gibi bir ifadeyle Odintsova'nın üzerine atılıp iki elini yakaladı ve kadını kendine çekip göğsüne bastırdı.

Odintsova hemen kurtulmadı Bazarov'un kollarının arasından, ama kısa bir süre sonra odanın en uzak köşesinde dikilmiş, oradan Bazarov'a bakıyordu. Bazarov ona doğru koştu...

Odintsova telaşla, korku içinde fısıldadı:

— Beni yanlış anladınız...

Görünüşe bakılırsa, Bazarov bir adım daha yaklaşsaydı, bir çığlık atacaktı... Bazarov dudaklarını ısırdı ve çıktı odadan.

Yarım saat sonra hizmetçi kadın Bazarov'dan bir pusula getirdi Anna Sergeyevna'ya. Hepsi bir satırcıktı pusulanın: "Bugün buradan gitmeli miyim, yoksa yarına kadar kalabilir miyim?" Anna Sergeyevna şöyle cevap yazdı: "Ne diye gideceksiniz? Ben sizi anlayamadım, siz de beni." Sonra şöyle düşündü: "Ben kendimi de anlayamadım."

Yemek saatine kadar ortalarda görülmedi Odintsova; elleri arkasında, kâh aynanın karşısında, kâh pencerenin önünde durarak odasında aşağı yukarı dolaştı; yanıyor gibi hissettiği ensesini arada bir mendiliyle yavaşça siliyordu. Bazarov'u açık olmaya, onun deyimiyle, ona "ulaşmaya" kendisini neyin zorladığını soruyordu kendine; nasıl hiçbir şeyin farkına varmamıştı... Yüksek sesle şöyle mırıldanıyordu: "Suçluyum; bunu önceden göremedim." Bazarov'un ona doğru atıldığında yüzünde beliren neredeyse vahşi ifadeyi hatırladıkça düşüncelere dalıyor, yüzü kıpkırmızı oluyordu.

Birden "Acaba?" diye mırıldandı, durup kâküllerini arkaya attı... Aynada görüyordu kendini; arkaya attığı başının görüntüsü, yarı aralık dudakları ve gözlerindeki gizemli bir gülümseme, o anda kendisinin de utandığı bir şey söyler gibiydi...

Sonunda verdi kararını: "Yok... Tanrı bilir, nerelere götürürdü beni bu. Şakaya gelmez böyle şeyler; kim ne derse desin, dünyada en önemli olan huzurdur."

Henüz bozulmamıştı huzuru, ama üzülmüş, nedenini bilmeden bir ara ağlamıştı bile; ne var ki, gururunun incinmesi değildi ağlamasının nedeni. Gururunun incindiğini düşünmüyordu: Daha çok, suçlu hissediyordu kendini. Bulanık birtakım duyguların etkisi altında, yaşamın ondan uzaklaştığını hissederek, yeni bir şeylere duyduğu özlemle kendini belli bir yere kadar zorlamış, o yaşama şöyle bir bakmak istemişti... ve orada dipsiz bir uçurum, bir boşluk... veya çirkinlik görmüştü.

# XIX

Odintsova her ne kadar kendine hâkim, her türlü önyargıdan uzak bir kadın olsa da, yemek odasına girdiğinde rahat değildi. Ama yemek iyi geçti. Porfiriy Platonıç gelmiş, birçok fıkra anlatmıştı. Kentten yeni dönmüştü Porfiriy Platonıç. Bir ara da valinin, Bourdaloue'nun, özel memurlarına, onları atla acil göreve göndermesi gerektiğinde hemen yola çıkabilmeleri için, mahmuzlarının sürekli takılı olması emrini verdiğini anlattı. Arkadiy alçak sesle Katya'yla konuşuyor, bir diplomat tavrıyla prensesle ilgileniyordu. Bazarov'un yüzü asıktı, konuşmalara ısrarla katılmıyordu. Odintsova onun öne eğik, öfkeli, asık, her çizgisinde küçümser bir kararlılık okunan yüzüne iki kez hiç gizlemeden, açıktan açığa baktıktan sonra şöyle geçirdi içinden: "Hayır... hayır... hayır..." Anna Sergeyevna yemekten sonra herkesle birlikte bahçeye çıktı. Bazarov'un onunla konuşmak istediğini fark edince gruptan birkaç adım ayrılıp durdu. Bazarov yanına gitti, ama başını kaldırıp Odintsova'nın yüzüne bakmadan, boğuk bir sesle şöyle dedi:

— Sizden özür dilemem gerekiyor Anna Sergeyevna. Bana kızıyorsunuzdur herhalde.

— Hayır, size kızmıyorum Yevgeniy Vasilyiç, dedi Odintsova. Ama üzgünüm.

— Öylesi daha kötü. Ne olursa olsun, yeterince cezalandırıldım. Sanırım siz de ne aptalca bir duruma düştüğümü anlamışsınızdır. "Neden gidiyorsunuz?" diye yazdınız bana. Ama kalmak istemiyorum burada, kalamam da. Yarın gideceğim.

— Yevgeniy Vasilyiç, siz neden...

— Neden mi gidiyorum?

— Hayır, bunu demek istememiştim.

— Geçmiş, geçmişte kaldı Anna Sergeyevna... Nasıl olsa er veya geç böyle olacaktı... Dolayısıyla, gitmem gerekiyor. Anladığım kadarıyla kalmamı gerektirebilecek tek bir koşul var; ama onun da gerçekleşeceği yok. Küstahlığımı bağışlayın ama, siz beni sevmiyorsunuz, asla da sevmeyeceksiniz, değil mi?

Siyah kaşlarının altından bir an parladı Bazarov'un gözleri.

Anna Sergeyevna cevap vermedi. Bir an, "Bu adamdan korkuyorum," diye geçti aklından.

Bazarov, onun ne düşündüğünü anlamış gibi,

— Hoşça kalın efendim, diye mırıldandı ve eve doğru uzaklaştı.

Anna Sergeyevna sessizce yürüdü arkasından, Katya'yı yanına çağırıp koluna girdi. Gece geç saatlere kadar kız kardeşini hiç ayırmadı yanından. Kâğıt oyununa katılmadı ve beyazlaşmış, üzgün yüzüne hiç gitmeyen biçimde durmadan güldü. Arkadiy şaşkınlık içindeydi, gençlere özgü bir dikkatle onu inceliyor, yani sürekli olarak soruyordu kendi kendine: "Ne anlama geliyor bu acaba?" Bazarov odasına kapanmıştı, ama çaya indi. Anna Sergeyevna gönül alıcı bir şeyler söylemek istiyordu ona, ama söze nasıl başlayacağına karar veremiyordu...

Beklenmeyen bir şey bu kararsızlıktan kurtardı onu: Uşak, Sitnikov'un geldiğini haber vermişti.

Bu genç ilericinin odaya rüzgâr gibi dalışını anlatmaya sözcükler yetmez. Kendisine özgü bir yüzsüzlükle, çok az tanıdığı, onu köyüne hiçbir zaman davet etmemiş, ama yanında onun yakını, zeki insanların konuk olduğunu öğrendiği Odintsova'yı ziyaret etmeye karar verebilen bu genç, gene de iliklerine dek korkmasına engel olamamış ve önceden ezberlediği özür dileme ve selamlama törenlerini bir yana bırakıp öylesine şeyler saçmalamıştı ki, anlattıklarından ancak sözde Yevdoksiya Kukşina'nın onu Anna Sergeyevna'nın sağlığını öğrenmek için yolladığı, Arkadiy Nikolayeviç'in ise ondan her zaman övgüyle söz ettiği anlaşılabilmişti... Bu esnada öyle bir şaşırıp bocalamaya başlamıştı ki, farkına varmadan kendi şapkasının üzerine oturmuştu. Yine de kimse onu kapı dışarı etmediği, hatta Anna Sergeyevna teyzesine ve kız kardeşine tanıştırdığı için çabucak toparladı kendini, şakır şakır konuşmaya başladı. Bayağılığın birden belirmesi yaşamda çoğu kez yararlı sonuç verir: Fazla gerilmiş sinirleri yumuşatır; kendine aşırı güven veya kendini unuturcasına coşku duygularının bayağılıkla ne denli yakın olduklarını göstererek insanı ayıltır. Sitnikov'un gelmesiyle her şey daha bir anlamsızlaşmış, basitleşmişti; herkes yemeğini daha bir iştahla yemiş, odasına yarım saat erken çekilmişti.

Bazarov gibi soyunup yatağına uzanmış olan Arkadiy arkadaşına şöyle dedi:

— Bir zamanlar "Neden böyle üzgünsün? Kutsal bir görev mi yerine getirdin?" demiştin bana. Aynı şeyi şimdi ben sana sorabilirim.

İki genç arasında bir süredir, gizli bir hoşnutsuzluğun veya dışavurulmayan kuşkuların belirtisi olan yapmacık bir senlibenli şakalaşma sürüp gitmekteydi.

— Yarın babacığımın yanına gidiyorum, dedi Bazarov.

Arkadiy hafifçe doğrulup dirseğine dayandı. Buna şaşırmış, nedense biraz da sevinmişti.

— Ya! dedi. Peki neden üzgünsün?

Bazarov esnedi.

— Çok şey bilirsen çabuk yaşlanırsın, diye mırıldandı.

Arkadiy sormayı sürdürdü:

— Anna Sergeyevna ne diyor buna?

— Anna Sergeyevna'yı ne ilgilendirir?

— Gitmene izin veriyor mu, demek istedim.

— Uşağı değilim ki izin alayım ondan.

Arkadiy düşünmeye başladı. Bazarov'sa yatıp yüzünü duvara döndü.

Sessiz geçen birkaç dakikadan sonra seslendi Arkadiy:

— Yevgeniy!

— Ne?

— Yarın seninle birlikte ben de ayrılacağım buradan.

Bazarov cevap vermedi. Arkadiy devam etti:

— Ama ben eve gideceğim. Hohlovski köyüne kadar birlikte gideriz, sen orada Fedot'dan at kiralarsın. Seninkilerle tanışmayı çok isterdim ama, onları da, seni de sıkarım diye korkuyorum. Dönüşte gene uğrayacaksın bize, değil mi?

Bazarov dönmeden karşılık verdi:

— Eşyalarımı sizde bıraktım.

Arkadiy şöyle düşünüyordu: "Neden gitmek istediğimi niye sormuyor? Peki ben neden gidiyorum? Hem o neden gidiyor?" Düşünmeyi sürdürüyordu. Kendi sorusuna doyurucu bir cevap bulmakta zorlanıyordu, ama yüreğinde tuhaf bir sızı vardı. Böylesine alıştığı o yaşamdan ayrılmanın ona zor geleceğini hissediyordu; öte yandan tek başına kalması da tuhaf kaçardı. Kendi kendine

düşünüyordu: "Aralarında bir şey geçti. Bazarov gittikten sonra ne diye dolaşacağım ortalarda. İyice bıkar benden Anna Sergeyevna; son umudumu da yitiririm böylece." Anna Sergeyevna'yı düşündü... Sonra başka şeyleri... Genç dulun güzel yüzü geldi gözünün önüne...

Bir damla gözyaşının damladığı yastığa ağzını dayayıp şöyle fısıldadı: "Katya'ya acıyorum!.." Sonra birden kaldırdı başını, yüksek sesle şöyle dedi:

— Şu budala Sitnikov da nereden çıktı?

Bazarov önce şöyle bir kıpırdadı yatağın içinde ve sonra mırıldandı:

— Bakıyorum da çok aptalsın dostum. Böyle durumlarda Sitnikov bize çok gereklidir. Şunu unutma, benim böyle alıklara ihtiyacım var. Çömlek pişirmek Tanrı'ya göre değildir!..

"Vay, vay!.." diye geçirdi içinden Arkadiy. (O anda Bazarov'un kendini beğenmişliğinin dipsiz derinliği bütün çıplaklığıyla karşısındaydı.) "Seninle ben Tanrıyız demek ha? Yani sen Tanrısın, ben ise odun kafalı mı yoksa?"

Bazarov, canı sıkkın,

— Evet, dedi, sen henüz bir aptalsın Arkadiy.

Ertesi gün Arkadiy, Bazarov'la birlikte kendisinin de gideceğini söylediğinde Odintsova pek şaşırmış görünmedi; dalgın ve bitkin gibiydi. Katya bir şey söylemeden düşünceli baktı Arkadiy'in yüzüne. Prenses ise şalının altından haç bile çıkarmıştı, Arkadiy de bunu görmemiş değildi elbet. Buna karşın Sitnikov basbayağı telaşlanmıştı. Bu kez Panslavist stilde olmayan, yepyeni, şık bir kıyafetle henüz inmişti kahvaltıya. Hizmetine verilen uşağı dün giysilerinin çokluğuyla şaşırtmıştı, şimdi de arkadaşları bırakıp gidiyorlardı onu! Av köpeklerinin kovaladığı bir tavşanın ormanda boş bir alana çıktığında ne yana kaçacağını bilemeden sağa sola koşturduğu gibi, o da bir süre kısa adımlarla dolaştı durdu, sağa sola gitti geldi ve sonra korku içinde, neredeyse haykırarak, kendisinin de gitmek niyetinde olduğunu söyledi. Odintsova hiç sesini çıkarmadı.

Zavallı Sitnikov, Arkadiy'e dönüp sürdürdü konuşmasını:

— Çok rahat bir faytonum var, sizi götürebilirim, Yevgeniy Vasilyiç de sizin yaylıyı alır. Öylesi daha iyi olacak.

— Teşekkür ederim de, sizin yolunuz ayrı, hem benim yolum uzak.

— Hiç önemi yok. Zamanım bol benim, hem o tarafta bir işim de var.

Arkadiy handiyse küçümser bir tavırla,

— Vergi toplama işi mi? diye sordu.

Ama Sitnikov öylesine bir umutsuzluk içindeydi ki, her zaman olduğu gibi, gülümsememişti bile. Alçak sesle,

— İnanın, çok rahattır arabam, dedi. Herkese de yer var.

Anna Sergeyevna araya girdi:

— Davetini geri çevirerek üzmeyin Mösyö Sitnikov'u...

Arkadiy baktı ona, anlamlı anlamlı eğdi başını.

Kahvaltıdan sonra konuklar yola çıkmaya hazırlanıyorlardı. Odintsova, Bazarov'la vedalaşırken elini uzatıp şöyle dedi:

— Gene görüşeceğiz, değil mi?

Bazarov cevap verdi:

— Siz isterseniz.

— Öyleyse görüşeceğiz.

Önce Arkadiy çıktı kapıya, Sitnikov'un faytonuna bindi. Uşak saygıyla yardım ediyordu yerleşmesine. O anda elinden gelse seve seve döverdi onu Arkadiy ya da hüngür hüngür ağlamaya başlardı. Bazarov yaylıya yerleşti. Hohlovski köyüne vardıklarında Arkadiy hanın sahibi Fedot'un atları değiştirmesini bekledi ve yaylının yanına gidip gene gülümseyerek şöyle dedi Bazarov'a:

— Yevgeniy, yanına al beni. Ben de size gelmek istiyorum.

Bazarov dişlerinin arasından mırıldandı:

— Atla hadi!

Arabasının çevresinde ıslık çalarak çabuk adımlarla dolanıp duran Sitnikov, Arkadiy'in böyle dediğini duyunca şaşkınlık içinde açtı ağzını. Ama Arkadiy onun arabasından eşyasını soğukkanlılıkla aldı Bazarov'un yanına oturdu ve eski yol arkadaşına kibarca başını eğip selam verdikten sonra sürücüye seslendi: "Hadi çek!" Yaylı hareket etti, biraz sonra gözden kayboldu... İyice bozulan

Sitnikov arabacısına baktı, ama arabacı yana koşulu atın kuyruğuna kırbacıyla dokunarak oynuyordu. Sonra Sitnikov da atladı arabasına, o sırada oradan geçmekte olan iki köylüye, "Şapkalarınızı giyin aptallar!" diye bağırdıktan sonra kente yollandı. Geç vakit vardı kente, ertesi gün de Kukşina'nın evinde "pek gururlu iki görgüsüz" için verdi veriştirdi.

Arkadiy yaylıya, Bazarov'un yanına oturduktan sonra bir şey söylemeden avucunun içinde uzun süre kuvvetlice sıktı arkadaşının elini. Onun bu sessizliğini, elini sıkışını anlamış, değer vermiş gibiydi Bazarov. Dün gece hemen hiç uyumamış, sigara içmemişti. Birkaç gündür hemen hiçbir şey de yemiyordu. Zayıflamış yüzü, kulaklarına kadar indirdiği kasketinin altında yandan hüzünlü, sert görünüyordu. Neden sonra,

— Ee, kardeşim, dedi, bir sigara ver de içeyim... Dilime baksana, çok mu sarı?

— Sarı, diye cevap verdi Arkadiy.

— Evet, biliyordum... Sigaranın da tadı yok. Keyfim yok.

Arkadiy.

— Şu son günlerde gerçekten çok değiştin Yevgeniy, dedi.

— Boş ver! Düzelirim. Bir şeye üzülüyorum... Annem çok müşfiktir. Göbek yapmamışsan, günde on kez yemek yemezsen üzüntüsünden ölür... Ama babam öyle değildir... Aç da, tok da çok dolaşmıştır. Yok, içemiyorum şu sigarayı...

Kaldırıp tozlu yola attı sigarasını.

Arkadiy,

— Sizin oraya yirmi beş versta yolumuz mu var? diye sordu.

— Evet, yirmi beş. Bir de şu bilgeye sor istersen.

Arabacı yerinde oturan Fedot'un adamı köylüyü göstermişti.

Ama bilge, "Kim bilir... buraların verstaları hesaplanmadı ki," diye cevap verdikten sonra yandaki ata, başını salladığı anlamında "oynayıp durduğunu" söyleyerek alçak sesle küfretmeye devam etti.

— Evet, evet, dedi Bazarov, bu sana ders olsun işte genç dostum benim. Öğretici bir örnek sana. Bunun ne saçmalık olduğunu ancak Tanrı bilir! Her insan pamuk ipliğine asılıdır, aşağıda her an her şey olabilir. Ama o hâlâ kendine

başka başka dertler arar, hayatını bozmaya çalışır.

— Sen neyi ima etmeye çalışıyorsun? diye sordu Arkadiy.

— Bir şeyi ima ettiğim falan yok. Açık açık söylüyorum: İkimiz de çok aptalca davrandık. Konuşmak neye yarar artık! Daha hastanede çalışırken fark etmiştim: Acılarına öfkelenen hastalar kesinlikle iyileşiyorlardı.

Arkadiy,

— Seni pek anlayamıyorum, dedi. Anlaşılan, yakındığın pek bir şey olmadı senin.

— Beni anlayamıyorsan şunu söyleyeyim sana: Bence bir kadına parmağının ucunu kaptıracağına git kaldırım taşı kır, daha iyi. Hepsi... (Bazarov pek sevdiği "romantizm" sözcüğünü kullanacaktı burada, ama tuttu kendini, şöyle dedi.) saçmalık! Artık bana inanmazsın ya, gene de söyleyeceğim: Seninle ben kadınların arasına düştük ve hoşlandık bundan; ancak, bu çeşit bir ortamdan çıkmak sıcak yaz günü soğuk duş almak gibi bir şeydir. Erkeklerin bu tür şeylerle ilgilenmemesi gerekir. Bir İspanyol atasözü erkeklerin acımasız olmaları gerektiğini söyler. (Arabacı yerinde oturan köylüye seslendi.) Hey sen, bilge kişi, karın var mı senin?

Köylü arkaya dönüp iki arkadaşa ablak, bön yüzünü gösterdi.

— Karım mı? Var. Karısız olur mu hiç?

— Dövüyor musun onu?

— Karımı mı? Hem de her fırsatta. Ama bir suçu yoksa dövmem.

— Bu da güzel. Peki o seni dövüyor mu?

Köylü dizginleri şöyle bir salladı. Bu soruya gücendiği belliydi.

— Sen ne diyorsun efendi? dedi. Şaka ediyorsun galiba...

— Duydun mu Arkadiy Nikolayeviç! Oysa ikimizi de dövdüler... Okumuş yazmış kişi demek bu oluyor işte.

Arkadiy zoraki gülümsedi, Bazarov ise yol boyunca bir daha ağzını açıp bir şey söylemedi.

Yirmi beş versta yol Arkadiy'e elli versta gibi gelmişti. Sonunda küçük bir tepeden aşağı inmeye başladıklarında aşağıda küçük bir köy gördüler.

Bazarov'un annesiyle babası bu köyde yaşıyordu. Köyün hemen dışında, genç kayın ağaçları arasında damı saman kaplı bey evi görünüyordu. İlk köy evinin önünde iki köylü, şapkaları başında, küfürleşiyorlardı. Biri ötekine, "Koca bir domuzsun sen, domuzdan bile kötüsün!" diyordu. Öteki karşılık veriyordu: "Senin karın da cadının teki..."

Bazarov, Arkadiy'e döndü.

— Köylülerin şu rahat tavırlarından ve birbirlerine laf yetiştirmekteki hünerlerinden, babamın onları pek sıkmadığını anlamışsındır. Bak, kapıya çıktı işte. Yaylının çıngırağını duymuştur... Evet, babam bu, uzaktan bile tanırım onu. Vay, vay! Amma da beyazlaşmış saçları zavallımın!

# XX

Bazarov yaylıdan dışarı sarktı. Arkadiy arkadaşının omzu üzerinden uzattı başını ve küçük bey evinin merdivenle çıkılan kapısının önünde kabarık saçlı, ince gaga burunlu, üzerindeki eski subay ceketinin bütün düğmeleri açık, uzun boylu, zayıf birini gördü. Bacaklarını iki yana açmış, ayakta dikiliyor, uzun piposunu tüttürüyor, güneşten gözlerini kırpıştırıyordu.

Atlar evin önünde durdu.

Bazarov'un babası, piposunu parmaklarının arasında çevirerek tüttürmeyi sürdürürken,

— Sonunda teşrif buyurdun, dedi. Hadi in, in de şöyle bir öpeyim seni.

Kucakladı oğlunu... "Yevgeniyciğim, Yevgeniyciğim!" diye titrek bir kadın sesi duyuldu. Kapı ardına kadar açıldı, eşikte kısa boylu, tombul, yaşlı bir kadıncağız göründü. Başında bağcıklı beyaz bir başlık, üzerinde kısa, alacalı bir bluz vardı. Bir çığlık attı, sallandı; hatta Bazarov tutmasa düşecekti. Küçük, tombul kolları bir anda dolandı Bazarov'un boynuna, başı göğsüne yaslandı. Bir şey söylemeden öylece kaldı. Yalnızca kesik kesik hıçkırdığı duyuluyordu.

Yaşlı Bazarov derin derin soluyor, gözlerini daha çok kırpıştırıyordu.

Köylü bile sürücü yerinden inmişken, hâlâ yaylının yanında kıpırdamadan duran Arkadiy'le göz göze gelince,

— Yeter artık Arinacığım! dedi. Bu kadarı da fazla artık... Lütfen kes!

— Ah, Vasiliy İvaniç, diye kekeledi yaşlı kadın. Kaç zamandır canımın içini, bebeğimi, Yevgeniy'imi gördüğüm yok...

Oğlunun boynuna doladığı kollarını açmadan, gözyaşlarıyla sırılsıklam, buruşuk, sevgi okunan yüzünü Bazarov'un göğsünden ayırıp, mutluluktan ışıl ışıl, gülen gözlerle şöyle bir baktı oğlunun yüzüne ve tekrar sarıldı.

Vasiliy İvaniç,

— Doğru, haklısın, dedi, ama içeri girsek daha iyi olmaz mı? Baksana, Yevgeniy bir konuk getirmiş. (Arkadiy'e dönüp, topuklarını hafifçe birbirine vurarak ekledi.) Bağışlayın, anlarsınız ya, kadınların zayıflığı işte... Sonra, anne yüreği...

Oysa kendisinin de dudakları, kaşları oynuyor, çenesi titriyordu... Ama kendini tutmaya, biraz olsun sakin görünmeye çalıştığı belliydi. Arkadiy öne eğilerek selam verdi ona.

Bazarov,

— Hadi içeri girelim anacığım, dedi.

Takati kesilmiş yaşlı kadını elinden tutup eve götürdü. Onu rahat bir koltuğa yerleştirdikten sonra babasıyla bir kez daha kucaklaştı ve Arkadiy'i tanıştırdı onunla.

— Çok sevindim, dedi Vasiliy İvanoviç. Yalnız, kusura bakmayın, bizim burada yaşamımız sade ve askercedir. Sakin ol Arina Vlasyevna, lütfen bırak çocukluğu... Sayın konuğumuz ayıplayacak seni...

Yaşlı kadın gözyaşları içinde,

— Yavrucuğum senin adını da, baba adını da bilmiyorum... diye mırıldandı.

Vasiliy İvanoviç mağrur bir tavırla mırıldandı:

— Arkadiy Nikolaiç.

Yaşlı kadın sümkürdü ve başını sağa sola sallayarak mendiliyle önce bir gözünü, sonra ötekini sildi.

— Hoş görün bu aptal kadını, dedi. Bağışlayın. Benim gü... gü... güvercinimi görmeden öleceğimi sanıyordum da...

Vasiliy İvanoviç kesti sözünü:

— Gördük işte hanımım... (Kapının aralığından ürkek ürkek bakan, parlak kırmızı basma entarili, yalınayak, on üç yaşlarındaki kız çocuğuna döndü.) Hanımına bir bardak su getir... ama bardağı tepsiye koy, duydun mu? (Eski moda kibar bir tavırla ekledi.) Evet baylar, sizleri emekli bir veterinerin çalışma odasına alabilir miyim?

Arina Vlasyevna, yalvarıyormuş gibi,

— Dur, bir kerecik daha sarılayım sana Yevgeniyciğim... dedi. (Bazarov annesine doğru eğildi.) Aman benim yavrum, ne yakışıklı olmuşsun sen!

Vasiliy İvanoviç,

— Yakışıklılığını bırak, diye kesti karısının sözünü. Nasıl derler: Ommfe[32], gerçek bir erkek olmuş. Ama umarım Arina Vlasyevna, anne yüreğinizi doyurduktan sonra şimdi de değerli konuklarımızın karnını doyurmaya çalışırsınız biraz. Bilirsin, Yalnızca masal bülbülleri yem yemez.

Yaşlı kadın oturduğu koltuktan kalktı.

— Hemen Vasiliy İvaniç, şimdi hazırlatacağım yemek masasını. Kendim koşacağım mutfağa, semaveri hazırlatacağım, her şey hazır olacak, her şey... Üç yıldır görmedim onu, yedirip içirmedim, kolay mı?

— Hadi kadınım, koştur biraz, acele et, utandırma bizi; siz de benimle gelin lütfen. İşte Timofeiç de sana saygılarını sunmaya gelmiş Yevgeniy... O da sevindi senin geldiğine, ne kocamış ittir. Ne o? Sevinmedin mi yoksa, ihtiyar domuz? Benimle gelin lütfen.

Vasiliy İvanoviç aceleyle, eski terliklerini şaplata şaplata önden yürüdü.

Evi çok küçük altı odadan oluşuyordu. Bu odalardan biri Vasiliy İvanoviç'in konuklarını götürdüğü çalışma odası dedikleri odaydı. Üzeri yıllarca birikmiş tozdan ve isten kararmış kâğıtlarla dolu, kalın ayaklı masa iki pencerenin arasını kaplamıştı; duvarlarda Türk tüfekleri, kamçılar, bir kılıç, iki harita, birtakım anatomi resimleri, Hufeland'ın[33] bir port-resi, siyah çerçevede birinin adı ve soyadının saç örgüsü baş harfleri ve camlı çerçevede bir diploma asılıydı. Yer yer delik, yırtık deri bir divan Karelya kayınından iki kocaman dolabın arasındaydı. Raflarda kitaplar, kutular, doldurulmuş kuşlar, kavanozlar, şişeler sıkışık biçimde, karmakarışık diziliydi. Bir köşede kırık bir elektrik bataryası duruyordu.

Vasiliy İvanoviç,

— Sizi uyarmıştım değerli konuğum, dedi, burada çadırda gibi yaşıyoruz biz...

Bazarov babasının sözünü kesti:

— Yeter ama baba, neden özür dileyip duruyorsun? Karun falan olmadığımızı, evinin de bir saray olmadığını çok iyi biliyor Kirsanov. Onu nereye yerleştireceğiz, asıl sorun bu işte.

— Dur hele Yevgeniy, ek binada çok güzel, küçük bir oda var. Orada rahat eder.

— Bir de ek binan mı var?

Timofeiç karıştı söze:

— Olmaz mı efendim, banyo da orada.

Vasiliy İvanoviç çabucak açıkladı:

— Yani banyonun yanında. Zaten yaz şimdi... Hemen gidip hazırlatırım orayı. Timofeiç, bu arada sen de konuklarımızın eşyalarını getir. Sana da benim çalışma odamı vereceğiz sanırım Yevgeniy. Suum cuique.[34]

Vasiliy İvanoviç çıkar çıkmaz Bazarov,

— Gördün mü? dedi. Çok hoş, çok iyi yürekli bir ihtiyardır babam. Seninki gibi tuhaftır da, ama bir başka çeşidi. Çok konuşur.

Arkadiy karşılık verdi:

— Sanırım annen de harika bir kadın.

— Evet, tertemiz bir kalbi vardır. Göreceksin, nasıl bir yemek hazırlatacak bize.

O sırada Bazarov'un valizini getiren Timofeiç,

— Bugün beklemiyorlardı sizi efendim, dedi, o yüzden biftek almadık.

— Biftek olmasa da olur, yoksa yok... Fakirlik ayıp değildir derler.

Arkadiy birden sordu:

— Babanın kaç köylüsü var?

— Çiftlik onun değil, annemindir. Yanılmıyorsam on beş köylüsü var.

Timofeiç canı sıkkın, araya girdi:

— Hepsi yirmi iki.

Terlik sesi duyuldu ve tekrar Vasiliy İvanoviç girdi odaya. Mağrur bir tavırla,

— Birkaç dakika sonra odanız sizi ağırlamaya hazır olacak, dedi. Arkadiy... Nikolayiç'ti değil mi? (Arkasından gelen, mavi kaftanının dirsekleri yırtık, ona çok büyük gelen başkasının çizmelerini giymiş, saçları kısacık kesilmiş çocuğu göstererek ekledi.) Bu da hizmetçiniz. Adı Fedka'dır. Gerçi oğlum yasakladı ama söyleyeceğim: Kusurumuza bakmayın. Ama çocuk pipo doldurmayı bile bilir. Sahi, pipo içiyor muydunuz?

— Ben daha çok yaprak sigarayı yeğlerim, diye cevap verdi Arkadiy.

— Çok iyi ediyorsunuz. Bence de yaprak sigara daha iyidir, ama bizim bu ücra köşelerde bulmak son derece zordur.

Bazarov bir kez daha kesti babasının sözünü:

— Yakınman yetti artık baba! İyisi mi şuraya, divana otur da biraz bakayım sana.

Vasiliy İvanoviç gülümseyerek oturdu. Yüzü oğlununkine çok benziyordu. Yalnızca alnı biraz daha basık ve dar, ağzı biraz daha genişti. Oğlunun kayıtsız, hareketsizliğinin aksine, o kıpırdamadan duramıyor, giysisi koltuk altlarından kasıyormuş gibi omuzlarını silkiyor, gözlerini kırpıştırıyor, gırtlağını temizliyor, parmaklarını oynatıyordu.

Vasiliy İvanoviç,

— Yakınıyormuşum! dedi. Böyle konuşmaktan hoşlandığımı, böyle ücra, kuş uçmaz kervan geçmez bir yerde yaşadığımız için konuğumuza kendimi acındırmaya çalıştığımı sanma Yevgeniy. Tersine, düşünen bir insan için ücra yer diye bir şeyin olmadığına inanırım ben. En azından, elimden geldiğince, nasıl derler, yosun tutmamaya, çağın gerisinde kalmamaya çalışıyorum.

Vasiliy İvanoviç, aceleyle Arkadiy'in odasına giderken bir fırsatını bulup yanına aldığı yeni sarı mendilini cebinden çıkardı, onu havada sallayarak konuşmasını sürdürdü:

— Örneğin, kendi açımdan özverili davranıp toprağımı köylülerime kiraya verdiğimden, elde ettikleri ürünün yarısını bana vermeleri karşılığında toprağımı onlara bıraktığımdan söz etmiyorum. Bunu kendim için bir görev saydım; öteki toprak sahipleri bunu akıllarının ucundan geçirmeseler bile, sağduyu bunu gerektiriyor. Bilimden, kültürden söz ediyorum...

Bazarov,

— Evet, dedi. Farkındayım, 1855 yılının "Sağlık Dostu" dergisini alıp okumuşsun.

Vasiliy İvanoviç cevap vermekte acele etti:

— Eski bir arkadaşım her sayısını gönderiyor bana. Doğrusu, örneğin frenoloji üzerine bir şeyler biliriz. (Daha çok Arkadiy'le konuşur gibiydi. Bir yandan da,

dolaptaki numaralı dikdörtgen parçalara ayrılmış, alçıdan küçük insan başını gösteriyordu.) Schönlein[35] de bildiğimiz biridir, Rademacher de...

— Rademacher'e hâlâ inanıyorlar mı ... ilinde? diye sordu Bazarov.

Vasiliy İvanoviç öksürdü.

— İlimizde... Elbette siz daha iyi bilirsiniz baylar; sizlerle yarışacak durumumuz mu var bizim? İşte, sizler bizim yerimizi alıyorsunuz. Evet, bizim zamanımızda Hoffman diye bir humoralist vardı, bir de Brown adında bir vitalist, ikisi de bize saçma gelirdi, ama ikisi de çok ünlüydü. Rademacher'in yerini şimdilerde başka biri almış, sizler onun önünde eğiliyorsunuz. Ama yirmi yıl sonra belki bu kez onula alay edecekler.

Bazarov,

— Gönlünün rahat olması için söyleyeyim sana baba, dedi, biz şimdi genelde tıp biliminin de, hiç kimsenin de önünde eğilmiyoruz.

— Nasıl olur? Doktor olmak istemiyor muydun sen?

— İstiyorum, ama biri ötekine engel değil ki.

Vasiliy İvanoviç piposunun az kalmış kızgın tütününü orta parmağıyla bastırdı.

— Neyse, olabilir, olabilir, tartışmayacağım. Öyle ya, kimim ben? Emekli bir askeri doktor, volatu.[36] Şimdi de çiftçilik yapıyor. (Tekrar Arkadiy'e döndü.) Büyükbabanızın tugayında görev yaptım. Evet efendim, evet, zamanında çok şey gördüm, çok şey yaşadım. Çok çeşitli çevrelerde bulundum, kimlerle ilişkim olmadı! Ben, şimdi karşınızda gördüğünüz şu ben, Prens Wittgenstein[37] ve Jukovski'nin nabzını saymıştır! Güney ordusunda, anlıyorsunuz ya, 1814'te... (Anlamlı anlamlı kıstı dudaklarını Vasiliy İvanoviç.) herkesi tanıyordum. Ama işim başkaydı benim; neşterimi bilirdim yalnızca, o kadar! Doğrusu, çok büyük, saygın biriydi büyükbabanız, gerçek bir askerdi!

Bazarov tembel tembel mırıldandı:

— Desene, tam bir odun kafalı...

— Ah Yevgeniy, böyle nasıl konuşabiliyorsun! Biraz kibar olsana... Elbette öyle biri değildi General Kirsanov...

Bazarov babasının sözünü kesti:

— Neyse, bırak onu şimdi. Buraya gelirken senin huş ağacı korunu gördüm, harika boy atmış ağaçlar.

Vasiliy İvanoviç pek sevindi buna.

— Hele bir de bahçemi gör şimdi! Her ağacı tek tek ben diktim. Meyve ağaçları da var, çilek de, sağlığa yararlı her çeşit ot da. Evet, genç baylar, siz ne derseniz deyin, Paratselskiy[38] baba gene de kutsal gerçeği söylemiştir: In herbis, verbis et lapidibus...[39] Hem biliyorsun, hekimlik yapmıyorum artık, ama haftada iki kez geçmişe dönmem gerekiyor. Akıl danışmaya geliyorlar, geri çeviremezsin ki insanları. Bazen yoksullar yardım için koşup geliyorlar. Ayrıca, çevrede benden başka doktor yok. Düşünsene, emekli binbaşı bir komşumuz bile insanları iyi etmeye çalışıyor. Adamın tıp okuyup okumadığını soruyorum. Okumadığını söylüyorlar. Yardımseverlik olsun diye yapıyormuş bu işi... Ha ha! İnsanlara iyilik olsun diyeymiş! Nasıl ama? Ha-ha-ha!

Bazarov sert bir tavırla,

— Fedka! Pipomu doldur! dedi.

Vasiliy İvanoviç sanki bir parça umutsuzlukla sürdürdü konuşmasını:

— Sonra, bir hastaya bakmaya başka bir doktor geldi, ama hasta çoktan ad patres.[40] Uşak içeri almak istememiş doktoru, "Sana gerek kalmadı artık," demiş. Doktor böyle bir şeyle karşılaşmayı beklemediğinden şaşırıp, sormuş uşağa: " Nasıl, ölürken hıçkırdı mı bey?" – "Evet, hıçkırdı efendim." – "Çok mu hıçkırdı?" – "Çok." – "Bu güzel işte." Sonra dönüp evinin yolunu tutmuş. Ha-ha-ha!

Yalnızca yaşlı adamdı gülen; Arkadiy'se zoraki gülümsemişti. Bazarov piposunu tüttürüyordu. Konuşma böylece yaklaşık bir saat sürdü; bu arada Arkadiy bir fırsatını bulmuş, gidip banyonun bitişiğinde, ama çok rahat ve tertemiz odasına bakmıştı. Bir süre sonra Tanya geldi, akşam yemeğinin hazır olduğunu haber verdi.

Önce Vasiliy İvanoviç kalktı.

— Gidelim baylar! Canınızı sıktıysam bağışlayın beni. Ama karım benden daha çok hoşnut edecektir sizi.

Çabucak hazırlanmış olsa da, yemekler çok güzel, hatta harikaydı. Yalnızca şarap, nasıl derler, biraz kötüydü: Neredeyse siyah Heres şarabını andırıyordu. Timofeiç kentte tanıdık bir şarap tüccarından almıştı; hafif bakırımsı, reçinemsi

bir tadı vardı. Sinekler de rahat vermiyordu. Başka zaman olsa hizmetçi bir çocuk, yeşil yapraklı büyük bir dalla kovalardı onları; ama Vasiliy İvanoviç gençlerin tepkisini çekmesin diye bu kez yollamıştı çocuğu. Bu arada Arina Vlasyevna da kendine çekidüzen vermiş, başına ipek kurdeleleri olan yüksekçe bir başlık giymiş, omuzlarına da açık mavi bir şal almıştı. Yevgeniyciğini görür görmez gene ağlamaya başladı. Ama bu kez kocasının onu uyarmasına gerek kalmadı, çünkü şalına damlamaması için hemen silmişti gözyaşlarını. Yalnızca gençler yiyorlardı: Ev sahipleri çoktan yemişlerdi yemeklerini. Masaya ayağında zor taşıdığı kocaman çizmeleriyle Fedka bakıyordu; Anfisuşka adında, kâhya kadın görevi gören, tavuklara bakan, çamaşırları yıkayan tek gözlü, erkek suratlı bir kadın da yardım ediyordu ona. Vasiliy İvanoviç yemek süresince odanın içinde dolaşıp durmuş, son derece mutlu, hatta neşeli bir yüz ifadesiyle, Napolyon politikasının ciddi tehlikelerinden ve İtalyan sorununun karmaşıklığının onda uyandırdığı kaygıdan söz etmişti. Arina Vlasyevna'nın Arkadiy'le ilgilendiği, yemesi için ona ısrar ettiği bile yoktu. Vişne rengi tombul dudaklarının ve yanaklarındaki, kaşlarının üzerindeki benlerin çok sevecen bir ifade verdiği yuvarlak yüzünü yumruğuna dayamış, gözlerini oğlundan ayırmıyor, derin derin soluyordu. Onun yanlarında ne kadar kalacağını öğrenmeyi çok istiyor, ama sormaya korkuyordu. "Ya iki gün" derse diye düşündükçe kalbi duracak gibi oluyordu. Kızartma etten sonra bir ara kayboldu Vasiliy İvanoviç ve yarım şişe şampanyayla döndü. "Buyurun!" diye haykırdı. "Ücra bir köyde yaşasak da, önemli olayları kutlayacak bir şeylerimiz bulunur!" Üç kadehle bir şarap bardağını doldurdu, "çok değerli konuklarının onuruna" kadehini kaldırdı ve asker usulü, bir dikişte içti. Arina Vlasyevna'yı da bardağındakini son damlasına kadar içmeye zorladı. Sıra reçellere gelince, tatlıyı hiç sevmeyen Arkadiy ayıp olmasın diye, yeni pişirilmiş reçellerin yalnızca dört çeşidinden tattı. Oysa Bazarov hiçbirinden almamış, hemen bir sigara yakmıştı. Arkasından çay, kaymak, yağ, çörek geldi. Daha sonra Vasiliy İvanoviç akşamın güzelliğinin tadını çıkarmak için herkesi bahçeye götürdü. Bir sıranın önünden geçerken fısıldadı Arkadiy'in kulağına:

— Burada oturup güneşin batışını izlerken filozofluk etmeyi çok severim. Benim gibi insanlardan uzak yaşayan birine de öylesi yakışır. Şurada, biraz ileride de Horatius'un sevdiği birkaç ağaç diktim.

Onun bu dediğini duyan Bazarov sordu:

— Ne ağaçlarıymış bunlar?

— Ne ağacı olacak... akasya.

Bazarov esnedi.

Vasiliy İvanoviç,

— Konuklarımızın kendilerini Morpheus'un kucağına bırakmasının zamanı geldi galiba...

Bazarov kesti babasının sözünü:

— Yani yatma zamanı! Çok doğru söyledin. Yatmalıyız artık.

Ayrılırken alnından öptü annesini, annesi sarıldı ona ve sırtından, göstermeden üç kez haç çıkararak kutsadı oğlunu. Vasiliy İvanoviç, Arkadiy'i odasına kadar götürdü. Ona, "Sizin gibi genç olduğum mutlu yıllarda benim de tattığım hoş bir dinlenme dilerim size." diyerek iyi geceler dedi. Gerçekten de, banyonun bitişiğindeki küçük odada çok rahat uyudu Arkadiy. İçerisi nane kokuyor ve iki cırcır böceği sobanın arkasında insanın uykusunu getirircesine, durmadan ötüyordu. Arkadiy'in yanından ayrılınca çalışma odasına giden Vasiliy İvanoviç, kanepede oğlunun ayakucuna oturup onunla konuşmaya hazırlandıysa da, Bazarov uykusu olduğunu söyleyerek yolladı onu. Ama sabaha kadar uyuyamadı. Gözlerini iri iri açmış, öfkeyle karanlığa bakıyordu: Düşündüğü çocukluk anıları falan değildi; son günlerin acı izleniminden kurtaramıyordu kendini. Arina Vlasyevna önce doya doya dua etti, sonra tek gözünü ona dikmiş, esrarlı bir fısıltıyla ona her türlü düşüncesini, bu arada Yevgeniy Vasilyeviç'le ilgili izlenimlerini anlatırken hanımının karşısında kıpırdamadan ayakta duran Anfisuşka ile uzun uzun sohbet etti. Sevinçten, şaraptan, sigara dumanından başı dönüyordu yaşlı kadının. Kocası konuşacak olmuştu onunla, ama sonra boş vermişti.

Arina Vlasyevna tam anlamıyla eski bir soylu Rus hanımefendisiydi; iki yüz yıl önce Moskova'da yaşamalıydı aslında... Dinine son derece bağlı ve duygulu bir kadındı. Akla gelebilecek her türlü belirtiye, fala, büyüye, rüyaya inanırdı; meczuplara, ev cinlerine, orman cinlerine, kötü rastlantılara, kem göze, büyü bozmaya, kocakarı ilaçlarına, perşembe perhizine, dünyanın sonunun yakın olduğuna inanırdı; Diriliş Günü ayinde mumlar sönmezse o yıl kara buğdayın iyi ürün vereceğine, insan gözü görürse mantarın büyümeyeceğine inanırdı; şeytanın sulak yerleri sevdiğine, her Yahudi'nin göğsünde kanlı bir leke olduğuna inanırdı; farelerden, yılanlardan, kurbağalardan, serçelerden, sülüklerden, gök gürültüsünden, soğuk sudan, esintiden, atlardan, keçilerden, kızıl saçlı insanlardan, kara kedilerden korkar, cırcır böcekleriyle köpekleri pis hayvanlar sayardı; ne dana eti, ne güvercin, ne ıstakoz, ne peynir, ne kuşkonmaz,

ne yerelması, ne tavşan eti, ne karpuz (kesik karpuz Yahya Peygamber'in başını hatırlatıyormuş ona) yerdi; istiridyeninse adını ağzına aldığı anda irkilirdi; bir şeyler atıştırmayı sever, perhizleri sıkı sıkı tutardı; günde on saat uyur, Vasiliy İvanoviç'in başı ağrıyorsa gözüne uyku girmezdi; "Aleksis" veya "Ormandaki Kulübe"den başka tek kitap okumamıştı; yılda bir ya da en çok iki mektup yazardı; ama elini bir şeye sürmemesine ve genelde yerinden kıpırdamayı sevmemesine karşın, ev işlerinde, meyve kurutmada, reçel kaynatmada ustaydı. Çok iyi yürekliydi Arina Vlasyevna. Kendine göre, kafası da çalışırdı. Dünyada emretmesi gereken efendilerle, o emirleri yerine getirmesi gereken sıradan insanlar olduğunu bilir, bu yüzden de kölece davranışlardan, dalkavukluklardan iğrenmezdi; ama emri altındakilere karşı her zaman anlayışla, sevgiyle davranır, bir dilenciyi eli boş göndermez, arada bir dedikodu yapsa bile, hiçbir zaman hiç kimseyi suçlamazdı. Gençliğinde çok sevimliydi; klavsen çalar, biraz da Fransızca bilirdi, ama uzun yıllar kocasıyla (istemeyerek evlenmişti onunla) oradan oraya dolaşırken şişmanlamış, müziği de, Fransızcayı da unutmuştu. Akıl almaz biçimde seviyordu oğlunu ve ondan korkuyordu. Çiftliğin yönetimini Vasiliy İvanoviç'e bırakmıştı ve onun hiçbir işine karışmıyordu: Kocası çiftlikte yapacağı değişikliklerden, planlarından söz etmeye başladığında oflayıp puflar, mendilini sallamaya başlar ve korkudan kaşlarını kaldırabildiğince kaldırırdı. Çok kuruntuluydu; sürekli birtakım büyük felaketler olmasını bekler, üzücü bir olayı hatırladığında hemen ağlamaya başlardı... Böyle kadınlar kalmadı artık. Buna sevinmek mi gerekir, üzülmek mi, orasını Tanrı bilir!

# XXI

Yataktan kalkınca pencereyi açtı Arkadiy ve ilk gördüğü Vasiliy İvanoviç oldu. Yaşlı adam üzerinde kuşaklı bir Buhara ceketi, bahçeyi belliyordu. Genç konuğunu fark edince durdu, belin sapına yaslanıp seslendi:

— Günaydınlar! Nasıl, rahat uyuyabildiniz mi?

— Harika, diye karşılık verdi Arkadiy.

— Bense, görüyorsunuz işte, son turfanda turp için Cincinnatus[41] gibi yer hazırlıyorum. Artık öyle bir zamandayız ki –buna da şükür!– karnını doyurabilmek için herkes kendi elleriyle kazmak zorunda toprağını. Başkalarına güvenmeye gelmiyor: Herkes çalışacak. Jean Jacques Rousseau'nun haklı olduğu anlaşılıyor. Bundan yarım saat önce görseydiniz beni değerli dostum, bambaşka bir durumdaydım. Bir kadın geldi, karın ağrısından (onlar öyle diyorlar, biz dizanteri diyoruz) yakınmaya başladı... Ben... nasıl söylesem... afyon verdim ona; bir başkasının da dişini çektim. Uyuşturayım da öyle çekeyim dişini dedim... razı olmadı. Bütün bunları gratis-anamatör[42] yapıyorum. Ama yadırgamıyorum bunu. Ben bir plep, homo novus'um.[43] Hanımım gibi soylu değilim... Buraya gelip gölgede oturmak, kahvaltıdan önce sabah serinliğinde temiz hava almak istemez miydiniz?

Vasiliy İvanoviç'in yanına çıktı Arkadiy.

Yaşlı adam elini kirli takkesine askerce götürerek,

— Bir kez daha hoş geldiniz, dedi. Biliyorum konfora, eğlenceye alışıksınızdır ama bu dünyanın büyükleri bile bir köy evinin çatısı altında kısa süre kalmayı hoş karşılar.

— Rica ederim, dedi Arkadiy. Bu dünyanın büyüklerinden sayılabilir miyim ben? Lükse falan da alışık değilimdir.

Vasiliy İvanoviç nazikçe gülümseyerek:

— Bir dakika, bir dakika, dedi. Artık müzelik bir ihtiyar da olsam, zamanında epey gördüm geçirdim, kuşu uçuşundan tanırım. Kendimce ben de bir psikolog, bir fizyonomistim. Böyle olmasam –cüretkâr da olsa söyleyeyim– bu yeteneğim olmasa, çoktan bitmiştim ben; silerlerdi bu küçük adamı. İltifat olsun diye söylemiyorum: Oğlumla aranızda olduğunu gördüğüm dostluk çok mutlu ediyor

beni. Demin konuştum onunla: Belki sizin de bildiğiniz her zamanki alışkanlığıyla sabah çok erken fırladı yataktan, çevrede dolaşmaya çıktı. İzninizle sorabilir miyim, benim Yevgeniy'le uzun zamandır mı tanışıyorsunuz?

— Kıştan bu yana.

— Demek öyle. Bir şey daha sormama izin verin... ama oturmaz mısınız? Babası olarak bütün içtenliğimle sormama izin verin: Benim Yevgeniy'le ilgili düşünceniz nedir?

Arkadiy heyecanla cevap verdi:

— Oğlunuz tanıdığım en harika insandır.

Birden kapandı Vasiliy İvanoviç'in gözleri, yanakları hafifçe kızardı. Kürek de elinden düşmüştü.

— Demek öyle düşünüyorsunuz, diye başladı...

Arkadiy sözünü kesti:

— Düşünmüyorum, biliyorum bunu. Oğlunuzu parlak bir geleceğin beklediğinden, onun adınızı yücelteceğinden kuşkum yok. İlk karşılaştığımız gün anlamıştım bunu.

Vasiliy İvanoviç güçlükle,

— Nasıl... nasıl oldu bu? diye kekeledi.

Kalın dudaklarında bir daha silinmeyecek vakur bir gülümseme belirmişti.

— Nasıl tanıştığımızı mı öğrenmek istiyorsunuz?

— Evet... ve genel olarak...

Arkadiy, o akşam Odintsova'yla mazurka oynarken olduğundan daha heyecanlı, daha coşkulu söz etmeye başladı Bazarov'dan.

Vasiliy İvanoviç dinliyor, sümkürüyor, mendiliyle ellerini siliyor, öksürüyor, saçlarını karıştırıyordu. Sonunda dayanamadı: Eğilip omzundan öptü Arkadiy'i. Gülümsemeyi sürdürerek,

— Beni çok mutlu ettiniz, dedi. Size şunu söylemeliyim ki, ben... oğlumu taparcasına seviyorum. Benim hanımın sevgisinden ise söz etmiyorum artık: Bildiğiniz gibi... anne işte! Ama oğlumun yanında duygularımdan söz etmeye

cesaret edemiyorum çünkü bundan hoşlanmıyor. Her türlü duygu taşkınlığına karşıdır; hatta yaradılışındaki bu sertlik yüzünden çoğu kimse onu kınar, mağrur, kibirli olduğunu düşünür. Ama onun gibileri genel ölçülerden ayrı değerlendirmek gerekir, öyle değil mi? Sözgelimi: Onun yerinde başka biri olsa annesinden babasından sızdırır da sızdırır... Oysa, inanır mısınız, çocukluğundan beri gereksiz tek kapik almamıştır bizden. Yemin ederim, öyle!

Arkadiy,

— Özverili, dürüst bir insandır, dedi.

— Özellikle de çıkarını düşünmeyen... Arkadiy Nikolayeviç, ben onu taparcasına sevmekle kalmıyor, onunla gurur da duyuyorum ve tüm dileğim, bir zaman sonra onun biyografisinde şu satırların yer alması: "Basit bir askeri hekim olan babası onun yeteneklerini daha çocukken görmüş, öğrenimi için gereken her şeyi yapmıştır..."

Yaşlı adamım sesi titredi.

Arkadiy tutup sıktı elini. Kısa bir sessizlikten sonra sordu Vasiliy İvanoviç:

— Ne dersiniz, tıp alanından başka bir alanda sizin düşündüğünüz yere gelebilecek midir?

— Gerçi tıp alanının da önde gelen bilim adamlarından biri olacak ama, asıl ününü başka alanda kazanacak.

— Hangi alanda, Arkadiy Nikolayeviç?

— Şimdi söylemek zordur bunu, ama ünlü olacağı kesin.

— Demek ünlü olacak! diye yineledi yaşlı adam ve düşünceye daldı.

Yanlarından olgun ahududu dolu kocaman bir kapla geçmekte olan Anfisuşka,

— Arina Vlasyevna kahvaltının hazır olduğunu size haber vermemi emrettiler, dedi.

Vasiliy İvanoviç birden ona döndü.

— Ahududunun yanında soğuk kaymak da var mı?

— Var efendim.

— Ama dikkat et, soğuk olsunlar! Çekinmeyin Arkadiy Nikolayeviç, alın...

daha çok alın. Neden hâlâ dönmedi Yevgeniy?

Arkadiy'in odasından sesi geldi Bazarov'un.

— Buradayım.

Birden o yana döndü Vasiliy İvanoviç.

— Vay! Arkadaşını ziyarete geldin demek! Ama geç kaldın amice![44] Uzun uzun sohbet ettik onunla. Şimdi de kahvaltıya gideceğiz: Annen çağırdı. Aklıma gelmişken, seninle biraz konuşmak istiyorum.

— Neyle ilgili?

— Bir köylü var burada, ikter hastası adamcağız...

— Yani sarılık mı?

— Evet, çok ağır ikter hastası. Kantaronla arpa mayası verdim ona; havuç yemesini, soda içmesini söyledim. Bütün bunlar geçici önlemler... Sağlam bir şey vermek gerekiyor ona. Evet, tıpla alay edersin sen ama, işe yarar bir öneride bulunabileceğine eminim. Neyse, bunu sonra konuşuruz. Şimdi gidip çayımızı içelim.

Vasiliy İvanoviç hızla kalktı oturduğu sıradan "Şeytan Robert"ten bir arya söyleyerek yürüdü:

"Bir yasa, yasa, yasa koyacağız kendimize

Yaşamak için neşe... neşe... neşe içinde!"

Bazarov pencereden çekilirken mırıldandı:

— Bu ne canlılık böyle!

Öğlen oldu. Güneş, şeffaf beyaz bulutların ince perdesi arkasından yakıyordu. Her yer sessizdi; yalnızca köy horozlarının insanda garip bir uyuklama ve can sıkıntısı uyandıran ısrarlı ötüşleri duyuluyordu. Yükseklerde, ağaçların tepelerinde bir yerlerdeyse bir atmaca yavrusu ağlamaklı, durmadan cır cır ötüyordu. Arkadiy'le Bazarov küçük bir saman yığınının gölgesinde uzanmış, başlarının altına hışırdayan, ama hâlâ yeşil, hoş kokulu otlardan yastık yapmış, yatıyorlardı. Bazarov,

— Şu telli kavak çocukluğumu hatırlatıyor bana, diye başladı. Eski tuğla harmanından kalma çukurun yanındaydı; o zamanlar bu kavakla çukurun tılsımlı

olduğunu düşünürdüm: Onların yanında hiç sıkılmazdı canım. Ama o zaman canımın çocuk olduğum için sıkılmadığını bilmiyordum. Artık büyüdüm, büyü falan etkilemiyor beni.

— Burada ne kadar kaldın? diye sordu Arkadiy.

— Arka arkaya iki yıl, sonra ayrıldık. Göçebe bir hayat sürdük. Daha çok taşrada sürttük.

— Bu ev o zaman da var mıydı?

— Evet. Dedem yaptırmış bu evi. Annemin babası.

— Kimdi deden?

— Bilmem... Önyüzbaşıydı galiba... Suvorov'un birliğinde görev yapmış. Alpler'i nasıl geçtiklerini anlatır dururdu. Sanırım yalan söylüyordu.

— Ama konuk salonunuzda Suvorov'un portresi asılı duvarda. Sizinki gibi eski, sıcak, küçük evleri severim ben. Kendilerine özgü değişik kokuları vardır.

Bazarov esneyerek,

— Kandil yağı ve yonca kokarlar, dedi. Ama sinekleri de pek boldur hani... Öf!..

Kısa süren bir sessizlikten sonra sordu Arkadiy:

— Söylesene, çocukluğunda baskı yaptılar mı sana?

— Annemi de, babamı da gördün. Hiç sert değillerdir.

— Onları seviyor musun Yevgeniy?

— Seviyorum!

— Onlar da seni seviyorlar!

Bazarov bir şey söylemedi. Neden sonra ellerini başının altına koyup mırıldandı:

— Ne düşünüyorum biliyor musun?

— Bilmiyorum. Ne düşünüyorsun?

— Şöyle düşünüyorum: Annem babam çok mutlular! Babam altmış yaşında ve

çalışıyor, hâlâ "geçici" önlemlerden söz ediyor, hastaları iyi etmeye uğraşıyor, köylülere yardım ediyor, kısacası keyfi yerinde... Annemin de bir sıkıntısı yok: Günleri çeşitli uğraşlarla öylesine dolu ki, ah vah etmeye, bir şeylerden yakınmaya zamanı olmuyor... Bana gelince...

— Sana gelince?

— Şöyle düşünüyorum: Bak, şu saman yığınının yanında uzanmış yatıyorum... İşgal ettiğim yer öylesine küçücük, evrende bulunmadığım ve umurunda bile olmadığım alanın yanında öylesine ufacık, yok sayılacak kadar küçük ki... ve yaşayacağım zaman dilimi benim bulunmadığım ve bulunmayacağım sonsuz zamanın yanında öylesine az ki... Oysa bu atomun, bu matematiksel noktanın içinde kan dolaşıyor, bir beyin çalışıyor, birtakım istekleri var... Ne kepazelik! Ne saçmalık!

— Sana şunu söylememe izin ver: Bu söylediğin bütün insanlar için söz konusu...

— Haklısın, dedi Bazarov. Ben de şunu söylemek istemiştim: Görüyorsun işte, onlar, yani annemle babam kendilerini işlerinde öylesine kaptırmışlar ki, hiçliklerini akıllarının ucundan bile geçirmiyorlar, umurlarında değil... ama ben... ben yalnızca can sıkıntısı ve öfke duyuyorum...

— Öfke mi? Neden öfke?

— Neden mi? Ne demek neden? Unuttun mu yoksa?

— Bir şeyi unutmadım, ama gene de kızmaya hakkın olmadığını düşünüyorum. Mutsuzsun, kabul ediyorum, ancak...

— Eh! Farkındayım Arkadiy Nikolayeviç, sevgiyi her genç gibi anlıyorsun sen de: Gel bili bili, gel tavukçuk, diye çağırıyorsun tavuğu, gelince de tabanları kaldırıyorsun! Ben öyle değilim işte. Neyse, kapatalım artık bu konuyu. İşe yaramayacaksa boşuna konuşmanın gereği yok. (Yattığı yerde yan döndü.) Vay! Aferin, bir karınca yarı ölü bir sineği götürüyor. Götür birader, götür! Sana karşı koymaya çabaladığına aldırma... Doğanın sana verdiği, acıma duygusundan yoksun hayvan olma özelliğinden yararlan; sizler bizim gibi yıkılmış değilsiniz birader!

— Öyle söyleme Yevgeniy! Sen ne zaman yıktın ki kendini?

Bazarov başını kaldırdı.

— Gurur duyduğum da yalnızca bu var. Yıkmadım ben kendimi. Bir kadın da yıkamaz. Amin! Bitti gitti! Bundan böyle bu konuda tek sözcük duymayacaksın benden.

İki arkadaş hiç konuşmadan bir süre yattılar.

— Evet, diye başladı Bazarov, insan tuhaf bir yaratıktır. Annemle babamın burada insanlardan ırak, kapalı yaşamlarına uzaktan bakınca, bundan iyisi can sağlığı dersin. Yiyorsun, içiyorsun, en doğru, en güzel şekilde yaşayıp gidiyorsun. Ama gene de sıkılır insan; diğer insanlarla bir arada olmak, küfürleşerek bile olsa, onlara yakın olmak ister.

Arkadiy dalgın,

— Yaşamı, her anının bir anlamı olacak şekilde kurmalı.

— Kim söylüyor bunu! Yalan da olsa, anlamlı bir yaşam hoştur, ama anlamsız olanla uzlaşmak da mümkün... Ah şu hırlaşmalar... hırlaşmalar... bunlar kötü işte.

— Hırlaşmalara önem vermeyenler için hırlaşma diye bir şey olamaz.

— Hım... Bu söylediğin de basmakalıp bir zıtlık.

— Ne? Bununla ne demek istiyorsun?

— Şunu: Sözgelimi, eğitimin yararlı olduğunu söylemek, basmakalıptır; eğitimin zararlı olduğunu söylemekse tersinden basmakalıplık... Sanki daha bir çarpıcı görünür, ama aslında ikisi de aynı şeydir.

— Peki gerçek hangi taraftadır?

— Hangi tarafta mı? Sorunu soruyla cevaplayayım: Hangi tarafta?

— Bugün biraz melankoliksin, Yevgeniy.

— Gerçekten mi? Güneş çarptı galiba, ayrıca fazla ahududu da yememeliydim.

Arkadiy,

— Bu durumda bir şekerleme yapsak fena olmayacak, dedi.

— Olabilir. Ama uyurken bana bakma: Uyurken her insanın yüzü aptal görünür.

— Hani, seninle ilgili ne düşünürlerse düşünsünler, umurunda değildi?

— Buna ne cevap vereceğimi bilmiyorum. Gerçek insanın bunu önemsememesi gerekir; gerçek insan üzerine düşünülmemesi, dinlenilmesi veya nefret edilmesi gereken kişidir.

Arkadiy bir an düşündükten sonra,

— Çok tuhaf! dedi. Ben kimseden nefret etmiyorum.

— Oysa ben çok kişiden ediyorum. İnce bir ruhun var senin, uyuşuğun tekisin, nefret etmek kim, sen kim!.. Korkaksın, kendine güvenin yok...

— Peki senin kendine güvenin var mı? diye sordu Arkadiy. Çok mu yüksek görüyorsun kendini?

Bazarov sustu. Neden sonra şöyle dedi:

— Karşımda pes etmeyen biriyle karşılaştığımda, kendimle ilgili düşüncemi değiştirebilirim. Nefret etmek! Sözgelimi, bugün bizim Muhtar Filip'in evinin önünden geçerken –çok güzel, bembeyazdı evi– şöyle dedin: "En yoksul köylünün evi böyle güzel olduğunda kalkınmış olacaktır Rusya. Bu uğurda hepimize çalışmak düşüyor..." Oysa kendisi için var gücümle çalışmak zorunda olduğum, ama buna karşılık bana teşekkür bile etmeyen o en yoksul köylü Filip veya Sidor'dan nefret ediyorum ben... Hem onun teşekkürü ne işime yarayacak? O beyaz boyalı evinde yaşarken benim üzerimde dulavratotları bitecek. Ee, sonra?

— Kes artık Yevgeniy... Bugün seni dinlerken ister istemez, bizi prensipsizlikle suçlayan insanlara hak veresim geliyor.

— Amcan gibi konuşuyorsun. Genelde prensip diye bir şey yoktur; hâlâ anlayamamışsın bunu! Duygular vardır. Her şey duygulara bağlıdır.

— Nasıl yani?

— Öyle işte. Sözgelimi ben: Duygularımın etkisiyle her zaman olumsuz düşünürüm. Yadsımaktan hoşlanırım, beyin yapım öyledir, hepsi o kadar! Kimyayı neden seviyorum? Sen elmayı neden seviyorsun? Yine duyguların etkisinden. Ondan daha derine hiçbir zaman inemeyecek insanlar. Herkes söylemez sana bunu, ben de başka bir zaman bir daha söylemem.

— Ne yani, dürüstlük de mi bir duygudur?

— Elbette.

Arkadiy üzgün,

— Yevgeniy! diye başladı.

Bazarov sözünü kesti:

— Efendim? Ne var? Hoşlanmadın mı? Hayır kardeşim! Koparmaya karar verdiysen düşünme artık, kopar at!.. Ama yeterince felsefe yaptık. Puşkin ne demiş: "Uyku sessizliğine götürür bizi doğa..."

— Puşkin hiçbir zaman öyle bir şey söylemedi, dedi Arkadiy.

— Söylemedi, ama bir ozan olarak söyleyebilirdi, hatta söylemesi gerekirdi. Aklıma gelmişken, Puşkin orduda görev yapıyordu, değil mi?

— Puşkin hiçbir zaman orduda görev yapmadı!

— İyi ama her dizesinde "Rusya'nın onuru için! Hadi savaşa, hadi cenge!" diyor.

— Nereden uyduruyorsun bu masalları? Hepsi iftira.

— İftira mı? Aman ne önemli! Beni korkutmak için uydurdun bunu! Aslında her insan, kendisine atılan her iftiradan yirmi kat daha kötüsünü hak eder.

Arkadiy canı sıkkın,

— İyisi mi uyuyalım! dedi.

— Seve seve, diye karşılık verdi Bazarov.

Ama ikisi de uyuyamadı. İki gencin kalbini de neredeyse düşmanca bir duygu doldurmuştu. Beş dakika sonra açtılar gözlerini, sessizce bakıştılar.

Birden şöyle dedi Arkadiy:

— Bak, akağaçtan kuru bir yaprak düştü. Onun bu hareketiyle kelebeğin uçuşu aynı şeydir. Tuhaf değil mi? Acınacak durumda, ölmüş bir şey capcanlı, neşeli bir şeyle aynı şeyi yapıyor.

Bazarov sesini yükseltti:

— Ah dostum Arkadiy Nikolaiç! Bir ricam olacak: Cafcaflı konuşmaya çalışma benimle lütfen.

— Nasıl istersem öyle konuşurum... Ama bu kadarı da zorbalık oluyor artık.

Aklıma bir şey geldiyse, neden söylememeliyim onu?

— Haklısın; peki ama öyleyse ben neden söylemeyeyim kendi düşüncemi? Ben de cafcaflı konuşmayı yakışıksız buluyorum.

— Peki yakışık alan nedir? Küfürleşmek mi?

— Ee! Anladığım kadarıyla sen de amcanın yolunda gideceksin. Senin bu dediğini duysa ne çok sevinirdi o budala!

— Pavel Petroviç'ten nasıl söz ediyorsun öyle?

— Gerektiği gibi, budala diyorum.

— Bu kadarı da katlanılmaz ama! diye haykırdı Arkadiy.

Bazarov son derece sakin,

— Vay! dedi. Akrabalık damarın kabardı. Farkındayım: Akrabalık duygusu çok güçlü oluyor insanda. Her şeyi yadsımaya hazırdır, her türlü önyargısından vazgeçer; ama iş, sözgelimi, başkasının mendilini çalan kardeşinin hırsız olduğunu kabul etmeye gelince, buna gücü yetmez. Evet, gerçekten de, benim kardeşim, benim kardeşim, bir dâhi değil ha... olacak şey mi bu?

Arkadiy heyecanla itiraz etti:

— Ben hakça bir duyguyla söyledim bunu, akrabam olduğu için değil. Ama sen bu duygudan yoksun olduğun için anlayamazsın.

— Başka bir deyişle: Arkadiy Kirsanov benim anlayamayacağım kadar yüce bir kişi... Önünüzde saygıyla eğiliyorum beyefendi.

— Lütfen, yeter Yevgeniy. Sonunda bozuşacağız.

— Ah Arkadiy! İzin ver bir kez doyasıya tartışalım.

— Ama o zaman sonunda...

— Ne, dövüşür müyüz? Ne çıkar? Burada samanların üzerinde, böylesine şiirsel bir ortamda, insanların bakışlarından uzakta iyi olurdu! Ama benimle baş edemezsin sen. Hemen gırtlağına yapışıveririm...

Bazarov uzun, kemikli parmaklarını açtı... Arkadiy dönüp şakadan, karşı koymaya hazırlandı... Ama o anda arkadaşının yüzü ona öylesine hain göründü; dudaklarındaki gergin gülümsemede ve çakmak çakmak gözlerinde şakaya

gelmeyen öylesine bir tehdit vardı ki, elinde olmadan korkuya kapıldı...

O anda Vasiliy İvanoviç'in sesi duyuldu.

— Ooo! Nereye saklanmışsınız? (Yaşlı hekim üzerinde ev dokuması keten bir ceketle, başında gene ev yapımı bir şapkayla gelip gençlerin karşınında dikildi.) Çok aradım sizi... Ama harika bir yer bulmuşsunuz, işiniz de güzel... Sırtüstü "yere" uzanıp "gökyüzüne" bakmak... Size bir şey söyleyeyim mi, çok anlamlı bir uğraş bu!

Bazarov,

— Gökyüzüne yalnızca hapşıracağım zamanlar bakarım ben, dedi. (Arkadiy'e dönüp alçak sesle ekledi.) Üzüldüm, kavga etmemize engel oldu.

Arkadiy gizliden arkadaşının elini sıkıp fısıldadı ona:

— Yeter artık.

Ne var ki, hiçbir dostluk uzun süre dayanamaz böyle sarsıntılara.

Bu arada Vasiliy İvanoviç başını iki yana sallayarak,

— Size bakıyorum da, benim genç dostlarım... diye başladı. (Topuz yerine bir Türk başı oyulmuş, kendi yaptığı burma bastonuna ellerini kavuşturup yaslanmıştı.) Hayranlık duymadan edemiyorum. Gençlik ateşiyle, güçle, yetenekle, kabiliyetle dopdolusunuz! Sanki... Kastor ile Polluks!

Bazarov,

— Gene mitolojiye daldın! diye söylendi. Zamanında Latince ile çok ilgilendiğin hemen anlaşılıyor. Yanılmıyorsam, Latince kompozisyondan gümüş madalya almıştın, değil mi?

— Dioskurlar, Dioskurlar![45] diye tekrarladı Vasiliy İvanoviç.

— Ama yeter artık baba... Bırak bu işleri.

Yaşlı adam mırıldandı:

— Kırk yılda bir oluyor işte canım... Ama övgüler düzmek için aramıyordum sizi baylar. Önce, yemeğin biraz sonra hazır olacağını bilgilerinize sunmak istiyordum; sonra da Yevgeniy... Aklı başında bir gençsin sen, insanları da, kadınları da tanırsın ve bu yüzden hoş göreceksin... Annen sen geldiğin için dua okutmak istedi. Ama seni bu duada hazır bulunman için çağırmaya geldiğimi

sanma; dua bitti bile, ama Peder Aleksey...

— Papaz mı?

— Evet, rahip. Yemeği... bizde yiyecek... Hiç aklıma gelmemişti bu, öyle bir şey de söylemedim... Ama öyle oldu ki... yanlış anladı beni... Ama Arina Vlasyevna... Aslında çok iyidir Peder Aleksey, anlayışlıdır da.

Bazarov,

— Yemekte benim hakkımı mı yiyecek yoksa? dedi.

Vasiliy İvanoviç gülümsedi.

— Rica ederim, neler söylüyorsun öyle!

— O zaman başka bir diyeceğim yok. Herkesle yemek masasına otururum ben.

Vasiliy İvanoviç şapkasını düzelttikten sonra şöyle dedi:

— Senin her türlü önyargıdan uzak olduğunu biliyordum zaten. Bak işte, altmış iki yaşındaki bu ihtiyarın da yoktur öyle önyargıları. (Vasiliy İvanoviç dua okutmayı kendisinin de istediğini açıklamaya cesaret edememişti... Oysa dinine bağlılıkta karısından aşağı kalmazdı.) Hem Peder Aleksey seninle tanışmayı çok istedi. Göreceksin, seveceksin onu. Kâğıt bile oynar ve hatta... Ama bu aramızda kalsın... pipo bile içer.

— Ne diyorsun? Öyleyse yemekten sonra bir el çevirириz, hakkından gelirim...

— Ha-ha-ha... Göreceğiz! Dedindi dersin!

Bazarov üzerine basa basa,

— Ne o? Eski günlerini mi hatırladın yoksa? dedi.

Vasiliy İvanoviç'in bronz rengi yanakları koyu kırmızı oldu.

— Hiç utanmıyor musun Yevgeniy... Geçmiş geride kalmıştır artık. Evet, karşınızda itiraf ediyorum: Gençliğimde böyle bir tutkuya kaptırmıştım kendimi. Ama cezamı da çektim! Hava da ne sıcak. İzin verin, yanınıza oturuvereyim. Size engel olmuyorum ya?

— Hiç de... dedi Arkadiy.

Vasiliy İvanoviç oflaya puflaya oturdu samanların üzerine.

— Şu anda oturduğunuz yer, bana ordugâhta geçirdiğim günleri hatırlattı baylar, diye başladı. Sahra hastanemiz hep böyle saman yığınlarının yakınında kurulurdu. Ona bile şükrederdik... (Göğüs geçirdi.) Gençliğimde çok şey gördüm, çok. Sözgelişi, izin verirseniz size Besarabya'daki salgın hastalıktan ilginç bir öykü anlatayım.

Bazarov babasının sözünü kesti:

— Vladimir nişanını almana neden olan olaydan mı söz edeceksin? Biliyoruz, biliyoruz... Peki ama neden takmıyorsun madalyanı?

— Önyargılarımın olmadığını söylemiştim sana, diye mırıldandı Vasiliy İvanoviç. (Oysa daha dün ceketinden kırmızı kurdeleyi söktürmüştü. Salgın hastalıkta ilgili olayı anlatmaya başladı. Arkadiy'e Bazarov'u gösterip sevecen bir tavırla göz kırparak fısıldadı.) Uyudu mu? (Seslendi Bazarov'a.) Yevgeniy! Kalk hadi! Yemeğe gidiyoruz...

Özenle taranmış gür saçlarıyla, eflatun rengi ipek cüppesinin işlemeli kuşağıyla gösterişli ve şişman bir adam olan Peder Aleksey'in zeki, hazırcevap biri olduğu anlaşılıyordu. Öncelikle, onun kutsamasına gereksinim duymadıklarını hemen sezinlemiş gibi, Arkadiy'le Bazarov'a uzattı elini. Genelde rahattı. Böylece hem kendini küçük düşürmemiş hem de karşısındakileri kırmamış oluyordu. Bir ara papaz okulunda okutulan Latinceyle alay etti ve piskoposunu savundu; iki bardak şarap içti, üçüncüyü geri çevirdi. Arkadiy'den bir sigara aldı, ama onu eve götüreceğini söyleyip yakmadı. Hoş olmayan yalnızca bir şeyi vardı: Yüzüne konmaya çalışan sinekleri elini yavaşça sallayarak yakalamaya çalışıyor, yakaladığında da ezip öldürüyordu. Oyun masasına ölçülü bir hoşnutlukla oturdu ve Bazarov'un banknot olarak iki buçuk rublesini aldı: Arina Vlasyevna'nın evinde gümüş ruble kullanılmazdı... Yaşlı kadıncağız gene oğlunun yanında oturmuş (ama kâğıt oynamıyordu), yanağını küçücük yumruğuna dayamıştı, ancak atıştırılacak bir şey getirilmesini söyleyeceği zamanlar yerinden kalkıyordu. Bazarov'u okşamaya korkuyor, oğlu da onu bunun için cesaretlendirmiyor, kendisini okşamasına fırsat vermiyordu; öte yandan Vasiliy İvanoviç de oğlunu "rahatsız etmemesi" için uyarıyordu Arina Vlasyevna'yı. "Gençler böyle şeylerden hoşlanmazlar," diyordu. (O günkü yemeğin nasıl olduğunu anlatmaya gerek yok. Sığır eti almak için Timofeiç sabah erkenden arabaya atlayıp yola çıkmıştı. Muhtar ise hanibalığı, sazan, ıstakoz getirmek için başka bir yana koşturmuştu. Yalnızca mantarlar için köylü kadın kırk iki kapik almıştı.) Gel gelelim, Arina Vlasyevna'nın Bazarov'dan ayırmadığı gözlerinde yalnızca sevgi ve bağlılıktan başka şeyler daha vardı:

Hem merak ve korkuyla karışık bir hüzün vardı bakışında, hem de naçiz bir sitem.

Ancak Bazarov'un, annesinin bakışlarını tahlil edecek hali yoktu; pek seyrek ona dönüp bakıyor, kısa sorular soruyordu. Bir kez de "şans" getirmesi için elini uzatmasını istemişti ondan; annesi yumuşacık elini usulca onun sert, geniş avucuna koymuştu.

Aradan bir zaman geçtikten sonra sordu ona annesi:

— Nasıl, yararı oldu mu?

Bazarov kayıtsız bir gülümsemeyle,

— Daha kötü oldu, diye karşılık verdi.

Peder Aleksey güzel sakalını sıvazlarken, üzgünmüş gibi,

— Fazla atak oynuyor, dedi.

Vasiliy İvanoviç,

— Napolyon'un kuralı, peder, Napolyon'un kuralı, dedi.

Bir as oynadı.

Peder Aleksey Bazarov'un asını kozla kırıp,

— Bu kuralı da onu St. Helene adasına götürdü, diye mırıldandı.

Arina Vlasyevna sordu oğluna:

— Frenküzümü suyu ister misin?

Bazarov yalnızca omuz silkti.

Bazarov ertesi gün şöyle diyordu Arkadiy'e:

— Yok! Yarın gidiyorum buradan. Sıkıldım. Çalışmak istiyorum ama burada olanaksız. Tekrar size geleceğim; her şeyimi orada bıraktım. Hiç değilse bir odaya kapanıp çalışmak mümkün sizin evde. Babam, "Çalışma odam emrinde... kimse rahatsız etmez seni orada," dese de bir adım ayrılmıyor yanımdan. Kapıyı kapayıp onu içeri almamak da olmuyor. Annem de öyle. Bitişik odada içini nasıl çektiğini duyuyorum. İster istemez gidiyorum yanına... konuşacak bir şey bulamıyorum.

Arkadiy,

— Kadıncağız çok üzülüyor, dedi. Baban da...

— Tekrar dönerim yanlarına.

— Ne zaman?

— Petersburg'a giderken.

— Özellikle annen için üzülüyorum.

— Nedenmiş? Meyvelerle gönlünü mü kazandı yoksa?

Arkadiy bakışını yere indirdi.

— Anneni tanımamışsın sen Yevgeniy. Yalnızca harika bir kadın değil o, doğrusu, aynı zamanda çok da zeki. Bu sabah yarım saat kadar sohbet etti benimle. Öylesine akıllıca, ilginç şeyler anlattı ki...

— Sanırım hep benden söz etmiştir?

— Yalnızca senden değil.

— Olabilir, dışarıdan baktığın için sen daha iyi görüyorsundur. Bir kadın yarım saat sohbet edebiliyorsa, iyiye işarettir bu. Ama gene de gideceğim buradan.

— Bunu onlara anlatman kolay olmayacak. İki hafta sonra ne yapacağımız üzerine planlar yapıyorlar çünkü.

— Evet, zor olacak. Bugün babamı kızdırmakla hiç iyi etmedim: Önümüzdeki günlerde köle bir köylüsünün kırbaçlanmasını emretmiş, iyi de yapmış; evet, evet, öyle korkmuş gibi bakma yüzüme. Çok iyi yapmış, çünkü adam uslanmaz bir hırsız ve korkunç bir ayyaşmış. Ne var ki, babam bundan, nasıl derler, haberim olduğunu bilmiyordu. Çok bozuldu, şimdi bir kez daha üzmem gerekecek onu... Neyse canım! Bayrama kadar unutur!

Bazarov "Neyse canım!" demişti ama, niyetini Vasiliy İvanoviç'e açmak için bütün gün kararsız, dolaşıp durmuştu ortalarda. Nihayet, çalışma odasında ona iyi geceler dilerken uzun uzun esnedikten sonra babasına şöyle demişti:

— Ha... sana söylemeyi az kaldı unutuyordum... Söyle de bizim atları yarın Fedot'a, posta hanına göndersinler.

Vasiliy İvanoviç şaşırdı.

— Ne o, bay Kirsanov gidiyor mu?

— Evet, ben de onunla gidiyorum.

Vasiliy İvanoviç olduğu yerde şöyle bir döndü.

— Sen de mi gidiyorsun?

— Evet... Gitmem gerek. Atlarla ilgilen lütfen.

— Pekâlâ... diye kekeledi ihtiyar. Evet, posta hanına... Tamam... Olur... Yalnız... Yalnız... Nasıl olacak bu?

— Arkadiy'lerde kısa bir süre kalmam gerek. Sonra gene buraya döneceğim.

— Evet! Kısa bir süre... Tamam. (Vasiliy İvanoviç mendilini çıkardı. Sümkürürken neredeyse yere kadar eğildi.) Ne yaparsın? Olur... olur böyle şeyler. Senin burada daha uzun... kalacağını sanıyordum. Üç güncük... Üç yıllık ayrılıktan sonra çok az bu Yevgeniy!

— Yakında döneceğim dedim ya. Şimdi oraya gitmek zorundayım.

— Zorundaysan... Ne yapalım? Önce görevini yerine getirmelisin... Atları gönderelim diyorsun, öyle mi? Pekâlâ. Arina'yla ben böyle bir şeyi beklemiyorduk kuşkusuz. Kadıncağız odanı süslemek için komşudan çiçek bile istemişti. (Vasiliy İvanoviç'in sözünü etmediği daha birçok şey vardı: Örneğin, her sabah ortalığın aydınlanmasıyla birlikte yataktan kalkıyor, çıplak ayaklarında terlikleri, Timofeiç'le uzun uzun planlar yapıyor, titreyen elleriyle cüzdanından peş peşe birkaç eski püskü banknot çıkarıyor, ona çoğunluğu yiyecek olmak üzere birçok şey, bu arada, genç konukların çok hoşlandığını fark ettiği kırmızı şarap ısmarlıyordu.) Önemli olan insanın özgürlüğüdür, benim prensibimdir bu... İnsanları sıkmam... ayrıca...

Birden sustu Vasiliy İvanoviç, kapıya yöneldi.

— Yakında görüşeceğiz baba, dedi Bazarov. Söz...

Ama Vasiliy İvanoviç arkasına dönmeden kolunu salladı yalnızca ve çıktı. Yatak odasına gidince karısını yatakta buldu ve onu uyandırmamaya çalışarak sessizce dua etmeye başladı. Ama uyandı karısı.

— Sen misin Vasiliy İvanıç? diye sordu.

— Benim, anacığım!

— Yevgeniy'imin yanından mı geliyorsun? Biliyor musun, bir korku var benim içimde: Divanda rahat uyuyabiliyor mu dersin? Anfisuşka'ya ona senin asker döşeğinle yeni yastıklar vermesini söyledim. Bizim kuştüyü yastığımızı verirdim ona ama, hatırlıyorum, yumuşak yastıkta uyuyamaz.

— Neyse anacığım, telaş etme sen... Rahatı yerinde onun... (Alçak sesle duasını sürdürdü.) Yüce Tanrım, sen bağışla biz günahkârları...

Vasiliy İvanoviç acıyordu yaşlı karısına, zavallıyı bekleyen büyük acıyı anlatıp gecesini zehir etmek istemiyordu.

Ertesi gün Bazarov'la Arkadiy yola çıktılar. Daha sabahtan derin bir hüzün vardı evin içinde; Anfisuşka'nın elinden tabak çanak düşüyordu. Fedka bile ne olup bittiğine akıl erdiremiyordu, sonunda ayağındaki çizmeleri çıkarıp atmıştı. Vasiliy İvanoviç her zaman olduğundan daha telaşlıydı: Cesur görünmeye çalıştığı belliydi, bağıra bağıra konuşuyor, ayaklarını hızla yere vuruyordu, ama yüzü süzülmüştü ve gözlerini hep kaçırıyordu oğlundan. Arina Vlasyevna sessizce ağlıyordu; kocası sabah erkenden iki saat onunla konuşmamış, onu yatıştırmaya çalışmamış olsaydı kendini bütünüyle bırakır, ne yapacağını şaşırırdı. Bazarov, en geç bir ay sonra döneceğine dair bitmek tükenmek bilmeyen sözler verdikten sonra annesinin kolları arasından sıyrılarak yaylıya atladığında, atlar hareket edip tekerlekler döndüğünde, çıngırağın sesi duyulduğunda... arkasından bakmanın bir yararı olmazdı artık, tekerleğin çıkardığı toz bile yere inmişti çünkü, Timofeiç iki büklüm, yürürken yalpalayarak dönüp odasına gitmişti... Yaşlı karı kocaysa, sanki birden küçülmüş, köhneleşmiş evde yapayalnız kaldıklarında, Vasiliy İvanoviç kendini tutmaya çalışarak kapının önünde mendilini bir süre daha salladıktan sonra bir sandalyeye çökmüştü, başı önüne düşmüştü... Mırıldanmıştı kendi kendine: "Bırakıp gitti bizi, bırakıp gitti! Yanımızda sıkıldı." Yalnızca işaret parmağını kaldırıp birkaç kez tekrarlamıştı kendi kendine: "Şu parmağım gibi yapayalnızım artık!" O zaman Arina Vlasyevna yaklaşmıştı yanına, ak düşmüş başını onun ak düşmüş başına dayayıp "Ne yaparsın Vasiliyciğim!" demişti. "İnsanın oğlu kendinden kopmuş bir parçadır, derler. Bir şahindir oğul: Canı istedi uçup geldi yanımıza, canı istedi, uçup gitti... Seninle ben bir ağaç kovuğunda iki mantar gibiyiz, diz dize otururuz, bir yere gidemeyiz. Yalnızca ben kalacağım senin yanında daima... sen de benim yanımda..."

Vasiliy İvanoviç ellerini çekmişti yüzünden; karısını, hayat arkadaşını, gençlik yıllarında olduğu gibi sevgiyle kucaklamış, kollarının arasında sıkmıştı onu: Her zaman karısı teselli ederdi onu.

# XXII

Bizim iki arkadaş ancak arada bir önemsiz şeylerden söz ederek Fedot'un hanına kadar gittiler. Bazarov'un keyfi hiç yerinde değildi. Bu da Arkadiy'in canını sıkıyordu. Ayrıca, yalnızca çok genç insanlara özgü o nedensiz can sıkıntısı vardı içinde. Arabacı atları değiştirdi ve sürücü yerine çıktıktan sonra sordu: "Sağa mı gideceğiz, sola mı?"

Arkadiy irkildi. Sağa giden yol kente, oradan da köye gidiyordu; sola gidense Odintsova'nın köyüne. Arkadiy, Bazarov'a bakarak:

— Yevgeniy, sola mı gidiyoruz? diye sordu.

Bazarov başını öte yana çevirip söylendi:

— Ne saçma bir soru bu?

— Saçma olduğunu biliyorum, dedi Arkadiy. Ama ne olacak ki? İlk kez gitmiyoruz ya?

Bazarov kasketini gözlerinin üzerine indirdi. Neden sonra cevap verdi:

— Nasıl istersen öyle olsun.

Arkadiy seslendi arabacıya:

— Sola çek!

Yaylı Nikolskoye'ye doğru yola koyuldu. Ne var ki, bu saçma kararı aldıktan sonra iki arkadaş öncekinden de derin bir sessizliğe gömüldüler. İkisinin de canı sıkkın gibiydi.

Ama Odintsova'nın kapıcısının onları daha kapıda karşılayışından iki arkadaşın bir anda akıllarına esen fanteziye kapılıp buraya gelmekle pek mantıklı davranmadıklarını anlamaları olasıydı. Besbelli, beklemiyorlardı onları. Yüzlerinde epey şaşkın bir ifadeyle uzun süre beklediler konuk salonunda. Sonunda çıktı yanlarına Odintsova. Her zamanki güler yüzlülüğüyle karşıladı onları, ama bu kadar erken döndüklerine şaşırdığını söyledi; davranışlarındaki, konuşmasındaki yavaşlıktan onların gelişine pek sevinmediği belliydi. İki arkadaş yalnızca geçerken uğradıklarını, üç dört saat sonra kente yollarına devam edeceklerini söylediler. Odintsova buna hafiften şaşırdığını belli edip, Arkadiy'e babasına selamlarını iletmesini söyledi ve teyzesini çağırması için

hizmetçiyi yolladı. Prenses geldi. Uykudan yeni uyanmış gibiydi ki, bu da buruşuk, sert yüzüne daha da öfkeli bir ifade veriyordu. Katya hastaydı, odasından çıkmamıştı. Arkadiy birden, onu görmeyi çok, hatta Anna Sergeyevna'yı görmek istediğinden de çok istediğini hissetti. Dört saat havadan sudan konuştular. Anna Sergeyevna genelde dinliyor, bir şey söylediğinde de hiç gülümsemiyordu. Ancak vedalaşırlarken eski dostluk duygusu kıpırdadı içinde.

— Bugün bir sıkıntı var içimde, dedi, ama önemsemeyin bunu, gene gelin... İkinize de söylüyorum, yakında bekliyorum sizi.

Bazarov da, Arkadiy de bir şey söylemeden öne eğilerek selam verdiler, yaylıya binip, bir daha hiçbir yerde durmadan doğru eve, Maryino'ya doğru yola çıktılar ve ancak ertesi günün gecesi vardılar oraya. Yol boyunca ne biri ne öteki Odintsova'nın adını almıştı ağzına. Özellikle Bazarov hiç konuşmuyor, sert bir gerginlik içinde hep yola değil, yana bakıyordu.

Gelişlerine Maryino'daki herkes çok sevindi. Oğlunun eve dönmekte gecikmesi Nikolay Petroviç'i huzursuz etmeye başlamıştı. Feniçka, gözleri sevinçten ışıl ışıl, koşarak yanına girip "genç beylerin" geldiğini haber verdiğinde bir çığlık atmış, bacaklarını sallamaya, divanda sıçramaya başlamıştı. Pavel Petroviç'se eve dönen yolcuların elini alçakgönüllü bir tavırla sıkarken tatlı bir heyecanla gülümsemişti. Konuşmalar, sorgulamalar başladı; gece geç saatlere kadar süren yemekte en çok Arkadiy konuştu. Nikolay Petroviç, Moskova'dan yeni getirttiği şaraptan birkaç şişe getirmelerini söyledi ve öylesine çok içti ki, yanakları kıpkırmızı oldu; sürekli, çocuksu da, sinirli de olmayan tuhaf kahkahalar atıyordu. Bu genel sevinç hizmetçilere de geçmişti. Dunyaşa etekleri tutuşmuş gibi sağa sola koşturup duruyor, kapıları açıp kapıyordu; Pyotr bile gecenin üçünde gitarla hâlâ bir Kazak dansı çalmaya çalışıyordu. Tellerin sesi kıpırtısız havada acıklı, ama hoş yayılıyordu; ne var ki, okumuş yazmış uşağın bu çabası birkaç başlangıç ezgisinden başka bir sonuç vermiyordu: Doğa başka birçok şeyi olduğu gibi, müzik yeteneğini de esirgemişti ondan.

Öte yandan, Maryino'da yaşam pek o kadar güzel değildi ve zavallı Nikolay Petroviç'in durumu kötüydü. Zaten tatsız, anlamsız olan çiftlik işleri günden güne daha kötüye gidiyordu. Kiralık işçilerin çıkardığı huzursuzluklar çekilmez olmaya başlamıştı. Kimi işten çıkarılmasını veya ücretinin artırılmasını istiyor, kimi ön ödemeyi alıp kaçıyordu; atlar hastalanıp duruyor, koşum takımları kısa zamanda kullanılmaz duruma geliyordu; işler baştan savma yapılıyordu; Moskova'dan getirtilen harman makinesi çok ağır olduğu için işe yaramıyordu, ötekiniyse daha ilk kullanmada bozmuşlardı; gözleri iyi görmeyen yaşlı bir

hizmetçi kadın rüzgârlı havada ineği tütsülemek amacıyla elinde yanan bir tütsü çubuğuyla ahıra girdiği için ahırın yarısı yanmıştı... Oysa yaşlı kadın bu yangının, beyefendinin tuhaf birtakım peynirler, süt ürünleri yapmayı kafasına takmasından çıktığını söylüyordu. Kâhyaysa birden tembelleşmiş, hatta "bedava ekmeği bulan" her Rus gibi şişmanlamaya başlamıştı. Nikolay Petroviç'i uzaktan görünce sıkı çalıştığını göstermek için hemen eline bir sopa alıyor, yanından geçen domuz yavrusunu kovalıyor veya yalınayak bir çocuğu paylıyordu; oysa çoğu zaman yatıp uyuyordu. Nikolay Petroviç'in toprak kiraya verdiği köylüler kirayı zamanında getirmiyor, ormandan odun çalıyorlardı; bekçiler hemen her gece bir hırsız yakalıyordu. Bazen "çiftliğin" çayırlarında buldukları köylülerin atlarına zorla el koyuyorlardı. Nikolay Petroviç zarar ziyan için para cezası kesiyordu köylülere, ama iş genelde, atların birkaç gün bey ahırında beslendikten sonra sahiplerine geri verilmesiyle sonuçlanıyordu. Bu yetmiyormuş gibi, köylüler kendi aralarında tartışmaya başlamışlardı: Kardeşler ortak topraklarını paylaşmak istiyor, karıları aynı çatı altında birbirleriyle geçinemiyorlardı. Ansızın bir kavga patlak veriyor, emir almış gibi hep birden ayaklanıyor, çiftlik bürosunun kapısında zilzurna sarhoş, kiminin yüzü gözü dağılmış, toplaşarak sözde haklarını arıyor, beyin haklıyı haksızı ayırmasını istiyorlardı; bir gürültüdür kopuyor, her kafadan bir ses çıkıyor, kadınların çığlıkları erkeklerin küfürlerini bastırıyordu. Bu arada bey, hakça karar vermesinin olanaksız olduğunu bile bile, kavga eden tarafları ayırmak, bazen kendi de bağırmak zorunda kalıyordu. Hasat için işçiye gerek vardı: İyi birine benzeyen komşu toprak sahibi hasat için işçi bulacak olmuş, ama dekar başına iki ruble alıp acımasızca aldatmıştı onu... Kendi köyünün kadınları ise inanılmaz ücretler istiyor, bu arada ekin tarlalarda çürüyor, ot biçme işi de aksıyordu... Öte yandan Bölge Toprak Dairesi sıkıştırıyor, borçların hemen ödenmesini istiyordu...

Kaç kez umutsuzluk içinde haykırmıştı Nikolay Petroviç:

— Gücüm kalmadı! Elimden bir şey gelmiyor, devlete bildiremiyorum, ilkelerime aykırı. Oysa ceza korkusu olmadan bir şey yaptırmak olanaksız bunlara!

Böyle zamanlarda Pavel Petroviç yüzünü buruşturup, bıyığını çekiştirerek mırıldanıyordu:

— Du calme, du calme.[46]

Bu "anlamsız" işlere uzak duruyordu Bazarov. Bir konuk olarak başkalarının işine burnunu sokmasının yakışık almayacağını düşünüyordu. Maryino'ya gelişinin ertesi günü gene kurbağalarıyla, tekhücrelileriyle, kimyasal

bileşimleriyle ilgilenmeye başlamıştı. Bütün zamanını onlara veriyordu. Arkadiy'se, tersine, babasına yardım edemese de, en azından yardım etmeye hazır görünmeyi kendine görev edinmişti. Sabırla dinliyordu onu; bir keresinde, uyması için olmasa da, konuyla ilgilendiğini göstermek için bir öneride bile bulunmuştu babasına. Çiftlik işleri iğrenç gelmiyordu ona: Keyifle tarımla uğraşmayı hayal ettiği bile oluyordu, ama o aralar kafasında başka şeyler vardı. Buna kendi de şaşıyordu ama, hep Nikolskoye'yi düşünüyordu; biri ona Bazarov'la aynı çatı altında, hem de hangi çatı altında... babasının evinde, bir arada olmaktan canının sıkılacağını söyleseydi önceleri omuz silkip boş verirdi... Oysa şimdi sıkılıyor, ondan uzaklaşmak istiyordu. Çıkıp yoruluncaya kadar dolaşıyor, ama bir yararı olmuyordu bunun. Bir gün babasıyla konuşurken, Nikolay Petroviç'te, Odintsova'nın annesinin, onun merhum karısına bir zamanlar yazdığı çok ilginç birkaç mektubun olduğunu öğrendi. Ve Nikolay Petroviç'in çeşitli yirmi kutu ve sandıkta aramak zorunda kaldığı bu mektupları elde edene kadar da rahat vermedi babasına. Yarı küflenmiş bu kâğıtları ele geçirdikten sonra, Arkadiy kendine amaç edinmesi gereken şeyi bulmuş gibi rahatlamıştı. Sürekli olarak mırıldanıyordu kendi kendine: "İkinize söylüyorum bunu," dedi, "ayrılırken öyle dedi... Ne olursa olsun, gideceğim oraya!"Ama oraya son ziyaretlerini, Odintsova'nın soğuk karşılamasını, o andaki sıkılganlığını, şaşkınlığını düşündükçe bir ürkeklik düşüyordu içine. Gençliğin "belki olur umudu", gizli olan şansını deneme arzusu, kimsenin yardımını beklemeden, tek başına kendini deneme isteği sonunda galip geldi. Maryino'ya döneli on gün olmamıştı ki, pazar okullarının yönetim biçimini incelemek bahanesiyle arabaya atladığı gibi kente, oradan da Nikolskoye'ye gitti. Genç bir subayın savaşa yetişmek için gösterdiği acelecilikle, daha hızlı gitmesi için, yolda durmadan sıkıştırmıştı arabacıyı. Hem korkuyordu, hem de neşeliydi; sabırsızlıktan içi içine sığmıyordu. "En iyisi, düşünmemek," diyordu kendi kendine. Handa yaman bir arabacı vermişlerdi ona; her meyhanenin önünde durup, "Bir tek atalım mı?" veya "Bir tek ister miydiniz?" diye soruyor ve bir tek attıktan sonra acımıyordu artık atlara. İşte, çok iyi tanıdığı evin çatısı görünmüştü sonunda... Birden şöyle geçti Arkadiy'in içinden: "Ne yapıyorum ben? Hemen geri dönsem mi acaba?" Üç at uyum içinde hızla ilerliyordu. Arabacı bağırarak, ıslık çalarak coşturuyordu onları. Ama nallarla tekerlekler köprünün tahtalarında çoktan takırdamaya başlamış, az sonra da iki yanında budanmış çamların olduğu yola girmişlerdi... Koyu yeşilliklerin arasında pembe bir kadın giysisi göründü, bir şemsiyenin ince saçakları altında genç bir yüz belirdi. Katya'yı tanıdı Arkadiy, Katya da onu tanımıştı. Arkadiy dörtnala giden atları durdurmasını söyledi arabacıya. Arabadan atlayıp Katya'nın yanına gitti. Hafiften kızardı Katya'nın yüzü,

— Siz ha! dedi. Hadi ablamın yanına gidelim, şurada bahçede... Sizi gördüğüne sevinecek.

Arkadiy'i bahçeye götürdü Katya. Onunla karşılaşmak, Arkadiy'e uğurlu bir rastlantı gibi görünmüş, candan bir akrabasıyla karşılaşmış gibi sevinmişti. Her şey yolunda gitmişti: Kapıcıyla konuşmak, geldiğini hanımına bildirmesini söylemek zorunda kalmamıştı. Patikayı dönünce Anna Sergeyevna'yı gördü. Arkası ona dönüktü. Ayak sesini duyunca yavaşça döndü.

Önce şaşıracak oldu Arkadiy, ama Anna Sergeyevna'nın ağzından çıkan ilk sözcükler rahatlattı onu: Gülümseyerek, güneşten ve rüzgârdan gözlerini kırpıştırarak Arkadiy'e doğru yürürken tekdüze, sevecen sesiyle "Merhaba, kaçak!" dedi. "Katya nerede buldun onu?"

Arkadiy,

— Sizi görmeye geldim Anna Sergeyevna, diye başladı. Hiç beklemediğiniz bir şey getirdim size...

— Önce kendinizi getirdiniz ki, en güzeli bu...

# XXIII

Bazarov, Arkadiy'i alaylı bir esefle ve ona bu yolculuğunun nedenini çok iyi bildiğini belli ederek yolcu ettikten sonra bütünüyle yapayalnız kaldı: Deli gibi çalışıyordu. Pavel Petroviç'le tartışmıyordu artık. Bunun nedeni biraz da, Pavel Petroviç'in ona karşı aşırı bir aristokrat tavır takınmaya, düşüncelerini sözcüklerle değil, ünlemlerle anlatmaya başlamış olmasıydı. Pavel Petroviç ancak bir keresinde, o günlerin moda konusu Baltık baronlarının hakları üzerine nihilistle tartışmaya girecek olmuş, ama tartışmayı yarıda kesmiş, soğuk bir nezaketle şöyle demişti:

— Neyse, bizim birbirimizi anlayabilmemiz olanaksız zaten; en azından, ben sizi anlama şerefine nail olamadım.

— Elbette! diye haykırmıştı Bazarov. İnsan her şeyi anlayabilecek yetenektedir. Gökyüzünün nasıl titreştiğini de, güneşte olup bitenleri de anlar; gel gelelim, bir başkasının neden onun gibi sümkürmediğini anlayamaz, bunu anlayabilecek yetenekte değildir.

Pavel Petroviç,

— Nedir bu, nükte mi? deyip uzaklaşmıştı.

Bununla birlikte, Bazarov deney yaparken yanında bulunmak için kimi zaman ondan izin istediği de oluyordu; hatta bir keresinde yanına sokulmuş, bakımlı, kokular sürülmüş yüzünü mikroskoba yaklaştırıp, şeffaf bir tekhücrelinin yeşil bir çiçek tozunu nasıl yuttuğunu, gırtlağındaki iki yumruyla onu çabucak nasıl çiğnediğini izlemişti. Nikolay Petroviç ağabeyinden daha sık uğruyordu Bazarov'un yanına; çiftlik işlerinin telaşı olmasa, kendi deyimiyle, "bir şeyler öğrenmek" için her gün gidecekti yanına. Genç doğabilimciyi fazla sıkıştırmıyordu: Odanın bir köşesinde oturuyor, çok seyrek olarak, ona küçük bir şey sormak için kendine izin vererek Bazarov'u dikkatle izliyordu. Öğlen ve akşam yemeklerinde konuyu fizik, jeoloji veya kimyaya getirmeye çalışıyordu. Çünkü öteki konularda, hatta politikayı bırakın, çiftlik konusu bile açıldığında tartışma çıkmasa da, karşılıklı bir tatsızlık oluyordu. Nikolay Petroviç ağabeyinin Bazarov'a olan nefretinin hiç azalmadığının farkındaydı. Başka olayların yanında, önemsiz bir olay da bu kanısını güçlendirmişti. Çevrede kolera yayılmaya başlamış, bu arada Maryino'dan da iki kişiyi "götürmüştü". Bir gece Pavel Petroviç çok kötü hastalandı. Sabaha kadar acı çekti ama gene de Bazarov'a başvurmadı. Ertesi gün Bazarov onunla karşılaşınca "neden kendisini

çağırtmadığını?" sorduğunda, yüzü hâlâ bembeyaz (ama saçları özenle taranmış, sinekkaydı tıraşlı) "Tıbba inanmadığınızı söyleyen siz değil miydiniz?" diye karşılık vermişti. Günler böyle geçiyordu. Bazarov inatla, yüzü asık, durmadan çalışıyordu... Öte yandan, Nikolay Petroviç'in evinde, Bazarov'un, içini dökmese de, seve seve sohbet ettiği biri daha vardı... O da Feniçka'ydı.

Daha çok sabahın erken saatlerinde, bahçede veya avluda karşılaşıyordu Feniçka'yla. Onun odasına gitmiyordu. Feniçka ise yalnızca bir kez, Mitya'yı yıkasın mı yıkamasın mı sormak için gitmişti odasının kapısına kadar. Bazarov'a güvenmekle, ondan korkmamakla kalmıyor, onun yanındayken Nikolay Petroviç'le olduğundan çok daha serbest ve rahat oluyordu. Bunun nedenini söylemek zordu. Belki de hem çekici, hem de korkutucu olan o soyluluğun, üstünlüğün Bazarov'da bulunmadığını farkında olmadan sezinliyordu. Onun gözünde Bazarov hem iyi bir doktordu, hem de olağan bir insan. Bazarov'un yanında bebeğiyle rahat ilgileniyordu. Bir keresinde, ansızın başı ağrımaya, dönmeye başlayınca Bazarov'un elinden bir kaşık ilaç bile içmişti. Nikolay Petroviç'in yanındaysa Bazarov'a uzak duruyordu sanki: Kurnazlığından değil, bir çeşit saygıdan öyle yapıyordu. Pavel Petroviç'ten ise şimdi daha çok çekiniyordu; Pavel Petroviç bir zamandır onu izler gibiydi. Bazen hiç beklenmedik bir anda yerden biter gibi, sırtında İngiliz ceketi, kıpırtısız, dikkatli yüzüyle, elleri cebinde, arkasında bitiveriyordu. Feniçka şöyle yakınıyordu Dunyaşa'ya: "Başımdan aşağı buz gibi soğuk su dökülmüş gibi oluyorum." Dunyaşa da buna yanıt olarak başka bir "insafsız"ı, Bazarov'u düşünüp göğüs geçiriyordu. Bazarov farkında olmadan onun yüreğinin acımasız zorbası olmuştu.

Bazarov'dan hoşlanıyordu Feniçka, Bazarov da ondan. Onunla konuşurken yüzü bile değişiyordu Bazarov'un: Aydınlık, handiyse sevecen bir ifadeyle kaplanıyordu yüzü ve genelde kayıtsız olan yüz ifadesine şakacı bir merak ekleniyordu. Feniçka her gün biraz daha güzelleşmekteydi. Yaz çiçeklerinin olduğu gibi kadınların da birden çiçek gibi açmaya, güzelleşmeye başladıkları bir devresi vardır. Feniçka da işte o devreydi şimdi. Her şey, iyice bastıran temmuz sıcakları bile yardımcı oluyordu buna. Hafif, beyaz giysiler içinde sanki daha bir beyazlamış, hafiflemiş görünüyordu. Güneş tenine hiç dokunmamıştı, korunamadığı sıcaklar ise yanaklarını ve ruhunu hafiften pembeleştirmiş, tüm bedenine sakin bir durgunluk, güzel gözlerine tatlı bir mahmurluk veriyordu. Hemen hiçbir şey yapamıyordu. Hemen dizlerine düşüyordu kolları. Zor adım atıyor, hoş bir güçsüzlük içinde yakınıp duruyordu.

Nikolay Petroviç, suyu bütünüyle kurumamış havuzlarından birine keten

beziyle kapatılmış bir banyo yaptırmıştı. Şöyle diyordu Feniçka'ya:

— Havuza daha sık girmelisin...

— Ah Nikolay Petroviç! Oraya gidene kadar sıcaktan ölürüm ben... Ölürüm de, geri gelemem. Bahçede gölge bir yer yok ki...

Nikolay Petroviç alnını ovuşturarak,

— Evet, hiç gölge yer yok, diye karşılık veriyordu.

Bir sabah saat altıyı geçe Bazarov dolaşmaktan dönüşte çiçekleri çoktan solmuş, ama hâlâ sık ve yeşil leylaklı kameriyede Feniçka'yı gördü. Beyaz başörtüsü her zaman olduğu gibi başında, sırada oturuyordu. Hemen yanında, sabah çiyiyle hâlâ ıslak bir demet kırmızı ve beyaz gül vardı. Selam verdi Feniçka'ya.

Feniçka onu daha rahat görebilmek için başörtüsünün ucunu kaldırıp baktı Bazarov'a (bu arada çıplak kolu dirseğine kadar açılmıştı),

— A! Yevgeniy Vasilyiç! dedi.

Bazarov onun yanına otururken,

— Ne yapıyorsunuz burada? diye sordu. Buket mi yapıyorsunuz?

— Evet. Kahvaltı masasına koymak için. Nikolay Petroviç hoşlanıyor bundan.

— Ama kahvaltıya daha çok var. Hem çok bunlar!

— Hepsini şimdi kopardım. Yoksa daha sonra çok sıcak oluyor, dışarı çıkamıyorum. Ancak bu saatte soluk alabiliyorum. Bu sıcaklar çok kötü yapıyor beni. Hastalanacağım diye korkuyorum.

— Olmaz öyle şey! Kolunuzu uzatın nabzınıza bakayım. (Feniçka'nın bileğini tuttu Bazarov, düzenli olarak atan nabzını buldu, saymaya bile gerek görmeden, nabzını bırakırken ekledi.) Yüz yıl yaşarsınız siz.

— Aman, Tanrım korusun! dedi Feniçka.

— Ne dediniz? Uzun yaşamak istemiyor musunuz yoksa?

— Evet, ama yüz yıl değil! Seksen beş yaşında bir büyükannemiz vardı. Ne kötüydü durumu! Cildi simsiyah olmuştu, kulakları duymuyordu, iki büklümdü, durmadan da öksürüyordu, kendine bile yük olmuştu... Yaşamak mı denir buna!

— Demek en iyisi genç olmak, öyle mi?

— Elbette, siz de öyle düşünmüyor musunuz?

— Gençlik neden daha iyiymiş? Söyler misiniz?

— Neden mi? Sözgelimi, şu anda gencim, her istediğimi yapabilirim... giderim, gelirim, getirir götürürüm, kimseden yardım istemek zorunda kalmam... Daha ne ister insan?

— Ama ben buna aldırmam. Genç olmuşum, yaşlı olmuşum, fark etmez benim için.

— Nasıl böyle söyleyebiliyorsunuz? Fark etmez mi hiç? Olur mu öyle şey?..

— O zaman bir söyleyin Fedosya Nikolayevna, gençlik ne işime yarar benim? Tek başına yaşayan, bekâr bir insanım...

— Siz öyle istiyorsunuz da ondan yalnızsınız.

— Hayır, ben öyle istediğim için değil! Keşke biri çıkıp acısaydı bana.

Feniçka yandan baktı Bazarov'un yüzüne, ama bir şey söylemedi. Bir süre sonra sordu:

— Elinizdeki o kitap nedir?

— Bu mu? Çok önemli bilimsel bir kitap.

— Hâlâ okuyup öğrenmeye mi çalışıyorsunuz? Sıkılmıyor musunuz? Bana sorarsanız, her şeyi biliyorsunuz...

— Hayır, her şeyi değil. Birkaç satır okuyun bakalım şuradan.

Feniçka kalın ciltli kitabı iki eliyle tutup alırken,

— Okusam da bir şey anlayamam ki, dedi. Rusça mı bu? Amma da kalınmış!

— Evet, Rusça.

— Fark etmez, nasıl olsa bir şey anlamam.

— Okuduğunuzu anlamanız için okuyun demiyorum zaten. Nasıl okuyacağınızı görmek istiyorum. Okurken burnunuzun ucunu çok sevimli oynatıyorsunuz.

Feniçka, rasgele açtığı sayfada karşısına çıkan "katran ruhu üzerine" başlıklı yazıyı okumaya başladığında güldü, kenara attı kitabı... Kitap sıranın üzerinden yere düştü.

— Gülüşünüzden de çok hoşlanıyorum, dedi Bazarov.

— Yeter!

— Konuşmanızdan da hoşlanıyorum. Tıpkı suyun şırıl şırıl akışını andırıyor...

Feniçka başını öte yana çevirdi. Parmaklarıyla çiçekleri karıştırarak mırıldandı:

— Çok tuhafsınız! dedi. Beni dinlemekten nasıl hoşlanabilirsiniz? Öylesine akıllı kadınlarla konuşmuşsunuzdur ki...

— Ah Fedosya Nikolayevna! İnanın, dünyanın bütün akıllı kadınları sizin tırnağınız etmez...

Feniçka ellerini kenetlerken,

— Bakın bu kez de neler söylüyorsunuz! diye fısıldadı.

Bazarov yere düşen kitabı aldı.

— Doktorluk kitabı bu, neden yere atıyorsunuz onu?

Feniçka, Bazarov'a dönüp,

— Doktorluk kitabı mı? dedi. Bakın ne diyeceğim? Hatırlıyor musunuz, Mitya için damlalar vermiştiniz bana?.. O günden bu yana mışıl mışıl uyuyor çocuk! Size nasıl teşekkür edebileceğimi bilemiyorum. Gerçekten çok iyisiniz.

Bazarov gülümseyerek,

— Aslında doktorların ücreti ödenir... dedi. Bilirsiniz, doktorlar açgözlü olurlar.

Feniçka, yüzünün üst bölümüne yansıyan güneş ışığından şimdi daha da siyah gözüken gözlerini Bazarov'un yüzüne dikti. Onun şaka edip etmediğini bilemiyordu.

— Öyle istiyorsanız, seve seve... dedi. Nikolay Petroviç'e söylerim...

Bazarov kesti sözünü:

— Ne o? Para istediğimi mi sandınız? Hayır, para istemiyorum sizden.

— Ne istiyorsunuz? diye sordu Feniçka.

— Ne mi? dedi Bazarov.Tahmin edin.

— Tahmin edemiyorum!

— Öyleyse ben söyleyeyim: Benim istediğim... şu güllerden birini istiyorum.

Gene güldü Feniçka. Ellerini bile çırpmıştı. Bazarov'un isteği öylesine eğlenceli gelmişti ona. Gülüyordu, bir yandan da koltukları kabarmıştı. Bazarov gözlerini ondan ayırmıyordu.

Bir süre sonra,

— Hayhay, diye mırıldandı. Hangisinden istersiniz? Kırmızı mı beyaz mı?

Sıranın üzerine eğilip gülleri ayırmaya başladı.

— Kırmızı, ama pek büyük olmasın.

Doğruldu Feniçka.

— İşte buyurun, dedi.

Ama Bazarov'a uzattığı kolunu birden çekti, dudaklarını ısırıp kameriyenin kapısına baktı, kulak kesildi.

— Ne oldu? diye sordu Bazarov. Nikolay Petroviç mi?

— Hayır... Nikolay Petroviç tarlalara gitti... Benim ondan korktuğum yok... Ama Pavel Petroviç'e gelince... Sandım ki...

— Ne Sandınız?

— Pavel Petroviç buraya geliyor sandım. Hayır... Gelen giden yok. (Feniçka gülü Bazarov'a uzattı.) Alın...

— Pavel Petroviç'ten niçin korkuyorsunuz?

— Hep korkutuyor beni. Bir şey de söylemiyor, öyle garip garip bakıyor yüzüme. Sanırım siz de sevmiyorsunuz onu. Hatırlıyor musunuz, önceki gelişinizde hep tartışıyordunuz onunla. Ne için tartıştığınızı bilmiyorum, ama onu çok sıkıştırdığınızı görüyordum, şöyle...

Feniçka, ona göre, Bazarov'un Pavel Petroviç'i nasıl sıkıştırdığını elleriyle gösterdi.

Bazarov gülümsedi.

— Peki ya o beni sıkıştırsaydı, beni savunur muydunuz?

— Sizi savunmak kim, ben kimim? Hayır, sizinle kimse başa çıkamaz.

— Öyle mi sanıyorsunuz? Oysa ben beni bir parmağıyla devirecek bir el biliyorum.

— Hangi elmiş o?

— Bilmiyor musunuz yoksa? Koklayın bakın bana verdiğiniz şu gül ne güzel kokuyor.

Feniçka yaklaştı, başını uzatıp gülü kokladı... O anda başörtüsü başından omuzlarına kaydı. Simsiyah, parlak, hafif dağınık saçları çıktı ortaya.

Bazarov,

— Durun, birlikte koklayalım, dedi.

Eğilip Feniçka'yı aralık dudaklarından büyük bir istekle öptü.

Ürperdi Feniçka, iki eliyle göğsünden itti onu, ama pek güçlü itemediğinden, Bazarov öpüşü tekrarlayabilmiş, daha da uzatabilmişti.

Leylakların arkasından kuru bir öksürük sesi geldi. Feniçka hemen kameriyenin öte ucuna uzaklaştı. Kapıda Pavel Petroviç göründü, hafifçe öne eğilip selam verdikten sonra yüzünde karanlık, kasvet dolu bir ifadeyle "Buradaydınız demek," deyip uzaklaştı. Feniçka aceleyle topladı çiçekleri ve kapıya koştu. Giderken,

— Yanlış yaptınız Yevgeniy Vasilyeviç, diye fısıldadı.

Sesinde derin bir sitem vardı.

Bazarov o anda, yakın geçmişte olmuş başka bir olayı hatırladı ve içi sızlayarak utandı kendi kendinden. Ama birden iki yana salladı başını, alaylı bir tavırla "artık gerçek çapkınlar arasına katıldığı" için kutladı kendini ve odasına yürüdü.

Bu arada Pavel Petroviç, bahçeden çıkmış, ormana kadar yürümüştü. Epey uzun süre orada kalmıştı, kahvaltıya geldiğinde Nikolay Petroviç hasta olup olmadığını sormuştu ona. Öylesine berbattı yüzü.

Pavel Petroviç sakince şöyle cevap vermişti:

— Biliyorsun, arada bir safrakesem tutar...

# XXIV

Pavel Petroviç iki saat sonra Bazarov'un kapısını çaldı. Pencerenin önündeki sandalyeye oturup fildişi topuzlu güzel bastonuna (oysa genelde bastonsuz dolaşırdı) iki eliyle yaslanarak:

— Bilimsel çalışmanıza engel olduğum için özür dilerim, diye başladı. Ama beş dakikanızı... daha fazla değil, yalnızca beş dakikanızı bana ayırmanızı rica etmek zorundayım...

— Bütün zamanımla emrinizdeyim, dedi Bazarov.

Pavel Petroviç'i odasının kapısında gördüğünde yüzü tuhaf bir biçimde değişmişti.

— Beş dakika yeter bana. Size bir soru sormak için geldim.

— Soru mu? Neymiş o?

— Önce lütfedin, dinleyin... Kardeşimin evine ilk geldiğinizde, sizinle sohbet etmek hazzından kendimi yoksun etmediğim günlerde birçok konuda düşüncelerinizi dinledim; ama hatırladığım kadarıyla, aramızda veya benim de bulunduğum bir ortamda teke tek vuruşma, genel olarak düello konusundan hiç söz ettiğiniz olmadı. Bu konuda ne düşündüğünüzü öğrenebilir miyim lütfen?

Pavel Petroviç'i karşılamak için ayağa kalkmış olan Bazarov masanın kenarına ilişip kollarını göğsünün üzerinde çapraz yapmıştı.

— Söyleyeyim, dedi. Teorik açıdan bakarsak düello saçmalıktır... Ama uygulama açısından bakacak olursak... bu başka bir konu...

— Yani, anladığım kadarıyla, şöyle demek istiyorsunuz, teorik olarak düelloya ne kadar karşı olursanız olun, pratikte, karşılığını vermeden aşağılanmaya katlanamazsınız, öyle değil mi?

— Çok doğru anlamışsınız.

— Çok güzel efendim... Sizden bunu duymam çok iyi oldu. Bu sözleriniz bilinmezlikten kurtardı beni...

— Kararsızlıktan, demek istiyorsunuz.

— İkisi de aynı şey efendim. Beni anlamanız için öyle söyledim. Ben...

Geveze biri değilim... Bu söylediğiniz beni can sıkıcı bir zorunluluktan kurtardı. Sizinle düello etmeye karar verdim.

Bazarov fal taşı gibi açtı gözlerini.

— Benimle mi?

— Evet sizinle.

— Söyler misiniz, neden?

— Nedenini size söyleyebilirdim, ama... diye başladı Pavel Petroviç, bu konuda susmayı tercih ediyorum. Bence burada fazlasınız siz. Size katlanamıyorum, sizi küçük görüyorum, bu kadarı yetmiyorsa...

Pavel Petroviç'in gözleri ateş saçıyordu... Bazarov'un gözleri de çakmak çakmaktı.

— Çok iyi, efendim, dedi. Başka bir açıklamaya gerek yok. Anlaşılan, şövalyelik ruhunuzu bende denemek istiyorsunuz. Sizi bu hazdan yoksun bırakabilirdim, ama öyle olsun varsın!

— Çok teşekkür ederim, diye karşılık verdi Pavel Petroviç. Demek oluyor ki, beni daha zorlu yollara başvurmak zorunda bırakmadan kabul edeceksiniz çağrımı.

Bazarov soğukkanlı bir tavırla,

— Yani açık söyleyecek olursak, elinizdeki şu bastonla bana vurmadan mı? diye sordu. Çok haklısınız. Bana hakaret etmenize hiç gerek yok. Ayrıca pek de güvenilir olmaz... Bir centilmen olarak kalmayı sürdürebilirsiniz... Çağrınızı ben de centilmence kabul ediyorum.

Pavel Petroviç bastonunu yana dayayıp,

— Çok güzel, dedi. Şimdi biraz da düellomuzun koşullarını konuşalım. Önce şunu öğrenmek istiyorum, sizi düelloya çağırmamın nedeni sanılması için aramızda formaliteden, küçük bir tartışma yaratmamıza ne dersiniz?

— Yo, böyle bir formaliteye hiç gerek yok.

— Bence de öyle. Ayrıca çatışmamızı gerçek bir olaya bağlamamıza da gerek yok. Birbirimize katlanamıyoruz, hepsi o kadar. Bu kadarı yetmez mi?

— Bu kadarı yetmez mi? diye tekrarladı Bazarov.

— Düellomuzun koşullarına gelince, tanıklarımız olmayacağına göre, öyle ya, nereden tanık bulacağız, değil mi?

— Evet, nereden bulacağız?

— Ayrıca izninizle şunu önermek istiyorum size: Sabah erken, tutalım, saat altıda korunun ötesinde, tabancayla, on adımdan...

— On adımdan mı? Çok doğru, o kadar uzaklıktan da nefret edebiliriz birbirimizden.

— Sekiz de olabilir, dedi Pavel Petroviç.

— Olabilir; neden olmasın!

— İki kez ateş edilecek. Ayrıca her birimizin cebinde, ölümümüzde kimsenin suçunun olmadığını yazacağımız birer mektup olacak.

— İşte bu konuda ben sizinle aynı düşüncede değilim, dedi Bazarov. Biraz Fransız romanlarını andırıyor öneriniz. Biraz yapmacık sanki...

— Olabilir. Ama kabul edersiniz ki, cinayet kuşkusuyla suçlanmak hoş bir şey değildir.

— Kabul ediyorum. Ama böyle kötü bir suçlanmadan kurtulmanın yolu var. Düello tanığımız olmayacak, ama o sırada bizi gören biri olabilir.

— İzninizle öğrenebilir miyim, kim?

— Örneğin, Pyotr.

— Hangi Pyotr?

— Kardeşinizin oda hizmetçisi Pyotr. Günümüz kültürünün doruğuna varmış biridir. Böyle durumlarda istenen rolü gerektiği gibi oynayabilir.

— Yanılmıyorsam, şaka ediyorsunuz siz, sayın bayım.

— Hiç de değil. Önerimi enine boyuna düşünecek olursanız, gayet mantıklı ve basit olduğunu anlarsınız. Olay eninde sonunda anlaşılacaktır. Ben Pyotr'u gerektiği gibi hazırlayıp düello edeceğimiz yere gelmesini sağlayacağım.

Pavel Petroviç ayağa kalkıp,

— Şaka yapmayı sürdürüyorsunuz! dedi. Ne var ki, kibarca verdiğiniz olumlu

karşılıktan sonra başka bir şey istemeye hakkım yok sizden... Öyleyse her şey tamam... Aklıma gelmişken, tabancalarınız var mı?

— Nereden tabancam olacak Pavel Petroviç? Bir savaşçı değilim ben.

— Öyleyse benimkileri kullanmayı öneririm size. İnanın, beş yıldır hiç ateş etmedim onlarla.

— İçimi pek rahatlattı bu haber.

Pavel Petroviç bastonunu aldı.

— Sayın bayım, bu durumda size teşekkür etmek ve çalışmalarınızla baş başa bırakmaktan başka yapabileceğim bir şey kalmıyor. Onur duyarak selamlıyorum sizi.

Bazarov konuğunu yolcu ederken,

— Buluşmak üzere, pek sayın bayım... dedi.

Pavel Petroviç çıktı. Bazarov kapıda bir süre bekledikten sonra söylendi kendi kendine: "Öf be! Ne güzel, ne aptalca bir konuşmaydı! Amma komedi parçaladık! Eğitilmiş köpekler işte böyle kalkarlar arka ayaklarının üzerinde. Önerisini geri çevirmek olanaksızdı, ya bastonuyla vursaydı bana, ne olurdu o zaman... (Yalnızca bu olasılığı düşününce bembeyaz olmuştu Bazarov'un yüzü, gururu ayağa kalkmıştı.) O zaman kedi yavrusu gibi boğazlardım onu işte..." Sonra gene mikroskobunun başına geçti, ama kalbi duracakmış gibi çarpıyordu. Çalışması için gerekli olan huzuru kaçmıştı. "Bu sabah gördü bizi," diye düşünüyordu. "Kardeşini böylesine mi savunuyor acaba? Bir öpücük bu kadar mı önemli yani? Başka bir şey var bu işte... Vay! Kendi âşık olmasın sakın? Sanırım öyle. Gün gibi ortada bu... İşler çok karışık!.. (Kararını verdi.) Hem de iğrenç! Neresinden bakarsan, iğrenç... Önce merminin karşısına koymam gerekecek alnımı... Ne olursa olsun gideceğim buradan. Ama ya Arkadiy... Sonra o zavallı uğurböceği Nikolay Petroviç. Çok iğrenç, çok!"

Gün nedense pek sakin ve durgun geçti. Feniçka ortalarda hiç görünmedi. Farenin deliğinden çıkmadığı gibi, gün boyu o da odasından çıkmadı. Nikolay Petroviç endişeli görünüyordu. En umutlu olduğu buğday tarlasında hastalık görüldüğünü haber vermişlerdi ona. Pavel Petroviç soğuk nezaketiyle herkesi, Prokofiç'i bile bıktırıyordu. Bazarov babasına bir mektup yazmaya başlamış, ama yarısında yırtıp masanın altına atmıştı. "Ölürsem öğrenirler nasılsa," diye düşünüyordu, "Ama ölmeyeceğim. Hayır, yeryüzünde daha çok dolaşıp

duracağım." Pyotr'a ertesi sabah çok önemli bir iş için ortalık aydınlanırken ona gelmesini söyledi; Pyotr Petersburg'a giderken Bazarov'un onu yanına alacağını umuyordu. Gece geç yattı Bazarov, bütün gece tuhaf rüyalar gördü... Odintsova dönüp durmuştu karşısında, sözde annesiymiş; onun peşinden hiç ayrılmayan, siyah bıyıklı kedi yavrusu da sözde Feniçka'ydı; Pavel Petroviç'iyse, ne olursa olsun, savaşmak zorunda olduğu büyük bir orman olarak gördü. Pyotr, onu saat dörtte uyandırdı. Hemen giyindi Bazarov, Pyotr'la çıktı.

Çok güzel, taptaze bir sabahtı; benekli bulutçuklar soluk mavi gökyüzünde kuzular gibi dolaşıyordu. Çiy taneleri yaprakların, otların üzerini kaplamış, örümcek ağlarının üzerinde gümüş gibi parlıyordu; ıslak, kara toprak hâlâ şafağın pembe izini taşıyordu sanki. Çayır kuşlarının şarkıları dökülüyordu gökyüzünden. Bazarov koruluğa kadar yürüdü, açıklık bir yerde gölgede oturdu ve ancak o zaman ondan nasıl bir hizmet beklediğini açtı Pyotr'a. Eğitim görmüş uşak büyük bir korkuya kapıldı, ama Bazarov ondan başka bir şey yapmasını istemediğini, yalnızca uzakça bir yerde durup olan bitene bakacağını, bunun ona bir sorumluluk getirmeyeceğini söyleyerek rahatlattı Pyotr'u. Sonra şöyle ekledi: "Düşünsene, ne büyük bir görev yapacaksın!" Pyotr kollarını iki yana açtı, başını önüne eğdi, yüzü yemyeşil olmuş vaziyette gidip bir kayın ağacına yaslandı.

Maryino'dan gelen yol koruluğun dışından dolaşıyordu. Yolun üzerideki hafif tozdan dünden beri buradan bir araba ya da insan geçmediği belliydi. Bazarov elinde olmadan bu yola bakıyor, otları koparıp koparıp çiğnerken durmadan şöyle diyordu kendi kendine: "Ne büyük bir saçmalık bu!" Sabah serinliği iki kez ürpermesine neden olmuştu... Pyotr üzgün üzgün bakıyordu ona, ama yalnızca gülümsüyordu Bazarov: Korkmuyordu.

Yoldan nal sesleri geldi... Ağaçların arasından bir köylü göründü. Birbirine bağlı iki atı önü sıra sürüyordu. Bazarov'un önünden geçerken şapkasını çıkarmadan tuhaf tuhaf baktı ona. Bunun Pyotr'u şaşırttığı belliydi. Bir uğursuzluk belirtisi gibi gelmişti ona. Bazarov "Bu köylü de çok erken kalkmış," diye geçirdi içinden. "Besbelli, işine gidiyor, oysa biz?"

Pyotr birden,

— Sanırım beyefendi geliyorlar efendim, dedi.

Bazarov başını kaldırıp bakınca Pavel Petroviç'i gördü. Üzerinde ekose, ince bir ceket ve kar gibi bembeyaz bir pantolon vardı. Çabuk adımlarla yaklaşıyordu. Koltuğunun altında yeşil çuhaya sarılı bir kutu vardı.

Öne eğilerek önce Bazarov'u, arkasından o anda düello tanığı olarak saygı duyduğu Pyotr'u selamladıktan sonra,

— Bağışlayın, dedi, galiba beklettim sizi. Uşağımı uyandırmak istemedim de...

— Önemli değil, diye karşılık verdi Bazarov. Biz de yeni geldik.

— Ya? İyi öyleyse. (Çevresine bakındı.) Kimsecikler yok, kimse engel olmayacak bize... Başlayabilir miyiz?

— Başlayalım.

— Sanırım, başka bir açıklama istemiyorsunuzdur?

— İstemiyorum.

Pavel Petroviç kutudan tabancaları çıkarırken sordu:

— Siz doldurmak ister miydiniz?

— Hayır, siz doldurun; bu arada ben de adımlayarak duracağımız yerleri belirleyeyim. (Gülümseyerek ekledi.) Bacaklarım sizinkilerden uzundur... Bir, iki, üç...

Pyotr zar zor kekeledi:

— Yevgeniy Vasilyiç... (Sıtma nöbeti gelmiş gibi titriyordu.) izin verirseniz uzaklaşayım ben.

— Dört... beş... Sen uzaklaş dostum, uzaklaş... Bir ağacın arkasına bile saklanabilirsin, hatta kulaklarını bile tıka istersen; yalnız gözlerini kapama: Birimiz düşerse koşup kaldıracaksın. Altı... yedi... sekiz... Durdu Bazarov. (Pavel Petroviç'e dönüp sordu.) Yeter mi? İki adım daha gideyim mi?

Pavel Petroviç ikinci mermiyi yerleştirirken,

— Nasıl isterseniz, dedi.

Bazarov,

— Neyse, iki adım daha atayım, dedi. (Çizmesinin ucuyla yere bir çizgi çizdi.) İşte burası da sınır... Aklıma gelmişken: Sınırdan ne kadar geri çekilebileceğiz? Bu da çok önemli. Dün konuşmadık bunu.

Pavel Petroviç,

— Bana sorarsanız, on adım, dedi. (tabancaları Bazarov'a uzatırken ekledi.) Birini seçmek lütfunda bulunun.

— Birini seçmek lütfunda bulunuyorum. Ama kabul edin ki, bizim bu düellomuz komik denecek kadar görülmemiş bir şey Pavel Petroviç. Yalnızca şu düello tanığımızın yüzüne bakmanız yeter.

— Hâlâ şaka ediyorsunuz, diye karşılık verdi Pavel Petroviç. Düellomuzun tuhaflığını inkâr ettiğim yok, ama şu konuda uyarmak istiyorum sizi, ben ciddi olarak düello etmek niyetindeyim sizinle. A bon entendeur, salut![47]

— Birbirimizi yok etmeye kararlı olduğumuzdan kuşkum yok; ama bunu yaparken neden gülmeyelim, utile ile dulci[48] birleştirmeyelim? Bakın: Siz bana Fransızca söylüyorsunuz, ben size Latince karşılık veriyorum.

— Ben ciddi olarak düello etmek niyetindeyim, diye tekrarladı Pavel Petroviç ve yerine doğru yürüdü.

Bazarov kendi tarafından on adım sayıp durdu.

Pavel Petroviç sordu:

— Hazır mısınız?

— Hazırım.

— Başlayalım.

Bazarov yavaş yavaş yürümeye başladı. Pavel Petroviç de sol eli cebinde, tabancanın namlusunu kalkık tutarak ona doğru yürüyordu... Bazarov "Tam burnuma nişan alıyor," diye geçirdi içinden. "Nasıl da kısıyor gözünü haydut! Ama hiç de hoş bir duygu değil bu. İyisi mi, saatinin kösteğine bakayım..." Bir şey vınladı Bazarov'un kulağının dibinde, aynı anda bir patlama duyuldu. "Duydum, demek ki bir şeyim yok," diye geçirdi içinden. Bir adım daha attı ve nişan almadan tetiği çekti.

Hafiften irkildi Pavel Petroviç ve baldırını tuttu. Beyaz pantolonundan aşağı kan süzülmeye başlamıştı.

Bazarov tabancayı bir yana atıp hasmın yanına gitti.

— Yaralandınız mı? diye sordu.

— Sınır çizgisine kadar yürümek zorunda bırakabilirdiniz beni, dedi Pavel

Petroviç. Yarama gelince, küçük bir sıyrık... Anlaştığımız gibi, birer atış daha yapmak hakkımız var.

Bazarov,

— Öyle ama, kusura bakmayın, başka bir zaman, dedi. (Yüzü beyazlaşmaya başlayan Pavel Petroviç'i tuttu.) Şu anda ben bir düellocu değil, bir doktorum ve önce yaranıza bakmam gerekiyor. Pyotr! Çabuk buraya gel! Pyotr, nereye saklandın?

Pavel Petroviç,

— Saçmalıyorsunuz... diye mırıldandı. (Bir süre sustuktan sonra ekledi.) Sizin de, bir başkasının da yardımına ihtiyacım yok... Hemen... şimdi devam...

Bıyığını tutmak için kaldırdı kolunu, ama güç yoktu kolunda, gözleri kaydı ve bayıldı.

Bazarov, Pavel Petroviç'i çimenlerin üzerine yatırırken ister istemez söylendi:

— Bir bu eksikti! Bayıldı! Hem de ne için!.. Önce bakalım, neymiş yarası? (Mendilini çıkardı Bazarov. Kanı sildi, yaranın çevresini yokladı... Dişlerinin arasından mırıldandı.) Kemik sağlam. Mermi derine inmeden delip geçmiş, bir tek kası, vastus externus zarar görmüş. Üç hafta sonra dans bile eder!.. Peki ya bayılması! Ah şu sinirli insanlar! Aman ne de inceymiş derisi."

Arkasında titrek bir sesle fısıldadı Pyotr:

— Öldü mü efendim?

Bazarov dönüp baktı.

— Çabuk su getir dostum; merak etme, senden de, benden de çok yaşayacak.

Ne var ki, onun ne dediğini anlayamamışa benzeyen eğitimli uşak, olduğu yerde kıpırdamadan dikiliyordu. Pavel Petroviç yavaş yavaş açtı gözlerini. Pyotr haç çıkararak, "Ölüyor," diye fısıldadı.

Yaralı centilmen zoraki gülümseyerek,

— Haklısınız... ne aptal bir suratı varmış! diye mırıldandı.

— Hadi koş su getir, Allahın belası! diye bağırdı Bazarov.

— Gerek yok... Bir anlık vertige[49] idi, o kadar... Oturmama yardım eder

misiniz... İşte böyle... Bu sıyrığı bir şeyle bağlamak yetecek. Yürüyerek gidebilirim eve. Olmazsa bir araba yollarsınız. Sizin için de uygunsa, düellomuzu tekrarlamayalım. Bugünkü... bugünkü davranışınız çok soylu bir davranıştı, bunu bilmenizi isterim.

— Geçmişi unutalım, dedi Bazarov. Gelecek konusunda kafa yormanın da gereği yok çünkü yakında gidiyorum buradan. İzin verin, şimdi yaranızı sarayım. Tehlikeli değil yaranız, ama kanı durdursak iyi olur. Ama önce şu adamı kendine getirmemiz gerekiyor.

Bazarov, Pyotr'u yakasından tutup silkeledi ve araba getirmeye yolladı.

Pavel Petroviç seslendi ona:

— Dikkat et, kardeşimi telaşlandırma. Sakın bir şey söyleme ona.

Pyotr koşarak uzaklaştı. İki hasım bunu beklerken çimenlerin üzerinde konuşmadan oturuyordu. Pavel Petroviç, Bazarov'a bakmamaya çalışıyordu: Hâlâ barışmak istemiyordu onunla. Kibrinden, başarısızlığından utanıyordu. Olayın daha iyi sonuçlanamayacağını hissetmesine karşın, bütün bu yaptıklarından utanıyordu. Avutmaya çalışıyordu kendini: "Hiç değilse gidecek buradan. Bunun için teşekkür etmeliyim ona." Aralarında ağır, rahatsız edici bir suskunluk sürüp gidiyordu. İkisi de rahatsızdı bundan. İkisi de karşısındakinin onu anladığını düşünüyordu. Dostlar için hoş bir duygudur bu, ama düşmanlar için, özellikle konuşamadıkları veya birbirinden uzaklaşamadıkları zamanlar öyle değildir.

Neden sonra sordu Bazarov:

— Çok mu sıkı bağladım bacağınızı?

— Hayır, çok güzel, diye karşılık verdi Pavel Petroviç. (Bir süre sonra ekledi.) Kardeşimi aldatmak kolay değildir. Politik bir tartışma nedeniyle kavga ettiğimizi söylemek gerekecek ona.

— Pekâlâ, diye mırıldandı Bazarov. Bütün İngiliz hayranlarına hakaret ettiğimi söylersiniz kendisine.

— Çok güzel! (Pavel Petroviç düellodan birkaç dakika önce bağlı iki atla Bazarov'un önünden geçen, şimdi de aynı yoldan geri dönerken "beyefendileri" görünce yan yan bakıp şapkasını çıkaran köylüyü göstererek ekledi.) Ne dersiniz, şu köylü ne düşünüyordur bizim için?

— Kim bilir! diye karşılık verdi Bazarov. Sanırım bir şey düşünmüyordur. Rus köylüsü, bir zamanlar Bayan Rad-

cliffe'in gizemli yabancı diye sözünü çok ettiği insandır. Kim anlayabilir onu? Kendi bile anlamıyor kendini.

Pavel Petroviç,

— Ya, demek siz, diye başlamıştı ki birden haykırdı. Bakın, sizin aptal Pyotr ne yapmış! Kardeşim dörtnala buraya geliyor!

Bazarov dönüp bakınca arabada yüzü bembeyaz Nikolay Petroviç'i gördü. Araba durmadan yere atladı Nikolay Petroviç, kardeşinin yanına koştu. Heyecanlı bir sesle,

— Neler oluyor? diye sordu. Söyler misiniz Yevgeniy Vasilyiç, ne oldu?

— Bir şey yok, dedi Pavel Petroviç. Boş yere telaşlandırmışlar seni. Biraz tartıştık Bay Bazarov'la ve küçük bir ceza yedim.

— Tanrı aşkına söyler misin, neden çıktı bu tartışma?

— Nasıl anlatayım sana? Bay Bazarov, Sir Robert Peel için saygısızca şeyler söyledi. Önceden belirteyim, bütün suç bende; Bay Bazarov çok ince davrandı. Ben davet ettim onu düelloya.

— Ama bacağın kanıyor senin. Aman Tanrım!

— Damarlarımda su mu dolaşıyor sanıyordun yoksa? Bu kanımın akması benim için iyi bile. Öyle değil mi doktor? Arabaya binmeme yardım et ve üzülme. Yarın sapasağlam olacağım. İşte böyle. Çok güzel. Sür bakalım arabacı.

Nikolay Petroviç arabanın arkası sıra yürüdü. Bazarov olduğu yerde kalmıştı...

Nikolay Petroviç seslendi ona:

— Kentten başka bir doktor gelene kadar ağabeyimle ilgilenmenizi rica etmek zorundayım sizden.

Bazarov bir şey söylemeden, evet anlamına başını salladı.

Bir saat sonra Pavel Petroviç bacağı güzelce sarılı, yatağında yatıyordu. Evin içinde büyük bir telaş vardı. Feniçka fenalaşmıştı. Nikolay Petroviç gizliden gizliye ellerini ovuşturup duruyor; Pavel Petroviç ise, daha çok Bazarov'la olmak üzere gülüşüyor, şakalaşıyordu. İnce, patiska bir sabahlık giymişti. Sabahlığın üzerinde şık bir sabah ceketi, başında bir fes vardı. Perdelerin kapatılmasına izin

vermiyor, yemeği kısıtlanacağı için şaka yollu yakınıyordu.

Ama akşama doğru ateşi çıktı. Başı ağrımaya başladı. Kentten doktor geldi. (Nikolay Petroviç ağabeyini dinlememiş, Bazarov'un da isteği üzerine doktor çağırmıştı. Bazarov yüzü sapsarı ve öfkeli, bütün gün odasında oturmuş, ancak birkaç kez kısa süreler için hastanın odasına uğramış, oraya giderken iki kez de Feniçka'yla karşılaşmıştı; Feniçka'ysa dehşet içinde kaçmıştı ondan.) Gelen doktor bol sulu yiyecekler yemesini önerdi; bu arada Bazarov'un, ortada hiçbir tehlike olmadığı sözünü de doğruladı. Nikolay Petroviç doktora ağabeyinin dikkatsizlik edip kendini yaraladığını söyledi. Doktor bunun üzerine "Hım!" dedi, ama yirmi beş gümüş rubleyi alınca şöyle ekledi:

— Ne derseniz deyin, sık oluyor böyle üzücü kazalar!

Evde hiç kimse yatmadı. Soyunmadı bile. Nikolay Petroviç parmaklarının ucuna basarak ikide bir ağabeyinin odasına girip çıkıyordu. Pavel Petroviç arada dalıyor, hafiften inliyor, Fransızca, "couchez-vous"[50] diyor ve içecek bir şey istiyordu. Nikolay Petroviç bir ara Feniçka'ya ona bir bardak limonata götürmesini söylemişti. Pavel Petroviç uzun uzun bakmıştı Feniçka'nın yüzüne ve limonatanın hepsini bir dikişte içmişti. Sabahleyin ateşi daha da yükseldi Pavel Petroviç'in, hafiften sayıklamaya başladı. Önce karmakarışık şeyler sayıkladı, sonra birden açtı gözlerini ve başucunda endişeyle üzerine eğilmiş kardeşini görünce mırıldandı:

— Ne dersin Nikolay, Feniçka'da Nelli'yi andıran bir şeyler yok mu?

— Hangi Nelli'yi, Pavelciğim?

— Böyle bir şeyi nasıl sorabilirsin bana? Prenses R...'yi. Özellikle yüzünün üst bölümüyle. C'est de la même famille.[51]

Cevap vermedi Nikolay Petroviç. Ama geçmişte kalmış duyguların bir insanın içinde böylesine canlı kalmasına için için şaşmıştı.

"Tam da zamanında su yüzüne çıktı!" diye geçirdi içinden.

Pavel Petroviç hüzünlü, kollarını başının altına atarak mırıldandı:

— Ah, ne çok seviyorum şu saf kızı. (Bir süre sonra ekledi.) Alçağın birinin ona dokunmasına dayanamam...

Nikolay Petroviç yalnızca göğüs geçirdi; bu sözlerle kimi kastettiğinden hiç kuşkulanmamıştı.

Bazarov ertesi sabah saat sekizde uğradı Nikolay Petroviç'in yanına. Yol hazırlığını tamamlamış, kurbağalarının, böceklerinin, kuşlarının hepsini salmıştı.

Nikolay Petroviç onu karşılamak için ayağa kalkıp,

— Benimle vedalaşmaya mı geldiniz? dedi.

— Evet efendim.

— Anlıyorum sizi ve her şeyinizi saygıyla karşılıyorum. Kuşkusuz, suçluydu zavallı ağabeyim ve cezasını da gördü. Sizi başka türlü davranamayacağınız bir duruma soktuğunu kendisi anlattı bana. Bu düellodan kaçınmanızın olanaksız olduğuna inanıyorum. Aranızdaki şu... nasıl söylesem, kısaca, görüş çatışması... (Nikolay Petroviç sözcükleri birbirine karıştırıyordu.) Ağabeyim eskiye bağlı biridir, heyecanlı ve inatçı bir kişiliği vardır... Tanrı'ya şükürler olsun ki, bu kadarla bitti. Olayın yayılmaması için bütün önlemleri aldım...

Bazarov kayıtsız bir tavırla,

— Bir terslik olursa diye adresimi bırakıyorum size, dedi.

— Umarım hiçbir şey çıkmaz Yevgeniy Vasilyiç... Evimizde konukluğunuzun böyle... sonuçlanmasına üzüldüm. Ayrıca, Arkadiy'in de...

Her türlü "açıklamadan" ve "duyguları dışavurmadan" nefret eden Bazarov,

— Sanırım görüşeceğim Arkadiy'le, dedi. Görüşemezsek rica ederim, selamlarımı iletin kendisine ve çok üzüldüğümü söyleyin.

Nikolay Petroviç öne eğilerek,

— Benim de bir ricam olacak... diye başlamıştı.

Ama Bazarov onun cümlesini beklemeden odadan çıkmıştı.

Bazarov'un gideceğini duyunca onu görmek istedi Pavel Petroviç ve elini sıktı. Ama Bazarov burada da buz gibiydi; Pavel Petroviç'in yüce gönüllülük göstermek istediğinin farkındaydı. Feniçka ile vedalaşamadı: Ancak pencereden bakışabilmişti onunla. Feniçka'nın yüzü çok üzgün gelmişti ona. "Belki de harcanıp gidecek burada," diye geçirdi içinden, "Ama belki kurtarır kendini!" Pyotr ise öylesine duygulanmıştı ki, başını Bazarov'un omzuna dayamış ve Bazarov onu "Amma da sulu gözlüymüşsün!" diyerek uyarıncaya kadar ağlamıştı. Dunyaşa ise, heyecanını kimseye göstermemek için koşarak koruya gitmişti. Bütün bu hüznün suçlusu arabaya bindi, sigarasını yaktı ve ancak

dördüncü verstada dönemeçte arkasına dönüp, yeni bey eviyle artık bir çizgi gibi görünen Kirsanovski çiftliğine son kez bakarak "Pis soylular." diye mırıldanıp tükürdü ve iyice sarındı paltosuna.

Kısa zamanda düzeldi Pavel Petroviç. Ama bir hafta daha yataktan çıkmaması gerekliydi. Onun deyimiyle tutsaklığına büyük bir sabırla katlanıyordu. Ama süsüyle püsüyle pek ilgileniyor ve hep kolonya istiyordu. Nikolay Petroviç dergileri okuyordu ona, Feniçka eskiden olduğu gibi her hizmetine koşuyor, ona et suyu, limonata, rafadan yumurta, çay getiriyordu; ama Pavel Petroviç'in odasına girerken her seferinde anlayamadığı tuhaf bir korku hissediyordu içinde. Pavel Petroviç'in beklenmedik bir hareketi evde herkesi korkutuyordu, en çok da Feniçka'yı... Yalnızca Prokofyiç pek takmıyordu onu ve şöyle diyordu: "Eskiden soylu kişiler yalnızca kendi aralarında düello ederlerdi, böyle baldırı çıplakları da ettikleri hakaret için ahırda kırbaçlatırlardı."

Feniçka hemen hiç suçlamıyordu kendini, ama düellonun gerçek nedenini düşündükçe arada bir içi sızlıyordu; ayrıca Pavel Petroviç de bir tuhaf bakıyordu ona... Hatta Feniçka ona arkasını döndüğü zaman bile sırtında onun bakışını hissediyordu. Sürekli endişeden, iç huzursuzluğundan zayıflamış, bu da daha sevimli yapmıştı onu.

Bir gün (sabah saatleriydi) kendini iyi hissetti Pavel Petroviç ve yatağından kalkıp divana geçti. Onun iyi olduğunu öğrenen Nikolay Petroviç de harman yerine gitmişti. Feniçka bir fincan çay getirip Pavel Petroviç'in masasına bıraktıktan sonra çıkıyordu ki, durdurdu onu Pavel Petroviç.

— Öyle acele nereye gidiyorsunuz Fedosya Nikolayevna? diye sordu. İşiniz mi var yoksa?

— Hayır efendim... Evet efendim... Gidip çay servisi yapmam gerek...

— Dunyaşa siz olmadan da halleder o işi; şu hasta adamın yanında oturun biraz. Ayrıca sizinle konuşmam gerekiyor.

Feniçka sessizce ilişti koltuğun kenarına.

Pavel Petroviç bıyığını çekiştirerek,

— Beni dinleyin, dedi, Uzun zamandır sormak istiyordum size: Benden sanki korkuyorsunuz, öyle mi?

— Ben mi efendim?..

— Evet, siz. Vicdanınız sızlıyor gibi hiç bakmıyorsunuz yüzüme.

Feniçka, kıpkırmızı oldu ama gene de baktı Pavel Petroviç'e. Tuhaf gelmişti ona Pavel Petroviç'in yüzü, kalbi hızlı hızlı çarpmaya başlamıştı.

Pavel Petroviç,

— Sahi, vicdanınız rahat mı sizin? diye sordu.

— Neden rahat olmasın? diye mırıldandı Feniçka.

— Az mı neden var bunun için! Ama kime karşı suçlu olabilirsiniz ki siz? Bana karşı mı? Olacak şey değil bu. Evde başka kimselere karşı mı? Bu da olacak şey değil. Kardeşime karşı mı yoksa? Öyle ya, seviyorsunuz onu, değil mi?

— Seviyorum.

— Bütün ruhunuzla, bütün kalbinizle mi?

— Nikolay Petroviç'i bütün kalbimle seviyorum.

— Gerçekten mi? Yüzüme bak Feniçka (ilk kez Feniçka diyordu ona...) Biliyorsunuz, yalan söylemek çok günahtır!

— Yalan söylemiyorum Pavel Petroviç. Nikolay Petroviç'i sevmeyecek olduktan sonra öleyim daha iyi.

— Hiç kimseye değişmez misiniz onu?

— Kime değişebilirim Nikolay Petroviç'i?

— Değişebileceğin az mı insan var! Sözgelimi, bugün buradan giden o baya...

Feniçka ayağa kalktı.

— Aman Tanrım, ne diyorsunuz siz Pavel Petroviç? Neden eziyet ediyorsunuz bana? Ne yaptım ben size? Nasıl söyleyebiliyorsunuz bunu?..

Pavel Petroviç üzgün bir tavırla,

— Feniçka, dedi, gördüm sizi...

— Ne gördünüz efendim?

— Orada... kameriyede.

Feniçka saçlarının dibine, kulaklarına kadar kıpkırmızı oldu. Güçlükle konuşarak,

— Benim ne suçum vardı bunda? diye sordu.

Pavel Petroviç doğruldu.

— Ne suçunuz mu vardı? Yok muydu? Hiç mi?

Feniçka birden,

— Dünyada yalnızca Nikolay Petroviç'i seviyorum ben, ölünceye kadar da yalnızca onu seveceğim! diye bağırdı. (Boğazına hıçkırık düğümlenmişti sanki.) O gördüğünüz şeye gelince, mahşer gününde bile o olayda hiç suçumun olmadığını söyleyeceğim. Böyle bir şey yaptığımdan kuşkulanabileceklerse şu anda öleyim, daha iyi. Velinimetim Nikolay Petroviç'in karşısında...

Ama sesi kısıldı, sözünün arkasını getiremedi. Tam o anda Pavel Petroviç'in onun kolunu tutup sıktığını hissetti... Başını kaldırıp baktı onun yüzüne ve donup kaldı. Yüzü daha da beyazdı Pavel Petroviç'in, gözleri parlıyordu. En ilginci de kocaman, ağır bir gözyaşı damlası, tek başına yanağından aşağı yavaş yavaş yuvarlanıyordu.

Pavel Petroviç çok tuhaf bir biçimde fısıldayarak,

— Feniçka! dedi. Sevin, sevin kardeşimi! Çok iyi yürekli, dürüst bir insandır! Dünyada kim için olursa olsun, ihanet etmeyin ona! Kimseyi dinlemeyin! Sevip de sevilmemenin ne korkunç bir şey olduğunu düşünün! Zavallı Nikolay'ımı hiçbir zaman terk etmeyin!

Ağlamıyordu artık Feniçka, korkusu da geçmişti; şaşkınlığı öylesine büyüktü... Ama Pavel Petroviç, evet Pavel Petroviç'in ta kendisi, onun elini dudaklarına bastırdığı, ama öpmeden, arada bir yalnızca titreyerek soluk aldığı anda neler hissetmişti Feniçka...

"Tanrım," diye geçirdi içinden, "nöbet mi geçiriyor yoksa?"

Oysa o anda, Pavel Petroviç'in içinde bütün yitik yaşamı titremekteydi.

Biri hızlı adımlarla, basamakları gıcırdatarak çıkıyordu merdivenden... Pavel Petroviç hemen itip uzaklaştırdı kendinden Feniçka'yı ve başını yastığa bıraktı. Kapı açıldı, eşikte Nikolay Petroviç göründü. Neşeli, dinç, yanakları al aldı. Babası gibi taptaze, yanakları al al Mitya da kucağındaydı. Yalnızca bir gömlek

vardı üzerinde ve babasının kucağında, çıplak ayacıklarıyla onun köylü paltosunun iri düğmelerine takılarak tepiniyordu.

Feniçka koşup sarıldı Nikolay Petroviç'e, oğlunu kucakladı. Başını Nikolay Petroviç'in omzuna dayadı. Şaşırmıştı Nikolay Petroviç: Çekingen, utangaç, uysal Feniçka üçüncü bir kişinin yanında hiç böyle yakınlık göstermezdi ona.

— Neyin var senin? diye mırıldandı. (Ağabeyine baktıktan sonra Mitya'yı annesine verdi. Pavel Petroviç'in yanına gidip sordu.) Kötü mü hissediyorsun kendini?

Pavel Petroviç patiska mendilini yüzüne örttü.

— Hayır... iyiyim... bir şeyim yok... Tersine, çok daha iyiyim.

— Divana geçmekte acele ettin. (Nikolay Petroviç dönüp Feniçka'ya seslendi, oysa bu arada Feniçka odadan çıkmış arkasından kapıyı bile kapamıştı.) Nereye gidiyorsun? (Tekrar ağabeyine döndü.) Oysa benim küçük pehlivanı sana göstermek için getirmiştim buraya, amcasını pek özlemiş. Neden kaçırır gibi götürdü onu Feniçka, anlamadım... Neyse, sen nasılsın? Yoksa aranızda bir şey mi geçti?

Pavel Petroviç gösterişli bir tavırla,

— Kardeşim! dedi.

İrkildi Nikolay Petroviç. Nedenini bilmediği bir korku hissetmişti içinde.

— Kardeşim, diye tekrarladı Pavel Petroviç. Bir dileğimi yerine getireceğine söz ver bana.

— Nasıl bir dilek bu? Söyle.

— Çok önemli bir dileğim olacak senden. Sanırım senin bütün mutluluğun da ona bağlı. Şimdi sana söylemek istediğim şeyi uzun zamandır düşünüyorum... Görevini yerine getir kardeşim, dürüst ve onurlu bir insan olarak yapman gerekeni yap. Neden olduğun kötü örneğe, çarpıklığa son ver. İnsanların en iyisisin sen!

— Ne söylemeye çalışıyorsun sen Pavel?

— Feniçka'yla evlen... Seviyor seni ve oğlunun annesi.

Nikolay Petroviç bir adım geri çekilip ellerini çırptı.

— Sen mi söylüyorsun bunu Pavel? Bu çeşit evliliklere en karşı olduğunu bildiğim sen mi? Sen söylüyorsun bunu ha! Peki ama benim bunu, çok haklı olarak görevim dediğin şeyi sırf sana olan saygımdan gerçekleştirmediğimi bilmiyor musun?

Pavel Petroviç dudaklarında üzgün bir gülümsemeyle şöyle dedi:

— Bu konuda boşuna saygı duymuşsun bana. Beni aristokratlıkla suçlarken Bazarov'un haklı olduğunu düşünmeye başlıyorum. Hayır sevgili kardeşim, direnmeyi, sosyeteyi düşünmeyi bırakalım artık: Yaşlı, uysal insanlarız biz; her türlü endişeden, telaştan uzaklaştırmalıyız kendimizi. Özellikle de, senin dediğin gibi, görevimizi yapmalıyız. Ayrıca unutma, karşılığında mutlu da olacağız.

Nikolay Petroviç atılıp öptü kardeşini.

— Benim gözlerimi açtın! diye haykırdı. Senin dünyanın en iyi yürekli, en zeki insanı olduğunu boşuna iddia etmiyordum; şimdi de soylu, üstelik yüce gönüllü olduğunu görüyorum.

Pavel Petroviç sözünü kesti:

— Bağırma, sakin ol ve bir asteğmen gibi düello etmeye kalkışan ellilik iyi yürekli ağabeyinin bacağına dokunma. Evet, karar verildi: Feniçka benim... belle-soeur'um[52] olacak.

— Ah sevgili Pavel! Peki ama Arkadiy ne diyecek buna?

— Arkadiy mi? Ne desin, çok sevinecektir! Gerçi evlilik terstir ilkelerine, ama eşitlik duygusu hoşuna gidecektir. Hem sonra, nedir bütün o sınıf ayrılıkları au dix-neuviéme siécle?[53]

— Ah Pavel, Pavel! İzin ver bir kez daha öpeyim seni. Korkma, dikkatli olacağım, bacağına dokunmayacağım.

İki kardeş kucaklaştılar.

Pavel Petroviç,

— Ee, bu niyetini hemen şimdi ona bildirmek istemez misin? diye sordu.

— Bu kadar acele etmenin ne gereği var? dedi Nikolay Petroviç. Aranızda konuştunuz mu bunu yoksa?

— Aramızda mı? Quelle idée![54]

— Tamam. Ama önce iyileşmeye bak sen. Zamanımız var. Bunu enine boyuna düşünmemiz, tartışmamız gerek...

— Ama kararını verdin, değil mi?

— Elbette verdim ve bunun için yürekten teşekkür borçluyum sana. Şimdi yalnız bırakacağım seni, dinlenmen gerek, her türlü heyecan zararlı... Sonra uzun uzun konuşuruz. Uyu artık canım, Tanrı sağlıklar versin sana!

Yalnız kaldıktan sonra şöyle geçirdi içinden Pavel Petroviç: "Ne için öylesine yürekten teşekkür ediyor ki bana? Sanki kendisine bağlı bir şey değil bu! Nikolay evlenir evlenmez gideceğim buradan. Dresden'e veya Floransa'ya gider, ölünceye kadar orada yaşarım."

Pavel Petroviç alnına kolonya sürdü ve gözlerini kapadı. Parlak gün ışığıyla aydınlanan güzel ve zayıf başı beyaz yastıkta bir ölünün başı gibi görünüyordu... Evet, gerçekten canlı bir cenaze gibiydi Pavel Petroviç.

# XXV

Nikolskoye'de Katya'yla Arkadiy bahçede, yüksek bir kavak ağacının gölgesinde, çimenler arasında bir sırada oturuyorlardı; Fifi hemen yanlarında yerde, uzun bedenini avcıların deyimiyle "tavşan beli" biçiminde kıvırmış, yatıyordu. Arkadiy de, Katya da susuyordu. Arkadiy'in elinde yarı açık bir kitap vardı; Katya ise sepetine dökülen beyaz ekmek kırıntılarını toplayıp, hemen ayaklarının dibine kadar sokulmuş, onlara özgü ürkek cesaretle zıplayıp duran, cıvıldaşan küçük bir serçe ailesine atıyordu. Hafif bir yel dişbudak ağacının yapraklarını yavaştan ileri geri sallayarak hışırdatıyor, loş yolda ve Fifi'nin sarı sırtında da soluk altın rengi ışık lekeleri oynaşıyordu; Arkadiy'le Katya, koyu gölge bir yerdeydi, ancak arada, parlak bir ışık çizgisi oluşuyordu Katya'nın saçlarında. İkisi de susuyordu; ne var ki, özellikle ikisinin de susmasından, birbirine yakın oturmalarından aralarında güven dolu bir yakınlaşmanın olduğu belliydi. Her ikisi de sanki yanındakini düşünmüyor, ama onun yakınlığından gizli bir mutluluk duyuyormuş gibi oturuyordu. Onları son gördüğümüzden bu yana yüzleri çok değişmişti: Arkadiy daha sakinleşmiş, Katya ise daha neşeli, canlı olmuştu sanki.

— Sizce de, diye başladı Arkadiy. Kavak ağacına Rusçada aydınlık anlamına gelen "yasen" denmesi çok yerinde değil mi? Hiçbir ağaç onun gibi hafif, ışıl ışıl uzanmaz gökyüzüne.

Katya gözlerini yukarı kaldırıp,

— Evet, diye mırıldandı.

Arkadiy "Şiirsel konuştuğum için suçlamıyor beni!" diye geçirdi içinden.

Katya gözleriyle Arkadiy'in elinde tuttuğu kitabı göstererek,

— Heine'yi sevmiyorum ben, dedi. Hiç gülmüyor, hiç ağlamıyor; düşünceli ve hüzünlü olduğu zamanlar seviyorum onu.

— Bense güldüğü zamanlar.

— Sizin o alaycı huyunuzdan kalma eski izler bunlar... ("Eski izler!" diye geçirdi içinden Arkadiy. "Bazarov bir duysaydı bunu!") Ama acele etmeyin, biz değiştireceğiz sizi.

— Kim değiştirecek beni? Siz mi?

— Kim mi? Ablam, artık kavga etmediğiniz Porfiriy Platonıç ve önceki gün kiliseye götürdüğünüz teyzem...

— İsteğini geri çeviremedim! Anna Sergeyevna'ya gelince, hatırlıyorsunuzdur, çoğu konuda anlaşıyorlardı Yevgeniy'le.

— O zamanlar sizin gibi ablam da onun etkisine kapılmıştı.

— Demek benim gibi! Yoksa onun etkisinden artık kurtulduğumu mu söylemek istiyorsunuz?

Katya cevap vermedi.

Arkadiy,

— Biliyorum, diye sürdürdü konuşmasını, hiçbir zaman hoşlanmadınız siz Yevgeniy'den.

— Onu yargılamak bana düşmez.

— Bakın ne diyeceğim Katerina Sergeyevna, sizden ne zaman böyle bir cevap duysam, hiç inanamıyorum... Yargılayamayacağımız tek bir insan yoktur! Bahane sizinki!

— Öyleyse söyleyeyim size, ondan... hoşlanmamam bir yana, onun bana, benim de ona yabancı olduğumuzu hissediyorum... Ayrıca, siz de yabancısınız ona.

— Nedenmiş?

— Nasıl anlatsam size... O yırtıcı bir hayvan, sizinle bense evciliz.

— Ben de mi evcilim?

Katya evet anlamına başını salladı.

Arkadiy ensesini kaşıdı.

— Bakın ne diyeceğim Katerina Sergeyevna: Aslında incitti beni bu sözünüz.

— Yoksa yırtıcı olmayı mı yeğlerdiniz?

— Yırtıcı değil ama güçlü ve enerjik olmayı, evet.

— Bu istemekle olmaz... Bakın, arkadaşınız da istemiyor, ama öyle...

— Hım! Demek onun Anna Sergeyevna üzerinde büyük bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?

— Evet, dedi Katya. Ne var ki, hiç kimse ablamın üzerinde uzun süre etkili olamaz.

— Neden öyle düşünüyorsunuz?

— Çünkü gururuna çok düşkündür... yok, öyle demek istemedim... Özgürlüğüne büyük önem verir.

— Kim önem vermez özgürlüğüne? diye sordu Arkadiy.

"Niçin Anna Sergeyevna'dan söz ediyoruz?" diye geçirdi içinden. Aynı şey Katya'nın içinden de geçmişti. Sık buluşan, aralarında dostluk bağı olan gençler çoğu zaman aynı şeyi düşünürler.

Gülümsedi Arkadiy ve hafifçe Katya'ya yaklaşıp fısıldadı:

— İtiraf edin, biraz korkuyorsunuz ondan.

— Kimden?

Arkadiy anlamlı anlamlı yineledi:

— Ondan.

Bu kez Katya sordu:

— Ya siz?

— Ben de korkuyorum. Dikkatinizi çekerim, ben de, dedim.

Katya parmağını salladı Arkadiy'e.

— Buna şaşıyorum işte, dedi. Ablam hiçbir zaman bu kadar iyi davranmamıştı size. Özellikle şimdiki kadar. Önceki gelişinize göre çok daha yakınlık gösteriyor size.

— Demek öyle!

— Fark etmediniz mi? Hoşunuza gitmiyor mu bu yoksa?

Arkadiy bir an düşündükten sonra sordu:

— Anna Sergeyevna'nın sevgisini neyimle kazanmış olabilirim? Ona

annenizin mektubunu getirmiş olmamla mı acaba?

— Bununla da, size söylemeyeceğim başka nedenlerle de.

— Neden söylemeyeceksiniz?

— Söylemeyeceğim.

— O! Anlıyorum: Çok inatçısınız.

— Evet, inatçıyım.

— Gözlem gücünüz de çok güçlü.

Katya yandan baktı Arkadiy'in yüzüne.

— Buna kızdınız galiba? Ne düşünüyorsunuz?

— Gerçekten de sizde olduğunu bildiğim bu gözlem gücünüzü nereden edinmiş olabileceğinizi düşünüyorum. Oysa öylesine ürkeksiniz, kuşkucusunuz, insanlara uzaksınız ki...

— Uzun zaman yalnız yaşadım. Yalnızken ister istemez düşünüyor insan. Peki ama herkese mi uzağım?

Arkadiy sevecenlikle baktı Katya'nın yüzüne.

— Bütün bunlar çok güzel, dedi, ama sizin durumunuzda olan insanlarda, yani şunu söylemek istiyorum, sizin gibi varlıklı olan insanlarda genelde bu yetenek yoktur; çarlar gibi onlar da gerçeğe güçlükle ulaşırlar.

— Ama ben zengin değilim.

Arkadiy şaşırdı. Katya'nın dediğini ilk anda anlayamamıştı. "Öyle ya, çiftlik ablasının!" diye düşündü. Hiç de hoşuna gitmemişti bu düşünce.

— Çok doğru söylediniz! dedi.

— Neyi?

— Çok güzel söylediniz. Çok rahat ve sade bir biçimde... Sırası gelmişken söyleyeyim: Yoksul olduğunu bilen ve bunu söyleyen bir insanın içinde bir çeşit övünme duygusu olduğunu düşünürüm.

— Ablamın sayesinde öyle bir duygum hiçbir zaman olmadı. Konu açıldığı için söz ettim durumumdan.

— Öyle. Ama kabul edin ki, şimdi sözünü ettiğim duygu az da olsa var sizde.

— Örneğin?

— Örneğin... size bu soruyu sorduğum için bağışlayın beni, zengin biriyle evlenmek istemezdiniz, değil mi?

— Çok seversem... Yok, çok sevsem bile evlenmem.

— Ya! Gördünüz mü? diye haykırdı Arkadiy. (Bir an sustuktan sonra ekledi.) Peki, neden evlenmezdiniz?

— Çünkü zengin erkeklerle evlenen yoksul kızların öyküleriyle dolu bir sürü şarkı vardır.

— Belki de egemen olmayı istiyorsunuzdur...

— Yo, hayır! Neden isteyeyim? Tersine, boyun eğmeye hazırım. Yalnızca eşitsizlik ağır gelir bana. İnsanın kendine saygısını yitirmeden boyun eğmesini anlarım ama; mutluluk verir insana bu. Ama hep boyun eğen biri olmak... Neyse bu kadarı da yeter.

Arkadiy tekrarladı Katya'nın arkasından:

— Bu kadarı da yeter. Evet, evet, diye sürdürdü konuşmasını. Anna Sergeyevna'nın kardeşi olduğunuz belli. Siz de onun kadar bağımsızsınız, ama siz daha bir içinize kapanıksınız. Duygularınızı, ne denli güçlü ve kutsal olurlarsa olsunlar, karşınızdakinden önce asla açıklamayacağınızdan kuşkum yok...

— Başka türlü olabilir mi? diye sordu Katya.

— Siz de ablanız kadar zekisiniz. Kişiliğiniz de en azından onun...

Katya hemen kesti Arkadiy'in sözünü:

— Ablamla kıyaslamayın beni. Onun yanında çok zayıf kalırım ben. Ablamın hem çok güzel, hem çok zeki olduğunu unutmuş gibisiniz ve... Özellikle de siz böyle şeyler söylememelisiniz Arkadiy Nikolayeviç, hem de böylesine ciddi bir tavırla.

— Özellikle de siz, ne demek oluyor bu? Hem şaka yaptığımı nereden çıkardınız?

— Elbette ciddi değilsiniz.

— Öyle mi düşünüyorsunuz? Peki ya söylediğimden kuşkum yoksa? Ya söylediğimi yeterince güçlü bir biçimde söyleyemediysem?

— Anlayamıyorum sizi.

— Gerçekten mi? Şimdi anlıyorum: Gözlem gücünüzü çok abartmışım.

— Nasıl?

Arkadiy cevap vermedi, öte yana döndü. Katya sepetinde birkaç ekmek kırıntısı daha buldu, onları serçelere atmaya başladı; ama kolunu biraz hızlı sallamış olacak, kırıntıları yiyemeden kaçmışlardı serçeler.

Birden şöyle dedi Arkadiy:

— Katerina Sergeyevna! Sanırım bu söyleyeceğimin bir anlamı yoktur sizin için. Ama şunu bilin ki sizi, değil ablanıza, dünyada hiç kimseye değişmem.

Arkadiy ağzından çıkan bu sözcüklerden korkmuş gibi birden ayağa kalkıp uzaklaştı.

Katya kollarını sepetiyle birlikte dizlerinin üzerine bırakıp başını eğdi, sonra uzun süre Arkadiy'in arkasından baktı. Hafif bir kızarıklık yayılmıştı yanaklarına; ama dudaklarında gülümseme yoktu ve siyah gözlerinde şaşkınlıkla birlikte anlaşılmaz bir ifade daha vardı.

Hemen yanında Anna Sergeyevna'nın sesini duydu:

— Yalnız mısın? Yanılmıyorsam bahçeye Arkadiy'le birlikte çıkmıştın.

Katya hiç acele etmeden bakışını ablasına çevirdi. Anna Sergeyevna son derece zarif, şık giyimliydi; yolda durmuş, kapalı şemsiyesinin sapıyla Fifi'nin kulaklarına dokunuyordu. Gene hiç acele etmeden cevap verdi Katya:

— Yalnızım.

Bir kahkaha attı Anna Sergeyevna,

— Farkındayım, dedi. Arkadiy odasına gitti herhalde?

— Evet.

— Birlikte mi kitap okudunuz?

— Evet.

Anna Sergeyevna, Katya'nın çenesinden tutup başını kaldırdı.

— Umarım kavga etmediniz?

Katya ablasının elini itip,

— Hayır, dedi.

— Ne güzel cevaplar veriyorsun öyle! Onu burada bulacağımı umuyordum. Birlikte yürüyüşe çıkmayı önerecektim. Hep birlikte yürüyüşe çıkmamızı istiyordu. Kentten sana yeni botlar geldi, gidip bak bakalım ayağına olacaklar mı? Dün fark ettim, eskilerinin giyilecek yanı kalmamış. Ayakkabılarına gereken önemi vermiyorsun sen, oysa ayakların öyle güzel ki! Ellerin de pek güzel... ancak biraz büyükler. Ayaklarınla da biraz ilgilenmen gerekir. Ama ne dersen de...

Anna Sergeyevna zarif giysisini hafiften hışırdatarak yolda uzaklaştı. Katya kalktı, sıradan Heine'yi alıp yürüdü, ama potinlere bakmaya değil.

Taraçanın güneşten kızmış taş basamaklarını çıkarken düşünüyordu: "Ayaklarım çok güzelmiş... çok güzel, diyorsunuz... Öyleyse gelip diz çökecek önlerinde."

Ama o anda kendinden utandı Katya ve koşarak çıkmaya başladı basamakları.

Arkadiy koridorda odasına doğru gidiyordu; uşak arkasından yetişip, odasında Bazarov'un oturmuş, onu beklediğini haber verdi.

Neredeyse korkmuş gibi mırıldandı Arkadiy:

— Yevgeniy! Çok oluyor mu geleli?

— Yeni geldiler ve Anna Sergeyevna'ya bir şey söylemeden kendilerini sizin odanıza götürmemi emrettiler.

Arkadiy, "Evde kötü bir şey mi oldu acaba?" diye düşündü ve koşarak basamakları çıkıp, hızla açtı kapıyı. Bazarov'un görünüşü hemen rahatlatmıştı Arkadiy'i. Oysa daha deneyimli bir göz bu beklenmedik konuğun eskisi gibi canlı, ama biraz çökmüş yüzünde bir iç sıkıntısının belirtilerini o anda fark ederdi muhtemelen. Omuzlarında tozlu paltosu, başında kasketi, pencerenin içinde oturuyordu; Arkadiy onu kucaklamak için neşeli haykırışlarla ona doğru koştuğunda bile kıpırdamamıştı yerinden.

Arkadiy, çok sevinçli olduğunu düşünen ve bunu göstermek de isteyen herkes

gibi, odanın içinde dolaşırken şöyle diyordu:

— Hiç beklemiyordum seni! Hangi rüzgâr attı seni buraya! Bizim orada bir yaramazlık yok, değil mi? Herkes iyi, değil mi?

— Bir yaramazlık yok, ama herkes iyi değil, diye karşılık verdi Bazarov. Şimdi gevezeliği bırak da söyle, kvas getirsinler bana, sonra otur. Sözü uzatmadan, ama umarım çok etkili bir biçimde anlatacaklarımı dinle.

Arkadiy sakinleşti. Bazarov ona Pavel Petroviç'le düellosunu anlattı. Arkadiy buna çok şaşırmış, hatta üzülmüştü ama belli etmemeyi yeğledi; yalnızca, amcasının yarasının gerçekten tehlikesiz olup olmadığını sordu. Ama yaranın tıp açısından değil de başka bir açıdan son derece ilginç olduğu cevabını alınca zoraki gülümsedi. İçine gizli bir acı ve utanç düşmüştü. Bazarov anlamıştı onu sanki.

— Evet dostum, dedi, derebeylerin arasında yaşamak nasılmış gör işte. Zamanla kendin de bir derebeyi oluverir, şövalyece gösterilerde bulunursun. Neyse, bizimkilerin yanına gidiyorum, diye bağladı sözünü, geçerken şöyle bir uğrayayım dedim... Zararsız yalanlar söylemeyi aptallık saymıyor olsaydım anlatmazdım bunu sana. Yok, neden buraya uğradığımı şeytan bilir aslında. Biliyor musun, insanın arada bir kendini perçeminden tutup, topraktan turp çıkarır gibi sallaması fena olmaz; birkaç gün önce ben de aynı şeyi yaptım... Ama ayrıldığım arkadaşımı, çıkarıldığım toprağı son bir kez daha görmek istedim.

Arkadiy heyecanla,

— Umarım bu sözün bana değildir, dedi. Umarım benden ayrılmayı düşünmüyorsundur.

Bazarov dik dik, neredeyse içini okurcasına baktı Arkadiy'e.

— Buna çok mu üzülürsün sanki? Bana sorarsan, benden ayrılan sensin. Öylesine canlı, öylesine şıksın ki... Herhalde Anna Sergeyevna ile işlerin yolunda.

— Anna Sergeyevna ile ne işim olabilir?

— Kentten buraya onun için gelmedin mi, yavru kuş? Aklıma gelmişken, pazar okulları işi nasıl yürüyor. Anna Sergeyevna'ya âşık değil misin yoksa? Yoksa alçakgönüllülük etme devren mi geldi artık?

— Yevgeniy, biliyorsun ki seninle her zaman açıkyürekli olmuşumdur; inan bana, yemin ederim yanılıyorsun.

Bazarov,

— Hım! diye mırıldandı. Bu yeni işte! Ama boşuna üzülme, benim için fark etmez. Benim yerimde romantik biri olsaydı şöyle derdi sana: "Artık yollarımızın ayrıldığının farkındayım." Oysa ben kısaca "Artık bıktık birbirimizden," diyeceğim.

— Yevgeniy...

— Bu bir felaket değil sevgili dostum, insanı bıktıracak o kadar çok şey var ki dünyada! Neyse, artık vedalaşsak mı, ne dersin? Buraya geldiğimden beri iğrenç hissediyorum kendimi. Gogol'un Kaluga valisinin karısına yazdığı mektupları okumuş gibiyim... Arabadan atları çözmemelerini de söylemiştim zaten.

— Hayır, kesinlikle olmaz!

— Neden olmazmış?

— Kendim için söylemiyorum; Anna Sergeyevna'ya büyük saygısızlık olur. Seni görmek ister.

— İşte bunda yanılıyorsun.

İtiraz etti Arkadiy:

— Tersine, haklı olduğumdan hiç kuşkum yok. Hem neden numara yapıyorsun ki? Zaten onun için gelmedin mi buraya?

— Haklı olabilirsin, ama gene de yanılıyorsun.

Oysa haklıydı Arkadiy. Anna Sergeyevna onunla görüşmek istemiş, kâhyayı yollayıp, Bazarov'u yanına çağırmıştı. Bazarov oraya gitmeden önce üstünü başını değiştirdi. Yeni giysisini valizine hemen çıkarıp giyinecek biçimde yerleştirdiği anlaşılıyordu.

Odintsova onu Bazarov'un ona öylesine beklenmedik bir biçimde aşkını açtığı kendi odasında değil, oturma odasında kabul etti. Parmak uçlarını sevimli bir tavırla uzattı Bazarov'a, ama yüzünde gizleyemediği bir heyecan vardı.

Bazarov acele edip,

— Anna Sergeyevna, diye başladı, önce içiniz rahat olsun... Karşınızda,

çoktandır aklını başına toplamış ve yaptığı aptallıkları başkalarının da unutmasını isteyen bir insan var. Uzun bir süre için uzaklara gidiyorum ve kabul edersiniz ki, duygusuz biri olsam da, beni nefretle hatırladığınız düşüncesini yanımda götürmek hoşuma gitmeyecek.

Anna Sergeyevna, yüksek bir dağın tepesine henüz varmış biri gibi derin bir göğüs geçirdi, bir gülümsemeyle aydınlandı yüzü. Bir kez daha uzattı elini Bazarov'a ve onun sıkmasına karşılık verdi.

— Geçmiş geçmiştir, dedi. Doğrusunu söylemek gerekirse, o zaman ben de suçluydum. Size cilve yapmamış olsam da, başka bir nedenden ötürü suçluydum. Yalnızca tek şey söyleyeceğim size: Gene dost olalım. Hoş bir düştü o, öyle değil mi? Kim hatırlar düşleri?

— Evet, kim hatırlar? Hem sonra aşk... Düpedüz yapmacık bir duygudur aşk denen şey.

— Gerçekten mi? Bunu söylemeniz çok hoşuma gitti.

Anna Sergeyevna böyle diyor, Bazarov da böyle karşılık veriyordu. İkisi de doğru söylediğini düşünüyordu. Söyledikleri doğru, tam doğru muydu? İkisi de bilmiyordu bunu, yazarınız ise hiç bilmiyor. Ama sohbetleri öylesine koyulaşmıştı ki, birbirlerine bütünüyle inanır olmuşlardı.

Anna Sergeyevna bir ara Bazarov'a Kirsanov'larda neler yaptığını sordu. Bazarov az kalsın anlatacaktı ona Pavel Petroviç'le düellosunu. Ama kadının, onun ilginçlik yapmaya çalıştığını sanacağını düşünüp tuttu kendini, orada kaldığı sürece yalnızca çalıştığını söyledi.

Anna Sergeyevna,

— Bense önce, Tanrı bilir neden, çok sıkıldım, düşünsenize bir, yurtdışına gitmeye bile kalkıştım!.. Ama sonra arkadaşınız Arkadiy Nikolaiç gelince geçti sıkıntım. Olağan yaşamımı sürdürmeye başladım, yani gerçek rolüme döndüm...

— İzninizle öğrenebilir miyim, ne rolü bu sözünü ettiğiniz?

— Teyze, dadı, anne rolü nasıl adlandırırsanız adlandırın. Biliyor musunuz, önceleri sizin Arkadiy Nikolaiç'le olan sıkı dostluğunuza aklım pek ermiyordu; oldukça anlamsız bir dostluk olduğunu düşünüyordum. Ama şimdi daha yakından tanıyorum onu ve zeki biri olduğu kanısındayım... En önemlisi de genç, çok genç... Sizinle benim gibi değil Yevgeniy Vasilyiç.

— Yanınızda gene öyle çekingen mi? diye sordu Bazarov.

— Yoksa... diye başladı Anna Sergeyevna. (Ama bir an düşündükten sonra ekledi.) Şimdi daha bir rahat konuşuyor benimle... Eskiden kaçıyordu benden. Ayrıca benim de onun dostluğunu aradığım yoktu. Şimdi daha çok Katya ile yakın dostlar.

Bazarov'un canı sıkılmaya başlamıştı. "Kurnazlık etmeden duramaz kadınlar," diye geçirdi içinden. Soğuk soğuk gülümseyerek,

— Sizden kaçtığını mı söylüyorsunuz yani? dedi. Ama size âşık olduğunu fark etmişsinizdir sanırım?

— Nasıl? O da mı? diye haykırdı Anna Sergeyevna.

Bazarov uysalca öne eğilerek,

— O da, diye tekrarladı. Bilmiyor muydunuz bunu yoksa? Bilmediğiniz bir şeyi mi söylemiş oldum?

Anna Sergeyevna bakışını önüne indirdi.

— Yanılıyorsunuz Yevgeniy Vasilyiç.

— Sanmam. Ama bunu size söylememeliydim belki de.

Şöyle geçirdi içinden: "Daha fazla kurnazlık etmezsin artık..."

— Neden söylememeliydiniz? Bana sorarsanız, şimdi de bir anlık izlenime büyük anlam veriyorsunuz. Artık sizin her şeyi abartmaya yatkın bir kişiliğiniz olduğunu düşünmeye başlıyorum.

— İyisi mi, bu konuyu kapatalım Anna Sergeyevna.

— Nedenmiş? diye itiraz etti Anna Sergeyevna.

Ama gene de kendi değiştirdi konuyu. Her şeyin unutulduğuna kendini inandırmış ve Bazarov'a da söylemiş olmasına karşın, gene de huzursuzdu onun yanında. Son derece olağan bir tavırla konuşuyor, hatta şakalaşıyordu, ama gene de onun yanında içinde küçük bir huzursuzluk hissediyordu. Açık denizdeki bir geminin yolcuları da, ayakları toprağa basıyormuş gibi tasasızca konuşur, gülüşürler; ama en küçük bir aksama, en küçük bir olağandışılık olmaya görsün, hemen, her an tehlikeyi düşündüklerine tanıklık eden bir endişe ifadesi belirir yüzlerinde.

Anna Sergeyevna'nın Bazarov'la konuşması uzun sürmedi. Sık sık düşüncelere dalmaya, Bazarov'un sorularına dalgın cevaplar vermeye başlamıştı. Sonunda konuk salonuna geçmeyi önerdi Bazarov'a. Prenses ve Katya oradaydılar. Anna Sergeyevna, Arkadiy'in bir saatten uzun süredir ortalıkta görülmediğini öğrenince, "Arkadiy Nikolaiç nerede?" diye sordu. Onu bulması için adam yolladı. Kısa sürede bulamadılar onu: Bahçenin en kuytu yerine gitmiş, çenesini çapraz yaptığı kollarının üzerine dayamış, derin düşüncelere dalmış, oturuyordu. Çok derin ve çok önemliydi daldığı düşünceler, ama hüzünlü değildi. Anna Sergeyevna'nın Bazarov'la baş başa olduğunu biliyor, ama önceki gibi bir kıskançlık duymuyordu. Tersine, aydınlıktı yüzü; bir şeye hayret ediyor, seviniyor, bir şeye karar veriyordu sanki.

# XXVI

Bayan Odintsova'nın merhum kocası Odintsov yeniliklerden hoşlanmazdı, ama "rafine bir zevkin birtakım numaralarına" da sesini çıkarmazdı; bu nedenle, bahçesinde havuzla limonluk arasındaki boşluğa Rus tuğlasından bir eski Yunan sundurması yaptırmıştı. Bu revakın ya da galerinin arka duvarında, Odintsov'un yurtdışından getirtmeyi düşündüğü heykelcikler için hazırlanmış altı niş vardı. Bu heykelcikler şunları simgeleyecekti: Yalnızlık, Suskunluk, Düşünme, Hüzün, Utanma ve Duygululuk. Heykelciklerden suskunluğu simgeleyen, parmağını dudağına götürmüş Suskunluk Tanrıçası getirilip yerine konmuştu ama, hemen o gece uşakların çocukları burnunu kırmışlardı ve komşunun sıvacısı burnun yerine "eskisinden iki kat daha güzel" bir burun oturtacağına söz vermesine karşın, Bayan Odintsova'nın kocası heykelciğin kaldırılmasını söylemiş ve harman ambarının bir köşesinde yerini alan Suskunluk Tanrıçası, köylü kadınlarda dehşet saçarak orada uzun yıllar kalmıştı. Revakın ön yüzü yıllar önce gür çalılarla kapanmıştı. Öyle ki, koyu yeşillikler arasından yalnızca sütun başlıkları görünüyordu. Günün en sıcak saatlerinde bile revakın içi serin oluyordu. Anna Sergeyevna orada bir yılan gördüğünden bu yana adımını atmıyordu; ama Katya sık sık oraya gider, nişlerin birinin altındaki büyük taş sırada otururdu. Burada serinde, gölgede kitap okur, elişi işler veya belki de hepimizin çok iyi bildiğimiz katıksız, güzelliğini ancak sezinleyebildiğimiz, çevremizde ve içimizde durmadan dalga dalga akıp giden yaşamın o sessizliğine bırakırdı kendini.

Bazarov'un geldiğinin ertesi günü Katya sevdiği o taş sırada oturuyordu. Arkadiy de hemen yanındaydı. Arkadiy'in ricası üzerine "revak"a gitmişlerdi.

Kahvaltıya daha bir saat vardı, rutubetli sabah yerini çoktan sıcak güne bırakmıştı. Arkadiy'in yüzünde yine dünkü ifade vardı, Katya ise endişeli görünüyordu. Ablası sabah çayından hemen sonra odasına çağırmıştı onu, birkaç okşayıcı sözden sonra (ki bu her zaman korkuturdu Katya'yı) Arkadiy'e karşı davranışlarında dikkatli olmasını, bunun özellikle teyzesinin dikkatini çektiğini söylemiş, onunla baş başa sohbetlerden kaçınmasını salık vermişti. Ayrıca, evvelki akşamdan beri keyfi pek yerinde değildi Anna Sergeyevna'nın; bunu da fark eden Katya, suçlu kendisiymiş gibi huzursuzdu. Arkadiy'in ricasını kabul ederken, kendi kendine bunun son olacağını söylemişti.

Arkadiy bir çeşit sıkılgan rahatlıkla,

— Katerina Sergeyevna, dedi, sizinle aynı evde yaşamak mutluluğuna erdiğimden bu yana birçok konuda konuştum sizinle, ama şimdiye kadar hiç değinmediğim, benim için çok önemli... bir konuya hiç değinmedim. (Katya'nın onun yüzüne diktiği soru dolu bakışını yakalayınca gözlerini kaçırıp ekledi.) Dün burada beni değiştirdiğinizi söylüyordunuz. Gerçekten de, birçok bakımdan değiştim ve bunu en iyi de siz... bu değişikliği borçlu olduğum siz biliyorsunuz.

— Ben mi?.. Bana mı? diye mırıldandı Katya.

Arkadiy konuşmasını sürdürdü:

— Artık buraya geldiğim zamanki, o kendini beğenmiş çocuk değilim. Boşuna basmadım yirmi üç yaşına. Eskiden olduğu gibi gene yararlı olmak, bütün gücümü gerçeğe adamak istiyorum, ne var ki, ülkümü eskiden aradığım yerde aramıyorum artık; çok daha yakınımda şimdi ülküm... Şimdiye kadar anlayamıyordum kendimi, gücümün yetmeyeceği görevler üstleniyordum... Bir duygumla açıldı artık gözüm... Pek anlatamıyorum düşüncelerimi, ama umarım siz anlıyorsunuzdur beni...

Bir şey söylemedi Katya. Ama Arkadiy'in yüzüne bakmıyordu artık.

Arkadiy daha da heyecanlanarak devam etti:

— Sanırım, (bu arada başının üstünde, kayın ağacının yaprakları arasında bir ispinoz durmadan şarkısını söylüyordu) sanırım herkes insanlara... yani kendine yakın insanlara... karşı tam anlamıyla açıkyürekli olmalıdır ve ben de... ben de... öyle olmak niyetindeyim...

Ama o anda heyecanı Arkadiy'in konuşmasına engel oldu. Konuşacak gücü kalmadı, ne söyleyeceğini şaşırdı. Bir süre susmak zorunda kaldı. Katya hâlâ önüne bakıyordu. Arkadiy'in sözü nereye getireceğini anlayamıyor, bir şey bekliyordu sanki...

Arkadiy gücünü toparladıktan sonra devam etti:

— Sizi şaşırttığımın farkındayım. Ama benim bu duygum birtakım nedenlerle... dikkat ediniz, birtakım nedenlerle diyorum... sizinle ilgili. (Arkadiy bataklığa girmiş, her adım attıkça batağa daha çok battığını hisseden, ama gene de karşı kıyıya geçmek umuduyla ilerlemekte acele eden bir insanın ruh haliyle konuşuyordu.) Hatırlıyor musunuz, dün beni yeterince ciddi olmamakla suçluyordunuz. Bu tür sitemler, onu artık hak etmedikleri zamanlar bile, çok sık yapılır gençlere... Kendime güvenebilseydim... (Arkadiy umutsuzca "Yardım et

bana, hadi yardım et!" diye geçiriyordu içinden. Ama Katya hâlâ dönüp bakmıyordu ona.) Bir umut olsaydı içimde...

Tam o anda Anna Sergeyevna'nın pürüzsüz sesi duyuldu:

— Bu söylediğinize inanabilseydim keşke...

Hemen sustu Arkadiy. Katya'nın yüzü bembeyaz oldu. Revakı örten fundalığın içinde bir patika vardı. Anna Sergeyevna'yla Bazarov o patikadan geçiyordu. Katya'yla Arkadiy onları görmüyor ama seslerini, giysilerinin hışırtısını, soluk alışlarını açıkça duyuyorlardı. Anna Sergeyevna'yla Bazarov birkaç adım daha attıktan sonra, kasten yapar gibi, revakın tam karşısındaki sıraya oturdular.

Anna Sergeyevna devam ediyordu:

— Gördünüz mü, ikimiz de yanılmışız. İkimizin de ilk gençlik yılları geride kaldı artık; özellikle benimki... İkimiz de yeterince yaşadık, yorulduk... İkimiz de –merasime ne gerek var?– zeki insanlarız: Başlangıçta birbirimizden hoşlandık, önce karşılıklı ilgi... sonra da...

— Sonra da ben çuvalladım... dedi Bazarov.

— Aramıza giren soğukluğun nedeninin bu olmadığını biliyorsunuz. Nasıl olduysa oldu işte, birbirimize ihtiyacımız kalmadı; asıl neden bu işte. Çok, nasıl söylesem... çok benzerdik. Anlayamadık öyle olduğunu. Arkadiy ise, tersine...

Bazarov,

— Ona var mı ihtiyacınız? diye sordu.

— Yeter, Yevgeniy Vasilyiç. Onun bana karşı ilgisiz olmadığını söylüyorsunuz; benden hoşlandığını sezer gibiydim zaten. Ama ancak teyzesi olabileceğimi biliyorum; yine de onu sık sık düşünmeye başladığımı saklamayacağım sizden. Onun bu genç, taptaze duygusunda hoş bir şey var...

Bazarov, Anna Sergeyevna'nın sözünü kesti:

— Burada çekicilik sözcüğünü kullanmalıydınız. (Sakin ama boğuk sesinde gizli bir öfke vardı.) Arkadiy dün bir şey saklamaya çalışıyordu benden sanki... Sizden de, kız kardeşinizden de hiç söz etmiyordu... Çok önemli bir belirti bu.

— Arkadiy, Katya ile kardeş gibidir, dedi Anna Sergeyevna. Belki böylesine bir yakınlaşmaya izin vermemeliyim ama, onun bu yanı hoşuma gidiyor.

Bazarov sözcükleri uzatarak,

— Bunu... bir abla mı söylüyor? dedi.

— Evet, elbette... Peki ama ne duruyoruz burada? Hadi gidelim. Ne tuhaf şeyler konuşuyoruz değil mi? Sizinle böyle şeyler konuşacağımı düşünebilir miydim hiç? Biliyorsunuz, korkuyorum sizden... Öte yandan, size inanıyorum, güveniyorum da, çünkü özünüzde çok iyi bir insansınız.

— Önce, artık iyi biri değilim Anna Sergeyevna; sonra sizin gözünüzde bütün anlamımı yitirdim, oysa siz bana iyi biri olduğumu söylüyorsunuz... Ölmüş birinin başına çiçekten taç yapıp koymak gibi bir şey bu.

— Yevgeniy Vasilyeviç, elimizde değil... diye başlamıştı Anna Sergeyevna.

Ama bir rüzgâr esti o anda, yaprakları hışırdattı ve Anna Sergeyevna'nın sözcüklerini alıp götürdü.

Bir süre sonra Bazarov'un şöyle dediği duyuldu.

— Ne olsa özgürsünüz Anna Sergeyevna...

Sonra bir şey duyulmaz oldu, ayak sesleri uzaklaştı... bir sessizlik oldu...

Arkadiy Katya'ya döndü. Katya hâlâ öyle oturuyordu. Yalnızca başını biraz daha önüne eğmişti, o kadar.

Arkadiy, ellerini ovuşturarak:

— Katerina Sergeyevna, dedi titreyen bir sesle, ömrümün sonuna kadar seveceğim sizi ve sizden başka kimseyi sevmeyeceğim. Demin size bunu söylemeye çalışıyordum işte, ne düşündüğünüzü öğrenmek istiyordum, benimle evlenmenizi isteyecektim... Çünkü zengin de değilim, sizin için her türlü fedakârlığa hazır olduğumu da hissediyorum... Bir cevap vermeyecek misiniz? Bana inanmıyor musunuz? Düşünmeden konuştuğumu mu sanıyorsunuz? Ama şu son günleri düşünün bir! Uzun zamandır her şeyin farklı olduğunu anlamış olmalısınız. Anlayın beni, her şey gerilerde kaldı artık, iz bırakmadan yok oldu gitti. Yüzüme bakıp tek bir şey söyleyin bana... Sizi seviyorum... seviyorum... İnanın bana!

Katya ciddi, aydınlık bakışını Arkadiy'in yüzüne dikti, uzun uzun düşündükten sonra hafiften gülümseyerek mırıldandı:

— Evet.

Birden ayağa kalktı Arkadiy.

— Evet! Evet dediniz Katerina Sergeyevna! Hangi anlamda kullandınız bu sözcüğü? Sizi sevdiğim, bana inandığınız anlamında mı... yoksa... yoksa... söyleyemeyeceğim...

— Evet, diye tekrarladı Katya.

Bu "evet" sözcüğünün ne anlama geldiğini sonunda anlamıştı Arkadiy. Katya'nın iri, güzel ellerini tuttu, heyecandan titreyerek kalbinin üzerine bastırdı. Ayakta zor duruyordu. Yalnızca "Katya, Katya," diye tekrarlayabiliyordu. Katya ise, kendi gözyaşlarına sessizce gülümseyerek çocuk gibi ağlamaya başlamıştı. Sevdiğinin gözlerinde böyle gözyaşları görmemiş olanlar, insanın kalbi minnettarlıkla ve çekingenlikle titrerken dünyada ne denli büyük mutlulukların olabileceğinden habersizdirler.

Anna Sergeyevna ertesi gün sabah erkenden uşağı yollayıp Bazarov'u odasına çağırdı ve gülmeye çalışarak, katlı bir kâğıt uzattı ona. Arkadiy'in ona yazdığı bir mektuptu bu. Ondan kız kardeşiyle evlenmesine izin vermesini istiyordu. Bazarov bir solukta okudu mektubu ve içinde birden kabaran öfkeli sevinci dışavurmamak için kendini zorlayarak,

— Gördünüz mü? dedi. Oysa daha dün onun Katerina Sergeyevna'yı bir kardeş gibi sevdiğini söylüyordunuz. Bu durumda ne yapmayı düşünüyorsunuz?

Anna Sergeyevna gülmeyi sürdürerek karşılık verdi:

— Ne yapmamı öneriyorsunuz?

Bazarov da gülerek,

— Bence, dedi. (Oysa gülecek durumda değildi ve Anna Sergeyevna gibi o da ciddi olmak istiyordu.) Bence gençlere mutluluk dilemekten başka yapabileceğiniz bir şey yok. Her bakımdan iyi bir kısmet; Kirsanov oldukça varlıklı biri. Babasının tek oğlu; babası da çok iyi biridir. Bu evliliğe karşı çıkmaz.

Odintsova odanın içinde dolaşıp duruyordu. Yüzü bir kıpkırmızı, bir bembeyaz oluyordu.

— Öyle mi dersiniz? dedi. Neden olmasın? Buna bir engel görmüyorum ben... Katya adına seviniyorum bile... Arkadiy Nikolayeviç'in adına da... Sanırım, babasından haber gelene kadar bekleyeceğim. Kendisini yollayacağım babasına.

Gördünüz mü? Dün haklıymışım. İkimiz de yaşlandık artık... Nasıl olmuş da farkına varmamışım? Doğrusu şaşırdım!

Tekrar güldü Anna Sergeyevna. Başını öte yana çevirdi.

Bazarov,

— Günümüzde gençler çok uyanık olmaya başladı, dedi. (O da güldü ve bir an sustuktan sonra ekledi.) Hoşça kalın. Dilerim, bu işi en iyi biçimde sonlandırırsınız. Uzakta da olsam, sevineceğim buna...

Odintsova, Bazarov'a döndü birden.

— Ne o, gidiyor musunuz yoksa? Neden kalmıyorsunuz? Gitmeyin, kalın... Sizinle konuşmak çok keyifli... Uçurumun kenarında dolaşmaya benziyor... Önce korkar insan orada olmaktan, ama sonra nedense cesaretlenir. Gitmeyin, kalın.

— Önerinize teşekkürler Anna Sergeyevna. Güzel konuşma yeteneğim için kullandığınız övgü dolu sözcükler için de teşekkürler. Ama bana yabancı ortamda gereğinden fazla kaldığım kanısındayım. Uçan balıklar bir süreliğine havada kalabilirler, ama sonra gene suya dalmak zorundadırlar. İzin verin, ben de kendi doğal ortamıma dalayım.

Bazarov'un yüzüne baktı Odintsova. Solgun yüzünde acı bir gülümseme dolaşıyordu. Anna Sergeyevna, "Seviyor beni bu adam!" diye geçirdi içinden. Acıdı Bazarov'a, içten bir tavırla elini uzattı ona.

Anna Sergeyevna'nın içinden geçeni anlamıştı Bazarov. Bir adım geri çekilip,

— Hayır! dedi. Yoksul biriyim ben, ama şimdiye kadar hiç sadaka kabul etmedim. Hoşça kalınız efendim ve sağlıcakla kalınız.

Anna Sergeyevna elinde olmayan bir hareket yaptı.

— Bunun son görüşmemiz olmadığını biliyorum, dedi.

Bazarov,

— Her şey olasıdır dünyada, diye karşılık verdi ve odadan çıktı.

Aynı gün, yere çömelmiş, valizini toplarken şöyle diyordu Arkadiy'e:

— Bir yuva kurmaya karar verdin demek? Neden olmasın? Güzel iş. Ama bana yalan söylemene hiç gerek yoktu. Çok daha değişik bir davranış beklerdim senden. Belki senin bile haberin yoktu bundan?

Arkadiy,

— Maryino'dan ayrılırken böyle bir şey yoktu aklımda, dedi. Peki ama sen neden yalan söylüyorsun? "İyi iş," diyorsun. Sanki evlilik üzerine ne düşündüğünü bilmiyormuşum gibi...

— Ah sevgili dostum! Böyle bir şeyi nasıl söyleyebiliyorsun? Görüyorsun ne yaptığımı... Valizimde boş yer vardı, saman dolduruyorum oraya. Yaşam valizimiz de öyledir işte; içinde boş yer kalmaması için eline ne geçerse dolduracaksın. Aklına bir şey gelmesin sakın. Katerina Sergeyevna ile ilgili ne düşündüğümü söylemiştim sana. Hatırlıyorsundur. Başka herhangi bir kız, sırf akıllıca soluk alabildiği için zeki sayılıyorken, seninki kendini tutmayı becerebiliyor; hem öyle iyi beceriyor ki, seni avucunun içine alacak... Öyle olması da gerekir zaten. (Bazarov valizinin kapağını kapayıp ayağa kalktı.) Şu anda, vedalaşırken bir kez daha söyleyeyim sana... Birbirimizi aldatmamıza hiç gerek yok... bir daha görüşmeyeceğimizi sen de biliyorsun... Akıllılık ettin; bizim acılarla dolu, zor, yapayalnız yaşamımız için yaratılmamışsın sen. Ruhunda atılganlık da, acımasızlık da yok; sadece gençlik ateşi ve cesareti var ki bizim işimiz için bu kadarı yeterli değil. Senin gibi soylulardan çıtkırıldım bir uysallıktan veya çıtkırıldım bir öfkeden başka bir şey beklenmez dostum. Oysa hiçbir anlamı yoktur bunların. Sözgelimi, sizler dövüşmez ve bu nedenle iyi insanlar sayarsınız kendinizi; bizlerse savaşmak isteriz! Evet, işin güçlüğü burada işte! Bizim tozumuz kör eder sizi, çamurumuz baştan aşağı kirletir; ayrıca, büyümedin sen henüz, küçüksün daha... Elinde olmadan beğeniyorsun kendini. Kendi kendine sitem etmekten hoşlanıyorsun. Oysa biz sıkılırız böyle şeylerden, başka şeyler gereklidir bizim için! Kırıp parçalamak isteriz diğer insanları! Sen tatlı bir çocuksun; ama hepi topu yumuşak, liberal bir bey oğlusun. Babamın dediği gibi, volatu...

Arkadiy üzgün,

— Temelli mi vedalaşıyorsun benimle Yevgeniy? diye sordu. Bana söyleyeceğin başka bir şey yok mu peki?

Bazarov ensesini kaşıdı.

— Var Arkadiy, başka söyleyeceklerim de var. Ama söylemeyeceğim, çünkü romantik, saçma sözler... İyisi mi bir an önce evlen; yuvanla ilgilen, elinden geldiğince de çok çocuk yap. Çocukların iyi bir zamanda dünyaya gelecekleri için zeki olacaklar... benim, senin gibi değil. Oo! Bakıyorum atlar hazır. Vakit

tamam. Herkesle vedalaştım... Ne dersin? Kucaklaşalım mı?

Arkadiy koşup sarıldı eski öğretmeninin ve dostunun boynuna, sel gibi gözyaşlarına boğuldu birden.

Bazarov sakin bir tavırla,

— Gençlik bu işte! dedi. Evet, Katerina Sergeyevna'ya güvenim sonsuz. Gör bak nasıl avutacak seni. (Arabaya bindikten sonra ekledi.) Hoşça kal kardeşim! (Damda yan yana konmuş iki alacakargayı gösterdi Arkadiy'e.) Şunlara bak da öğren!

— Ne öğreneceğim onlardan?

— Ne mi? Doğal bilimlerde o kadar zayıf mısın? Alacakargaların, aile bağları en güçlü kuşlar olduğunu bilmiyor musun yoksa? İşte onları örnek al kendine!.. Hoşça kalınız sinyor.

Araba tıngırdayarak yola koyuldu.

Haklıydı Bazarov. Daha o akşam Katya ile konuşurken öğretmenini bütünüyle unutmuştu Arkadiy. Yavaş yavaş Katya'nın etkisi altına giriyordu. Katya da farkındaydı bunun ve hiç de yadırgamıyordu. Bir gün sonra Arkadiy'in Maryino'ya, Nikolay Petroviç'i görmeye gitmesi gerekiyordu. Anna Sergeyevna gençleri fazla sıkmamaya çalışıyor, ama ayıp olmasın diye onları uzun süre yalnız da bırakmıyordu. Yakın evlilik haberini duyunca ağlamaklı bir öfkeye kapılan prensesi de ustalıkla uzaklaştırıyordu onlardan. Anna Sergeyevna başlangıçta onların mutluluğunu görmenin kendisine biraz ağır geleceğinden korksa da, bunun tam tersi olmuştu: Bu görüntünün ona ağır gelmemesi bir yana, ilgisini çekmeye, duygulandırmaya bile başlamıştı. Buna hem seviniyordu Anna Sergeyevna, hem üzülüyordu. "Bazarov haklıymış," diye düşünüyordu. "Yalnızca merak var bende, bir de huzurlu olmak isteği ve bencillik..."

— Çocuklar! diyordu yüksek sesle, söyleyin bana, yapmacık bir duygu mudur aşk?

Ne var ki, Katya da, Arkadiy de onun ne demek istediğini anlayamıyorlardı bile. Ondan çekiniyorlardı. Kulak misafiri oldukları Bazarov'la konuşması çıkmıyordu akıllarından. Ama kısa bir süre sonra rahatlatmıştı onları Anna Sergeyevna. Bu zor da olmamıştı onun için: Kendi de rahatlamış, sakinleşmişti çünkü.

# XXVII

Yaşlı Bazarovlar, hiç beklemedikleri bir anda oğullarını karşılarında görünce çok sevindiler. Arina Vlasyevna öylesine heyecanlanmış, sevincinden evin içinde öylesine koşturmaya başlamıştı ki, Vasiliy İvanoviç, bir "keklik yavrusuna" benzetmişti onu: Bluzunun kısa eteğiyle gerçekten de bir kuşu andırıyordu. Vasiliy İvanoviç ise kendi kendine bir şeyler mırıldanıp duruyor, piposunun kehribar ağızlığını yandan ısırarak boynunu avuçlayıp, başı yerine iyice vidalı mı anlamaya çalışıyormuş gibi başını sağa sola çevirerek, sessiz kahkahalar atıyordu.

Bazarov babasına,

— Yanında tam altı hafta kalmaya geldim ihtiyar, dedi. Biraz çalışacağım, lütfen rahatsız etme beni.

— Yüzümü bile unutacaksın, dedi Vasiliy İvanoviç. Öylesine rahat bırakacağım seni!

Sözünü tuttu Vasiliy İvanoviç. Oğlunu önceki gelişinde olduğu gibi, çalışma odasına yerleştirdikten sonra hemen kayboldu, karısına da gereksiz sevgi gösterilerinde bulunmayı yasakladı. "Anacığım," diyordu ona, "önceki gelişinde biraz sıkmıştık oğlumuzu, bu sefer daha akıllı davranalım!" Kocasına hak veriyordu Arina Vlasyevna, ama bundan biraz zararlı da çıkıyordu. Çünkü yalnızca yemeklerde görebiliyordu oğlunu ve korkusundan konuşamıyordu bile onunla. Arada bir "Yevgeniyciğim," diye başlayacak oluyor ama oğlu daha ona dönüp bakmadan, yaşlı kadın hemen el çantasının bağcığıyla oynamaya başlayarak şöyle kekeliyordu: "Neyse, bir şey yok, bir şey yok, öylesine söylemiştim..." Sonra Vasiliy İvanoviç'in yanına gidiyor, elini yanağına koyup soruyordu ona: "Yevgeniyciğimin bugün öğlen yemeğine borş mu, lahana çorbası mı istediğini nasıl öğrenebilirim canım?" Karşılık veriyordu kocası: "Niye kendisine sormuyorsun bunu?" Bu kez şöyle diyordu yaşlı kadın: "Bakarsın canı sıkılır!" Ama kısa bir zaman sonra anne babasından kaçmayı kendisi bıraktı Bazarov: İçindeki çalışma ateşi sönmüş, yerini hüzünlü bir can sıkıntısıyla içe kapalı bir huzursuzluk almıştı. Tek başına dolaşmayı bırakmış, çevresinde insan arar olmuştu. Artık konuk odasında çay içiyor, bahçede Vasiliy İvanoviç'le dolaşıyor, sessizce pipo içiyordu. Bir keresinde Peder Aleksey'i bile sormuştu. Ondaki bu değişikliğe seviniyordu Vasiliy İvanoviç. Ne var ki, uzun sürmedi bu sevinci. Alçak sesle şöyle yakınıyordu karısına: "Yevgeniyciğim için

çok üzülüyorum. Sanki mutlu değil ya da bir şeye kızıyor. Bu o kadar önemli sayılmazdı belki, ama hüzünlü, üzgün görünüyor. Kötü olan da bu işte. Hep susuyor, ikimize de bağırıp çağırsa daha iyiydi... Zayıflıyor da, yüzünde renk kalmadı." Yaşlı kadın heyecanlanıyor, "Aman Tanrım! Aman Tanrım!" diye fısıldıyordu. "Boynuna bir muska takardım ama, izin vermez ki!" Vasiliy İvanoviç birkaç kez çok dikkatli olarak Bazarov'a işlerinin nasıl gittiğini, sağlığını, Arkadiy'i soracak olmuştu... Ama Bazarov isteksiz, ilgisiz cevaplar vermiş, bir keresinde de, babasının ağzından belli etmeden laf almaya çalıştığını fark edince can sıkıntısıyla şöyle demişti: "Ne diye parmaklarının ucuna basarak dolaşıp duruyorsun çevremde? Önceki gelişimde yaptığından da kötü bu yaptığın!" Zavallı Vasiliy İvanoviç telaşla şöyle cevap vermişti: "Peki, neyse canım, önemli değil!" Vasiliy İvanoviç'in dolambaçlı siyasi konuşmaları da sonuçsuz kalıyordu. Bir gün, oğlunun ilgisini çeker umuduyla, yakında beklenen, toprağa bağlı köylülere özgürlük verileceği haberleri ve gelişmişlik üzerine bir şeyler söyleyecek olmuştu ona, ama Bazarov soğuk bir tavırla şöyle karşılık vermişti: "Dün bir bahçe çitinin önünden geçiyordum, köylü çocuklar eski halk şarkıları söyleyecek yerde hep bir ağızdan bağıra bağıra 'Zamanı geliyor artık, aşkı hissediyor kalbim...' şarkısını söylüyorlardı. Al sana gelişme!"

Bazen köye gidiyordu Bazarov. Orada bir köylüyü yakalıyor, onunla her zamanki alaycı tavrıyla konuşmaya başlıyordu. "Evet kardeşlik," diyordu, "Yaşam üzerine neler düşünüyorsun, anlat bakalım? Dediklerine göre, Rusya'nın gücü ve geleceği sizmişsiniz. Tarihin yeni dönemi sizden başlayacakmış. Yeni bir dil, yeni yasalar kazandıracakmışsınız bize." Köylü ya cevap vermiyordu ya da şöyle bir şeyler söylüyordu: "Belki... aynı zamanda... çünkü, anlaşılan... bizde böyle oluyor işte..." Bazarov köylünün sözünü kesiyordu: "Sizin dünyanız nasıl bir şey, onu anlat sen bana. Sizinki de mi öküzün boynuzları üzerinde?"

Köylü sakin, içten bir sesle açıklıyordu:

— Öküzün boynuzları üzerinde duran yeryüzüdür efendim, ama bizim dünyamıza gelince, bilindiği gibi, efendilerimizin sözü geçer bizim dünyamızda. Bunun için babamızsınız deriz... Ama efendilerimiz ne kadar sert olursa köylüler o kadar sevinirler.

Böyle bir konuşmadan sonra küçümser bir tavırla omuz silkip uzaklaşmıştı köylünün yanından Bazarov. Köylü de evinin yolunu tutmuştu.

Bu konuşmaya uzaktan, evinin kapısının eşiğinden kulak kabartan orta yaşlı, asık yüzlü başka biri sormuştu köylüye:

— Ne diyordu? Borcumuz mu varmış?

Öteki köylü cevap vermişti:

— Ne borcundan söz ediyorsun sen be kardeşim? (Bu kez sesi öyle içten değildi, tersine, soğuk bir umursamazlık vardı ses tonunda.) Bir şeyler konuştu işte. Gevezeliği tutmuş... Bilirsin, bey işte, ne anlar...

Öteki köylü,

— Öyle, ne anlar? diye karşılık vermişti.

İki köylü sonra kasketlerini arkaya atıp, kuşaklarını yukarı çekip kendi işlerinden, dertlerinden söz etmeye başlamışlardı. Ne yazık ki, (Pavel Petroviç'e övündüğü gibi), köylülere küçümsemeyle omuz silken, ama gene de onlarla konuşabilen Bazarov, o kendine çok güvenen Bazarov köylülerin gözünde bir soytarı olduğundan habersizdi...

Ama sonunda bir uğraş bulmuştu kendine. Bir gün Vasiliy İvanoviç onun yanında bir köylünün bacağındaki yarayı sarıyordu. Ama ihtiyarın elleri titrediğinden sargıyı bir türlü saramıyordu. Oğlu yardım etti ona, o günden sonra da hastalarla ilgilenmeye başladı. Tabii babasına önerdiği yöntemlerle de, bu yöntemleri uygulayan babasıyla da alay etmekten geri kalmadan. Ne var ki, Vasiliy İvanoviç oğlunun alaylarına aldırmıyor, hatta bunlardan hoşlanıyordu bile. Kirli önlüğünü iki parmağıyla göbeğinin üzerinde tutarak piposunu içerken keyifle dinliyordu Bazarov'u. Onun bu çıkışlarında ne kadar çok öfke olursa, mutlu baba kapkara dişlerini göstererek o kadar içten kahkahalar atıyordu. Kimi zaman onun bu kaba, anlamsız şakalarını köyde de, kentte de günlerce tekrarladığı oluyordu. Örneğin, onun sabah ayinine gitmeye hazırlandığını gördüğünde oğlu "Dokuz duasına gidiyorsun demek!" deyimini kullandığı için her yerde aynı deyimi kullanıyordu. Şöyle fısıldıyordu karısına: "Şükürler olsun, sıkıntısını attı üzerinden! Görsen, nasıl azarladı beni bu sabah! Harikaydı!" Böyle bir yardımcısı olduğu için çok heyecanlıydı yaşlı adam, gurur duyuyordu bundan. Sırtında erkek ceketi, başında evli kadınların kullandıkları şapkalardan olan köylü bir kadına içinde Goulard suyu veya merhem olan bir şişe verirken şöyle diyordu: "Evet, evet canım, oğlum burada olduğu için Tanrı'ya her gün şükretmelisin... Çünkü en yeni, en bilimsel yöntemlerle iyileştirmeye çalışıyoruz seni. Anlayabiliyor musun bunu? Fransız imparatoru Napolyon'un bile daha iyi doktoru yoktur." "Sancıdan içim kalkıyor," şikâyetiyle gelen bir kadın da (oysa bunun nasıl olduğunu bile anlatamıyordu) yerlere kadar eğilip elini koynuna sokmuş, oradan bir havlunun ucuna sarılı dört yumurta çıkarmıştı.

Bazarov bir gün de gezginci bir kumaş satıcısının dişini çekmişti. Çekilen diş son derece olağan bir dişti ama, az bulunur bir şeymiş gibi saklamıştı onu Vasiliy İvanoviç ve onu Peder Aleksey'e gösterirken şöyle diyordu:

— Şu köklere bakın! Öyle güçlü işte benim Yevgeniy! Asıldığı gibi kumaş satıcısını bile havaya kaldırdı... Bana öyle geliyor ki, bir meşe ağacını bile söker yerinden!..

Peder Aleksey ne cevap vereceğini, kendinden geçmiş ihtiyardan nasıl kurtulacağını bilemeden şöyle demişti:

— Harika!

Bir gün komşu köyden bir köylü Vasiliy İvanoviç'e tifoya yakalanmış kardeşini getirdi. Adamcağız bir saman balyasının üzerinde yüzüstü yatmış, can çekişiyordu. Bedeni siyah lekelerle doluydu. Bilincini çoktan yitirmişti. Vasiliy İvanoviç, şimdiye kadar doktora başvurmayı akıl etmedikleri için üzüldüğünü ve hastadan umut kalmadığını söyledi. Gerçekten de, köylü kardeşini evine geri götürürken adamcağız arabada ölmüştü.

Üç gün sonra babasının odasına girdi Bazarov, onda cehennemtaşı olup olmadığını sordu.

— Var. Ne yapacaksın cehennemtaşını?

— Gerekli... Bir yarayı yakacağım.

— Kimin yarasını?

— Kendiminkini.

— Ne demek kendininkini? Ne oldu? Nasıl bir yara bu? Nerende?

— Şurada, parmağımda. Bugün o tifolu hastanın geldiği o köye gidiyordum. Nedense incelemeye karar vermişler adamın cesedini. Ben de uzun zamandır böyle bir pratik yapmak istiyordum.

— Ee?

— Bölge doktoruna rica ettim. O arada da elimi kestim işte.

Birden bembeyaz oldu Vasiliy İvanoviç'in yüzü ve bir şey söylemeden çalışma odasına koştu. Elinde bir parça cehennemtaşıyla çabucak geri geldi. Bazarov taşı alıp hemen gitmek istedi.

— Tanrı aşkına, dedi Vasiliy İvanoviç, bırak ben yapayım bunu.

Bazarov gülümsedi.

— Pratik yapmaya ne kadar da heveslisin!

— Şakayı bırak lütfen. Bakayım şu parmağına. Yara pek büyük değil. Acıyor mu?

— Daha fazla bastır, korkma.

Vasiliy İvanoviç durdu.

— Ne dersin Yevgeniy? dedi. Kızgın demirle dağlasak daha iyi olmaz mı?

— Bunun daha önce yapılması gerekirdi, artık cehennemtaşının da bir yararı olmaz aslında. Mikrop kaptıysam iş işten geçmiştir.

— Nasıl yani... iş işten geçmiştir?

Zor konuşuyordu Vasiliy İvanoviç.

— Öyle ya! Dört saatten fazla geçti üstünden.

Vasiliy İvanoviç biraz daha yaktı yarayı.

— Bölge doktorunun yanında cehennemtaşı yok muymuş?

— Yokmuş.

— Olacak şey mi bu, Tanrım! Adam doktor ve en gerekli şeyi yanında bulundurmuyor.

Bazarov odadan çıkarken,

— Bir de neşterlerini görmeliydin, dedi.

O gün gece olana kadar ve ertesi gün Vasiliy İvanoviç oğlunun odasına girmek için her fırsattan yararlandı. Oğlunun yarasından hiç açmıyor, bambaşka şeylerden söz etmeye çalışıyordu. Ama onun gözlerine öylesine ısrarla bakıyor, onunla öylesine yakından ilgileniyordu ki, sonunda sabrı tükendi Bazarov'un ve köyden hemen gitmekle gözdağı verdi babasına. Vasiliy İvanoviç kaygılanmayacağına söz verdi; öte yandan Arina Vlasyevna da (kuşkusuz, her şeyi saklıyordu ondan Vasiliy İvanoviç) sıkıştırmaya başlamıştı kocasını. Neden geceleri uyuyamadığını, sıkıntısının ne olduğunu sorup duruyordu. Gizliden

gözetlediği oğlunun durumunu hiç beğenmese de, tam iki gün dayanmıştı yaşlı adam, tutmuştu kendini... Ama üçüncü gün yemekte tutamamıştı artık kendini. Bazarov masada başı önünde oturuyor, yemeklere dokunmuyordu.

Vasiliy İvanoviç yüzüne son derece kaygısız bir ifade takınıp,

— Neden yemiyorsun Yevgeniy? diye sordu. Annen pek güzel yapmış yemekleri...

— Canım istemiyor, ondan yemiyorum.

— İştahın mı yok? Başın mı? (Ürkek bir sesle ekledi.) Ağrıyor mu başın?

— Evet ağrıyor. Ağrıması yasak mı?

Arina Vlasyevna doğrulup kulak kesildi.

Vasiliy İvanoviç devam etti:

— Lütfen sinirlenme Yevgeniy. Nabzına bakmama izin verir misin?

Bazarov kalktı masadan.

— Saymadan söyleyeyim ben sana, ateşim var.

— Ürperme de oldu mu?

— O da oldu. Gidip yatacağım. Ihlamur kaynatıp getirin bana. Üşütmüş olacağım.

Arina Vlasyevna,

— Gece bir ara öksürdün gibi geldi bana, dedi.

Çıkarken tekrarladı Bazarov:

— Üşütmüşümdür.

Arina Vlasyevna ıhlamur kaynatmaya gitti, Vasiliy İvanoviç ise bitişik odaya geçti, sessizce saçlarını yolmaya başladı.

O gün yataktan kalkmadı Bazarov ve geceyi yarı baygın, sıkıntılı geçirdi. Sabaha karşı saat ikiye doğru zorla açtı gözlerini ve kandilin ışığında başucunda babasının soluk yüzünü gördü, gitmesini söyledi ona. Babası yaptı oğlunun dediğini, ama parmaklarının ucuna basarak hemen geri geldi, dolabın yarı açık kapağının arkasına saklanıp gözlerini oğlundan ayırmadan beklemeye başladı.

Arina Vlasyevna da yatmamıştı. Sık sık Bazarov'un yattığı odanın kapısını belli belirsiz aralıyor, "oğlunun nasıl soluk aldığını" dinliyor, Vasiliy İvanoviç'in ne yaptığına bakıyordu. Onun yalnızca kambur, kıpırdamayan sırtını görebiliyor, ama bu bile yaşlı kadının bir parça rahatlamasına yetiyordu. Sabahleyin kalkmaya çalıştı Bazarov, ama başı döndü, burnundan kan geldi, tekrar yattı. Vasiliy İvanoviç bir şey söylemeden yardım ediyordu ona. Arina Vlasyevna girdi odaya, nasıl olduğunu sordu. "Daha iyiyim," dedi Bazarov ve yüzünü duvara döndü. Vasiliy İvanoviç kollarını salladı karısına. Yaşlı kadın ağlamamak için dudaklarını ısırarak çıktı odadan. Evin içine ansızın bir karanlık çökmüştü sanki; bütün yüzler süzülmüştü, tuhaf bir sessizlik vardı ortalıkta. Gür sesli bir horozu yakalayıp köye götürmüşlerdi. Bunu neden yaptıklarını anlayamamıştı hayvancağız. Bazarov yüzü duvara dönük, öyle yatıyordu. Vasiliy İvanoviç çeşitli sorular sormayı deniyordu, ama sorular yoruyordu Bazarov'u. Yaşlı adam kıpırdamadan oturuyordu koltukta, yalnızca parmaklarını oynatıyordu arada bir. Birkaç dakikalığına bahçeye çıkıyor, anlatılmaz bir şaşkınlık (bu şaşkınlık ifadesi hemen hiç gitmiyordu yüzünden) içinde orada bir süre dikiliyordu. Sonra karısının sorularından kaçarak, gene oğlunun yanına dönüyordu. Sonunda kolundan yakalamıştı onu karısı, titreyerek, handiyse onu suçlarcasına şöyle demişti: "Neyi var oğlumun, söylesene bana?" Vasiliy İvanoviç hemen kendini toparlamış gülümsemeye çalışmıştı; ama gülümseyecek yerde, kendisini de dehşete düşüren bir kahkaha atmıştı. Sabah erkenden doktora adam yollamıştı. Sonra kızmasın diye doktor çağırdığını söylemişti oğluna.

Bunu duyunca divanda birden döndü Bazarov. Donuk bakışını dikti babasının yüzüne, içecek bir şey istedi.

Vasiliy İvanoviç su verdi ona. Bu arada da alnına dokundu. Ateş gibi yanıyordu alnı.

Bazarov kısık, ağır bir sesle,

— Durumum kötü, ihtiyar, dedi. Mikrop bulaştı ve birkaç gün sonra gömeceksin beni.

Vasiliy İvanoviç biri bacaklarına vurmuş gibi sendeledi.

— Yevgeniy! diye fısıldadı. Neler söylüyorsun öyle!.. Tanrı korusun! Üşüttün, o kadar...

Bazarov hiç acele etmeden kesti babasının sözünü:

— Yapma baba. Bir doktora yakışmaz böyle konuşmak. Sen de biliyorsun ki,

bütün belirtiler mikrop kaptığımı gösteriyor.

— Mikrop kaptığının... belirtileri nerede Yevgeniy?.. İnsaf et!

Bazarov geceliğinin kolunu yukarı çekip kötüye işaret kırmızı lekeleri gösterdi babasına.

— Peki bunlar ne?

Titredi Vasiliy İvanoviç, buz gibi kesildi korkudan. Neden sonra,

— Tutalım ki, dedi, tutalım ki... eğer... eğer bir çeşit... mikrop kapma...

— Piyemi[55], diye tamamladı babasının sözünü oğlu.

— Neyse canım... epidemi gibi bir şeyse...

Bazarov soğuk bir tavırla, üzerine baba basa,

— Piyemi, dedi. Okuduğun kitapları unuttun mu yoksa?

— Peki, peki, senin dediğin gibi olsun... Ama gene de iyileştireceğiz seni!

— Boş çaba. Ama asıl önemli olan o değil. Bu kadar erken ölmeyi beklemiyordum. Doğrusunu söylemek gerekirse, çok tatsız bir rastlantı bu. Şimdi annemle sana düşen, güçlü din duygularınızdan yararlanarak acınıza katlanmak; işte size kendinizi deneme fırsatı. (Biraz daha su içti.) Ama aklım başındayken... bir ricam olacak senden. Biliyorsun, yarın veya öbür gün beynim iflas edecek. Şu anda bile, anlaşılır bir biçimde konuşabiliyor muyum, bilmiyorum. Yatarken hep çevremde kırmızı köpekler dolaşıyor gibi geliyordu bana, sen de yabanhorozu kapanı kurar gibi direk dikiyordun benim için. Sarhoş gibiyim şu anda. Anlayabiliyor musun dediklerimi?

— Aman Yevgeniy, çok düzgün konuşuyorsun.

— Güzel. Doktor çağırdığını söyledin... O seni avutmak için... Beni de avut: Bir haberci yolla...

— Arkadiy Nikolaiç'e mi? diye sordu yaşlı adam.

Bazarov derin düşüncelere dalmış gibi,

— Arkadiy Nikolaiç kimdi? dedi. Ha, evet! Şu acemi çaylak! Yok, onu bırak: Şimdi bir alacakarga oldu o. Şaşırma sakın, henüz sayıklamıyorum. Haberciyi Odintsova'ya, Anna Sergeyevna Odintsova'ya yolla. Orada böyle bir çiftlik

sahibesi var... Biliyor musun? (Vasiliy İvanoviç evet anlamına salladı başını.) Yevgeniy falanca, yani Yevgeniy Bazarov ölmek üzere olduğunu size bildirmemi istedi, desin ona. Yapacak mısın bunu?

— Yapacağım... Olacak şey mi bu ama Yevgeniy, ölebilir misin sen?.. Düşün bir kere... Adalet bunun neresinde?

— Onu bilmem, sen çabuk yolla haberciyi.

— Hemen şimdi yolluyorum. Bir de mektup yazacağım.

— Hayır, gereği yok. Selamlarını yolladı desin, yeter, başka bir şey gerekmez. Ben şimdi gene köpeklerimin yanına gidiyorum. Çok tuhaf! Yalnızca ölümü düşüneyim diyorum, olmuyor. Bir leke görüyorum... hepsi o kadar.

Gene yavaşça duvara döndü yüzünü. Vasiliy İvanoviç odadan çıktı, güçlükle karısının yatak odasına kadar gitti, orada birden tasvirin önünde diz çöktü.

— Dua et Arina, dua et! diye inledi. Oğlumuz ölüyor...

Yanında cehennemtaşı bulundurmayan aynı bölge doktoru geldi ve hastayı muayene ettikten sonra her şeye hazırlıklı olmalarını söyledi; arkasından, iyileşme olasılığı üzerine de birkaç sözcük ekledi.

— Benim durumumda birinin öte dünyayı boylamadığını gördünüz mü hiç? diye sordu Bazarov (Sonra divanın hemen önünde duran ağır masanın bacağını birden yakalayıp sallayarak ittikten sonra ekledi.) Gücüm kuvvetim yerinde. Ama gene de ölmem gerekiyor!.. Bir ihtiyar yaşamaktan soğumuş olabilir, ama ben... Hadi gel de ölümü yadsı şimdi! O seni yadsıyor ve işin bitiyor! (Bir an sustuktan sonra sordu.) Kimdir orada ağlayan? Annem mi? Zavallı anacığım! O güzelim borşu kimin için pişirecek artık? Peki ya sen Vasiliy İvanoviç, sen de sessiz sessiz ağlıyorsun sanki, öyle mi? Hıristiyanlığın bir yardımı olmayacaksa filozof ol, stoacı ol bari. Öyle ya, filozofluğunla övünüyordun hani...

Vasiliy İvanoviç hıçkırarak,

— Ne filozofu! diye haykırdı.

Gözyaşları yanaklarından aşağı akıyordu.

Bazarov'un durumu her saat daha da kötüye gidiyordu. Bıçak yarasından mikrop kapma vakalarının genelinde olduğu gibi, hastalık hızla ilerliyordu. Şuuru henüz yerindeydi ve söylenenleri anlıyordu. Direniyordu hâlâ.

Yumruklarını sıkarak "Sayıklamak istemiyorum," diye fısıldıyordu. "Ne saçmalık bütün bunlar!" Hemen arkasından ekliyordu: "Sahi, sekizden on çıkarsa kaç kalıyordu?" Vasiliy İvanoviç deli gibi dolaşıp duruyordu odanın içinde, kâh bir ilaç, kâh başka bir ilaç öneriyordu ona. Bu arada yaptığı tek şey ikide bir oğlunun ayaklarını örtmekti. Sinirli sinirli hep şöyle diyordu: "İnce bir çarşaf örtsek üzerine... Midesinin üzerine hardal yakısı koysak... Biraz kanını alsak..." Biraz daha kalması için yalvardığı doktor onu kırmamıştı. Hastaya limonata içirmişti. Kendisi içinse pipo ve "şöyle insanın içini ısıtan, ona güç veren" bir şey, yani votka istemişti. Arina Vlasyevna kapının dibinde alçak bir iskemlede oturuyor, ancak arada bir dua etmek için odasına gidiyordu; birkaç gün önce tuvalet aynası elinden düşüp kırılmıştı. Bunu her zaman uğursuzluk sayardı. Bu konuda onu yatıştırmak için Anfisuşka söyleyecek söz bile bulamıyordu. Timofeiç, Odintsova'ya yollanmıştı.

Geceyi kötü geçirdi Bazarov... Ateşler içinde yanıyordu. Sabaha karşı biraz düştü ateşi. Saçlarını Arina Vlasyevna'nın taramasını istedi. Elini öptü annesinin ve iki yudum çay içti. Vasiliy İvanoviç biraz rahatlamıştı.

— Tanrıma şükürler olsun! dedi. Kriz geldi... geçti gitti.

— Öyle mi düşünüyorsun! diye mırıldandı Bazarov. Sözcüğün ne anlamı var! Aklına geldi, öyle söyledin işte: "Kriz" dedin, rahatladın. İnsanların hâlâ sözcüklere bu kadar önem vermeleri çok tuhaf! Sözgelimi, birini dövmesen de bir aptal olduğunu söylesen üzülür. Ama çok akıllısın deyip parasını vermesen bile sevinir...

Bazarov'un eski "çıkışlarını" hatırlatan bu kısa söylevi coşturdu Vasiliy İvanoviç'i. El çırpıyor gibi yaparak,

— Bravo! diye haykırdı.

Bazarov üzgün, gülümsedi.

— Demek sence bir krizdi bu ha! dedi. Kriz geçti mi, yoksa geldi mi?

— Şimdi daha iyisin, görüyorum bunu, dedi Vasiliy İvanoviç. Buna seviniyorum.

— Pekâlâ... Sevinmek her zaman güzeldir. Öteki iş ne oldu? Haber yolladın mı?

— Elbette yolladım.

İyileşme çok sürmedi. Hastalık şiddetini artırdı. Vasiliy İvanoviç, Bazarov'un yanından ayrılmıyordu. Yaşlı adamın içinde büyük bir acının olduğu belliydi. Birkaç kez konuşmaya niyetlenmiş ama yapamamıştı. Sonunda,

— Yevgeniy! dedi. Oğlum, sevgili oğlum, yavrucuğum!

Babasının ona bu alışılmamış seslenişi etkiledi Bazarov'u... Başını hafifçe çevirdi, üzerine çökmüş dalgınlıktan kurtulmaya çalışarak,

— Ne var baba? dedi.

Vasiliy İvanoviç,

— Yevgeniy! diye devam etti. (Bazarov'un gözlerinin kapalı olmasına, onu görmemesine karşın, oğlunun önünde yere diz çöktü.) Yevgeniy, daha iyisin şimdi.Tanrının izniyle iyileşeceksin. Bu aradan yararlan, annenle benim içimizi rahatlat, dinimizin gereklerini yerine getir! Bunu sana söylemek korkunç bir şey, ama daha da korkuncu... sonsuza kadar, Yevgeniy... Düşünsene...

Yaşlı adam sözünün sonunu getiremedi. Gözleri hâlâ kapalı olmasına karşın, oğlunun yüzünde tuhaf bir şey belirmişti.

Neden sonra şöyle dedi Bazarov:

— Sizi rahatlatacaksa, tamam... Ama bence aceleye gerek yok. Sen kendin söylüyorsun daha iyi olduğumu...

— Daha iyisin Yevgeniy, daha iyisin. Ama kim bilebilir, her şey Tanrı'nın isteğine bağlıdır. Ama dinsel görevine gelince...

Bazarov kesti babasının sözünü:

— Hayır, biraz daha bekleyeceğim. Ben de senin gibi düşünüyorum, bir krizdi. İkimiz de yanıldıysak, hiç önemli değil! Kendinde olmayanlara da son kutsama yapıyorlar...

— Lütfen oğlum...

— Bekleyeceğim. Şimdi uyumak istiyorum. Rahatsız etme beni.

Başını gene önceki yerine koydu.

Yaşlı adam ayağa kalktı, koltuğa oturdu, çenesini avuçladı ve parmaklarını ısırmaya başladı...

Yaylı bir arabanın, köylük yerde pek duyulmayan tekerlek sesini işitince birden irkildi Vasiliy İvanoviç. Araba giderek yaklaştı, yaklaştı... Atların soluk alışları bile duyuluyordu artık... Vasiliy İvanoviç pencereye koştu. Küçük evinin avlusuna dört atlı, iki kişilik bir kupa arabası giriyordu. Yaşlı adam kendine bunun ne anlama geldiğini bile sormadan, çılgın bir sevinçle kapıya koştu... Üniformalı bir uşak arabanın kapısını açmıştı; siyah başörtülü, siyah giysili bir hanımefendi arabadan iniyordu.

— Ben Odintsova, dedi hanımefendi. Yevgeniy Vasilyiç sağ mı? Siz babası mısınız? Doktor getirdim ona.

Vasiliy İvanoviç, Anna Sergeyevna'nın elini tutup heyecanla dudaklarına götürürken,

— İyilik meleğimiz bizim! diye haykırdı. (Bu arada Anna Sergeyevna'nın getirdiği gözlüklü, yüzü Almana benzeyen ufak tefek doktor da acele etmeden arabadan iniyordu.) Hâlâ sağ benim oğlum, hâlâ yaşıyor Yevgeniy'im, şimdi de kurtulacak! Hanım! Hanım!.. Gökten bir melek geldi bize...

Yaşlı kadın konuk salonundan koşarak çıkarken kekeleyerek,

— Ne oldu, aman Tanrım! diye bağırdı.

Ve ne olup bittiğini anlayamadan, holde Anna Sergeyevna'nın ayaklarına kapandı, deli gibi öpmeye başladı eteğini.

— Durun! Durun! diyordu Anna Sergeyevna.

Ama dinlemiyordu onu Arina Vlasyevna. Vasiliy İvanoviç ise yalnızca "Melek! Melek!" diye tekrarlıyordu.

Sonunda doktor biraz öfkeli,

— Wo ist der Kranke?[56] Hastanın olduğu yer neresi?

Vasiliy İvanoviç toparladı kendini.

— Burada, burada, buyurun benimle gelin, dedi. (Hatırladığı kadar Almancasıyla ekledi.) vertester gerr kollega.[57]

Alman ters ters sırıtarak,

— Eh! dedi.

Vasiliy İvanoviç çalışma odasına götürdü onu. Oğlunun kulağına eğilerek,

— Anna Sergeyevna Odintsova'dan doktor geldi sana, dedi. Kendisi de burada.

Birden açtı gözlerini Bazarov.

— Ne dedin?

— Anna Sergeyevna Odintsova burada diyorum. Sana bu doktor beyi getirmiş.

Bazarov çevresine bakındı.

— O burada ha... Görmek istiyorum onu.

— Göreceksin Yevgeniy. Önce doktor beyle konuşmamız gerekiyor. Sidor Sidorıç'ın (bölge doktorunun adı Sidor Sidorıç idi) buradan ayrıldığından bu yana hastalığının bütün seyrini anlatacağım ona ve küçük bir konsültasyon yapacağız.

Bazarov Almana baktı.

— Hadi çabuk ne konuşacaksanız konuşun. Yalnız, Latince bir şeyler söylemeyin. Jam moritur[58] ne demektir biliyorum.

Aesculapius'un yeni öğrencisi Vasiliy İvanoviç'e döndü.

— Der Herr scheint des Deutschen machtig zu sein.[59]

Yaşlı adam,

— İh... gabe... dedi.[60] Ama siz Rusça konuşun, daha iyi.

— A, a! Öyle, buyu şoyle, nasıl deerler... Belki...

Konsültasyon başladı.

Anna Sergeyevna yarım saat sonra Vasiliy İvanoviç'le çalışma odasına girdi. O arada doktor bir fırsatını bulmuş, kulağına hastanın iyileşmesi için hiçbir umudun olmadığını fısıldamıştı.

Bazarov'u görünce... kapıda kalakaldı Anna Sergeyevna... Donuk bakışını ona dikmiş Bazarov'un ateş gibi yanan, aynı zamanda ölüm solukluğu kaplı yüzü çok şaşırtmıştı onu. Aynı zamanda soğuk ve dayanılmaz bir korkuya kapılmıştı; bir an, Bazarov'u gerçekten sevmiş olsaydı böyle bir duyguya kapılmayacağı düşüncesi geçti aklından.

Bazarov kendini zorlayarak,

— Teşekkür ederim, dedi. Gelmenizi hiç beklemiyordum. Büyük bir incelik bu yaptığınız. Söz verdiğiniz gibi, tekrar görüştük.

Vasiliy İvanoviç,

— Anna Sergeyevna öylesine iyi ki... diye başladı.

— Baba, yalnız bırak bizi, dedi Bazarov. İzin veriyorsunuz değil mi Anna Sergeyevna? Sanırım şimdi...

Başıyla güçsüz bedenini gösterdi.

Vasiliy İvanoviç çıktı odadan.

— Teşekkür ederim, diye yineledi Bazarov. Çarlara yakışan bir davranış sizinki. Ölmek üzere olanları çarlar bile ziyaret eder derler.

— Yevgeniy Vasilyiç, umarım...

— Boş verin, Anna Sergeyevna, gerçeği konuşalım sizinle. Benim işim bitti artık. Dolayısıyla, geleceği konuşmanın anlamı yok. Çok eski bir gerçektir ölüm, ama herkese yeni gelir. Şu ana kadar korktuğum bir şey yok... ama kendimi bilemeyeceğim zaman gelince her şey bir anda bitiverecek! (Bitkin, salladı kolunu.) Evet, bir şey söyleyebilirim size... sevmiştim sizi! Önce de bir anlamı yoktu bunun, şimdi ise hiç... Aşk biçimdir, benim biçimim ise görüyorsunuz, dağılıp gidiyor... İyisi mi, yalnızca çok güzel olduğunuzu söyleyeyim, yeter! Şu anda karşımda da çok güzelsiniz...

Elinde olmadan ürperdi Anna Sergeyevna.

— Neyse, Anna Sergeyevna, endişelenmeyin... Oraya oturun... Bana yaklaşmayın: Hastalığım bulaşıcıdır.

Anna Sergeyevna çabucak geldi ve Bazarov'un yattığı divanın yanındaki koltuğa oturdu.

— Harika! diye fısıldadı Bazarov. Ah, ne kadar yakınımdasınız... ne genç, ne taze, ne temizsiniz... bu iğrenç odada!.. Neyse, elveda! Uzun yaşayın, yaşamak güzel şeydir. Zamanınız varken yararlanın. Bakın ne iğrenç bir görünümüm var: Yarı ezilmiş, ama gene de kıpırdayan bir solucan. Bir zamanlar "Çok şey yapacağım, ölmeyeceğim! Bir devim ben ve görevlerim var!" derdim. Ama bu devin tek amacı var şimdi, kimsenin umurunda olmasa da, yoluyla yordamıyla ölmek... Ne olursa olsun, kuyruğu dik tutacağım.

Bazarov sustu, eliyle bardağını aramaya başladı. Anna Sergeyevna eldivenini çıkarmadan bardağı alıp korka korka soluyarak verdi ona.

Bazarov,

— Unutacaksınız beni, diye sürdürdü konuşmasını. Sağlara ölüden dost olmaz. Rusya'nın nasıl birini yitirmek üzere olduğunu falan babam uzun uzun anlatacaktır size... Hepsi saçma. Ama siz gene de bozmayın ihtiyarı. Çocuklar nelerle oyalar kendini... bilirsiniz. Annemi de hoş tutun. İnanın, sizin o yüksek çevrenizde onlar gibi insanları gündüz fenerle arasanız bulamazsınız... Rusya'ya gerekliymişim... Yok, gerekli olmadığım belli.. Peki kim gereklidir Rusya'ya? Kunduracı gereklidir, terzi gereklidir, kasap... et satar... kasap... durun, karıştırmaya başladım... Şu ileride bir orman var...

Elini alnına koydu Bazarov.

Anna Sergeyevna üzerine eğildi.

— Yevgeniy Vasilyiç, buradayım...

Bazarov birden yakaladı Anna Sergeyevna'nın elini, hafifçe doğruldu.

Ondan beklenmedik bir güçle,

— Elveda! dedi. (Son bir ışıkla aydınlanmıştı gözleri.) Elveda... Dinleyin... Biliyorsunuz, o zaman öpmemiştim sizi... Sönmek üzere olan kandile üfleyin, sönsün...

Anna Sergeyevna eğildi Bazarov'un üzerine, dudaklarını alnına koydu.

— Yeter! dedi Bazarov. (Ve başını yastığa bıraktı.) Artık... karanlık...

Anna Sergeyevna sessizce çıktı odadan.

Vasiliy İvanoviç fısıltıyla sordu ona:

— Ne oldu?

Anna Sergeyevna zor duyulur bir sesle cevap verdi:

— Uyudu.

Bu uykudan uyanmak Bazarov'un alnına yazılı değildi. Akşama doğru bilincini tamamen kaybetti, ertesi gün de öldü. Ölürken Peder Aleksey başucunda son duasını okuyordu. Göğsüne kutsal yağ sürerlerken tek gözü aralandı, tüten

buhurdanın isi arasında, tasvirin önünde yanan mumun soluk ışığında özel cüppesiyle papazı görünce ölü yüzünden bir korku titremesi geçti sanki. Nihayet son soluğunu verdiğinde ağlaşmalar duyuldu evin içinde. Vasiliy İvanoviç aniden çılgına dönmüştü. Yüzü kıpkırmızı olmuş, çarpılmış bir halde, yumruğunu birine gözdağı verir gibi havada sallayarak kısık sesiyle bağırıyordu: "İsyan ederim diyordum! İsyan ediyorum, isyan ediyorum işte!.." Ama Arina Vlasyevna hıçkıra hıçkıra ağlayarak kocasının boynuna asılmış, ikisi birlikte yere kapaklanmıştı. Daha sonra hizmetçi odasında Anfisuşka şöyle anlatıyordu: "İşte öyle yan yana, öğle sıcağında kalmış kuzucuklar gibi başcağızlarını sarkıttılar yere..."

Ama her zaman geçer öğlen sıcağı akşam olur, gece olur ve acı çekenler, yorgunlar tatlı tatlı uyuyacakları huzurlu yuvalarına dönerler...

# XXVIII

Aradan altı ay geçti. Bulutsuz ayazlarının derin sessizliğiyle, gıcırdayan kalın kar tabakasıyla, ağaçlardaki pembe kırağısıyla, açık zümrüdi gökyüzüyle, bacaların üzerinde dumandan şapkalarıyla, bir an açılıp kapanan kapılardan çıkan buhar kümeleriyle, insanların soğuktan mosmor yüzleriyle, üşümüş atların telaşlı koşmalarıyla bembeyaz bir kış başladı. Ocak ayının günlerinden biri sona ermek üzereydi; akşam soğuğu kıpırtısız havada daha da acı ısırıyor, gurubun kan rengi kızıllığı hızla sönüyordu. Maryino'da evin pencerelerinde ışık vardı. Prokofyiç siyah frakı, beyaz eldivenleriyle her zamankinden daha bir özenerek, ciddi tavırlarla hazırlıyordu yemek masasını. Bir hafta önce küçük köy kilisesinde sessizce, neredeyse tanıksız, iki nikâh kıyılmıştı: Arkadiy Katya ile, Nikolay Petroviç de Feniçka ile evlenmişti. Nikolay Petroviç, işleri için Moskova'ya gitmeye hazırlanan ağabeyine veda yemeği veriyordu. Anna Sergeyevna ise yeni evlilere cömertçe armağanlar vermiş, nikâhtan hemen sonra Moskova'ya gitmişti.

Saat tam üçte herkes masadaydı. Mitya'yı da almışlardı masaya; artık işlemeli, mavi başörtülü bir dadısı vardı Mitya'nın. Pavel Petroviç Katya ile Feniçka'nın arasında oturuyordu; "kocalar" eşlerinin yanına yerleşmişlerdi. Tanıdıklarımız geçen zamanla değişmişti: Hepsi sanki güzelleşmiş, gürbüzleşmişti. Yalnızca Pavel Petroviç zayıflamıştı, bu da onun anlamlı yüz çizgilerine, daha bir seçkinlik, soyluluk kazandırmıştı... Bu arada Feniçka da değişmişti. Yeni ipekli giysisi, başına bağladığı geniş kadife bandı, boynundaki altın zinciriyle gayet saygılı, kıpırdamadan oturuyordu. Kendine de, çevresindeki herkese de saygılı bir görünüşü vardı ve "Bağışlayın, benim bir suçum yok!" der gibi gülümsüyordu. Ama gülümseyen yalnızca o değildi, masada herkes çevresindekilerden özür diliyormuş gibi gülümsüyordu. Herkes biraz sıkıntılı, hüzünlü, ama çok keyifliydi. Sade bir komedi oynamak için aralarında anlaşmış gibi, herkes yanındakine tatlı bir saygıyla hizmet ediyordu. En sakinleri Katya idi: Güvenle çevresine bakıyordu. Şunu da belirtmek gerekir, Nikolay Petroviç hemen ısınmıştı ona. Yemeğin sonlarına doğru ayağa kalktı ve kadehini eline alıp Pavel Petroviç'e döndü.

— Bizi bırakıyorsun... bizi bırakıyorsun sevgili ağabeyciğim, diye başladı. Elbette uzun süreliğine değil... Ama ben anlatamayacağım sana... bizim... ne kadar... bizim ne kadar... İşin kötüsü, söylev vermesini pek bilmiyoruz! Arkadiy, sen konuş.

— Yapamam babacığım, hazırlıklı değilim.

— Sanki ben çok hazırlıklıyım! Evet ağabeyciğim, gel sana şöyle bir sarılayım, şansın açık olsun diyeyim... Bir an önce aramıza dönmeye bak!

Pavel Petroviç herkesle öpüştü. Elbette, Mitya'yı boş geçmedi. Ayrıca henüz el öptürmeye alışamayan Feniçka'nın acemice uzattığı elini de öptü. Pavel Petroviç kadehini ikinci kez doldurup içtikten sonra derin bir iç geçirip "Sizlere mutluluklar dilerim dostlarım! Farewell!" dedi.[61] Sözünün sonuna eklediği İngilizce bu sözcük kimsenin dikkatini çekmedi, ama herkes duygulanmıştı.

Katya kocasıyla kadeh tokuştururken fısıldadı onun kulağına:

— Bazarov'un anısına...

Karşılık olarak Katya'nın elini sımsıkı tuttu Arkadiy, ama Bazarov'un anısına kadeh kaldırmayı yüksek sesle önermekten çekindi.

Her şey böyle mi bitti sanıyorsunuz? Kimi okur, burada anlattığımız kişilerin her birinin şimdi, özellikle şimdi ne yapmakta olduğunu öğrenmek ister belki. Onları memnun etmeye hazırız.

Anna Sergeyevna geçenlerde evlendi. Ama bir aşk evliliği değil, etraflıca düşünülmüş bir evlilikti bu; kocası ileride Rusya'nın devlet adamlarından biri olması beklenen çok zeki, yetenekli bir avukat. Güçlü bir mesleki sezgiye ve sağlam bir iradeye sahip, çok da iyi bir hatip; üstelik genç, iyi yürekli, buz gibi soğuk biri. Çok iyi anlaşıyorlar ve sonunda mutluluğu... belki aşkı bulacaklar. Prenses X... öldü ve daha öldüğü gün unutuldu. Baba oğul Kirsanov'lar Maryino'ya temelli yerleştiler. İşleri düzelmeye başladı. Arkadiy azimli bir toprak sahibi oldu ve "çiftlik" artık hatırı sayılır bir gelir sağlıyor. Nikolay Petroviç toprak reformu komisyonunda arabulucu üye, var gücüyle çalışıyor orada. Bölgede dolaşıp duruyor, köylülerle uzun konuşmalar yapıyor (köylülerin "bilinçlendirilmesinin", yani bir şeyin onlara birçok kez anlatılmasının gerektiğine inanıyor) ama doğrusunu söylemek gerekirse, ne toprak reformundan pek çalımlı, kimi zaman emansipasyon sözcüğündeki "an" hecesini genizden söyleyerek söz eden okumuş yazmış, kültürlü toprak sahiplerini, ne de reformu "şu munsipasyon" diye anarak söven kültürsüz toprak sahiplerini yola getirebiliyor. Nikolay Petroviç bu iki tür için de pek yumuşak. Katerina Sergeyevna'nın bir oğlu oldu, adını Kolya koydular; Mitya ise kocaman oldu, ortalıkta koşturup duruyor, bıcır bıcır konuşuyor. Feniçka, yani Fedosya Nikolayevna kocasından ve Mitya'dan sonra en çok gelini Katya'yı seviyor; o

piyanonun başına geçtiğinde çok mutlu oluyor, bütün gün ayrılmıyor yanından. Bu arada Pyotr'dan da söz edelim. Budalalıktan, kendini beğenmişliğinden iyice sapıttı, çalımından geçilmiyor; tüm ye harflerini yu diye söylüyor. Ama o da evlendi, kızın ailesinden hayli yüklü bir drahoma aldı. Kız, kentte büyük bir bostan sahibinin, daha önce çıkan iki kısmetini sırf saatleri olmadığı için geri çevirmiş kızıydı; Pyotr'unsa saati olduğu gibi, rugan yarım çizmesi bile vardı.

Kibarların gezinti vakti olan iki ile dört saatleri arasında Dresden'de Brühle'nin terasında, damla hastalığından muzdaripmiş gibi görünen, toplumun yüksek tabakalarında bulunmanın verdiği alışkanlıklarıyla dikkat çeken, elli yaşlarında, saçları artık iyice ağarmış olsa da yakışıklı ve şık giyimli bir beyefendiyle karşılaşabilirsiniz. Pavel Petroviç'tir bu beyefendi. Sağlık nedenleriyle Moskova'dan yurtdışına gidip Dresden'e yerleşti. Daha çok İngilizler ve Dresden'e uğrayan Ruslar iyi tanıyorlar onu. İngilizlerle sade, handiyse alçakgönüllü denebilecek, ama biraz da yukarıdan bakan bir ilişkisi var; İngilizler onu biraz sıkıcı buluyorlar, ama centilmenliğine değer veriyor, "a perfect gentleman" diye anıyorlar. Ruslarla daha bir senli benlidir; onlarlayken içindeki safrayı döker, kendi kendiyle de, onlarla da alay eder. Ama pek sevimli, umursamaz, kibar tavırlarla yapar bunu. Tam bir Panslavisttir. Bilindiği gibi, Panslavizm yüksek sosyetede tres distingue[62] sayılır. Rusça bir şey okumuyor, ama yazı masasının üzerinde Rus köylüsü çarığı biçiminde gümüş bir küllük var. Rusya'dan Dresden'e giden turistler arar bulurlar onu. Geçici olarak muhalefette olan Matvey İlyiç Kolyazin, Bohemya kaplıcalarına giderken kendisine görkemli bir ziyarette bulunmuştur; çok seyrek görüştüğü Dresdenlilerse neredeyse tapıyorlar ona. Saraydaki konserlere, tiyatrolara vs. kimse Herr Baron von Kirsanoff kadar çabuk ve kolay bilet bulamaz. Elinden geldiğince, her şeyi iyi yapar, arada bir gürültü ettiği de olur: Bir zamanlar boşuna "aslan" değildi. Ama yaşamak ağır geliyor ona artık... Sandığından da ağır... Onu Rus kilisesinde bir kenara çekilmiş, başını duvara dayamış, düşüncelere dalmış, dişleri sımsıkı sıkılı, kıpırdamadan uzun uzun düşünürken, sonra birden kendine gelip, belli belirsiz haç çıkarırken görmelisiniz...

Kukşina da yurtdışında. Şimdi Heidelberg'de, ama artık doğal bilimler değil, yeni bir şeyler bulduğunu söylediği mimarlık alanında çalışıyor. Eskiden olduğu gibi, üniversite öğrencileriyle pek samimi, sıkı fıkı... özellikle, Heidelberg'de çok olan, başlangıçta saf Alman profesörleri keskin zekâlarıyla şaşırtan, sonra aynı profesörleri üşengeçlikleri ve mutlak tembellikleriyle hayrete düşüren fizik ve kimya fakültesindeki Rus öğrencilerle... Sitnikov ise, oksijeni azottan ayıramayan, ama her düşünceyi yadsıyan, kendilerini pek beğenen böyle üç dört

kimya öğrencisiyle ve büyük Yeliseyeviç'le arkadaşlık ederek Petersburg'da büyük adam olmaya hazırlıyor kendini ve Bazarov'un "görevini" tamamlayacağını iddia ediyor. Söylediklerine göre, geçenlerde biri dövmüş onu, ama bunun altında kalmamış Sitnikov, ne olduğu belirsiz dergilerden birinin bir köşesine sıkıştırılmış bir yazıda kendisini dövenin ödleğin teki olduğunu yazmış. İroni diyor buna. Babası her zaman olduğu gibi, gene hor görüyor onu, karısıysa tam bir budala ve onu... edebiyatçı sayıyor.

Rusya'nın uzak köşelerinden birinde küçük bir köy mezarlığı vardır. Bütün mezarlıklarımız gibi bu mezarlık da hüzünlü görünür: Çevresindeki hendekleri uzun zamandır ot bürümüş, gri tahta haçları eğilmiş, bir zamanlar boyalı olan başlıklarının altında çürümektedir. Mezar taşları, birileri onları alttan itip devirmiş gibi yerlerinden oynamıştır; yaprakları yolunmuş birkaç ağacın cılız gölgesi düşer yere, mezarların arasında serbestçe dolaşır koyunlar... Ama aralarında, insan elinin dokunmadığı, hiçbir hayvanın üzerine basmadığı bir mezar da vardır: Yalnızca kuşlar konar üzerine, şafak vakti şarkılarını söylerler. Demir bir parmaklıkla çevrilidir bu mezar, ayakucuyla başucunda birer çam ağacı vardır: Yevgeniy Bazarov orada yatmaktadır. Yakındaki küçük köyden tiridi çıkmış iki ihtiyar... bir karı koca gelir ona sık sık. Birbirlerine destek olarak yavaş yavaş yürür, demir parmaklığa yaklaşıp yere diz çökerler, uzun uzun ağlar, altında oğullarının yattığı dilsiz mezar taşına gözlerini ayırmadan, uzun uzun bakarlar. Bir iki sözcük ederler aralarında, mezar taşının üzerindeki tozu temizlerler, çam ağacının dalını düzeltirler; sonra tekrar dua eder, oğullarına, onun anılarına en yakın oldukları bu yerden uzun süre ayrılamazlar... Boşuna mıdır dersiniz onların ettikleri dualar? Sevgi, kutsal ve sadık sevgi her şeye kadir değil midir? Ah, evet! Bu mezarda ne denli tutkulu, günahkâr, isyankâr bir yürek yatıyor olursa olsun, üzerinde yetişen çiçekler gene de masum gözleriyle uysal, sakin bakar bize: Yalnızca ebedi huzurdan, doğanın "kayıtsız", büyük huzurundan değil, ölümsüz barıştan, sonsuz yaşamdan da söz ederler...

*Ağustos 1862*

## DİPNOTAR

[1] 1848 Avrupa'da sosyal çalkantılar ve devrimler yılı.

[2] Doğru, özgürdür o. (Fr.)

[3] Tokalaşma (İng.)

[4] Daha bir rahat, açılmış. (Fr.)

[5] Bunların tümünü değiştirdiniz. (Fr.)

[6] Justus von Liebig (1803-73): Tarım kimyasının kurucularından olan bir Alman kimyacı.

[7] Ama ben verebilirim size bu parayı. (Fr.)

[8] 409,5 gramlık ağırlık ölçüsü.

[9] Güzel. (Lat.)

[10] Aile babası. (Lat.)

[11] Madde ve Kuvvet. (Alm.)

[12] Toplumsal yarar. (Fr.)

[13] Eskimiş. (Fr.)

[14] İyi akşamlar. (Fr.)

[15] Affedersiniz beyefendi. (Fr.)

[16] Enerji devlet adamının birinci özelliğidir. (Fr.)

[17] Onun modası geçti artık. (Fr.)

[18] Serbest düşünceli. (Fr.)

[19] Girin. (Fr.)

[20] Arkadaşım. (Fr.)

[21] Domostroy "Ev Düzeni" demektir. 16. yüzyılda yazılmış, yazarı bilinmeyen (sonradan Korkunç İvan'ın başpapazının redaksiyonundan geçen) bir dini, ailevi, toplumsal kurallar ve öğütler kitabıdır. Ailenin değişmez ve sarsılmaz reisinin erkek olduğunu savunan ziyadesiyle ataerkil bir eserdir.

[22] Aşk Üzerine. (Fr.)

[23] İngiltere'nin ilk akıl hastanesi olan St. Mary of Bethelem Hastanesi'nin yaygın olarak kullanılan adı (1522) (ç.n.)

[24] Gerçek bir Fransız şöyalyesi. (Fr.)

[25] "tüh", "kahretsin", "pist, pist kedicik." (Fr.)

[26] Şart kipinin yanlış kullanılış biçimi: Eğer ben... (Fr.)

[27] Harika. (Lat.)

[28] Grand genre: büyük şatafat (Fr.)

[29] Mihail Mihayloviç Speranski (1772-1839). I. Aleksandr ve I. Nikolay zamanlarında danışmanlık yapmış liberal, ilerici bir devlet adamı. Babası bir köy kilisesinde diyakozmuş.

[30] Genel Kimya Kavramları. (Fr.)

[31] Deneysel Fiziğin Temelleri (Fr.)

[32] Homme fait: Tam bir erkek. (Fr.)

[33] C. Hufeland (1762-1836): Ünlü bir Alman doktoru ve fizikçisi.

[34] Herkese kendininki. (Lat.)

[35] J. Schönlein (1793-1864): Alman doktor.

[36] Hepsi o kadar. Fransızca: voila tout'tan.

[37] P. K. Wittgenstein (1769-1843): Napolyon'a, Osmanlılara karşı savaşmış bir Rus Mareşali.

[38] Paracelsus, İsviçreli doktor ve kimyager.

[39] Otlarda, sözcüklerde ve taşlarda... (Lat.)

[40] Atalarının yanını boylamıştı. (Lat.)

[41] Cincinnatus (İÖ 519-İÖ 430): Alçakgönüllülüğüyle ün yapmış Romalı devlet adamı. Kriz dönemlerinde iki kez diktatörlük yapmış, her iki dönemin sonunda da çiftliğine çekilmeyi yeğlemiştir.

[42] Bedava, amatörce. Fransızca en amateur'den.

[43] Yeni adam. (Lat.)

[44] Dostum (Lat.)

[45] Zeus'un çocuklarına verilen ad. Özellikle Kastor ile Polluks için kullanılır.

[46] Sakin ol, sakin ol. (Fr.)

[47] Anlayan anlar! (Fr.)

[48] Yararlı olanı hoş olanla. (Lat.)

[49] Baş dönmesi. (Fr.)

[50] Yatın. (Fr.)

[51] Aynı soydan. (Fr.)

[52] Yengem. (Fr.)

[53] On dokuzuncu yüzyılda. (Fr.)

[54] Ne düşünce ama! (Fr.)

[55] Kan zehirlenmesi.

[56] Hasta nerede? (Alm.)

[57] Almanca: wertester Herr Kollege: Saygıdeğer meslektaşım.

[58] Ölüyor. (Lat.)

[59] Beyefendi Almanca biliyor galiba.

[60] Ich habe: Ben... biliyorum. (Alm.)

[61] Elveda. (İng.)

[62] Çok saygın. (Fr.)